

ఫాల్గుణిమాసము

మార్చి - 1925
భారతి (1925)

నిర్వేదము—శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు	౧-3
కవిజనాశ్రయము—చిలుకూరి నారాయణరావుగారు	౪-౧3
మేఘము—సీరిపి ఆంజనేయులుగారు	౧3
భీష్మసత్తిజ—పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు	౧౪-౨౪
నాచింత—పెనుమర్తి వేంకటరత్నముగారు	౨౪
కాళిదాసు-భవభూతి—ప. వి. రత్నముగారు	౨౫-3౧
శతపత్రము—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	3౨
ఛందశాస్త్రవిమర్శనము—వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	33-3౭
విశ్రాంతి—పెమ్మరాజు లక్ష్మీవతిగారు	3౭-3౮
హరిశ్చంద్ర—కాశీసోమయాజుల సుందరరామమూర్తిగారు	3౮-౪౮
వేంకటేశ్వరవియోగము—నాదెళ్ల వేంకట్రావుగారు	౪౯
కృతి—వేటూరి శివరామశాస్త్రిగారు	౫౦-౫౭
పెద్దనకపీఠ! నీవెట్లు పెద్దవైతి?—కో. వెం. కృష్ణమాచార్యులుగారు	౫౭-౫౮
ఆలోచన—శ్రీవాసుదేవరావుగారు	౫౯-౬౬
భావకతై—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౬౬
పూర్ణిమ—పోడూరు రామచంద్రరావుగారు	౬౭-౭౬
శ్రీకాళహస్తి-శివరాత్రి—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	౭౭
వేంగీచాళుక్యులు—మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు	౭౭-౮౭
కీ. శే. సత్యనాథులు గున్నేశ్వరరావుగారు—జి. జాషువాగారు	౮౮
ద్వాదశలింగములు—న. వేంకటరంగయ్యగారు	౮౯-౯౬
దొంగాట—త్రిపురాన వేంకటసూర్య ప్రసాదరాయ కవిగారు...	౯౭
ఆంధ్రు లాద్యుల?—మామిడిపూడి వేంకటరంగయ్యగారు	౯౮-౧౦౭
రాగము—గాధావర్ణుల రామావధానిగారు	౧౦౮
సూత్ర కాల వ్యవసాయచరిత్ర—వెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౧౦౯-౧౧౪
కలహంస—భండారు వీరరాజేశ్వరరావుగారు	౧౧౫

మనక ర్తవ్యము— పొణకా పిచ్చి రెడ్డిగారు	౧౧౬-౧౨౫
అదియ యిహపరానందదాయకపథంబు— భమిడిపాటి సుబ్బారావుగారు	౧౨౫
శిల్పము— న్యాయపతి శ్రీనివాసరావుగారు	౧౨౬-౧౩౧
ద్వాదశజ్యోతిర్లింగములు— నిడుదవోలు సుందరముఠులుగారు	౧౩౧
మృచ్ఛకటిక ప్రదర్శనము— గూడవల్లి రామబ్రహ్మంగారు	౧౩౨-౧౩౪
సుభాషిత సుధాలహరి—	౧౩౫-౧౩౬
బాల్యస్మృతి— కృష్ణుడు	౧౩౬
గానము— కాశీనాథుని భైరవమూర్తిగారు	౧౩౭-౧౪౪
ధర్మమేవ జయతి— డి. యా. శర్మగారు	౧౪౪
కీ. శే. దామెర్ల రామారావుగారు— పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు	౧౪౪త
,,	౧౪౫
,,	౧౪౫-౧౪౬
,,	౧౪౬
ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక—	౧౪౭-౧౫౦
ప్రాచీనాద్భుత విషయములు—	౧౫౧-౧౫౨
శ్రీజగద్గురు సూత్రములు—	౧౫౩-౧౫౪
అభినవాంధ్ర నటశేఖరులు	౧౫౪
గ్రంథవిమర్శనము—	౧౫౫-౧౫౬
చిటక— వెలగపూడి దానయ్యచౌదరిగారు	౧౫౬
సాభిప్రాయవిశేషములు—	౧౫౬-౧౫౭
సత్యనారాయణస్వామి— బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతం గారు	౧౫౭

చి త్ర ము లు

త్రివర్ణ చిత్రములు:— బోధిసత్వ పుష్పసమర్పణము (అజంతాచిత్రము); పద్మాసన బుద్ధుడు, చిత్రకారుడు- శ్రీయుత డబ్ల్యు. ఏ. ఆర్యదాసుగారు.

సాధారణ చిత్రములు:— కీ. శే. దామెర్ల రామారావుగారు; కీ. శే. సత్యవోలు గున్నే శ్వరరావుగారు; మృచ్ఛకటిక నాటకమందలి పాత్రధారులు, శ్రీసీతారామాంజనేయ నాటక సమాజము, ఏలూరు; శ్రీయుత స్థానం నరసింహారావుగారు- రోషనార; శ్రీయుత నెల్లూరు నాగరాజు రావుగారు- పాపారాయుడు; శిల్పచిత్రములు; మేనక-విశ్వామిత్రుడు, వేణుగాన కృష్ణుడు, సత్యభామ-కృష్ణుడు, సరస్వతి, గ్రీకు లోహశిలావిగ్రహముల చిత్రములు; ఇతర చిత్రములును.

చెన్న పట్టణము, మార్చి ౧౯౨౫
1925

సంపుటము ౨.

రక్తాక్షి సంవత్సరము ఘాల్మణమాసము

సంఖ్య 3.

పు రా ణ స్మృ తి త ర ం గిణి

ని ర్వే ద ము

శ్రీ వేంకటపార్వతీ శ్వరకవులు

౨

పావశకులగుణశీలము, లేవంకకుఁ బోయె, శాంత మెటు సనె, బ్రహ్మ
శ్రీవిలసితునకుఁ జండా, లావేశం బేల కలిగె నశ్వత్థామా!

మ. అకటా భూభవన ప్రశస్త మగు ద్రోణాచార్యవంశాబ్ధి మా
నికముం బోలి జనించి గౌరవమునన్ దేజుబున నిండియున్
సకలాత్రాసగతిన్ వెలుంగక విషజ్వాలాకరాభోధత
ప్రకృతిం గాంచితి, దోషదూషితులు గోత్రఖ్యాతిఁ బాటెంతురే.

క. తలతెగులె యైన, నరకా-నలకీలలఁ బడులె యైన నాకు భరంబే
తలమానికమే తెగి, ని-దలపాలగుకంటెఁ బాపతాపముకంటె.

నీ. ధర్మపుత్రాదులు దాయాదులే నాకు, సహజస్వధర్మమే శాస్త్రవంబు
వీరవిహారముల్ విహితంబులే నాకు, సమృతాచారమే సంగరంబు

నిష్ఠురారంభముల్ నియమంబులే నాకు, ననుగతాభ్యాసమే యాగ్రహంబు
భయదాస్త్రశస్త్రముల్ పరతత్త్వములే నాకు, హితకరోద్యోగమే హింసనంబు
అతిథినత్కారమో, దేవ తార్పనంబో, బ్రహ్మచింతనమో, వేదభాషణంబో,
స్వర్గమో, మోక్షమో, లోక సంగ్రహంబో, పరవినాశనకృతి యేల బ్రాహ్మణునకు?

సి. సురభిశమ్మదుల ప్రసూనంబనై పుట్టి, కుటిలకంటకవృత్తిఁ గూలినాఁడ
లలితమోహనకలాలాపంబనై పుట్టి, తుచ్ఛనాయనవృత్తిఁ దూలినాఁడ
దివ్యనిర్మలరత్నదీపంబనై పుట్టి, దావపావకవృత్తిఁ దాల్చినాఁడ
సురుచిరనవసుధాకిరణంబనై పుట్టి, గరళదంశనవృత్తిఁ గాంచినాఁడ
సౌమనస్య మెడలె, సాధువాదము వోయె, గౌరవంబు గ్రుంగె, గళ నశించె
బ్రదికి మరణబాధ పాలైతి నాకింక, నాకమేడ, ఘోర నరకమేడ?

సి. చూపులుఁ జూపులు జోడించి శూరులై, కలన నన్నెదిరించి సిలిచినారె
కరములుఁ గరములు గదియించి ధీరులై, దురమున నాకాలు ద్రొక్కినారె
బిరుదులు బిరుదులు మొఱయించి వీరులై, బవరాన ననుఁ గొంచె పఱచినారె
కత్తులుఁ గత్తులు హత్తించి కూరులై, యేడ్డెఱ నను నోవ్వ నేసినారె
కయ్యమే లేక నిద్దురఁ గన్నవారి, గొంతుకలు గొల్లమనఁ దెగఁ గోసినాఁడ
జ్ఞానమేలేని, దయలేని, శంకలేని, పరమచండాలుడను గాక బ్రాహ్మణుడనె?

క. కన్నుల నెన్నో పీనుఁగు, లున్నట్టులె, చెవుల మూలు చున్నట్టులె యా
చున్నది మతి చెడుచున్నది, యెన్నో శ్రీరోగబాధ కే నేస్తు శివా!

చ. పరమకిరాతవృత్తి జనపాలకుమారులఁ బట్టి యాదలల్
ఖరకరవాలధార కెఱగా నొనరించెడువేళఁ గ్రిందుమీఁ
దెఱుంగక సంచరించి తుదకిట్లు పరాభవతాపపాపదు
ర్భరపరితాపదుఃఖముల పాల్పడితిన్ జెడితిన్ జగంబునన్.

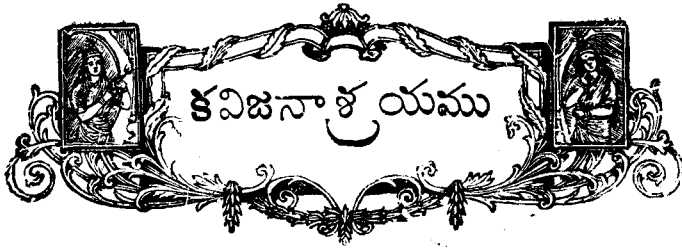
సి. కుటిలమార్గముఁ బట్టి కులము గూల్చుటె గాని, గురుకీర్తి నిల్పుకో నెఱుంగనైతి
భండనంబునఁ జేరి భంగ మందుటె గాని, సవ్యసాచి నెదుర్ప జాలనైతి
బిరుదుమాటలు సెప్పి పెనఁగలాడుటె గాని, రారాజు మెప్పింప నేరనైతి
కూరకృత్య మొనర్చి గొంతు లూడ్చుటె గాని, వీరగౌరవ మంద నేరనైతి
సత్యశౌచదయాధర్మ శమదమాది, సత్క్రియాసంతతికి జలాంజలి యొసంగి
భవవినిష్క్రమిలేనిపాపము గడించి, హరహారా! యెంతదుష్క్రియా పరుడనైతి.

నీ. కావిదోవతిఁ జించి కాసెకోక విగించి, చెలరేగి కులవృత్తిఁ జెఱచికొంటి
ధర్మశాస్త్రము మూని దారుణాస్త్రముఁ బూసి, నివమెక్కి- పాపముఁ జేసికొంటి
యజ్ఞవాసము రోసి యట్టహాసము నేసి, తెగసాగి తలవంపుఁ దెచ్చికొంటి
స్వస్తివాక్యము వీడి సమరగీతము పాడి, కై పెక్కి జీవంబుఁ గలఁచికొంటి
విశ్వవిహితమైన విప్రధర్మముఁ దూల్చి, గోప్య మైనరాజకులముఁ గూల్చి
చెడ్డపేరు మోసి జీవచ్ఛవంబనై, పరిభవమునఁ బడియు బ్రదికియుంటి.

నీ. కలుషదూషితముగాఁ గలఁగిపోయెనె, గోత్ర-పావనంబైన నాజీవనంబు
క్రూరదుర్మతముగా మాఱిపోయెనె, ధర్మ-సాధనంబైననా బోధనంబు
దుఃఖదుర్భరముగా దొరలిపోయెనె, సాధు-కీర్తనంబైననావర్తనంబు
ప్రళయభీకరముగాఁ బ్రబలిపోయెనె, ప్రేమ-దౌహృదంబైన నా సౌహృదంబు
భూమిదేవుఁ డేడ భీమాహనం బేడ, హేయబుద్ధి యేడ హింస యేడ
అసురబుద్ధి జేసి యపవర్గమార్గంబు, మూసికొంటి నింద మోసికొంటి.

నీ. అఘమర్షణస్నాన మైపోయెనే, సాధు-జనకోష్ఠర క్తవాహినులలోనె
బౌపాసనక్రమం బైపోయెనే, తీవ్ర-ముఖరాస్త్రజనితాగ్ని శిఖిలలోనె
ఆరాధనవిధాన మైపోయెనే, క్రూర-మారణమంత్ర కర్మములలోనె
ఆనందనర్తనం బైపోయెనే, మిత్ర-శనపూర్ణరణనివేశములలోనె
భూసురత్వ మెల్ల బుగ్గిపాలై పోయె-సాధుశీల మెల్ల సమసి పోయె
జాపులేనిబ్రదుకు సంకటమై పోయె-శివశినా! యిఁకేమి నేయువాడ

చిలుకూరి నారాయణరావు గారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

కవిజనాశ్రయమును ఛంద శాస్త్రమును ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారు 1917-వ సంవత్సరమున ముద్రించి ప్రకటించియుండిరి. అది మ. రా. రా. జయంతి రామయ్య పంతులు గారిచే 'శోధింపబడి' ఇంగ్లీషులోను, తెనుగులోను పీఠికలతో ఒప్పుచున్నది. ఇంగ్లీషులో చెప్పినమాటలనే వారు తెనుగులో విపులముగా వివరించియుండిరి. ఈ గ్రంథము నది వర కెవ్వరును సూక్ష్మముగ విమర్శించియుండలేదు. అట్టివిమర్శన ముఖ్యమని తలచి యీ విమర్శనమునకు పూనుకొచున్నాము.

1. శ్రీరామయ్య పంతులవారి శోధన పూర్వపండితుల మార్గమునబడి మాతృకను స్వతంత్రించి నవరించుటకు కొంతమట్టుకు వినియోగపడినది. ఏమాతృకలోను లేనిపాఠమును ఏ రనేకస్థలములందు 'దూర్చి' * యున్నారు. ఇట్లు వారు తమఅభిప్రాయముల ననుసరించియే చేసినారని గోచరింపకపోదు.

(1) అవతారిక, 3వ పద్యము. మాతృక—వేమనవాడ; దిద్దుబాటు—వేములవాడ; 'వేములవాడ, లేములవాడయని వ్యావహారికనామములు' అని అడుగున సూచన. గ్రామనామములోకూడ మాతృకలోమా ర్పుటకు

వీరి కీస్వాతంత్ర్యమేమో? వేమనవాడయను గ్రామ మాకాలముననుండి యుండకూడదో! వేములవాడభీమకవి ఈ గ్రంథమును రచించియుండునని వీరికి గట్టినమ్మకముండుటచేత ఈదిద్దుబాటు జరిగినది.

(2) అవ. 6 వ పద్యము. మాతృక—సంతోషిల్లగ. నవరణ—సంతోషింపగ; నన్నయభట్టులోనే 'సంతోషిల్లు' అని ప్రయోగములు గలవు—చూడుడు:.

ఆది viii. 197—నిజారంభంబు సఫలంబగుటకు సంతోషిల్లి.

ఆర 4. 87. వాసవుండును సంతోషిల్లి నాకిట్లనియె.

ఆర 4. 91. ధర్మరాజును ...సంతోషిల్లి.

ఆర 4. 133. ధర్మతనయుండు సంతోషిల్లి.

తర్వాతికవులలో యీ ప్రయోజనము బహుళముగా నున్నది.

(3) అవ. 6 పద్యము. 'ఏఛందము సుకవులు బ్రది, కేచందము తెరువుదాని నేరచి యింతు'—నవరణ—'ఏఛందము సుకవులు బ్రదుకేఛందము...' 'బ్రదికే' అనేరూపము గ్రాంథికము కాదనినీ, చ, ఛలకు ప్రాసకూడదనినీ వీరనుకొనడముచేత కలిగిన దీదిద్దుబాటు. 'బ్రదికే' వంటిరూపములు కుప్పలు తిప్పలుగా ఉన్నవి గ్రంథాలలో, 'సుకవుల'

గ్రంథాలలో. వర్గప్రథమద్వితీయాక్షరాలకును, తృతీయచతుర్థాక్షరాలకును, ప్రాస గ్రంథాల లో కనబడకపోలేదు.

క. పాపాబాభావాలను

పాపాక్షర సంజ్ఞలేను పద్యము మొదలన

రూపించి నిలిపిచెప్పిన

నాపద్యశలకును మూలమండ్రు కవీంద్రుల.

కవిజనాశ్రయము. పుట 15.

స్వవర్గజప్రాసమని పేరుపెట్టి అప్పకవి 'ధ, ధ' లకు ప్రాసము నొప్పుకొన్నాడు. అట్లే 'ద, ధ' లకును ఒప్పుకున్నాడు. తొమ్మిది ఉదాహరణము లిచ్చినాడు. ఇట్లే రంగరాట్నంబ స్సులోకూడా వర్గప్రాస కుదాహరణము లున్నవి. కాని, రామయ్యపంతులుగారు 'చ, ఛ' లకు ప్రాసము కూడదనుకొని కవిజనాశ్రయము లోని పద్యమును దిద్దినారు. పద్యాని కర్థము లేకుండా చేసినారు.

(4) పాఠాంతరములను చెప్పేటప్పుడు సాధారణముగా 'క, చ, ట' మొదలగు ప్రతుల నుదాహరించి, ఒకొక్కచోట 'కొన్ని ప్రతులలో' అనిచెప్పి విడిచెదరు. ఏ ప్రతులలోనో చెప్పిన బాగుండేది. చూ. పుటలు 1, 3.

(5) పుట-8- 'విష్ణుప్రతిపాదకము' లగు రెండవపద్యములు మాతృకలో కనిపించుట చూచి, కవి జైనుడుకావున నాత డట్టిపద్యములను వ్రాసియుండడని ఊహించి పంతుల వారు వానిని గ్రంథమునుండి తొలగించిరి. ఇది సాహసము. ఇంతకును కవి 'శ్రీనాథా' 'ముకుందా' 'మాధవా' 'వరదా' 'శ్రీకృష్ణ' మురారి 'శ్రీప్రతి' 'నృహరి' అనుపదము

లను ఆయాగణముల కుదాహరణములుగా చూపియున్నాడేకాని తనమతమును ప్రతిపాదించలేదే. పోనీ; తాను జైనుడ ననుఅభిమానము కవికుండెనేమో అనిన తనవిషయమై— 'వాక్యీ' పత్నివల్లభ (పుట 36), శ్రీసంసేవ్యవత్ (పుట 36), వాగ్యధూవల్లభా (పు39), శ్రీనివాసా (పు42), శ్రీరమణీప్రియ (పు 47), శ్రీతన్వీ ప్రముదితచిత్త (పు56), శ్రీకాంతానఖ్యుడు (పు59), శ్రీపాదపంకజావాస మధుకరుండు (పు 66), శ్రీనారీప్రియకరుండు (పు 76), శ్రీశ్రీతవత్తుండు (పు 79), అను మొదలైన విశేషములను చెప్పి కొనియేఉన్నాడు. కవి జైనుడైనంతమాత్రమున విష్ణువు పేరుకూడ తలపకూడనంత పట్టుదల ఉండకపోవచ్చును. కవిజనాశ్రయకర్త కాలమునాటికి (నన్నయనాటికే) జైనమతము బ్రాహ్మణమతములోనికి సంక్రమించి పోవుచుండెను. కాని, శ్రీరామయ్యపంతులుగారి ప్రకార మట్లు సంక్రమించుట తప్పగనుక వైషద్యములేకాక, "రగడలు, మంజరి, ఉదాహరణము, గీతము వీనికిలక్షణములు, లక్ష్యములు" ఇవన్నియు గ్రంథములోనుండి స్వరూపములేకుండా ఎగిరిపోయినవి (చూ-పుట 74). అందుచేతనే 'జితేంద్రపదభక్తి మెయిన్' అనుటకు ఒదులు 'జినేంద్రపదభక్తిమెయిన్' అని ఉండవలెనని సూచించినారు (చూ-పుట 1). శ్రీపాదపంకజావాసమధుకరుండు, అనుదానికి 'జినపాద' అనిదిద్దినారని మాకు సందేహము (పుట 66).

(6) పుట-21లో పుతయతి కుదాహర

ణముగా భాస్కరరామాయణములోని 'ఏజ నకాత్మజా' అనుపద్యమును కవిలక్ష్మ్యము గా నిచ్చినట్లుక ప్రతిలో నుండగా పంతుల వారు దానిని తొలగించినారు. పుట- 26లోని పదనమును పద్యములును "కావ్యాలంకార చూడామణియందుగూడ గన్పట్టుచున్నవి. కావున నిందుఁ బ్రక్షిప్తము లైనవేమోయని సంశయింపఁ దగియున్నది" అని వ్రాసియు గ్రంథమునుండి తొలగించక విడిచినారు. వీ రిట్లుచేయుటకు కవిజనాశ్రయకర్త భాస్కరుని కిని, విన్నకోటపెద్దన్నకును తరువాతివాడై పోవునేమో అనుభయముతప్ప మరియొక కారణము కానరాదు.

(7) పుట-84లో 'వెలయంగఁ (జెఱకు) విలుగొని' అను కందపద్యపాదమును చూ డుడు. మూలములో 'చిగురాకు' విలు అని ఉన్నదట. అది పొరపాటట. ఎందుచేతనో! తెనుగుకవులు మన్నఘని 'చిగురాకువిలుకాడు, చిగురు విలుకాడు, చిగురువిలుతుడు' అని వర్ణించియే ఉన్నారే! 'చిగురాకు విలుకాని చేతిచక్రమురీతి' అని శశాంకవిజయము-3 ఆశ్వాసము. ఇట్లే ఎన్నైన ఉదాహరణము లీయవచ్చును. పోనీ, వీరు చేసిన సవరణ అయినా బాగున్నదా? 'చెఱకు' అని ఎవ రైనా అందురా? 'చెఱకు' అనివ్యవహారము, ప్రయోగములు. 'వెలయంగఁ జెఱకువిలు గొని' అని సవరణచేసిన ఒకరీతిగా ఉండి యుండును.

(8) మూలములో నున్న పద్యములను కొన్నిటిని కారణము తెలుపకుండ తీసివేసినారు;

(చూ. 52 పుట) "చ. ఒగిపదుమూడ్డు....."

ఈరీతిగా 'శోధన' యందు చాల లోప ములున్నను, పూర్వపు పండితులవలె పంతు లుగారు పాఠములను రూపుమాపలేదు. గ్రంథ ములో తమ అభిప్రాయానుసారములైన పాఠ ముల నచ్చటచ్చట 'దూర్చి' నను, మాతృక లోని పాఠములనుమాత్రము వారు సూచించి మహోపకారమును చేసినారనియే చెప్పవచ్చును. వ్రాతప్రతులను సంప్రతించి సరియగు పాఠమును నిర్ణయించుపద్ధతి యింకను మన తెనుగుదేశమువారికి తెలియదు. ఆవిధానము చాలకష్టమైనది. దాని నింకను మనము పాశ్చాత్యులనుండి నేర్చికొనవలసియున్నది.

ఇక శ్రీరామయ్యపంతులుగారు వ్రాసిన తెనుగుపీఠికను కొంత విమర్శింతము. మొదటిది గ్రథకర్త నిర్ణయము. "లోకమందెల్ల నీ గ్రంథము వేములవాడ భీమకవికృత మనియే ప్రతీతికలదు. అప్పకవ్యాదిలాక్షణికుల మతము కూడ నిదియే. అనేకములగు వ్రాతపుస్తక ముల యట్టలమీఁదఁ భీమనఘండస్సు, అని వ్రాయఁబడియున్నది." ఇది అంతయుసత్యమే, కాని వ్రాతపుస్తకములో రామయ్యపంతులు గారు చూచినంతమట్టుకును, మేము చూచినంతమట్టుకును, 'జ'లోని అవతారిక మరియెచ్చటను కానరాదు. పోనీ, ఆ అవతారిక ప్రక్షిప్తముకాదనియే అనుకొందము. అవతారికలో 'వేమనవాడను పెరిసిన, భీమేశ్వరు కరుణగల్గు భీమసుకవి' దీనిని రేచనమిద చెప్పినట్లున్నది, సరియే; కాని, 'అనవద్యకావ్యలక్షణ' (పుట-2) అనుపద్యమునకు పూర్వము 'పరగిన

విమలయశోభా, సురనిరతుఁడు భీమనాగ్ర సుతుఁడు. ఈకృతికి రేచనకు సహాయుడైనట్లు 'బ' ప్రతిలో నున్నదిగదా. భీమనయును భీమనాగ్రతనూజుఁడును ఒక్కరగుదురా? ఇట్లే 25-వ పుటలో “జననత భీమతనూజా” అని యొకసంబోధన కలదు. ఇదియెవరికి చెందును? రేచన భీమతనూజు డనుకొనవలెను. లేదా, భీమతనూజుడే యీ గ్రంథమును వ్రాసెనను కొనవలెను. అన్నిచోట్లను రేచన యీ గ్రంథమును రచించినట్లు స్ఫురింపజేసి ఈచోటను పైనిచెప్పిన పద్యములోను భీమతనూజుఁడు భీమనాగ్రసుతుఁడు దీనిని రచించినట్లు చెప్పట సరిపడదు. “పరఁగిన విమలయశోభా సురనిరతుఁడు భీమనాగ్రసుతుఁడు డఖలకళా” అనుటకు మారుగా “పరఁగిన విమలయశోభా, సురనిరతుఁడు భీమనాగ్రజుడు నఖలకళా” అనియొక పాఠమున్నది. ఇట్టిపాఠమును చూచియే కాబోలు మ. రా. రా. చిలుకూరివీరభద్ర రావుగారు “కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని కాలమున వర్ధమానపురమునేలిన భీమరాజుతమ్ముడైన గోకర్ణుఁ డీ గ్రంథమును రచించి కల్యాణ పురాశీశ్వరుడైన జగదేకమల్లుని నేనాపతియగు రేచభూపాలుని కంకితము చేసె” నని వ్రాసియుందురు. భీమనాగ్రజు డనిన అన్నయగునుగాని తమ్ము డెట్లగునని ఆక్షేపణ రావచ్చును. భీమనసోదరుడని సాధారణముగా అర్థముచెప్పికొనిన ఈఆక్షేపణతప్పునుగాని అది కొంచెము క్లిష్టమే. రేచన కోమటియైయుంకగా ‘భూపాల’ శబ్ద మాతనివిషయమున ప్రయోగించుటయు ఒకఆక్షేపణయే,

కాని, అతనిపదవినిబట్టి ఆ‘భూపాల’ బిరుదమున్నదనుకొనుట తప్పు కానేరదు. వైశ్యులకుకూడ ‘రాజ’ శబ్ద మనుప్రయుక్తమైయుండుట సర్వసాధారణమే. “భీమనాగ్రజుఁడు” అనుపాఠమే సరియైన దైనయెడల వీరభద్ర రావుగారి వాదమునకు ‘ప్రమాణము’ను, ‘ఆధారము’ను ఏర్పడునని చెప్పకతప్పుదు. ఇందువలన శ్రీరామయ్యపంతులవారి వాదమునకుకూడ భంగముకలుగదు. కవిజనాశ్రయకర్త గోదావరీ మండలమునుండి బయలుదేరి నైజాము రాష్ట్రములోనే వాసముచేయును. కాని, గ్రంథకర్తమాత్రము భీమన కాకపోవును. ఇది లోక ప్రతీతికి విరుద్ధమగును. గోదావరీమండలమువాడును కాకపోవును. ఇదికూడ అనాదిగా వచ్చుచున్న సామాన్య లోక ప్రతీతికే కాక విద్వల్లోక ప్రతీతికికూడ విరోధమగును. భీమన నైజామురాష్ట్రము వాడను ప్రతీతి శ్రీరామయ్యపంతులుగారు సాంతములవారి యొద్దనుండి ఉత్తరములను బయలుదేర తీసినతరువాత వచ్చినదిగాని, అంతకుపూర్వము లేదు. ఇట్టి ‘ఉత్తరములను’ పుట్టించియే పంతులుగారు ఓరుగల్లువాదములో కొంతవరకును కృతకృత్యులైరి. వారి ఓరుగల్లువాదము సరియైనదనికాని, కాదని కాని యిచటచెప్పట మాఉద్దేశము కాదు. ఆవిషయమై మరియొకసారి ముచ్చటెందుము. పూర్వకాలపు నిదర్శనములను చూడక వాదములో కక్షవహించగలవారి ‘ఉత్తరములను’ పుట్టించుటమాత్రము సరికాదని మనవిచేయుచున్నాము.

పైని వ్రాసినదానినిబట్టి భీమన యెవ్వరో తెలియదుగాని, రేచఁడుమాత్రము కవిజనాశ్రయకర్తృత్వముతో సంబంధముగలిగియుండెననిమాత్రము మిగిలినది. ఈ రేచఁడు 'కమలాధీశుఁడు, కవిజనాశ్రయుఁడు, కపింద్రాభరణాయమానుఁడు, జనమతహితుఁడు, వాగ్విధూవల్లభఁడు, వారశ్రీవల్లభఁడు, శ్రావకాభరణంకుడు, శ్రావకాభరణుఁడు, శ్రీదేవప్రియుఁడు, శ్రీనివాసుఁడు,' అనితప్ప అతని గురించి మరియెట్టి సంగతియు తెలియదు. ఏకాలమువాడోకూడ తెలియదు. పోనీ, భీమనయే ఈ గ్రంథమును రచించెనను వాదము నంగీకరించి గ్రంథకర్త దేశకాలములను నిర్ణయింపజాతము.

భీమకవిదేశము

గోదావరీమండలమున కాకినాడకునమీశములో వేములవాడ అనుగ్రామ మున్నది. వేములవాడ కామడదూరములో దాక్షారామ గ్రామమున్నది. అందులోని భీమేశ్వరుని అనుగ్రహమున భీమన పుట్టెనని యీ ప్రాంతము లందు ప్రసిద్ధి. 'అప్పాలు కప్పలగుట' ఈ ప్రాంతపు ప్రతీతియే. శ్రీరామయ్యపంతులు వారు వ్రాయించి తెప్పించిన 'ఉత్తరము'లో (కప్పల)వారిపేరుదాహరించబడినది. వారి యింటిపేరు అప్పాలవారట. గోదావరీప్రాంతములోకూడ అప్పలవారు లేకపోలేదు. ఆ యింటిపేరుగల నాలుగైదుకుటుంబములవారితో మాకు పరిచయమున్నది. వారు మా బంధువులే. వారిపేర మే ముత్తరము వ్రాసి

భీమకవికథకును మీయింటిపేరుకును సంబంధమున్నదా అని అడిగినయెడల తప్పక ఉన్నదనిచెప్పదురనియే మానమ్మకము. అందుచేత అట్టిఉత్తరము వారికి వ్రాయ బూనుకోలేదు. కరీంనగరాజిల్లాలోని గ్రామము వేములవాడ కాదేమో, లేములవాడ లేక లేమలవాడయేమో అని మానందేహము. దానివ్యవహార నామము లేముల (లేమల) వాడయని రామయ్యపంతులవారు వ్రాసిరి. వేములవాడకూడ కావచ్చును. పూర్వవ్యవహారముకూడ లేమలవాడ, లేమ్మలవాడ, అనియే. లేమలవాడ వేమలవాడగా ఏకబ్దశాస్త్రము ప్రకారమైనదో తెలియరాకున్నది. అంతస్థమగు 'ల'కారము దంత్యోప్యమగు 'వ'కారముగా సాధారణముగా తెనుగులో మారుట అరుదు; మారదనియే చెప్పవచ్చును. కవిజనాశ్రయము అనతారికలోనున్నది వేమనవాడ. 'న'కారము 'ల'కారముగాను, 'ల'కారము 'న'కారముగాను మారుటకలదు. అందుచేత వేమనవాడ వేమలవాడ, వేములవాడ, కావచ్చును. ఒక వేళ లేమలవాడయే వేములవాడఅయియుండవచ్చుననియు, 'లేమలు' భోగస్త్రీలు నివసించుటచే నాగ్రామమున కాపేరువచ్చియుండుననియు అనుకొన్నను, దాక్షారామప్రాంతము లందు మాత్ర మట్టిభోగస్త్రీలు లేరని యెవ్వరు చెప్పగలరు? శ్రీనాథుడు భీమఖండములో దాక్షారామమున నీభోగస్త్రీలనుగురించి విస్తరించి వ్రాసియున్నాడు. * దాక్షారామము లోని 'సానికూతులు, సానికూతు' అని

నలవరించినాడు. ఇక, జైనకోమట్లు హైదరాబాదు ప్రాంతములలో ఇష్టమిండుటబట్టి అప్పుడును ఉండిరిని ఊహించుట కవకాశములేదు. ఆకాలములో అచ్చట వా రుండిరిని ప్రత్యేక ప్రమాణములను చూపించవలసియున్నది. గోదావరీప్రాంతమందలి జైనులు బ్రాహ్మణుల బాధ పడలేక కాలక్రమమున పరదేశములకు పోయియుండకూడదా? వేంగి దేశములో మాత్రము చాలకాలము వరకును జైనమతము వ్యాపించియుండె ననుటకు ప్రబలనిదర్శనము లున్నవి. ఏమతమైనను దేశములో ఒక్కసారిగా అంతరించిపోదు. భీమకవికాలము నాటికి జైనులు గోదావరీప్రాంతములం దుండిరనుట అసంభవముకాదు. ఇప్పటికిని రామతీర్థములో రెండుజైనకుటుంబము లున్నవి.

ఇప్పటికి తేలినఅంశము లివి! గోదావరీ జిల్లాలో వేములవాడ ఉన్నది. కరీంనగరము జిల్లాలో వేములవాడఉన్నది. ఇచ్చట దాతూరామమున్నది; అచ్చటనుదాతూరామమను వాడుక పురాణములలోనున్నది. ఇక్కడ భోగస్త్రీలున్నారు; అచ్చటనుఉన్నారు. ఇచ్చటజైనులుండేవారు; అచ్చటను ఉండేవారేమో? ఇక్కడ అప్పలవారున్నారు; అక్కడ అప్పలవారున్నారు. ఇక్కడ భీమేశ్వరాలయమున్నది; అక్కడను భీమేశ్వరాలయమున్నది. భీమకవి యిక్కడివాడని యిక్కడి ప్రతీతి అనాది; అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరినది. రాజరాజనేవా డక్కడనుండేవాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడనున్నది. సారం

గధరకథ అక్కడిదేఅని అక్కడిప్రతీతిఅట. ఇచ్చటిదే అనుప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు. ఈసారంగధరకథ ఏ ప్రాంతమున కాప్రాంతములోనే తయారగుచున్నది. ఇక నేమిగతి? భీమకవి యెక్కడివాడు?

ఈరీతిగా భీమకవి ఎక్కడివాడో ఏకాలపువాడో చెప్పటకుగూడ చరిత్రాధారము లేవియులేవని స్పష్టము. ఇక చాటుపద్యములు మాత్రమున్నవి. చాటుపద్యములలో మన యిష్టమువచ్చినవానిని ప్రమాణములుగను, మన మేర్పరుచుకొన్న సిద్ధాంతమునకువిరుద్ధములైనవానిని అప్రమాణములుగను ఎంచుకోగూడదు. సాధ్యమయినంతమట్టుకు వాటికి సమన్వయముచేసికోవలెను. భీమకవి ప్రతాపరుద్రునికాలములో నున్నవాడని చెప్పటకు గలకారణములు కొన్ని మంచివి లేకపోలేదు.

1. “చక్కదనంబు దీవియగు సాహిణి మారుడు” అనుపద్యమును రామయ్యపంతులుగారు తగినకారణముచూపక, అప్పకవిని ధిక్కరించి విడిచివెట్టినారు. ఇది మాకు సమంజసముగా కాన్పించలేదు. అప్పకవి యొక సందర్భమున ప్రామాణికుడును మరియొకసందర్భమున అప్రామాణికుడును నగుచుండవలయునా? ఇదియు మన సిద్ధాంతమును బాధించునట్లనేనా? ‘ద్వీపమునకు నాకమునకు’ అను ఆదేశవళిలక్ష్యమును దానికి లక్ష్యముగా నిచ్చినపద్యములును ప్రక్షిప్తములే యను

కొందము.* స్థుతయతికుదాహరణముగా “ఏజన కాత్మజక్” అను భాస్కరరామాయణములో నుండి ఉదాహరించిన పద్యము నేల తీసివేయ వలయును? తమసిద్ధాంతమునకు విరుద్ధమనియే కదా. “వరగినివిమలయశోభా, సురనిరతుడు భీమనాగజుడు సఖిలకళా, పరిణతుడయ్యెను భూసుర, వరుడు ప్రసాదోదితధ్రువశ్రీయు తుండై” అను పాఠము సరియైనదైనయెడల వీరభద్రరావుగారివ్రాత కాధారముకలిగి కవి జనాశ్రయకర్త ప్రతాపరుద్రుని కాలమువా డగునుగదా!

ఇక “ఘనుడక్ వేములవాడ వశజుడ వెలుంగాధీశ (తెలుంగాధీశ, కళింగాధీశ) అనుపద్యముపై రామయ్యపంతులుగారు చేసిన చర్చను కొంతవిచారించుము. వారు ‘వెలుంగా ధీశ, తెలుంగాధీశ’ అనునవి వ్యాకరణదుష్టము అని త్రోసివేసిరి. వెలుంగు + అధీశ, తెలుంగు + అధీశ అని వారిపదచ్ఛేదము. వెలుంగ + అధీశ, తెలుంగ + అధీశ అని మాడదచ్ఛేదము. ఇదట వెలుంగ, తెలుంగ అనునవి సంబోధనాంతములుకావు. అవి దేశనామ స్వరూపములే అని మామతము. త్రిలింగశబ్ద భవము తెలంగ, తెలుంగ అనియగును. బర్మా దేశములో ‘తెలంగ’ ‘తెలైంగ’ అని తెలుగు వారికి పేరు. గౌడభాషలలో తెలుగువారికి

‘తెలంగ’ అనియే నామము ‘తెలగా’లనువర్ణ మువారు ఆంధ్రదేశీయులే, వాటి తెలుగు వారే. ‘తెలుంగ’ అనునది దేశనామమైనప్పుడు ‘తెలుంగాధీశ’ అనునమానము నిర్దుష్టమగును. అట్లే ‘వెలుంగ’ కూడను; దానికి ‘వెలంగ’ అని రూపాంతరము. వెలంగవాడ, వెలుంగ వాడ, అనుపదములే వెలుంగోడ, వెలంగోడ అనియగును. ఆవాడవారే వెలుగోటివారు. ఇదట ‘వెలంగ’ అనగా వెలగచెట్టు అని యర్థముకాదని మాయభిప్రాయము. ‘వెలంగ’ అనుజను లుండు ‘పూడి’యే వెలంగపూడి, వెలగలపూడి, అనియైనది, ‘తెలుంగాధీశ’ అనుపాఠము సరియైనప్పుడు, 14-వ శతాబ్ద ములోని తెలుంగురాయడే ఈతెలుంగాధీశు డైనప్పుడు, భీమకవికూడా 14-వ శతాబ్దము వాడే అగునుగదా, అట్లే ‘వెలుంగాధీశ’ అను పాఠమును సరియైనప్పుడు కాలనిర్ణయము చేయుట కష్టమే యగునుగాని, 14-వ శతా బ్దమునాటి ఒకవెలుంగాధీశుని కావడ మేల చెందకూడదో చెప్ప వీలులేదు.

ఇంక, ‘కళింగాధీశ’ యనుపాఠము మిగి లినది. ‘కళింగగంగు’ ఎవ్వరో కూడ నిర్ణ యింపవలసియున్నది. త్రికళింగాధీశతియగు అనంతవర్మయే ఈకళింగగంగుని రామయ్య పంతులుగారిసిద్ధాంతము. వేంగీరాజుగు రాజ

* ఇందును అంతప్రబలకారణములు కాన్పించవు. అనేకప్రతులలో పదివట్లకావ ఇతిరయతులను కాన్పించుచున్నవి రామయ్యపంతులుగారే వ్రాసిరి. కవిశీలములో ధీమనచాటువని పదివట్లను పేర్కొనిన సీసపద్యములోపూడ ప్రాసయతి ఎక్కువగానున్నది. అభేదయతి, వృద్ధియతి, ఆవేశయతి, నిత్యసమాసయతి, కాకు స్మరయతి, హాశచ్ఛయతి, మొదలైనవి మొదటి పదవట్లలోను అంతర్భాగములే అను ఉద్దేశముతో యతుల సంఖ్య పదియే అని కవిజనాశ్రయములో చెప్పబడియుండవచ్చును. సులక్షణసారము, రంగరాట్నంపన్ను, మొదలగులక్షణ గ్రంథములలో యతులసంఖ్యను తొలుతనిర్ణయించియు, ఎక్కువయతులకు లక్ష్యలక్షణములను పేర్కొనుట ఆచారమే.

రాజ చోడగంగునుకూడ వీరుదాహరించిరి; కాని, అతడు కళింగరాజు కాడని కాబోలు అతనిపేరును విడిచిపెట్టి, అతనికి సమకాలికుడైన అనంతవర్మపేరునే ఎత్తుకొనిరి. అనంతవర్మకు అనంతవర్మ చోడగంగదేవుడనుపేరు శాసనములందు కనబడుచున్నదిగాని, చోడ కళింగగంగదేవుడని పేరు లేదు. కళింగగంగను పేరు వచ్చుటకై అనంతవర్మ నామములో రామయ్యపంతులుగాను 'కళింగ' అనుమాటను 'దూర్చి' యుందురు. కళింగగంగని అనంతవర్మకు ఎచ్చటను పేరులేదు. అయినను అనంతవర్మను కళింగగంగని పిలుచుటకు మా కభ్యంతరము లేదు. కాని కళింగదేశములో చోడగంగనామము గలవారందరిని కళింగగంగని పిలుచుటకు వారి కభ్యంతర ముండకూడదుగదా

ఎలమచ్చిపురాధీశ్వరు డగు చోడగంగనురాజు శాకాబ్దములు 1413 ప్రాంతములో నున్నట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. ఇతనికి సర్వలోకాశ్రయవిష్ణువర్ధన మహారాజుని బిరుదున్నది. ఎలమచ్చి కళింగములోనిదే భీమకవిచూచిన కళింగములోనిదే. భీమకవి చూచిన కళింగగంగ గీత డేలకాకూడదు?

మరి 'కళింగాధీశ' అనుమాటను గూర్చి విచారితము. కళింగాధిపతియను సంజ్ఞతో తూర్పుగంగవంశపురాజు లిద్దరున్నారు. కొల్లెరు తామ్ర శాసనములోని విజయనందివర్మయొకడు, అతనికొడుకు కోమర్తితామ్ర శాసనములోని చందవర్మ రెండవవాడు. భీమకవి

వీరికాలములోని వాడైనయెడల నన్నయకు చాలపూర్వుడగును. కవిజనాశ్రయము భాషను బట్టి యీతడంత పూర్వకాలమువాడని చెప్పవీలుపడదు. త్రికలింగాధిపతి యనుబిరుదము గలతూర్పుగంగ రాజులు చాలామంది యున్నారు. వజ్రహస్తుడు, రాజరాజు మొదలగువారు త్రికలింగాధిపతులే కాని కళింగరాయ అనిగాని కళింగగంగ యనిగాని పేళ్లు లేవు.

కాలింగరాయ డనుపేరు దక్షిణదేశపు శాసనములందు తరుచుగ కాన్పించుచున్నది. ఈశాసనములన్నియు పదునాలుగో శతాబ్దములోనివి. తిరువాడిలోని దేవాలయమున కొక కలింగరాయడు భూదానము చేసినట్లున్నది.¹ మారవర్మ త్రిభువనచక్రవర్తికుల శేఖర దేవుడు (1) (1268-1308) కలింగరాజు ఆజ్ఞను స్థిర పరచినట్లు మరియుక శాసన మున్నది.² రెండవరాజేంద్ర చోళునికో మొదటికుళోత్తంగుని కోమంత్రియగు సభానర్తకుడనువాడు సిద్ధలింగమఠములో సిద్ధలింగేశ్వరాలయమును కట్టించినట్లు మరియుక శాసన మున్నది.³ ఈ సభానర్తకునికి 'కాలింగరాజు' 'మానావతార' అనుబిరుదములున్నవి. చెంగల్పట్టు జిల్లాలోని నెరుంబూరులో చక్రవర్తి కాలింగరాయనికొడుకు వరాహవిల్ల యనువాడు సం 1367 రము మేనెల తే 24 దీని ఒకదానము చేసిన ట్లొక శాసనము కలదు.⁴ మరియుక శాసనములో కాలింగరాయ డొక స్త్రీకి జరిమానా విధించినట్లును, ఆమె దానిని చెల్లించక

పోగా ఆమెభూములను ఏలము వేయించి నట్లును, ఎవ్వరును ఏలము పాటపాడనట్లును, అందుచేత దేవాలయమువారే ఆభూమిని కొనినట్లును ఉన్నది.¹ కాలింగరాయడును మరియుద్దరును జనులను బాధించి, తాము చేయవలసిన పనిని సరిగా చేయనందున ఆ నాటిరాజు వారిని శిక్షించినట్లు శ్రీ. శ. 1357 లోని యొకశాసనములో నున్నది.² రాయ కళింగగంగు రాజ్యభ్రష్టుడయ్యె ననుకథ కిదియే మూలమగునేమో ! మధురజిల్లాలోని కురు విత్తురై గ్రామములోని యొకశాసనమునందు కాలింగరాయడు శ్రీవైష్ణవులకు చేసినయొక దానమును స్థిరపరిచినట్లున్నది.³ నెల్లూరులోని రంగనాయకాలయమునకు⁴ కాలింగరాయడు 'సిఫార్సు' చేయగా సుందర పాండ్యుడనురాజు ఒక గ్రామము నిచ్చివేసెనట. కాలింగరాయని కోరికపైని త్రిభువనచక్రవర్తి శ్రీవల్లభదేవుడను నామాంతరముగల పాండ్య రాజగు జటావర్మ రామనాడుజిల్లా తిరు పత్తూరులోని యొకఆలయములకు రెండుగ్రామముల నిచ్చెనని ఒకశాసనమున్నది.⁵ త్రిభువన చక్రవర్తికోనేరికి మేల్కొండ ననురాజు నేలముజిల్లాలోని యొకఆలయమునకు ఒక గ్రామమునిచ్చెను. ఆ శాసనమున కళింగరాయడు సాక్షిగా నిరూపింపబడెను.⁶ తంజావూరుజిల్లాలోని కోవిలూరునున్న దేవాలయమునకు కాలింగరాయడు కొన్ని దానములు చేసెను. ఇట్లే తిరునల్వేలిజిల్లా శెర్నాడేవియందును, ఆళ్వారుతిరునగరియందును, తిరు

చునాళ్లిజిల్లాలోని సెన్నిననము, శ్రీరంగములలోను కాలింగరాయని శాసనములు గలవు. ఈ కాలింగరాయడు చాల ప్రసిద్ధుడై పదునాల్గవ శతాబ్దమునం దుండెను. మనభీమ కవి ఈ కళింగరాయని వద్దకే పోయేనేమో !.

కవిజనాశ్రయములో పదియతులును, కావ్యాలంకారచూడామణియందు పండ్రెండు వట్లను, అనంత డిరువదినాల్గువిశ్రమములును, ఆమీదకొందరు కవిగ్రామము లిరువదియేడును విశ్రమముల చెప్పినట్లప్పకవిచెప్పి తాను నలభై యొక్కయతులను వివరించినాడు. కవిజనాశ్రయములోని యతులసంఖ్య అన్నిటిలోను తక్కువది కాబట్టి భీమకవి అందరికంటె ప్రాచీనుడు—అని రామయ్యపంతులుగారి వాదము. ఈవాదమును చాలమంది అంగీకరించినారు. కాని, చిన్నమనవి—సుబక్షణసారకర్త,

“కృతుల ముప్పదియొక్కటి - యతులు దనరు సత్కృతులనమృతంబున - (జలధిశయన)”

అనిచెప్పినాడు. అందుచేత నాతడు అప్పకవికి పూర్వ్యుడని చెప్పనగునా? రంగరాట్టం దస్సులో ఇరవై యెనిమిదియతులు చెప్పబడినవి. అందుచేత కస్తూరిరంగకవి కూడ అప్పకవికి పూర్వ్యుడగునా? కనుక ఈవాదములో కూడ అంతబలమున్నట్లు కనబడదు.

రామయ్య పంతులుగారి ప్రకారము మధ్యాక్కరలో నాలుగవగణము మొదట యతి ఉండుట ఆధునికమతము. నన్నయభట్టలో అయిదవ గుణము మొదట నున్నది. ఎఱ్ఱాప్రెగడలో నాలుగవగణము

1. No. 277 of 1910.

2. No. 240 of 1912.

3. No. 319, 320, 326 of 1908

4. No. 196 of 1894

5. No. III of 1908,

6. No. 4240 of 1913

మొనట నున్నది. భీమకవి గ్రంథములో మధ్యాక్ష్మిర నాలుగవగణముమొదట యతి ఉండుటచేత, భీమకవి నన్నయ ఎఱ్ఱా ప్రెగడ లమధ్యనుండవలయునట. ఎఱ్ఱా ప్రెగడతరు వాత నేలఉండకూడదో తెలియరాకున్నది.

ఈరీతిగా రామయ్యపంతులుగారి కవిజ నాశ్రయశోధనను, వారుదానికి వ్రాసినపీఠికను సూక్ష్మముగా విమర్శించితిమి. ఇందువలన వారుచేసినకృషిని కొంచెపరుచుట మాఉద్దేశ ముకాదు. వారు తమబుద్ధికి గోచరించినట్లు

విమర్శించి చాలశ్రమపడి, మంచిపీఠికతో కవి జనాశ్రయమును లోకమున కప్పగించినారు. కాని, వారుభీమకవి దేశకాలములనుగూర్చి చేసినచర్చలో లోపములున్నవి మాత్రము చెప్పకతప్పదు. గ్రంథశోధనయందును, సంప్ర తీకరణమునందును మాకు తోచిన కొన్నిలోప ములను చూపించియున్నాము. భీమకవిదేశ ముగూర్చిగాని, కాలముగూర్చిగాని యింకను ఇదమిథ మని తేలలేదని మనవిచేయు చున్నాము.

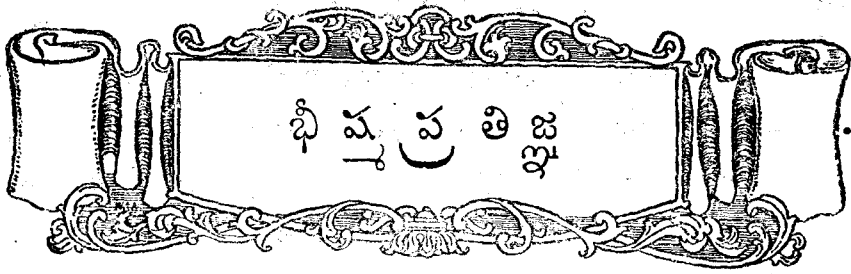

మే ఘ ము

సాహిత్యసరస్వతి సీరిపి అంజనేయులు గారు

జ్వలకుఁ డగు వారి, ధరణి నాజనని యగును
గగనమగు దాది, నేదాని కందునగుదు,
ఁని మహార్జున రోమకూఁశములనుండి
తీరములనుండి చనుచుంట మారుచుందు.
నేను మరణింప నిందునెందేని; కాని
యరుణకిరణసంత త్తంబు లగుచు, మిగుల
దప్పిగొనియున్న కుసుమసంతతులకొఱకు,
హృదినులనుండి- ఘనసముద్రములనుండి-
నేకరింతునునేనుగ్రం జనుకుగముల-
స్వప్నదశయందు, మధ్యాహ్నసమయమందు
త్రాణ గోల్పడియున్న పత్రములకొఱకుఁ
జలుపనీడలఁ గల్పింతు శ్రాంతినొండఁ

జిన్నిపిట్టలవేర్వేఱఁ జెట్లశిఖిలఁ
దల్లియురమున నూఁగెడు తఱిని, నామె
యర్కభగవానుగూర్చి నృత్యంబునల్పు
చుండి, సంత నుద్ధరపుచ్చు చుండువేళఁ
గాంచి, నాశత్రుములనుండి మంచుసోనఁ
గరిసి, హాయిగ వాని మేల్కొల్పుచుందు-
అవలనవ్యచుఁ బిడుగుతో నంబరమున
గమన మొనరించి, వర్షోపలముల రాల్చి,
యవనిఁ బచ్చికపట్టుల ధవళిమముగఁ
జేసి, వర్షరూపముఁ బొంది వానిఁగొంతు

పారసంది జగన్నాథస్వామి గారు, యం. ఏ. యల్. టి.

బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిలవారు “భీష్మ ప్రతిజ్ఞ” ఉరపు “ప్రతిజ్ఞాశాంతనవము” అనేనాటకము రచించిన పూర్వమే ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున సుప్రసిద్ధులు. “సంస్కృతకవుల జీవితములు” “భాసనాటకకళలు” “ఆంధ్రదేశరూపకము” “సత్యకీర్తిసాటిక” ఈ మొదలైన గ్రంథములవలన వారి పాండిత్యము ఎట్లు ఉభయభాషలను స్వాధీనము చేసుకొన్నదో స్పష్టమవుతున్నది. “సమర్థితశబ్దవేదాంత శాస్త్ర సంస్కృతాంధ్రసాహిత్య సత్కవిత్వోచితములు” “గద్యపద్యాత్మకానేకకావ్యకర్తలు” అను శాస్త్రిలవారు కవితాప్రతిజ్ఞగా వ్రాసిన ఈకౌత్సనాటకమును విమర్శింపబూనుటలో కొంతసాహసము నాయందు కలదని నేనే ఎరిగినప్పటికి, నా “రసాస్వాదనాభినివేశమును సార్థకము” చేసుకొనవలసి ఉన్నదని ఇందుచూలమున వ్యక్తము చేస్తున్నాను. కృతిన చక్కగా మధ్యస్తేనే కాని కవిహృదయును తస్సగా గ్రహించి పలుకాదనిన్నీ ఆలాగు చేస్తేనే కాని రసాస్వాదనసుఖము పొందవలెండదనిన్నీ, విమర్శకులందరూ ఎరుగదురు. విమర్శనప్రయోజనము తప్పలనుపట్టి కృతిన నిరసించుట కాదనిన్నీ, కృతియొక్క ఆహ్లాదకరత్వమును విమర్శకునికి తెలిసినంత వఱకు వెల్లడిచేయుటనిన్నీ నేను గ్రహించిఉండే ఈవ్యాసమును వ్రాయ సమకట్టినాను. ఈవ్యాసములో చర్చకంతమా అదేప్రయోజనము.

ఈనాటకమునకు ఇతివృత్తమును వహభారతము నుండి గ్రహించినట్లు కవే స్పష్టముగా ప్రస్తావనలో చెప్పినారు. ఆకథ అందరికీ తెలిసినదే. దీనిని రూపక

* శీతమునకు సత్యవతిపై మోహము కలగుట; ఆమెయందు పుట్టేవానికి రాజ్యము, పట్టుముకట్టే వరతుడై వివాహము పొందునని దాశరాజు చెప్పట; ఆనంగతి విన్న దేవద్రతుడు శాశ్వతబ్రహ్మచర్యము పూనుట; సత్యవతీశీతనుల వివాహము. ఇది నాటక కథాభాగము.

ముగా సవరించుటకు పూనుకొన్న శాస్త్రిలుగారు కృతి కృత్యులని చెప్పవలెను. ఇతివృత్తము చాలా చక్కనిది. విషయములో గాంధీర్యము కలిగి రసావిర్భావమునకు పాత్రప్రవేశమునకు చక్కగా అమిరిశింపి, కథారచనకు వీలైనా ఉన్న భాగమిది. ప్రస్తావనలో సూత్రధారుడు “భీష్మనిచరిత్ర మిప్పుడు ప్రదర్శనపాత్రము”ని చెప్పగా, నటి నవ్వీ “భీష్మచరిత్ర మనగా నెంతయో కలదు. అంతయు నభినయముగా ప్రకర్షించుట శక్యమగునా” అని సాహిత్యముగా అడగగా, సూత్రధారుడు ఈకథాభాగమునే నిరర్పించి చెప్పినాడు. వారిసంభాషణములో ఉట్టంకించినకారణము, నేను నూచించే కారణము ఒకటికాకున్నా, భీష్మ డెంతోపవిత్రచరిత్రుడని అతనిచరిత్రనంతనూ రూపకముగా చేయకుండా ఈభాగముతోనే విరమించిన కవియొక్క రచనారుచిని మనము మెచ్చుకొనవలసినదే. చరిత్రనంతనూ నాటకముగా చేసేటప్పుడు ఉండేగుంభన వేరు, ఈఒక్క అంశమునే ఎంచినపుడు ఉండేగుంభన వేరు. ఈరుచిని శేషమును మరికొంచెము నూత్నముగా కవి చూపియుండేనా మరీబాగుండియుండును. దేవద్రతునిజన్మలోని ఈప్రతిజ్ఞాంశము నొక్కదానినే ఎంచి చరిత్రతో సంబంధించిన మిగిలిన అంశములను విడిచిపెట్టుట కెట్టిసబబులు కలవో అవన్నీ కూడా ప్రతిజ్ఞాపూర్వమైనఅంశములను విడవవలసి వచ్చుటకున్నా వర్తించునుకదా. దేవద్రతునిజన్మ మొనలైనది ఎట్లు అప్రస్తుతములో, ఆంగే దేవద్రతుని శీతనుడు గంగాదేవినుండి సంపాదించి తననగరమునకు తీసుకొనిపోవుటకూడా ప్రతిజ్ఞాకథకు అప్రస్తుతము. దేవద్రతు

చరిత్ర ఎప్పుడైతే నాటకవస్తువు కాలేదో అప్పుడే ఈ భాగముకూడా విపరీతము; దీనినికూడా విడిచే నాటకము ప్రారంభించియుండునా, సూత్రధారుని 'మాటలలోగల రుచిని శేషము బాగా వ్యక్తమైఉండును. ఈ కథాంశముతో భారతమందున్న కథావర్ణన ప్రారంభమగుటచేత కవిచేతులలో నాటకముగా మారేటప్పుడు కూడా ఈభాగము విడవక అంటిపెట్టుకొని ఉండిపోయినా అనేసంశయము న్యాయముకాదు కాబోయి! లేదా రసపోషణకై కవి దీనిని ప్రయోజనపూర్వకముగా నిరీషియుంచెనని ఊహించ సాగ్యము. రసవిషయమై ఈభాగ మంతావశ్యకమో ముందు చర్చిస్తామిగాని ఇక్కడసూత్రము కథారచన కిది అసర్థదాయకమని చెప్పక తీరదు. అట్లే ముందుముందు చర్చింతము.

మూలకథకున్నూ, రూపకకథకున్నూ భేదములున్నవి. "భారతమునం దీకథ మిక్కిలి సంక్లిష్టముగా నున్నది. కావునఁ గొన్నిక్రొత్తవిషయములను గల్పించియు, మూలకథలోని కొన్ని యనుచిత విషయములను నవలీయు, మఱికొన్నిటిని జక్కబఱచియు, కథాచిత్ర్యమును బాత్రోచిత్ర్యమును బాటించి శాస్త్రులివా రీనాటకమునువీరరసప్రధానముగా నతిమనోహరముగారచించిరి." అని పీఠికాకారులు వ్రాసినారు. తెలుగుభారతములో ౩2 పద్యములలోను సంస్కృతములో నుమారు 100 శ్లోకములలోను ఉన్న కథను ఆరంభములనాటకముగా సవరించేటప్పుడు, క్రొత్తగా చేర్చినవేవో సవరించినవేవో విడదీసి చెప్పుట సాధ్యముకాదు. మూలములో ఒక్కమాటలో నూచితమైనసంగతిని ఒకఅంశముగా నాటకములో కల్పించేటప్పుడు, అదిక్రొత్తదా, లేక సవరణా ఎట్లు చెప్పగలము?

ఇట్టిచిన్న సంగతులుచాలాఉన్నవిఅంగీకరించి, వాటిలో ముఖ్యమైనవాటినే లెక్కవేయగలము. మొదటిఅంశములోని అశ్వమేధదిగ్విజయము, పరశురామునిఆశ్రమము; రెండోఅంశములోని పాంథాశ్రమము, గాంధర్వవివాహప్రయత్నము; మూడోదానిలోని దేవవ్రతునిదిగ్విజయము; నాల్గోదానిలోని సత్యవతీ-అయోగశృంగారము; ఐవోదానిలోని శంతనుని మనోభీష్మప్రకటనపద్ధతి, ఆరోదానిలోని దేవవ్రతదాశరాజసమాగమవర్ణనము- ఇవి ముఖ్యమైనవి.

ఈస్వంతకల్పనలలోకెల్ల మొదటి అంశములోని దిగ్విజయకథ చాలా ముఖ్యమైనది. దీనిరచనకై కవి, చాలాశ్రద్ధ తీసికొని యుండవలెనని నాఊహ. దీనికి మూలము ఇట్లున్నది. "అతం డోకనాడు మృగయా వ్యాజంబున గంగా సమీపంబునం జనువాడు; కడు నల్ప ప్రవాహంబై యున్నదాని గంగానదిం జూచి, యిది యేమినిమిత్తంబో యనుచు గాంధోకనేల యరిగి కనియె ముందట ధనువభ్యసించుచు బాణసంహతి నేతుగా గట్టి యున్న కుమారు. అప్పు డెఱుంగనేరక విస్మయాకులిత చిత్తుండయి యుండె. అంత కోమలాంగి దివ్యునిదీ ప్రీతితో జనుడెంచి పతికి సుతునిచ్చి గంగసనిన, తనయుతోడుకొనుచు భూవిభుండు తనపురంబునకు వచ్చె." తరనేతు నిర్మాణము, గంగాశంతములు తిరిగి కలుసుకొనుట దేవవ్రతుని తండ్రికి ఇచ్చుట మూలములోనివే. పీఠికీ, పరశురామాశ్రమము, దిగ్విజయసంరంభము కలిపి, కథను సవరించి మొదటిఅంశమును కవి రచించెను. పరశురామాశ్రమము దిగ్విజయముంతకల్పితముకాదు. (మా. తెనుగు భారతము ఆది. 70-169) * వీరరసపోషణము

* ఈపద్యము కవి నాటకములో ఎట్లు ఉపయోగించెనో కొంచెము వివర్ణింతము. ఇందులో దేవవ్రతునివిద్యా సంపాదనము వర్ణితంశము. అందుచేత ఇది చరిత్రసంబంధమైనదై ప్రమాణభూత మగుదున్నది ఈవర్ణనలో తెలుగు సంస్కృతభారతములకు భేదమున్నది. నన్నయ్యకావ్యభారతమేదో నాకు ప్రస్తుతముకాదు. కాని నాటకకర్తకు తెనుగో సంస్కృతమో ప్రమాణము కావలెను. అట్లాకాకుండా వారిరచన స్వంతమైనది. ఎందుకీమార్పుచేసిరో నాకు తెలియలేదు. ఆరాగి మూలములకు అనుసరించలేదని చెప్పలేము. సమీక్షించి అటుకంటే నేర్చుకొననంటే ఎక్కువ సమంజసమనా? సంస్కృతము: ఆది. 100.౩5-౩91. వసిష్ఠునిండి సాంగవేదములు నేర్చెను. 2. అస్త్రములలోను, యుద్ధములోను ఇంద్రునితో సమను. ౩. కుక్రునికి తెలిసినశాస్త్రము లితినికి తెలుసను. 4. అస్త్రములలో పరశురాముడంతవాడు. తెను : ఆది 4-169. 1. సకలవేదంబులు సదివే వసిష్ఠులలో 2. శాస్త్రముల్ కుక్రుబృహస్పతిల్ నేర్చినయలై. 3. అస్త్రవిద్యను పరశురాము డంత దక్షుడు 4. ఆత్మవిజ్ఞానంబునందు ససత్కుమారాదుల.

నాటకము: 5. పుటలోని పద్యము 1. ప్రాజనువులు నాలుగు పరాశరునియొద్ద 2. ప్రసిద్ధశాస్త్రముల్ వసిష్ఠునొద్ద. ౩. సాన్న్యక్షకీకర్షలు భాగ్యపునియొద్ద 4. ఆత్మవిద్యార్హస్థంబు సనకసనందాదిమునులయొద్ద 5. సమర్పదము పరశురామువద్ద

కాబట్టి దిగ్విజయము, దిగ్విజయముకాబట్టి భనుర్విద్య, కాబట్టి గురువు, కాబట్టి అతని ఆశ్రమము, ఇట్లు పరం పరగా పరిమించి ఈ సవరణ సిద్ధమైనదని చెప్పవచ్చు నేమో. కాని పరశురామునితో నివసించిఉంచునట్లుకాని అతనినుండి అస్త్రవిద్య నేర్చుకొనట్లుకాని మూలములో లేదు. మూలములో ఉన్న శరనేతు నిర్మాణమును కల్పితమైన దిగ్విజయమునకు అంగముగా కవి సవరించెను కాని ఈ రెండింటికి కథారచనలో ఎట్టి సంబంధమూ కానరాదు. ఇంతకూ ఈ శరనేతు వెండుకు? ఈదిగ్విజయవర్ణన ఉత్తరరామాయణములోని కుశలపులకాను అనుకరించెనా అని స్ఫురిస్తున్నది “పుత్రాదిచ్ఛేత్ పరాజయం” అనే న్యాయమును అనుసరించి చేసిన ఈవర్ణన బాగానే ఉండవచ్చును దేవవ్రత సంప్రాప్తికథయొక్క ఆవశ్యకత మాట అటుండనిచ్చి, ఆకథచెప్ప నిశ్చయించినపుడు మూలములోనున్న మార్గముకంటె నాటకములోని సాధనము ఎక్కువ అవోదకరముగా ఉన్నదని చెప్పగలము. నాటకములోని మార్పు దిగ్విజయముతో అత్తునట్లుగాఉన్నది. వీరభటులు, నేనాని, పరాజితులుకాగా శంతనుడు సమీపించి బాలుని విజృంభణమును శరీరాకృతినిచూచి, ప్రథమదర్శనమునుంచి ఉద్భవించిన వాత్సల్యమునకు వక్కుడై యుద్ధమును ఆపినవాడై పిల్లనాని ఊరుపేరు అడిగి, గంగాదేవి సమాగమ పూర్వవృత్తాంతమును జ్ఞప్తి తెచ్చుకొని ఆ బాలుడే తనకుమారుడని గ్రహించుట; ఆతరువాతనే పరశురాముడు స్వప్తపరచుట; గంగాదేవి అప్పగించుట; ఈ కథంతా రంగముపై మనోగంజకముగా ఉంటుంది. కాని ఒకచిక్కు ఉన్నది. నగరములో ఉండజలసినరాజు అశ్వముతో పోవునేనలో ఉండుట ఒక అప్రసిద్ధమైన ఏర్పాటు అవుతున్నది. ఆలూకాక, మని బాలునిచే సంభవించిన నేనానిపరాజయవృత్తాంతమును విని శంతనుడు పట్టణమునుండి బయలుదేరివచ్చెనని సమాధానము చెప్పితే రాజనగరమైన హస్తినాపురమునకున్నా ఈఆశ్రమస్థానమునకున్నా ఉన్నదూరము చాలా తక్కువని చెప్పవలసి వస్తుంది. నాటకములోని కాలసూచనలను చూడండి. శరనేతువు పూర్తిఅయ్యేసరికి జాము ప్రాదెక్కినది. గురుడు వచ్చేనేళ అయినది (చూ॥ ౮ పుట); సంగంధము పూర్తిచెందేసరికి గురువయ్యడు. శర

నేతువు సమీపించినాడు. ఈరెండింటికి అంతరమైన స్వల్పకాలములోనే ఈ దిగ్విజయ సరాజభ్యుత్థి అయినది. జయసింహునివీరు, శంతనునికి వార్త, వాని రాక ఈ స్వల్పకాలములో జరిగినప్పుడు పట్టణమునకున్నా ఆశ్రమమునకున్నా దూరము తక్కువని చెప్పక తీరదు. అంత దగ్గరనే ఉన్న ఈయాశ్రమము, ఈబాలుని సంగతి ఇదివరకెన్నడూ శంతనునికి వినికిడి కాలేదా? కవి బాలునిచే వేయించిన ప్రశ్న చాలా సరసమైనది. ఊరు, పల్లె, ఆశ్రమము, ఉగ్రవనంబు- ఇవూ దుందుభి ప్రతిష్ఠకు స్థానములు? అక్కడా వీరుబుండేఫలము? అన్వేషింకా అశ్వము వెళ్లును? వెళ్ళినా అచ్చటా వారి వీర ఘోషణము? ఈ వర్ణనకుగల బౌద్ధివ్యమెంతో విమర్శకులు విచారించవలసినదేదా! మరొక సంగతి. శంతనుడు భార్యరహితుడై యుండు అశ్వమేధ మెట్లు తలపెట్టినాడు? రాముడు ప్రారంభించినపుడు నువ్వు నీరను సమీపముం దుంచుకొనెనట. శంతనుడో! ఇంతకూ ఈ దిగ్విజయకథనున్న లేదా దేవవ్రతప్రాప్తికథనున్న నాటకవస్తువైన ప్రతిజ్ఞాకథనున్న ఎట్టి సంబంధమూ కానరాదు. దీనిని విడిచివేస్తే నాటక మెట్లుచెడును? చెడదు సరేకదా బాగుపడుననికూడా చెప్పవలసినవచ్చును కాబోలు!

మొదటిఅంకములో శంతనుడు ప్రారంభించిన అశ్వమేధాంగమైన దిగ్విజయము చూడో అంకముతో పూర్తియైన దేవవ్రతుని దిగ్విజయము ఒకటేనా, ఒకదాని అనుబంధము ఒకటా లేక వేరువేరా? ఈరెండింటికి కథలో ఎట్టిసంబంధమూ కానరాదు. కాని రెండింటికి ప్రయోజనము ఒక్కటేఅంటే అది కథారచనకై కాకరసపోషణమునకై కావలసి ఉంటుంది. ఏదైనా కథారచనగరించి ఆలోచించవలెను. మనము పరిశీలించవలసినవిషయములున్నవి. ముఖ్యముగా పాత్రలశీలవర్ణనము, మొదటి అంకములోనిది శంతనుని దిగ్విజయమైనా శంతనుని ప్రభప్రత్యక్షముగా ఎక్కడా చూపలేదు. రాజాధిరాజేశ్వరుడుగాక అన్య డెవ్వడైనా అశ్వమేధము తలపెట్టగలడా అనే సూచనద్వారా కాక వేరుగా శంతనునిప్రభ నాటకములో ఎక్కడా కానరాదు. తేకున్నా సూచనయైన ప్రభకు కళంకము రాకుండా కవి జర్జించెనని అంగీకరితము. శంతనుడు వీగిపోలేదు. దేవవ్రతుని గెలుపంతా

సోమపాలునిపైని జయసింహునిపైనిన్నీ ఇంతమా ప్రకంపనాస్త్రమునుప్రయోగించి దేవప్రతుడు యుద్ధము తప్పించుకొన్నాడని మనము మరిచిపోకూడదు. ముఖ్యపీరులతో పోరాటము జరగనేలేదు. రెండోవారు వణించిన దిగ్విజయము వాస్తవమైనవిజయమే! చాలామంది సామంతరాజులను జయించి సామ్రాజ్యము స్థాపించినాడు. ఇదంతా దేవప్రతుని పీరాశ్రేయత్యమే. దేవప్రతుడు దండయాత్రకు పోగా శంతనుడు మన్మథనేపలతో పడియుండును. ఇట్టి వర్ణనవలన శంతనుని శీలమునకు కళంకము రాలేదానీమి? మొదటిఅంకములో నూచనగానున్న శంతనుని పీరత్యము ఇప్పుడేమైనట్లు? దేవప్రతుడు, యువరాజుకాని రారాజుకాడు. యువరాజు తెచ్చినదంతా రాజుకే చేరుననే వ్యవహారధర్మముననుసరించి ఈఅంకములోని దిగ్విజయమలమాట ఎట్లు? మొదటిదానిద్వారా దేవప్రతుని ప్రాప్తి కలిగినది. ఇక రెండోదో? రెండోఅంకములో ప్రారంభమైన సత్యవతీకథంతా ఒకేకాపున చెప్పివేయనక్కరలేకుండా ఉండేటందుకు ఈ రెండో దిగ్విజయముకూడా శంతనునికే చెందవలెను; అట్లు చేహరిన పీర్మము శంతనునికి చెల్లదా అని అడగవచ్చును. పాశ్రశీలవర్ణన ఆలాగుండగా కథారచన విషయమై ఈరెండో దిగ్విజయవర్ణన ఉపచరిస్తుందని చెప్పవచ్చును. రెండో అంకముయొక్క విష్కంభకములో దండయాత్ర నూచన అగును; అంకమంతా సత్యవతీ దర్శనకథే వర్ణిస్తుంది. మూడోదానిలో మొదటసంతర్పిష్కంభకము, ఆతరువాత అంకములోని ఒకరంగము, మొత్తముపైని నాల్గుపేజీల విసాగా అంకమంతా అయోగశృంగారమునే, వర్ణిస్తుంది. రెండుమూడంకములు కలిపితే మొదటగాన దండయాత్ర మధ్యదంతా సత్యవతీకథ ఉంటుంది. కథారచనలో ఈవ్యత్యయము ఒక పెద్దలాభము కాదు. ఎందుకంటే మిగిలిన మూడంకములలోను కథ ఒక్కచేయైనా ఎట్లు రంగము మార్చుటచేత వర్ణన నడిచిందో ఆలాగే ఈ రెండువోట్ల దండయాత్రమూచనలు విడిచిపెట్టి కథనడప వీరవచ్చుది. అదే బాగుండునేమో?

“కథాచిత్రమునుబాత్రోచిత్రమును బాటించి... ఇందుకు ఉదాహరణము, మూలమునందుఁ దననమారునితోఁ దనపెండ్లిమాట చెప్పవచ్చు శంతనుడు చేసినసంభా

వణ మనుచిత్రముగా నుండుటచే దానిని జక్కగా సవరించి శంతనుని భీరోదారునిగా మార్చుట యొక్కయు దాహరణము” అని పీఠికాకారులు వ్రాసినారు. కాస్త్రులుగారు చేసినమార్పులలో ఇదొకటనేకాకుండా, ఇది చాలా ముఖ్యమైనదని కూడా చెప్పవచ్చున్నారు. దీనిలో శంతనునిశీలము చక్కగా వ. క్రమపుత్రుడుఉన్నదని వారి అభిప్రాయము. మూలములో ఈసంగతి ఎట్లుఉన్నదో చూదాము. దాశరాజు తనఅభిప్రాయము చెప్పగా “గాంగేయు యువరాజుఁ దలచి” “అదితప్ప నొండు వేడుమయిచ్చెదను.” అనిపలికెను. కాని దాశరాజు అంగీకరించనందున, విఫలమనోరథుడై ఇంటికి వచ్చి, చింతాక్రాంతుడై యున్నతండ్రిని చూచి, “నీకన్నీ విధముల సొళ్ళిసాధనములే ఉండగా నీ కీపరితాప మెందుకు” అని దేవప్రతుడు అడగగా, తండ్రి తనమనోరథమును వ్యక్తపరుస్తూ కారణములు చెప్పెను. ఏకపుత్రుడున్నా అనపత్కుడున్నా ఒక్కమోస్తరే అని ఉండుటచేత నున్నా, సంతానము అగ్నిహోత్రములవలెనే పెద్దవారికి కూడా ఎడతెగకుండా ఉండవలెన్నీ, దేవప్రతుడు యుద్ధక్షియు డగుటచేత వాని“ఉనికి నమ్ముగానోపకా” అనిన్నీ, కారణములుగా చెప్పి, “ఒహపుత్రార్థంబు యత్నంబు నేయవలయు వివాహం బయ్యెదను” అని పలికెను. ఆతరువాత “గాంగేయుండు వృద్ధామాత్య పురోహిత సుహృద్భవంబులతో విచారించి యోజనగంధి రాజుచిత్తంబునం గలుగుట యోచింసి” దాశరాజువద్దకు అనేక నేనలతో వెళ్లెను. ఇది తెనుగుభారతమునండి సంగ్రహించినది; సంస్కృతమునకు సరిగానే ఉన్నది. దీనిని నాటకములో ఎట్లు మార్చినారో సంగ్రహముగా చెప్పెదను. రెండోఅంకములో యమునాతీరమునకు వేటక వెళ్లుట; అక్కడ సురభిచే తీసుకొనిపోబడి పాంథాశ్రమముచేరి, అక్కడ శకుంతలాపరిణయవృత్తాంతముప్రకారము (నాయకునికి మాటలురాక చదువుకొన్న శకుంతలాకథే జ్ఞపికినచ్చినదా అన్నట్లు) గుంధితో మాట్లాడి, వృత్తాంతమును తెలుసుకొని, తండ్రిదగ్గరికి పోవును. ఇంతవరకు మూలమునండి గలభేదమంతా ఈ పాంథాశ్రమము. దానిలో శకుంతలాపరిణయమునకరణము తప్ప మరేమిన్నీ లేదు. మూడోఅంకము ప్రారంభిస్తుంది

అయోగశృంగారబాధకు ఓర్వబాలక శంతనుడు బాధపడుచుండెని మూలములో ఉన్నది. ఈవాక్యస్థ కథను ఒక అంకముగా విస్తరింపబడు సహాయులైన మంత్ర పురోహితులను ప్రవేశపెట్టి శంతనునిచే అమాత్య, ఏదోవచ్చినది, వచ్చినది వచ్చినట్లే యణగినది అడగినదెడత మరలతప్పనేల? అని తనబాధాకారణము నూచింప చేసెను. పెండ్లికిగదా అని పురోహితుడు కంగించెను. ఇట్లువలకుట గంభీరత అని కాబోలు. ఈగంభీర్యము నకును, పూర్వము ఆ అంకములోనే స్వగతమున వర్ణించిన శృంగారబాధకును సామరస్యము లేదు. అప్పుడేవో ఒకటి అసత్యము కావలసివచ్చును. స్త్రీతోనే కాకుండా స్త్రీవిషయమైన అసత్య మేదిన్నీ నీతిబాహ్యము కావని అభిప్రాయమా? ఇంతమా శంతనుడు ధీరోదాత్తుడైన పుడు ఈ అసత్యమును ఒప్పుకొందమా? మూలములో శంతనుడు చెప్పిన ఏకపుత్రాది తర్కములన్నీ నాటక ములో యజ్ఞ తీర్థముమంతులు అందురు. వీటిని శంతనుడు సహేతుకముగాను, నిరుత్తరముగామాడా ఖండించి వేయును. మూలములో చక్కగా అత్తినఈకారణములు నాటకములో సరిపడకపోతే, శంతనునివివాహేచ్ఛకు కామబాధేతరము ఏదిన్నీ కారణముగా కనబడదు. అంత కంటే ఉదారభావ మేదిన్నీ లేనియెడల శంతనుడు “ధీరోదారు”డెట్లు? శంతనునివయస్సెంతి? ఇప్పుడుతన ములో లేడే కామబాధకు లొంగుటకు. శంతనుడు ధీరుడే అయితే, కాదని నిశ్చయించినదానిని త్రవ్వుతూ; ఆసంగతి పడేపడే బాపకములెచ్చుంటూ పైకి వ్యక్తమయే టట్లునూ, తనగల్గ సాక్షాత్తుగాకాకుండా వైవారు పోల్చి కార్యముచేస్తే చాలుననే కేలవునివలె శంతనుడు ప్రవర్తించుట ఉత్తమనాయకలక్షణమునకు సరిపడదని చెప్పవలెను. “కుమారుని రాజ్యముకంటే నాకు బరిణయమెక్కుడుగాదు. సర్వభా నే నాచింత వదలియుంటిని. కర్మ వశంబునఁగాని యాలోచనము గలిగి యది ప్రమాదవశం

బున బయటబడుటచే గౌరవగౌరవంబునకు గలంకము దెచ్చితివని పెద్దకుండలనూపనోడి కొంచలపడుచున్నాడ” అని చెప్పినమాటలు సత్యమూ, లేక శృంగారవికారమైన మురిపంపా? జ్ఞానమార్గముకొరవ ఇతడు, క్షేమతో “దేవప్రతుడు నీ కుభయలోకసాధనమైన రాజమార్గము” అని యజ్ఞ తీర్థము అన్నమాట తన సత్యవత్ప్రతిపాదిసాధనముగా అన్వయించుకొనుట ధీరోదాత్తునికి ఉచితశీలమా? శంతనుడు వాస్తవముగా ధీరుడే యైతే, తానన్నమాటలు నిశ్చయమే యైతే, దిగ్విజయమునుండి వచ్చినదేవప్రతునికిమాడా తనశోకము వీల వ్యక్తము కావలసివచ్చింది? అతనిశీలవర్ణనములో ఇది ఒకచిక్కేకదా. మరొకసంగతి; దేవప్రతుడు తండ్రిమనోభీష్టమును కనుగొనుట మూలము కంటే వేరుగా నాటకములో సవరింపబడినది. దేవప్రతుడు తనలో తాను తర్కించి, పక్షములన్నింటిని విమర్శించి తుడుకు వేటకేగినస్థలమునపట్టి “ఆ! ఆమనోరథము ఇట్టిది గావుననే యింతగోప్యమై, వేదనాహేతు వగుచున్న”దని నూటిగాఁజూపించగల్గినాడు. దేవప్రతుడు కనుకొనిగాని, చెప్పకూడదని అన్నివిధాల నిశ్చయించిన యజ్ఞ తీర్థలే దైవముమీద తప్పమోపి చెప్పివేసినాడు. ఇందువలన కలిగేసన్మాన్య యెదో తెలియలేదు. ఇది చమత్కారముగా ఉన్నా శంతనునిలము అమాత్రము ఈసవణమన చక్కపడలేదు. ఈమార్పువలన గంభీరతను సంపాదించితిమంటిరా ధీరోదాత్తున కుండలపసిన ధైర్యమునకు దృఢవ్రతమునకు, మహాసత్యమునకుమాడా భంగము వచ్చితిమను. మూలములో తండ్రి కొడుకుతో చెప్పట అనుచితమైతే కిశోరినుడు ఇంత జేల అగుట ఉచితమా? అపత్యార్థము వివాహప్రయత్నము చేయుట ఆర్యవతదృష్టిలో అనుచితముకాదు. అపత్య మందుచేత ఒకతగినకారణ మగుచున్నది; కకామాంశ్యము అంతకంటే ఉచితమైనకారణము కానేరదుగదా. తనబుద్ధిని స్థిరము చేసుకొనలేక, ఎన్నోమార్లు ప్రయత్నముచేసినా

౧. చూ ఇష్టోపభోగంబులం బెద్దకాలంబు సనినఆది 4-162.

౨. యజ్ఞ: లోకాపవాదంబునకు జడిసి యితడు పెండ్లి వలదనుచున్నాడుగాని నిరీహచేగాదు. (పుట 64)

౩. ఇవన్నీ ఇప్పటివాసనలు కాబోలు. సత్యవతి తనకు వ్యాసుడు ఉట్టివచ్చుతాంతము కీమృనితో చెప్పినది. ఆలాగే కుంతి కర్ణునిజన్మవృత్తాంతము చెప్పినది. ఎన్నో ఉట్టిసంగతులన్నవిగదా.

౪. వంశాభివృద్ధి, ధర్మాచరణము శంతనునికే చెల్లునా, దేవప్రతునికి చెల్లునా?

వైకల్యము పొందువాడు ఎట్టి ఉదార నాయకుడో ఇంత వరకు శంతనుని ధీరోదాతునిగా చేయ ఉద్ముక్తులైనవారని ఊహించే విమర్శించినాను. కాని పీఠికాకారులుమాత్రము “ధీరోదాత”డని వ్రాసినారు. అలంకారశాస్త్రములో నా కీప్రయోగము కానరానందున, శంతనుని శీలలక్షణము ప్రాచీనసంప్రదాయముగాక నవీనమా అనే సంశయము కలిగినది. నవీనమైనపుడు ఏఅర్థములో ఆమాటను ఉపయోగించినది స్పష్టముకాకుండా తగయిదా పడకూడదని నాఅభిప్రాయము.

ఇంకొక ముఖ్యాంశమున్నది. ఈ నాటకమునకు ప్రధానరసము వీరమని గ్రంథకర్త ప్రస్తావనములోను, పీఠికాకారులు వారి న్యాసములోను నొక్కి చెప్పియున్నారు. వీరరసమును కొందరు అలంకారికులు దాన దయా యుద్ధములనెడి మూడురకములుగాను, ధర్మ వీరమును కలిపి కొందరు నాలుగు రకములుగాను విభజించియున్నారు. రసగంగాధర మతానుసారముగాకూడా ఈనాటింటిలోనే మిగిలిన పాండిత్యాదుల రకములను అంతర్భావము చెప్పితే, మననాటకములో వర్ణించిన వీరరస మేదియై ఉండునో ఆలోచింతము. దయాధర్మములు కాదుగదా దానముకూడా కాదని చెప్పవచ్చును. దాన వీరమునకు బలిచక్రవర్తిని లక్ష్యముగా చెప్పియున్నారు. అట్టి యేదానము నాటకములో వర్ణితమై యుండలేదు. అందుచేత యుద్ధమే ఇందలి వీరరసమని చెప్పవలసి వచ్చును. మీద నుదహరించిన రెండు దిగ్విజయములే ఈ వీరరస వ్యంజకము లగును. ఇందులో మొదటి అంకము లోని వీరరసోత్కర్షను చక్కగా విమర్శించవలసి ఉంటుంది. ఎందుచేతనగా కథారచన ననుసరించి విచారించినచో ఈఅంక కథకు ఎట్టిప్రయోజనము కానరాలేదని మీదను చెప్పివచ్చును, ఈఅంకము ఏల ఎందుకు నాటకములో ప్రవేశించి ఉండవలెనో పూర్తిగా చర్చించక ఇప్పటికి నిలిపి ఉంచవేసితిని. వీరసప్రధానమైన నాటకమును వ్రాయవలెనని నిశ్చయించిన కవికి వీరరసముతో నాటకమును ప్రారంభించుట సమంజసమే. ఈఅంకములో ఏరసమైనా ప్రధానమైతే అది వీరమే అని ఒప్పుకొనవలెను. నాయకుడు దేవప్రతుడా, లేక శంతనుడా అనే ప్రశ్న ఇప్పుడు అప్రస్తుతము. కాని ఈదిగ్విజయ కథ

ద్వారానే నాయకుని వీరత్వ ప్రకర్ష వెల్లడి కావలసి ఉన్నది. దేవప్రతుడు నాయకుడైనా కాకపోయినా, అతని వీరము ఉన్నందునకుటచేత ప్రతిపక్షము లేనప్పుడుకూడా శరనేతునిర్యాణముద్వారా పైకి ప్రవహిస్తూ ఉండెనని చెప్పి శరనేతుకథకు ప్రయోజనము కల్పితము. కాని ఏక రసానుభావములుగా శరనేతువుకున్నా దిగ్విజయమునకున్నా సంబంధమున్నాదన్నా, సాక్షాత్తుగా రెండు అంశములకు ఎట్టి సంబంధమూ లేదనేవాదము నిలిచి ఉండవలసినదే. దిగ్విజయముచే పోషితమయే వీరమునకు శరనేతువు ఏవిధానా ఆవశ్యకము కాదు సలేకదా, ముందొక శరనేతువర్ణన శకుండా దిగ్విజయసంరంభ కోలాహలముతోనే తెర లేచేటప్పుడు ప్రదర్శనమునకు వచ్చేవన్నె ఈ చప్పుని దేవప్రతుని స్వగతముతో రాదని చెప్పే రంగరచకుల అభిప్రాయముతో మనముకూడా ఏకీభవించవలసి ఉంటుంది. రసోద్దేశమునకని చెప్పాలన్నా దిగ్విజయ సంరంభములో గల రసముకంటె ఎక్కువ ఏమిన్నీ ఈశరనేతు నిర్మితిలో స్ఫురించదు. రెండింటిని కలిపి ఏకరసాంగములుగా చెప్పదామంటే విభావాను భావస్థాయీభావాదులలో దేనికైనా ఈ శరనేతువు ఏవిధాన ఉపచరించదు. ఇంతకూ పూర్వపు సంప్రదాయము ననుసరించి కాబోలు యుద్ధము రంగము వైచూపక అంతా మాటలలో వెళ్లపుచ్చినారు జరిగిన యుద్ధముకూడా అతిస్వల్పము. రెండుపక్షములలో సమానులు యుద్ధమునకు జోరుకోలేదు. యుద్ధమునకు సమపడిన చంద్రశేఖరుని భుజములు ఆరంభములోనే అరికట్టబడినవి. సోమపాలుడు ఇటు అటు పరుగెత్తడమేకాని యుద్ధమా చేయనేలేదు. పచ్చిన జయకంఠాడు కూడా ఆర్కాటమే చేసినాడు; పతాకము తెగింది; ఏనుగుకు మురికినాటింది; శిరమున్నీ తునకలైనవి; సైనికులు బూరుగుదూదిగా ఎగిరిపోయిరి; కంపనాస్త్రము అందరిని పడవేసింది; అని తెరలో జరిగినట్లు చెప్పినదో అదే ఈ అంకములోని యుద్ధమంతా. దేవప్రతునికి ఒక్కమార్తెనా శరముసోకనైనా సోకలేదు. ఈ యుద్ధవర్ణన వీరరస పోషకమని మనము భావించవలసి ఉన్నది.

అంతే కాకుండా ఈ అంకములోని వీరము కళంకితమైనది. అలంకారికుల మతములో విమర్శములే వీర

శాంత కరుణ రసములకు మైత్రిని కవి కల్పించ యత్నించెను. వీటికి మైత్రి అసంభవమని ప్రధానమాత్రములలో అలంకారిక లందరూ ఘోషిస్తూ ఉన్నప్పటికీ, కవి వాటికి ఏకీభావము కల్పించుటచే చాలా ప్రయాసపడినారు. అవును; అలంకారికులు కూడా తుదకు కొన్ని సిద్ధకవి ప్రయోగములను తీసి ఈ సహజ విరుద్ధములైన వీరశాంతియులకు అనుగుణ్యమున్నట్లు మాపియున్నారు. ఆ గాణమునే వీరు ప్రధానముగా చేసుకొన్నట్లు నాటకములో శబ్దత: ఉట్టంకించెడిన్నారు. దేవప్రతుకిందుసామపాలుడు (పుట18); శంతనుడు స్వగతమున తనవిషయమై (పుట16), దేవప్రతుని విషయమై (పుట17), దేవప్రతుడు శంతనుని విషయమై స్వగతమున (పుటలు 17, 18, 20), ఈస్థలములలో వీరకరుణ శాంతయులకున్నూ, శంతనునిలో (పుట19) వీరశృంగారములకున్నూ సామానాధికరణ్యము కలిపి వర్ణించిన్నీ, శబ్దత: చెప్పిన్నీ ఉన్నారు. ఇన్నీ శబ్దదోషము లెలనో కావో అలంకారశాస్త్ర పండితులు పరిష్కరింతురుగాక. ఇట్టివర్ణనకు ఉదాహరణములున్నూ, శాస్త్రసూత్రములు గాణముగా అంగీకరించినా, ఇన్ని మార్లు డప్పు వాయించినట్లు ప్రకటించవలసిన అసంరము గాని రుచివిశేషముగాని కానరాకున్నది. ఈరసముల సామానాధికరణ్యమునకు అనుగ్రహమున్నూ, అట్టిస్థితికి “ఏకీభావము” అనవచ్చునా అని నాకు శంక కలుగుచున్నది. ఒకవేళ ఏకీభావము అనడానికిమాడా ప్రమాణమున్నా “వీరయు శాంతమై శాంతయు కరుణమైన” దనే వర్ణనములోని పరిణామమునకు ఆధార మెక్కడిదో తెలియకున్నది. ఇక్కడికి మాదురసములైనవి. ఇక మిగిలిన రసములకు మాడా ఏకీభావము కవి సమకట్టినట్లు వర్ణించినారు. పరశురాముని కలిసినతరువాత శంతనదేవప్రతులు చూపిన విషయము, ఒక్కచోట (చూ. పుట 23) కనబరచిన భయము; పరశురాముడు చూపినశాద్రము, దీని నంతటినీ పరిహాసము క్రింద సమన్వయముచేయుట (చూ. పుట 28) గంగాదేవి వచ్చినతరువాత శంతనుడు జహ్ను కన్య మొగము చూడ సిగ్గుపడుట; తల్లితండ్రులు పుత్రునివై చూపిన వాత్సల్యము; ఇన్నీ వీరరసప్రవాహములో నడ్డెముగా వచ్చుచుండిన తునకలు. వీటిలో వ్యక్తమైన శృంగారాదులలో భీభత్స క్రోధ అద్భుతములనుమాత్రము

కలపకపోవుటచేత నవరసముల ఏకీభావమునకు సమయ మొకటి పోయినట్లైనది. ఇట్టి రసముల ప్రాగుతుమాడా అలంకారశాస్త్రము ఒప్పునా, ప్రాచీన సంస్కృత నాటకములలో సంప్రదాయమున్నదా అనే ప్రశ్నలకు తగిన విమర్శన చేయ నాకు పాండిత్యావ కాశములు చాలవు.

ఈలాగున్నది మొదటి అంకములోని వీరరసము. ఇక రెండో ద్విగజయు వర్ణనాన సరమున స్ఫురించే వీర మెట్లున్నదో చూదాము. యుద్ధముయొక్క జయఫలము, విజయోత్సవముల సంగతి వింటాము. అంతకంటె యుద్ధ సంబంధమైన కోలాహలముతో ప్రేక్షకుల వీనులు మనస్సులు పర్వాప్రము పొందవు. అప్పటికి గాని రసాస్వాదనమొట్టు ఎట్లు చెప్పగలము? ప్రతాపమునే విభావము, యుద్ధమునే అనుభావము, గర్వస్థితి మర్షములనే భావములు, ఉత్సాహము నేనామి, ఉచితమైనఅలంబనోద్దీపనములు [దశరూపకము VI. 73] ఈమొదలైన అంగములతో పొంగిపోయితూ నాటకమంతా, రంగమంతా కప్పిప్రేక్షకులను మూర్తిగ ముంచి వేయునపుడుగా వీర రసము నాటకరసము అగును. మనోనుకూలమైన అర్థమంగు ప్రపరకము; కార్యారంభములందు సంరంభమైన ఉత్సాహము ఇవేవిన్నీ కానరావు. వీరరసమునకు తగిన ఉదాహరణము వేణీసంహారము. దానిలో నర్థితమైన రసోద్రేకము, అది ప్రేక్షకులను ఆర్పించిన విగము ఈ నాటకములో వ్యక్తమవుతున్న వాఅని అడుగుతున్నాను. ఏమాత్రమైనా వీరరసముంటె అది ఏకదేశ మవుతున్నది. ఎట్లుచూచినా భీష్మబొక్కడే తగిన వీరపాత్ర. వీర సహాయుడైన సుహృత్ కుమారాటవితులు, సామంత స్వైరికాద్యులు [ద్రృగ 77 కారిక] ఎవరూ పాత్రలు కానరారు. మొదటి అంకములో వీరనివలె సూచితమైన శంతనుడు ఆ అంకము దాటిన దగ్గరనుంచి తుదకు నాటకాంతము వాకు శృంగారపాత్ర అవుతున్నాడు. ఇక శంతనుని వైనికులు, సోమపాల చంద్ర శేఖర జయసింహులు మాత్రమే ఉన్నారు. వారొక లెక్కకాయ. పరశురాముడుమాడా వీరపాత్రే అని చెప్పగలమా? భీష్ముడైనా వీరపాత్రగానే తుదవరకు ఉండేవా అంటే చెప్పలేకున్నాము.

నాటకములో భీష్ముడు ప్రతిజ్ఞకై వచ్చియున్నాడు. భీష్మప్రతిజ్ఞ పామరుల కొకవేళ వీరమన్నట్లు ద్యోతకమైనా, నాటకకర్త పండితులు అంకారశాస్త్ర రీత్యాగాని లేకలోకానుభవమునుబట్టిగాని ప్రతిజ్ఞ వీరరస భావముగా భావించరుగాదా! భీష్మజ్ఞానరిందినది స్వార్థ త్యాగము; అందువలన మానసికత, పదినకష్టములు, నాటకవస్తువులోకి చేరేఉంటే ప్రేక్షకులహృదయమునుకరిగించవచ్చును. స్వార్థత్యాగమును బుద్ధిపూర్వకముగా పట్టుదలతో చేసేవారు ధైర్యశాలులు, అసాధారణ మహనీయులు. ఆత్యాగమును వివరముగా వర్ణించిఉంటే, ఆరసమేముగనో అనేప్రశ్న అప్రస్తుతము. నాటకములో ప్రతిజ్ఞ చేసినట్లు, చెప్పియుంటుంటే ఆప్రతిజ్ఞకు అంతకంటే ఎక్కువసానమును నాటకములో కల్పించలేదు. ప్రతిజ్ఞ స్వార్థత్యాగమువలెనే వీరము కానేరదు. అసలంటే ప్రాయోగవేళము, సహగమనము, కూడా వీరములు అయితీరవలసి ఉంటుంది. హరిశ్చంద్రుడు, శిబిచక్రవర్తి, లక్ష్మణుడు, రాముడు, బుద్ధుడు, యయాతి కొడుకు, వీరందరూ వీరులే కావలసివచ్చును. దేవప్రతుని ప్రతిజ్ఞ కూడా అట్టిదే. ఇందులో మెచ్చుకోదగినది, అసాధారణమైనది లేకపోలేదు. అంతమాత్రాన వీరమనిపించుకోదు. అందుకు ప్రాచీనసంప్రదాయము, అలంకారశాస్త్రసమ్మతము ఉండితీరవలెను. అంతేకాకుండా ప్రతిజ్ఞ వీరరసముయొక్క ఆవిర్భావమే అంటే; ఈ ప్రతిజ్ఞకున్న మిగిలిన అనిర్భావములైన దిగ్విజయమునకున్న ఎట్టిసంబంధమూ లేదు. రెండూ వేరువేరు సంగతులైనపుడు ప్రధానరసమైన వీరముయొక్క ఆవిర్భావములుగా అవి నాటకములో ఎట్లు సాధ్యము? ప్రతిజ్ఞ వీ మంటే, మూలములో లేక దానికి వైరంతర్య మెక్కడ కుగురును? ఏవిధాన సాధనకుండా ఉన్న ఈ దిగ్విజయములకల్పన ఎందుక? అంతేకాకుండా ఈ ఫలమైన ప్రతిజ్ఞయొక్క ఆరంభ మెక్కడ? అట్టి ప్రతిజ్ఞకు బౌద్ధిమ్యముండదుగా. ఒకవేళ అసాధారణప్రజ్వల ఈశ్వతబ్రహ్మచారికి అట్టి బౌద్ధిమ్యము ఉండునన్నా,

అది కొనసాగి తీరవలెననేపట్టుదల ఉండదుకదా. అందుచేత ఆరంభాదులు దానియం దెట్లుపట్టును? ఇంతహా ఆప్రతిజ్ఞ ఒక కార్యసాధక మవుతున్నది. సాధన మెప్పుడూ కార్యమునకు అంగమగుటచేత, దానిరసముకూడా కార్యరసమునకు అంగమైపోవును. కార్యము ఈనాటకములో శృంగారరసప్రధానమైనది. అట్టి సంబంధమును కృత్రిక ప్రస్తావనములోను, వారిహృదయమును బాగా ఎరిగినవారి మిత్రులు పీఠికలోను స్పష్టము చేసినారు. “శాంతనవుని బ్రహ్మచర్యప్రతిజ్ఞయే ప్రధానముగా నెఱవేసిన సత్యవతీశంతనుల పరిణయము” (పుట 2) “శంతను పుత్రుని బ్రహ్మచర్యప్రతిజ్ఞయే ప్రధానకారణముగా వారి పరిణయమనోరథము నెఱవేటుట” (పీఠిక) ఇట్లై నపుడు ప్రధానమేకో అంగమేదో వేరే చెప్పవలెనా? ప్రధానరసము ప్రధానవిషయమునుపట్టి ఉండునా, లేక అంగమునుపట్టి ఉండునా?

నాటకమునకు శృంగారమో వీరమో ఏదో ఒక రసమని అలంకారికుల అభిప్రాయము [దశరూపక 8:38]; మిగిలినవి అంగములుగాను ప్రాసంగికములుగాను వైరుధ్యములేకుండా ఉండవచ్చును. “నాటకే శృంగారవీరరసయో రన్యతరన్య ప్రాధాన్యం; అన్యేషాం రసానాం అంగత్వేనాను ప్రవేశః” [ప్రతాపరుద్రయము III 5.1.] అలాగైనపుడు శృంగారవీరములు రెండుండి ఒకదాని కొకటి అంగముగాగాని, ప్రాసంగికముగాగాని ఉండవచ్చునా అనే ఆశ్చర్యము చాలా ముఖ్యమైనదగునుకదా! శృంగారమునకు వీరము విరుద్ధ మగునా కాదా అని నా కొక ప్రశ్నకలిగి, నాసామాన్యజ్ఞానమును అనుసరించి విమర్శించుటకంటే, ప్రాచీనుల అలంకారశాస్త్రజ్ఞులమతమేమో కనుగొనుటకు ప్రయత్నించినాను. ఈవైరుధ్యచర్చ ఎక్కడవచ్చినా, ఏకదేశ వ్యాపకమైనదేకాని నాటకము మొత్తముపైని చేసినఉదాహరణ మొకటైనా కానరాలేదు. ఒక శ్లోకములోవైరుధ్యమున్నదా లేదా అని వారుచేసినతర్కము నాప్రస్తుతప్రశ్నకుసరిపోలేదు. మొత్తముమీద చాలాచోట్ల వైరుధ్యపరిహారమును

1. కాని నాటకమునకు ప్రతిజ్ఞాశాంతనవుని ప్రధాననామముంచి అభిజ్ఞానశాకుంతలమునకు అనుకరణమూ ఏమి?—నాటకము వీరరసప్రధానమని చెప్పటచేత, ప్రతిజ్ఞ వీరరసవ్యంజకముగా నాటకకర్తకూడా భావించినారా అని ఒక అనుమానము పుట్టకమానదు.

చేయుటకే వ్యాఖ్యాతల ప్రయత్నము. కాళిదాసభవనా
త్వాదిమహాకవులప్రయోగములు ప్రమాణములు, శాస్త్ర
మర్మాదాకల్పనములు కావున, ఈవైరుధ్య లక్షణమునకు
లక్ష్యములుగా చెప్పలేక పరిహారమును చేసినారు. ఇనా
శృంగారవీరములకు వైరుధ్యము చెప్పినారా లేదా అని
చూడగా, శృంగారముతో వీరమునకు పరస్పరవిరోధము
చెప్పి, వీరమునకు విరోధులను చెప్పటలో మాత్రము
శృంగారమును ఉల్లేఖించలేదు. [దర్పణ, 242 కారిక
“అద్యః కరుణాభీభత్సతాదవీరభయనైః; భయానకేన
శాంలేన తథావీరరసః] ఇట్లు చెప్పటలో సారస్యమును
కనిపెట్టి శృంగారము ప్రధానమైతే వీరము విరుద్ధమగును
కాని, వీరమే ప్రధానమైనయెడల శృంగారము కాదని
వాదించెదరేమో. ఇదమిత్యను నేను చెప్పలేనుకాని,
ఎక్కడైనా రెండురసములుంటే, ఒకటిప్రధానము రెం
డోది అంగము అగును. అంగము ప్రధానమును పరిపూ
రించి, దాని ఉత్కర్షణ చేపలెను. ఇక్కడ ఈఅంగం
గీసంబంధమే ముద్రదు. కానపుడు రెండూ స్వతంత్రము
లందమా? అట్టివిన్నట్లు సంప్రదాయసిద్ధమా? కాదేమో
అని నాభయము. ప్రాచీనులమతములోమాడా ఇట్టి
వైరుధ్యమును ఆశ్రయాలంబనములు మార్చి పరిహరించ
వచ్చును. అనగా వీరమునకు దేవవ్రతుని, శృంగారము
నకు శంతనుని ఆశ్రయములుగా చేసినచో, రెండురస
ములు, ఇద్దరునాయకులు సిద్ధమగుదురు. అందులో ఒక
రిని ఉపనాయకుడందమంటే నాయకోపనాయకులను
ఒకకథ ఒకరసము ప్రతిబింబించవలెను. దేవవ్రతశంతనులకు
అట్టిసంబంధము సందర్భించదు. ఒకవేళ ముద్రవలెనంటే,
శంతనుడు నాయకుడు. దేవవ్రతుడు ఉపనాయకుడు
కావలసివచ్చును. అప్పుడు శృంగారము ప్రధానరస
మగును. సత్యవతి నాయిక అగును. వీరరసము ప్రధాన
మంటే నాయిక లేకపోవును. కాని నాటకముచదివే
వారికి సత్యవతి నాయికవలె తోచకతప్పదు. వేరే మరొక
నాయిక లేనందున ఎట్టిసమరసకుదరకుండా ఉన్నది.

శృంగారమే ప్రధానమంటే స్థాయీ భావాది
రసావస్థలు, బొత్తుకాదికార్యావస్థలు చక్కగా అత్తును

కాబోలు. ఒకకథ ఒకజత నాయికానాయకులు కన
బడుదురు. కథకు ఆరంభము, ఉపసంహారములు వ్యక్త
మగును. గ్రంథ విస్తృతిని పట్టిచూచినా శృంగారకథే
ఎక్కువభాగమును, ఎక్కువకాలమును ఆక్రమించును. సత్య
వతి పరిణయకథ శృంగారకథగదా. మొదటి అంకము 24
పుటలు (5-28); రెండో దానిలోని విష్కంభము 4 పు
టలు (29-32); మూడో దానిలో ఆఖరి రెండు
రంగములు 3 పుటలు (65-67)-మొత్తము 81 పుట
వీరరసకథ. మిగిలిన 67 పుటలు శృంగారరసకథ.
ఇట్లుండగా శృంగారరసకథను ప్రాసంగిక మనడ
మెట్టో తెలియదు. పోనీ శృంగారమే ప్రధాన మనా
మంటే అనికూడా ప్రేక్షకులు ఒడలు మరచేటట్లు నిండు
గా వర్ణితము కాలేదు. దానివై నా భాగాపొషించలేదు.
ప్రళమదర్శనమపుడు ఒకేశృంగారము లేనేలేదు.
మాలిని క్రియంపదానసూయలను, శంతనుడు దుష్కంతుని
గంగవతి శకుంతలను, పాంథాశ్రమము కణ్వాశ్రమమును
పోలియుండి వర్ణనలోను, సాచచాటున దాగుకొనుటలోను
జాతీసంబంధమైన చర్చలలోను ఒకరివృత్తాంతము ఒకరికి
చెప్పటలోను ఇట్లుఅనేకాంశములలో ఈభాగము శాకుం
తలమును అనుకరించినా, కాళిదాసుపొషించిన ఆ నిండు
శృంగారమును శాస్త్రులవారు తేలేక పోయినారని చెప్పి
నచో శాస్త్రులుగారు త్నమింతురుగాక. శాకుంతలమును
మనస్సులో ఉంచుకొని ఈభాగము వ్రాసినట్లు గ్రంథ
కరై అంగీకరించినారు. “శంతనుడు-సుదతీ! నీవు శకుం
తలాపరిణయవృత్తాంతము వింటివా.” (పుట 47, మూ
డో అంకములోమాడా శృంగారవర్ణనకంటే శృంగార
విషయకచర్చపెచ్చు. ఈతర్కము మరొకరసము కానం
దున శృంగారమేఅని అవ్వయించవలసి ఉంటుంది. శకుం
తలకూడా గురజనులజ్ఞాతవశ్యకముకాదా అనిచెప్పినప్పు
డు దుష్కంతుడు శంతనునివలె తలవంచుకొని “అయితే
అడిగినస్తాను” అని ప్రియసఖిని విడిచిపోలేదు. అవును;

ముందు ప్రతిజ్ఞ జరగవలసి ఉన్నదికాబట్టి, గాంధర్వమున
వివాహమెట్లు అని శంకించేవారికి ప్రత్యేకతరముగా

౧. శాస్త్రులుగారు ప్రయోగించిన సాగసులను చదువరులు గ్రహించలేరని భయము కలిగికాబోలు,
ఆనేకస్థలములలో ఆసాగసులను శబ్దము ఉట్టికిస్తూ ఉండుదురు.

నేను చెప్పేదిలేదు. నాటకముగా రచించువారు ఎట్లు రసహీనము కాకుండా ఆభాగమును పొందుపరుస్తారో వారిపూచీ. మూలము మార్చిమని నియమము లేకుండా. ఇంతకూ రసస్ఫూర్తికి వివాహమై తీరవలెననే షరతు లేదు. రసప్రాదుర్భావము చేసి, విడిచి, భావ విచ్ఛేదోపమానకు లక్ష్యముకాకుండా రసమును పోషించకపోతే నాటకముభిప్రయోజనములలో ఒకటి చెడుతుంది. ఇందుకు సహృదయులే ప్రమాణము. ఇక్కడ శాకుంతలను, మొదటిఅంకములో ఉత్తరరామాయణమును, అయోగశృంగారవర్ణనలో రత్నావళిని నాటకకర్త మనస్సున ఉంచుకొనినారా ఏమి? కావచ్చు. అది మంచిసంగతే.

నాటకములో రసము వెల్లిగా ఉండిపోవుటకు నాటకకర్తగారి నియమములే కారణమని నాసమాధానము. వీరరసప్రధానమైననాటకము వ్రాయవలెనని ఉద్దేశించి, స్వతఃశృంగారప్రధానమైన ఇతివృత్తమును ఎందుటచేత రసద్వైవిధ్యము సంభవించినది. మూలములో లేని వీరము తెచ్చిపెట్టుకొనుట, సరళముగాఉన్న శృంగారమును అప్రధానమనిగాని అంగమనిగాని ప్రాసంగికమనిగాని ఉపేక్షించవలసివచ్చింది. ప్రతిజ్ఞ వీరవానిభ్రంసపడుట, ఆవీరము చాలదని అత్తని దిగ్విజయములను వీగిపోవణమునకై ప్రవేశపెట్టుట, మొత్తముమీద ఏకరసమును నిండుగా పోషించలేకపోవుట, ఈయిక్కట్లన్నీ సంభవించినవి. వీరరసప్రధానమైననాటకమే వ్రాయవలెనని ప్రతిజ్ఞ అయినచో మరొక ఇతివృత్తము లేకపోలేదే.

ఇప్పటికే విమర్శనము అతిరిస్తారమైనదని మిగిలిన అంశములను చర్చించకుండా పేర్కొని విడిచిపెట్టుతాను. నాటకములోని అంకములు నవీనప్రాచీన సంప్రదాయములమధ్య పడినవి. ప్రాచీనులమతములో ఒక అంకములోని కథ ఒకరోజున బిష్ఫలమున, ఒకఊవున జరిగే ఇతివృత్తము కావలెనని కనబడుతున్నది. అంకము పూర్తియైనదాకా తెగవాలదు. రంగములను నవీనపద్ధతి ప్రకా

రము కల్పించేటప్పుడు, ఒక్కొక్కరంగము ఒక్కొక్కచిన్న చిన్న అంకమువుతుంది. ఒక అంకములో తెగవాలని రంగములు ఉండే, ఏ సంప్రదాయము పొసగదుకదా. అంతే కాకుండా రంగమునడుపుట ఎట్లో! ఒకటి, మూడు, నాల్గు అంకములలో ఒకరంగమునుండి మరొకరంగమునకు పోవునపుడు, ఒకక్రమము లేనందున ముందుకు వెనకకు నడవలసి వచ్చేటట్లున్నది... నాటకము శ్రేతాయుగసంబంధమైన ప్రాచీననాగరకతకు చెందినదైనా కుర్చీలు, పడకకుర్చీలు వార్తాపత్రికలు మొదలైన సామగ్రి వాడుకలోకి కవి తెచ్చినారు. యావరాజ్యాభిషేకమప్పుడు శంతుమడు, సామంతరాజ్యపరిపాలనాచర్య సమయమున దేవప్రతుడుచేసిన పౌరజనసభలు, ఆ సభలలోని వాద ప్రతివాదములు ఈరోజులలో జరుగుతున్న సభల అనుకరణములా అని అడగవలసి ఉన్నది. అట్టివే కాబోలు నాటకములని విజయోత్సవములు కూడా. ఈ రెండు అంశములు మనస్సులో ఉంచుకొనే కాబోలు “ఆధునిక నాటకరంగమున కిదియెంతయు నర్హమే” అని వీరికలో వ్రాసినారు. కొన్ని మంచిసంగతులు లేకపోలేదు. పాత్రల వేషములతో గ్రంథకర్త ఎట్లు వారిమనస్సులో చిల్చించుకొనిరో అందుకు నూచనలను నాటకములో పొందుపరచినారు. (చూ. “అకావిబల్గుగూడకట్టువాడా” పుట 11) మొదటి అంక యుద్ధవర్ణనలో యుద్ధ ధర్మములను చక్కగా నూచించినారు. మొదటిఅంకము ప్రదర్శనమున చాలా చిక్కుపెట్టేదైనా, నాటకకర్తయొక్క వర్ణనలను పొందుపరచి చూపించగలిగినారా ప్రదర్శనము రంజకముగా ఉంటుంది. ఇదేమోస్తరు సుగంధి దేవవ్రత దాశరాజుల సంభాషణ సమయమున ప్రక్కగదిలో పొంచి ఉండుట. అది రంగమున ఎట్లు కుదురునో “దాశకుమారీ ఇటరమ్ము” ఎక్కడ ఉన్నది ఆమె? గదిలో ఉండి ఆకుమన్న స్వగతములు ప్రేక్షకులకు ఎట్లు వివరును?

౧. మూలములోని గాంధర్వరాక్షస వివాహములచర్య శాస్త్రులుగాను నాటకములోనికి తెచ్చిపెట్టినారు. గాంధర్వమా నాయక కిష్టము లేకపోయింది; రాక్షసమారాజు కిష్టములేదట. తండ్రి అన్యజ్ఞ లేక పోవుటచేత నాయక గాంధర్వము అంగీకరించలేదు; పోనీ వలచిన స్వాదయమున్నదా? ఉన్నప్పుడు రాజు రాక్షసమంగీకరించుటకు ఆటంక మేమున్నది? తుత్రియులకు రాక్షసము ప్రశస్తమేగదా! నాయకావిషయమై కారణము చెప్పినట్లు రాజువిషయమై ఏదీ చెప్పలేదు. ఏఉపపత్తి కాసరారు. ఇంతకూ నాటకమునడవాలిగదా!

పాత్రశీలవర్ణవగురించి కొంత చర్చకు అవకాశ మున్నా గ్రంథవిస్తృతిభీతిచే అన్నిటినివదిలి ఒక్క అంశ మును నూచిస్తాను. సత్యవతికి శంతినునిపై మోహము ఉద్భవించిందో లేదో కాని, దేవవ్రతుని చూడగానే అతనిపై వలపుకలిగిందా, కలిగినదానిని వహాపాతకముని అనిచి కేయ యత్నించిందా, ఎంతనిర్మూలముచేయ ప్రయత్నించినా లీనచైతన్యములోనుండి ఆవలపు ఉబుకుతూ ఉండేనా అనే ప్రశ్నలకు అవకాశ మిచ్చేటట్లు సత్యవతి కొన్ని మాటలు పలికింది చూడండి.

పుట 100. ఇట్టి మహోదారుడవు నీవు రాజ్యము నేయుట కోర్వలేక కోరినట్లయినది. (విషాద మభినయించును.)

101. ఇంకేమి నాయనా నీకోర్కె దీరెగదా? (తీర్తరముతో)

101. ఎంతవని చేసితివి? యిట్లయిన లోకము హుడ్డించునా? దైవము సహించునా? అకటా దీన నేమి రాసున్నదో కదా!

102. ఎంతవని పుట్టెను? ఇప్పుడైన నితడు ఉరుకొనునా? ఇన్ని హిరణ్మయవరములతో బెండ్లియైన నేమిప్రయోజనము? ఇపు డేమిగతి?

(అత్తాశ్చక్రముతో) ఆహా! ఇతడు మందాకినీ నందనుడా!

103 (మనోవేదన నభినయించి) హాదైనమా! ఇట్టి లోకోత్తర చరితుడగు కుమారున కిహలోకసౌఖ్య మిను మంతయు లేకుండ జేసితివా? అకటా!

“వే, యనకొకఁ డెవ్వఁడే నరవరుండను

మాటయ కల్లుగాని యీ

వననిధి వేష్టితోర్విపరిపాలన

మీనె యొనర్తు వెమ్మెయిన్.”

ఈ పలుకులన్నీ కరుణావాక్యములే కాక పోవచ్చునని ఆధునిక లీనచైతన్యస్వరూపవేత్తలకు తెలియును. సత్యవతి శంకించిన పొరపాటు ముందుకలిగిన కారవవంశ నాశనముగా పరిణమించినా యేమి? గ్రంథకర్త ఈ అంశములను కనిపెట్టినచో నాటకములో అట్లు ఉంది యుండరని వేరే నేను చెప్ప నక్కరలేదు.

నాటకముపైనే వేయవలసినది కాక పోయినా, మొదటిమూల కథకే చెందేదైనా ఒక ప్రశ్న వేయవలసి ఉన్నది. ఒకమారు దేవవ్రతుడు యావరాజ్యాభిషిక్తుడైన వాడు గదా అతడు శంతినుని తరువాత రాజు కాకుండా వేగేవిధమునైనా జరుగుటకు, జరిపించుటకు ఎవ్వరికైనా అధికారము కలదా? ఇది వేరే విషయము కాబట్టి నాటక విమర్శనమును ఇంతతో చాలించెదను. నాటకము గ్రంథముగుటచేత చదువరుల ఆధీనమైయున్నది. దానిరసమును కల్పనా చమత్కారమును విమర్శించి ఆనందించేహక్కు అందరికీకలదని విన్నవించుచున్నాను.

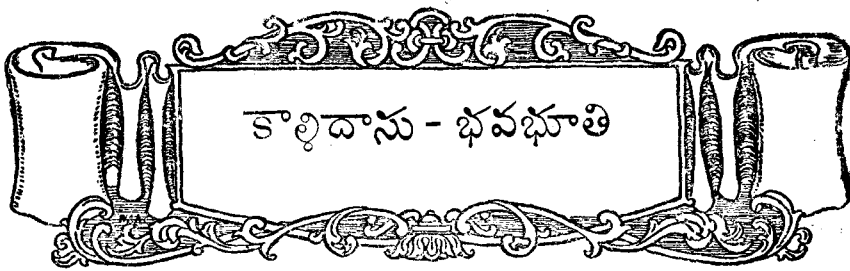

నా చింత

పెనుమర్తి వేంకటరత్నముగారు

ప్రముఖో దధితీరమునందుఁ గలదు
అమృతఖండము వెన్నెలలచటఁబూయు
పానిసురభిళమాధుర్య మూనినంత
మఱపురాదది జన్మజన్మములకైన.

అచట నొకయమృతగీతము ప్రచురమయ్యె
కొనరుకొనిగండు తుమ్మెదల్ ముసురుకొనియె
విరతినొందదు న్రళయ విస్మరణకేని
దానికొకయి యాత్మ చింతల గమించె.

కాళిదాసు - భవభూతి

ఎ. వి. రత్నముగారు

“నాటకే భవభూతిగ్వా వయంవా వయమేవవా,
ఉత్తరే రామచరితే భవభూతి ర్విశిష్యతే.”

అని మహాకవి కాళిదాసు భవభూతిని ప్రశంసించిన ఘోషము కలదు. కాళిదాసు భవభూతికి ప్రాచీనుడను నభిప్రాయమున నిది కాళిదాసు వచించినది కాకున్నను నతనిపేర చెల్లుబడియగుచున్న విద్వల్లోకముయొక్క యభిప్రాయ మనుటకు సందియము లేదు. ఆలంకారికులనియమముల ననుసరించి పరిక్షించువిద్వాంసులలో ఉత్తరరామచరితమునందలి ముఖ్యరసమును గురించి భిన్నాభిప్రాయములు గలవుగాని, ఉత్తరరామచరితమునందు భవభూతి యనన్యసామాన్య ప్రతిభుడై సర్వోత్కృష్టముగజయించుచున్నాడను నభిప్రాయమున నెల్లరు నేకీభవించుచున్నారు. అందు పోషింపబడిన ప్రధాన రసము- ఏదయినను - అది యంతవృద్ధయంగమముగ నుండక సామాన్యముగ నున్నచో; “వీరశృంగారయో రేకః ప్రధానం” అను నియమముచే మతేగూఱుమున్నను చూడక ఒక్కపెట్టున దానిని త్రోసివేసి యుందురు. కాని భవభూతి కరుణరస మశ్రుతపూర్వముగను, లోకోత్తరముగ నుండుటచే అలంకార శాస్త్రవేత్తలు నెల్లవరు తమనంకుచితదృష్టిని

విశాలము చేసికొనలేక యెట్లో బహుప్రయాసమున దానిని కరుణవిస్త్రలంభ శృంగారమను నొకకొత్తపేరున శృంగారములోనికి లాగిరి; కొందఱు అట్లే ధర్మవీర మనుపేర వీరరసము నకుఁ జేర్చిరి. అంతియకాని దానిని కేవలకరుణ రసమని యొప్పుకొనరైరి. ఒప్పుకొన్నందువలన మనకు గల్గుఫలితమును లేదు, దాని కేమిపేరిడిన నేమి? నామకరణముకొఱ కా లంకారికుల శుష్కవాదప్రయాసమేకాని రసచర్చవలన గలుగుఫల మేమియులేదు. కావ్యము విలువ యందు వర్ణింపబడిన ప్రధానరసమును బట్టి లేదు; వ్యాఖ్యాతలచర్చవలన లభింపదు. కావ్యము జీవితస్పందత నెట్లు సంశీలిం చుచున్నది, హృదయముతో జీవితాశయములతో నది యెటువంటిసంబంధము కలిగి యున్నది, యను గుణములచేతనే కావ్యము విలువను గలిగియుండును. కావున రసమీమాంసవలనగాని, కావ్యమునందలిరసము ప్రధానముగ వర్ణింపబడవలయు ననెడి నియమమువలన గాని ప్రయోజన మతిస్వల్పము. కాని ఒకసంగతి-మనయాలంకారికులు తమవైదగ్ధ్యము నంతయు వీరశృంగార రసోద్బోధనమునకే యుపయోగించిరిగాని, కరుణరసమునకు జీవితముతోగల

దగ్గఱిచుట్టరికమును బరిశీలించుట యందు వినియోగింపరయిరి. కావున వీరివ్యాఖ్యానములవలన భవభూతివిశిష్టత యెందున్నదో తెలియంజాలదు. ఇక భవభూతిని సన్నతి సేయనికవులుగాని వ్యాఖ్యాతలుగాని లేరు. అవియు కేవలము ప్రశంసా వాక్యములే యవుట వానినన్నిటి నిట పేర్కొనుట వల్లను లాభములేదు. అవి భవభూతివిశిష్టతను బ్రతిపాదించునట్టివి గావు.

భవభూతి ఉత్తరరామచరిత్రమునం దెట్లు విశేషించి యున్నాడు? కాళిదాసునిగూడ స్థలతిశయించుచున్నాడు? ఇది రసపోషణమునందు గలదందుమా? రసప్రధానత్వము రుచిభేద నిబంధనమైనది; కాన నిది నిర్ణయింపబడవలనుపడదు. “ఏకో రసః కరుణ ఏవ” యని కవిచెప్పినట్లు, కరుణరసమునే రసములన్నిటిలోనికి ముఖ్యమైనదానిగ నెంచి దానిచే పరిక్షించినను భవభూతి కవికులతిలకుని మించుచున్నాడని యెట్లు చెప్పగలము? కాళిదాసుని కావ్యములందుమాత్రము హృదయమును గరగించునట్టి కరుణాతరంగితములగు ఘట్టములు లేవా? రెండును హృదయంగమముగ నున్నపుడు దేనికి విశిష్టత నొసంగగలము? కాళిదాసునికరుణరసము మృదుమధురవీచికలదూగు శాంతతరంగిణి; భవభూతిది యన్ననో పర్వతోత్తంగతరంగసంక్షుభితమగు గభీరమగు పెద్దవెల్లువ. ఒకటి ధ్వని ప్రధానము; ఒకటి వాచ్యప్రధానము. ఒకటి హృదయమును గరగించునది, ఒకటి హృదయమును దహించునది. ఇం దేది యెక్కువ

ప్రశంసాపాత్ర మగును? ఎట్లునిర్ణయింపబడుట? రెండింటి గలభేదము సనుభవింపవచ్చుగాని, అంతమాత్రమున నిదియే గుణవత్తరముగ నున్నదని యెట్లు నిర్ణయింపగలము? కాన నిది రసపరీక్షచే నిర్ణయింపబడనేరదు. కాని యెన్నదగినగుణవిశేష మొందు భవభూతియందు గలదు. అది యాదర్శప్రాయమై, ఉదాత్తమైయున్నది. భవభూతి యొక్క ఉదాత్తత, ప్రకర్షము కాళిదాసుని కరుణరసమునందు గానము; కరుణరసము నందేకాదు, కాళిదాసుని శృంగారమునందును ఉదాత్తమైనయావేదనము గానరాదు. అందుచే ఉత్తరరామచరిత్రము హృదయమును చలంపజేయునట్లు కాళిదాసుని యేకృతియు చేయజాలదు. కాళిదాసునియందీ యుదాత్తత యేల లోపించినది? ఇదిలెస్సగవిచారించినచో భవభూతివిశిష్టత యెందుగలదో మనము తెలిసికొనగలము. ఇది బాగుగ పరికించినచో కావ్యవస్తువునందు గాననగును. కాళిదాసుని కరుణయు భవభూతికరుణయు నాయికానాయకుల ప్రేమసంబంధికము లయియున్నవి; ప్రేమనుజుట్టియున్నవి. రెండింటిను మూలవస్తువు, అనురాగము. ఈకరుణరసము ప్రేమమూలకమైనది. అయినను భవభూతి పోషించిన ప్రేమమునకును కాళిదాసు పోషించిన ప్రేమమునకును స్వర్గమర్త్యములకుగలభేదము గలదు. అందుచే వారివారికరుణరసములు తథాత్వము నొందినవి. భవభూతి విశిష్టత యిందు గలదు. కాళిదాసమహాకవి తనకావ్యంబుల నెంతకళామహిమబుతో జిత్రించినను, భవభూతివలె

హృదయశంతులను మీటగల్గెనా? హృదయంతరేశమునజొచ్చి యం దాలాపము గావించెనా? పవిత్రమగు ప్రేమస్వరూపమును, ఆజీవితాదర్శమును తాను భావమున గాంచిననేకాని యట్టియుదాత్తత యెట్లు గలుగును? అనగా, భవభూతి చూపినటువంటి ప్రేమాదర్శమును కాళిదాసుని యేకృతి యందును గానము. కాళిదాసుని నాటకములందేమి కావ్యములందేమి ఉత్తరరామచరిత్రమునందువోలె న్యచ్చంబై, పవిత్రమై, జీవనప్రదమగు ప్రేమరస మొదైనను వెల్లివిరిసెనా? కాళిదాసుని మృదుమధురసుందరవిశాల కావ్యప్రపంచమున నెచ్చటను నిట్టిపవిత్రమగు ప్రేమరూపిర్భవింప లేదనుట నిశ్చయము. ఇది వింతగ నుండునుగాని కొంచెము లోతుగ పరిశీలించిన తెలియనగును. కాళిదాసుని నాయి కానాయకుల కరుణాలాపములు, విలాపములు, ఆవియోగ దుఃఖభారము, కాముకజనహృదయమును వెల్లిపుచ్చుచుండునుగాని, ప్రేమయొక్క నిర్మలభావమును పవిత్రతను స్ఫురింపజేయదు. కాళిదాసు కృతులను బరికింపుడు. ప్రియావియోగము గల్గును. రాజునృత్తుడగును. మదనపీడితుఁ డగును. దుఃఖార్తిచేఁగ్యశించును. వంతలపా లగును. కారణము-నూత్నప్రియురాలు- ఉపభోగవస్తువు-దగ్గట లేదని. ఇంద్రియోపభోగముకొఱకుఁ గానిచో పట్టమహిషి యొకతె యుండ మరల నికొకతె నపేక్షించుట యెందులకు? మొదటియను రాగమే నిక్కువమైనచో, లేదా కాముక బుద్ధియే లేకపోయినచో మరల నికొకరి

మీదకు హృదయము పరుగిడుట యెట్లు కలుగును? అది యటుంచుడు. ప్రియావియోగ సమయమున నేవర్షాకాలముకూడప్రాప్తించును. అంబరము మేఘాడంబర మగును. ఆపదలు సందుచూచికొని ప్రవేశించును. కావున నప్పుడే పంచభాణుడుకూడ వియోగిజనముపై దాడివెడలును. ఇక ప్రియునియవస్థ చెప్పెడిదేమి? ప్రియుడు మదనతాపమున గ్రాలుచుండును. విదూషకుని యనునయవచనముల నూఱడిల్లుచు, చిత్రపటమున ప్రియారూప సందర్శనముచే నువ్విఘ్నారుచు, ఎట్లో మదనతాపము భరించుచుండ వియోగార్తిని సహించుచుండ, అంతఃపురమునుండి యసూయాగ్రస్తురాలైన దేవిగారు వచ్చుచున్నారని వినును; వెంటనే మదనతాపమువోయి భయతాప ముప్పటిల్లును. విదూషకుడు రాజును గాపాడుటయందు యత్నించును. రాజు దేవి హృదయమును సాంత్యనవచనములచే నుపశమింపజేసి, యామె వెనుక మరల మదనభాధ నొందుచుండును. ఇట్లు కొంతకాలము లాక్షణికముగ మదనవ్యధను ననుభవించిన తర్వాత ప్రియాసంయోగము గల్గును. అంతటితో సమస్తతాపములు చల్లారును. ఎల్లరకు శుభము చేకురును. (ఈరీతి నుత్తరరామచరిత్రమునందు వియోగదుఃఖము - కరుణ-విప్రలంభశృంగారము—వర్ణింపబడిన దేమో కనుగొనుడు) ఇది కాళిదాసునియనురాగము. ఈయనురాగము కాళిదాసుని కళానైపుణ్యముచే సంస్కారము చెన్నొంటయుండుగాక. కాని అనురాగముయొక్క పవిత్రత, ఉదాత్తత

కాళిదాసునియందు లేదు. కాళిదాసునందు ప్రేమయొక్క ఆదర్శమే లేదు. ఎట్లుండును? అంతఃపురములుగల నాయకులయందు బవిత్ర మగు ప్రేమరస మెట్లుపుట్టును? వారిని చేపట్టునాయికలకుమాత్ర మంతకుమించిన ప్రేమానుభవ మెట్లుకలుగును? అనురాగమున కాళిదాసునినాయకానాయకుల ప్రకృతి సర్వసామాన్యప్రకృతికంటె విశేషించినది కాదు. వారియనురాగములు కలయికలు మదనునిఱుకను డీకొనుటకే! కాళిదాసు తననాయికానాయకుల కంతఃపురములు కూర్చుండే యుండలేడు. ఏకపక్షీవ్రతస్థుడు. రాజర్షియనందగు దుష్యంతున కొకయంతఃపురమును గూర్చుండే యుండలేకపోయెను. అది బహుశః రసజ్ఞుల కుండవలసిన లక్షణమేమో! లేదా యాలంకారికుల దండశాసనమో! ఇట్టిది కాళిదాసుని ప్రేమచిత్తరువు! ఇక ఉత్తరరామచరితమును గనుగొనుడు. అందు ప్రేమయొక్క విత్రముగ ఎంతవిస్ఫులముగ, ఎంతకరుణముగ గూర్చబడెనో. ఎంతటియదాత్తముగ బోనున్నదో చూడుడు. ఇచ్చటి ప్రేమాదర్శము కాళిదాసుని యే నాయికానాయకులయందు గన్పట్టును? కాళిదాసుని ప్రఖ్యాతనాటకమును భవభూతి ప్రఖ్యాతనాటకమును ప్రేమాదర్శమున బరీక్షింపుడు. కాళిదాసుని యుత్తమ వాయిక శకుంతల, అల్లభే భవభూతియ ఉత్తమ వాయిక నీత. ఇద్దఱి ప్రేమస్వభావములను బరికింపుడు. దుష్యంతుడు శకుంతలను నిర్భర్తించుచు. శకుంతలా దుష్యంతుల సంవాదమును గనుడు. ఇందు కవి తనయొక్క చమత్కారమును గనబఱచుటయందే యావచ్చుకొని విని

యోగించెనుగాని శకుంతల ప్రేమనిర్భరత్వమును నిరూపించుటయందు గాదు. ప్రకృష్టస్వాభిమానహృదయమును ముంచెనుగాని ప్రకృష్టానురాగహృదయమును గాదు. దుష్యంతుని తిరస్కారముచే శకుంతల రోషావేశ వివశురాలయ్యెను. దుష్యంతుని 'ఆర్యపుత్ర' యనిపిలుచుట మాని 'పౌరవ' యని పిలువజొచ్చినది. తుదకు సామాన్యస్త్రీవలె బేలయై దుష్యంతుని దూషించినది. ఇదియ శకుంతల ప్రేమము. ఇదియ యామెసంస్కారము. నీతయెడగల మధురప్రకృతి, ఆనిర్భర ప్రేమము, వినయము, శకుంతలయందు గన్పట్టునా? ఇంక దుష్యంతుని జూతము. తనకు జ్ఞప్తికలిగిన తర్వాత నైనను దుష్యంతుడు శకుంతలయెడ నెటువంటి పవిత్రానురాగభావమును గనబరచుచున్నాడు? ఎట్టిసంతాపముననుభవించుచున్నాడు? శకుంతలజ్ఞప్తివచ్చినప్పటినుండియు నతనిని సూనశరుడు బాణములను వింటదొడగి వెన్నంటి తరుముచుండెను. శకుంతలా ప్రతికృతిని చిత్తఃపటమున గాంచుకొలది మోహభ్రాంతి యెక్కువగుచుండెను. ఈస్థితిలో హంసపదికాదేవి తన యొద్దకు వచ్చుచుండుటను వినెను; శకుంతల మీదిమోహ మట్టే యెగిరిపోయినది, చిత్తఃపటము మాయమైపోయినది. రాజును విదూషకుడు కాపాడవలసినవచ్చినది. ఇది దుష్యంతునియనురాగము, వియోగదుఃఖము. రామునియనురాగము చూడుడు: ఎచ్చటనైనను కామ మోహితునివలె విలపించు చున్నా

డేమో! రాముని యనురాగ మిట్టిది యని గ్రహించుటి కుత్తరరామ చరితమునుండి కొన్ని షడ్యముల నెత్తి యిచ్చట చూపినంత మాత్రమున లాభము లేదు. అందువలన నతనికరుణారసపూరితమగు సమగ్ర ప్రేమచిత్రము లభింపదు. సీతారాములయనురాగప్రదర్శనము ఛాయాంకమున సాటిలేనిది యగుచున్నను, మొదటినుండి చివరవరకు చూచిననేకాని రామునిహృదయమునందలి గభీరావేదనమును, సీతయొక్క ప్రేమనిర్భరమగు మధుర ప్రకృతిని పూర్తిగ గ్రహింపజాలము. అట్టిస్వర్ణలు, అట్టిభావనైర్మల్యము, ఉదాత్తత కాళిదాసుని యేనాయకునియందైనను నించుకైనను గన్పట్టునేమో కనుగొనుడు.

తర్వాత, విడువబడినశకుంతల దుష్ట్యంతునిగూర్చి యేమితిలపోయుచున్నది? దోషపరిహారార్థము, ఆత్మశాంతికొఱకుతపస్సుచేయుచున్నది. మంచిది. కాని దుష్ట్యంతునియెడ నెట్టియనురాగభావమును పొందియున్నదో, యేది? తపమునం దితరరాగములతోపాటు, అనురాగముకూడ బూదికావలసినదే. అయినను చివరకు శకుంతలకు దుష్ట్యంతునితో సమాగమము కలుగుచున్నదిగావున, అనురాగహృదయము బొత్తిగ నశింపలేదని యూహింపవచ్చును. కావున సీతపస్సు పునస్సమాగమప్రాప్తి కొఱకుగూడ నైయుండవచ్చును. కావున తపస్సునందైనను, శకుంతల దుష్ట్యంతునియెడ నెట్టియనురాగమును గలిగియున్నదో మన కెట్లు తెలియును? ఆమె హృదయమునందు ప్రేమ యెంతలోతుగ

నున్నదో, అది పొంగుచున్నదో, సన్నగిలి నదో, యెండిపోయినదో మన కేమి తెలియుచున్నది? మనకు వినుటకుగాని చూచుటకుగాని గోచరింపదు. అది తపోదృష్టిచే తెలియదగినదేకాని మనకు మఱొకలాగున లభ్యముగాదు. అందుకు మనముగూడ తాపసులుగావలె. శకుంతల ప్రేమ యంత నిగూఢముగ నున్నది. సీతహృదయ మెటువంటిదియో, ఎంతయుదాత్తమయిన ప్రేమ ప్రకృతిని దాల్చినదో, అది యెంతపవిత్రముగనున్నదో, సీతానిర్వాసనమున నద్భుతముగ నావిష్కృతమగుచున్నది. ఇంతయనురాగోత్కర్షమురామాయణమునందైననులేదు. రాముడు తన్ను నిష్కారణముగ నన్యాయముగ లోకారాధనమునకై ఘోరారణ్యములపాలు సేసెను. ఇది యత్యంత దారుణము! కాని యెన్నండైనను నొక్కపరుషాక్షరము రామునిగూర్చి పలుక గల్గెనా? రాముని నన్యథా మనంబునందైనను నొక్కనిముసము తలంచెనా? వాసంతుక రాముని గూర్చి కఠినముగ బలుకునపుడు సీత 'సఖి, నీవె దారుణురాలుగ నున్నావు. ఆర్యపుత్రుడెల్లరకును పూజార్హుడ'ని మందలించును. రామునిగూర్చి యణుమాత్రమైనను కఠినముగ విననొల్లదు. రాముడు తన కపకారము చేసెనన్న భావమే, యామెకు పుట్టలేదు. ఆమె హృదయమంతయు రామునిచే నిండియున్నపుడు మఱొకభావమునకు తా వెట్లుండును? సీతమనస్సు హృదయము, ఆత్మ, సర్వము రామమయము. ఆమె జీవితసర్వస్వము రాముడు. అట్లే రామునకు సీతయు. ఇద్దఱి

యాత్మయు నొక్కటే. ఇట్లు ప్రేమనుండి బయల్పడలు కరుణారసమునకును, ఇంద్రియోపభాగ ప్రధానమైన ప్రేమనుండి ప్రభవించు కరుణారసమునకును నెంతయంతరముగలదు ! సీతావియోగమున రాము డెట్లువిలపించుచున్నాడు ? దుష్కర్మమునవలె చిత్రపటము నవలోకించుచు ముగ్ధప్రలాపములు గావించుచున్నాడా ? సీతను సప్తపది పండ్రెండు సంవత్సరములైనను రామునిహృదయదావాగ్నియట్లే ప్రజ్వరిల్లుచునేయున్నది. శకుంతల స్మృతికి వచ్చినదిమొదలు పునస్సంయోగము వరకు గలవ్యవధిలో దుష్కర్మమునిహృదయావేదనము యొక్క తీవ్రతయేమి కన్నట్టును ? అగ్నివలె పవిత్రమైన యనురాగమునం దిట్టిమదన సంతాప ముద్భవించుట యెట్లుసంభవించును ? దుష్కర్మమునియందు ప్రేమ పోత్రాగ్నియొక్క కణము లేకమైనను గన్నట్టునా ? రామునకు సీతయందుగల యనురాగ మెట్టిది ? సీతా వియోగమునకై రాము డేలవిలపింపవలెను ? ఈ ప్రేమ యెట్టిది ? వాసంతిక చెప్పుచున్నది.

“త్వం జీవితం త్వమసి మే హృదయం ద్వితీయం
త్వం కామదీనయనయో రవృతం త్వ మంగే,
ఇత్యాదిభిః ప్రియశేతై రమరుగ్ధ్యమధ్గాం
తామేవ!—శాంత మథనా కిమి హో త్తరే.”

ఇటువంటిది. సీతయొక్క ప్రేమహృదయమును, ఆమెయందారస్వభావమును సీతక రణమునఁ గనిపెట్టుడు.

వాసంతి, “అయి కకోర ! యశః కిల తే ప్రియం
కి మయశో నమ ! ఘోర వతఃపరమ్.”

అన్నపుడు

సీత ‘త్వమేవ సఖి!’ వాసంతి! దారుణాకళోరాచ;
యా ఏవ మార్గపు త్త్రం ప్రదీ ప్తం క్రదీపయసి;
యని తనకారుణ్యమును, అనురాగమును వ్యక్త పరిచినది. అంతటను సీత యీవిధముగానే చేయఁబడినది. సీతావియోగమున రాము డెట్లు జీవించుచున్నాడు?

“దేవ్యా శూన్యస్య రగతో ద్వాపశః పరివత్సరః,
సప్తం సీతేతి నామాపి నవ రామో నజీవతి.”

దీనిచే తెలియనగును ? ఇట్టిది రాముని యనురాగము ; ప్రణయభావము. దుష్కర్మముని ప్రణయభావ మెట్లుండునో చూడుడు :

“మునిసతాప్రణయస్మృతిరోధినా
మమవ ముక్త మిదం తమసా వనః,
మనసిజేన సఖే! ప్రహరివ్యతా
ధనుషి మాతశరశ్చ నివేళితః.”

శకుంతలవలన దుష్కర్మమును పొందునట్టి ప్రణయసౌఖ్యము చెఱకుమిటి శాధనంబు విముక్తిని గాంచుటే ! దుష్కర్మముని ప్రణయ మింతకంటె నధికమైనది కాదు. కావున నుత్తరరామచరితమునందలి ప్రేమయొక్క ఉదాత్తత శాకుంతలమునం దెచ్చుటను గానరాదు. అట్టి పవిత్ర భావమే లేదు. కొలదికాలమైనను సాంగత్యములేని శకుంతలా దుష్కర్మములయం దిట్టియుదాత్తమైన ప్రేమ యుద్భవింప నవకాశము లేదనుట యుక్తముగాదు. శాకుంతలము నందుగల యవకాశము కాళిదాసునకు మఱొకకృత్యమందు లేదనియే చెప్పవచ్చును. కాని యీడ్మస్థియే యతనికి లేదు ; అతని యందా ప్రేమసిర వొడమలేదనుట నిక్కము. కాళిదాసునిదృష్టి యంతఃపురమును మించి పోలేదనుట యుక్తము. అతడు రసిక శేఖరుడు,

అతనికి ప్రభాసమైనది శృంగారమేకాని, అనురాగము గాదు. అతనినాయకులలో నంతఃపురము లేనినాయకు డెవడుగలడు? దీనినిబట్టియే కాళిదాసుపోషించిన ప్రేమ యెంతవిలువకలిగి యున్నదియు తెలిసికొనవగును.

ఉత్తరరామచరిత్రమునందు భవభూతి నిజముగ ప్రేమను 'సంజీవనౌషధరసము' గనే సృజించెను. అనురాగమున కింతకంటె షరమావధి యేమిగలదు? అనురాగము సంజీవనియై నిర్జ్వలని సజీవని జేయుటకంటె దానికి షరమార్థ మేమిగలదు? అనురాగమిట్లుకదా ఫలింపవలయును? ఉత్తరరామచరిత్రమునందలి సీత యిట్టిదియైనది. రాముని యందుగల యా ప్రేమచే, కరుణరసమూర్తియై లోకాంతరమందున్నను కరుణరసపూరితములగు వీక్షణములచే రాముని ననుక్షణము కనుగొనుచున్న దానివలెనే యున్నది. ఇది ధామాయణమునందు లేనివంత. రామాయణపు సీత కేవలము మానవతియేకాని, ఉత్తరరామచరిత్రమునందువలె, ఆత్మత్యాగినియైన యనురాగవతిగాదు. ఉత్తరరామచరిత్రమునందలి పునస్సమాగమము నీరసమైన వట్టి పునస్సమాగమము కాదు. తాను మరల రామునేల పునఃపరిగ్రహింపవలె ననెడి సత్యాగ్రహము సీతకు లేదు. అది యామె ప్రకృతి యం దుండఁజాలదు. ఆమెహృదయ మెల్లప్పుడు రామమయమైయుండ హృదయము రామునివైపునకే త్వరపడుచుండును. కాని మఱొకవిధమున విశ్రాంతి నొందజాలదు. రాముని మృతకల్పని, లేదా మృతుని, పున

ర్జీవితునిగ జేసి పునఃపరిగ్రహించుటకంటె సీతకు కృతకృత్యత మతేమికలదు? అంతకంటె నామె యాత్మకు సంతోషదాయకమగునది యేముండును? అంతర్నాటికయందు రాముడు సీత దుర్భరదుఃఖమును జూచి భరింపలేక, సీత విలయమును బొందునపుడు,

“కథం విలయసి వై దేహ్యో స్సంపన్నః? హా! దేవి! చండకారజ్యవానప్రియసఖి! హా! లోకాంతరంగ తాసి!” యంచు మూర్ఛనొందును. అందుమీద లక్ష్మణుడు,

“భగవత్! వాల్మీకే! పరిత్రాయస్వ, పరిత్రాయస్వ; ఏష కిం తే కాన్యార్థః?”

అని రామరక్షణార్థము పరిదేవనము చేయును. అంత కరుణస్వరూపిణి సీతవచ్చి తనయమృత కరస్పర్శచే రాముని బునర్జీవితునిగ జేయును. పాతాళమునందున్నను, విలయము నొందినను, అమృతమయమగు సీప్రేమ సీతను రామునికడకు వచ్చునట్లు చేసెను. దగ్ధజీవితుని పునర్జీవితునిగ జేసెను. ఆ! ఏమి! యీ ప్రేమామృతము! ఎంతకరుణరస పూరితమై యున్నది! ఇట్టిదిగదా యనురాగమన్న! సత్యవతిప్రేమ మృత్యువుచే జయించుచుండ, సీత ఆత్మజీవితుని, ఇంకనుగొంచెము కొట్టుకొనుచున్న ప్రాణముగలరాముని, పునర్జీవితునిజేయుటయం దాశ్చర్యము లేదు. ఉత్తరరామచరిత్రమునం దిట్టి హృదయైక సంవేద్యమగు మహాత్తరమైన గుణవిశేష మొందుండుటంజేసియే భవభూతి యంతటి ప్రశంసకు బాత్రుడయ్యెనని చెప్పవచ్చును. అందుచే కాళిదాసు డత్యుదారబుద్ధిని భవభూతి నట్లు సన్నుతించినను సన్నుతింపవచ్చును.

శ త ప త్ర ము

సన్నిధానము సూర్యనారాయణకౌస్త్రిగారు

మంద మలయానిలంబులు మలయుచుండ
నిన్నమాపున నాప్రశాంతిమయ గగన
తటినియందున శశికళాతరణి నెక్కి
చెలిమికాండ్రతో గానంబు నేసికొనుచు
నక్రమములైన ముచ్చట లాడుకొనుచు
బోయియున్నది నీవు కావోయి సఖుండ ?
అదిగో ! నిన్నటిరాత్రి మేఘాశ్వుమెక్కి
తారకాగణోద్యాన రథ్యలను స్వారి
చేయుచున్నది నీవు కావోయిసఖుండ ?
మొన్న పున్నమనిసియందఁ బాడుపుంగొండ
శిఖరమునఁ గూరుచుండి రసికత వెలయఁ
బశ్చిమాశాంగనామణిపైని మల్ల
చెండువినరిన దీవెకా చెలిమికాండ !
పాఱజూచితిఁ గనుచూపుమేరనుండి.

గీ. ఈమహాకాంతి యెచ్చటి ? దెవరులేరె ?
ఆకసంబునఁ జంద్రుఁడా ! అస్తమించె
జుక్కలా ! మబ్బుపిండులోఁ జొప్పదప్పె
నీమహాకాంతి యెచ్చటి దెంతమధుర
మొత్తహృదయంగమంబయి యేస రేఁగు !
తావకీనాంగవల్లి సాందర్యకాంతి
పూరమా ! లేక త్వత్కృపాక్షీరసింధు
ధవళభంగములా లేక త్వన్మనోజ్ఞ
సరసరమణీయమందహాసంబా ! సఖుండ !

గీ. నాదువదన ధారాంబు యంత్రంబునుండి
విధివిరామంబులే కల్ల వేళలందు
గానపూరంబు ప్రహించు ; దానిచేత
నీకు సభిషేక మొనరింతు నేను దేవ !

గీ. శాంతిపాలిత మానందకాంతిదీప్త
మైన మామక హృదయ సౌధాంతరమున
రేయుఁ బవలును సంధ్యలు ప్రీతి గదుర
సఖుండ ! నీతోవనింప నిష్టంబుగలదు.
త్వద్విమానంబు నాకు సౌధంబుపైకి
బట్టుమోయీ ! సమర్పింతు స్వాగతంబు
నచలితానందమయ హృదయంబుతోడ
బాష్పజలపూర్ణ నేత్రకుంభములతోడ.

గీ. శాంతిమయమైన యానంద సాగరమున
హృదయనౌక నధిష్ఠించి నీదుదరికి
బయలుదేఱితి ; అకట ! తుపాను గొట్టె
బట్టరాక వేటొక్క ద్వీపంబుఁ బట్టె
చుట్టుపట్టుల వెలుంగు చూపట్టదయ్యె
దిక్కులందున ; దేవ ! ఏదిక్కునాకు ?

గీ. ఓఅయస్కాంతమా ! సువర్ణోత్కరంబు
మణినముచ్చయముండిన గణన గొనవు
నాయయఃఖండమందె యనశ్వరమగు
ప్రేమ నీకెల్లగలిగె భావింపజాల.

గీ. ఓమహారాజ ! రజతసముజ్జ్వలములు
కాంచనములగు పాత్రముల్ గలిగియున్న
నాదుమట్టి గలంతియ మీఁద మాత్ర
మేల ? నీ కాశగలిగె నూహింపజాల.
ఓయి ! వైణికవాంశిక గాయకాళి
చూపి తమతమ సంగీతనైపుణంబు
నిన్ను నానందఱచుచు నున్న నేల ?
నాదుకూనరాగమె వినునాదరంబు.

వాసా సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

(రెండవ సంపుటము - రెండవసంచిక తరువాయి)

“యంత్రాధీశ్వర్యగాయత్రీః—గాయత్రీసంధికరిం

మట యారంభమునకొని” ఇత్యాదివాక్యములను వ్రాసి ఉపోద్ఘాత కర్తయొక్క భ్రాంతిని వెల్లడించిరి. వీరికి “అధీశ్వర్య” పదమున కర్థముకాలేదని చెప్పుట విచారకరముగా నున్నది. అదిభూర్వకృష్ణాధాతువును ఆరంభార్థకర్త్య మున్నట్లు “అధీశ్వర్యంశబ్దోఽధికారార్థః” అనుమహాభాష్యములో ప్రదీపింపబడినదిగాని జూచిన విధమునను.

ఉపోద్ఘాతకర్త మంత్రపరత్వమును చెప్పినను వీరుచేసిన ఖండన సమర్థమునా? కాజాలను. మంత్రపరత్వపక్షమందున్నూ పౌరాణిక గాయత్రీ మంత్రపరత్వమునే చెప్పునుగాని వైదికమంత్రపరత్వమును సచేతను డెప్పడున్నూ చెప్పజాలడు. వేదములో ఏరదాకారమైన మంత్రములేదని యొకవాక్యముతో ఖండింపబడియుండ “గాయత్రీమంత్రము సకారముతో నారభ్యుకాదు” మున్నగు నసంబంధ పూర్వపక్షము లేలేయవలసి వచ్చెనో నాకు తెలియదు. వ్యాసులు పౌరాణిక గాయత్రీ మంత్రముతో దేవీభాగవతపురాణము నారంభించి యంత్ర గ్రంథములో వైదిక గాయత్రీ వర్ణసంఖ్యాది విశేషములను వివరించి యున్నాడని చెప్పినచో దుర్నివారమున విరోధ మెద్దయు కానరాదు. “ఒకభ్రాంతి మరియొకభ్రాంతిని పుట్టించును. వీరి కట్టి యర్థ మెట్లు సిద్ధింపనో తెలియరాకున్నది. “గాయత్ర్యా” అనుత్పత్తియ కర్థమేమి? కర్తృకరణార్థములు వారి కధీష్టములు కావు. ఇక సహార్థము చెప్పవలయును. శ్లో॥ హృగ్రీన.... గాయత్ర్యాచ సమారంభః త ద్వై భాగవతం విదుః” అనిరి. గాయత్రితో

నారంభము దేనికి? రెంటికి నేకకాలారంభమునికదా సిద్ధింపదు. ఆరెండవది యెద్ది? మరియెద్దియు లేదు “సర్వచైతన్య” అనునది గాయత్రికాదు

“గాయత్ర్యాచ సమారంభః” అనుదానికి గాయత్రీదేవితే నారంభముగలది భాగవతముని యాత్మతీయ కర్తృత్వః వయినట్లును, దే. ౧ స్కం. “శ్లోకార్థే సర్వయా ప్రోక్తం తద్వై భాగవతం కిల, విస్తారోభవితే తస్య... శ్లోకానాంకురు సంగ్రహం.” అను నీ గ్రంథముచే మొట్టమొదట గాయత్రీదేవితే నీ దేవీభాగవతము సంక్షిప్తముగా నారంభింపబడినదయినట్లు స్పష్టములుచున్నది కావున “గాయత్ర్యాచ సమారంభః” అనుదానికి గాయత్రీదేవితే నారంభముని కాని గాయత్రీ మంత్రముతో నారంభమని యర్థముకాదు.”— అని వ్రాసిరి.

వ్యాఖ్యాతలభ్రాంతిని నిరూపించుటకు పెద్ద శాస్త్రార్థమునకు మనశాస్త్రి గారు గడంగిరి. “హేతా” “ఇత్థంభూతలక్షణే” “ప్రకృత్యాభిభవ ఉపసంఖ్యానం” ఇత్యాది తృతీయావిధాయక సూత్ర ము లున్నవని శాస్త్రీగారు ఎఱుంగరా? ఎఱింగినచో వాటినుదాహరించి యాయర్థములను ఖండింపకున్న నాక్షేపము సమర్థమునా? శాస్త్రసమయమును తెలిసినవాడు ఇట్టి విచారణలో యావత్తృతీయార్థములను స్పృశింపక పరపక్షమును ఆక్షేపించునా?— “కర్తృకరణార్థములు వారి కధీష్టములు కావు” అనిరి. ఎందుచేతనో కారణమును నిరూపించలేదు. “గాయత్ర్యాచ సమారంభః” అనుచో “యస్య” “భవతి” అనే పదముల నధ్యాహారము చేసి, యస్య= దేవీభాగవతస్య సమారంభః, గాయ

త్రైతన్యముక భవసా భవతి, అని యోజనచేయ వచ్చును. సమారంభ క్రియావిషయత్వము గాయత్రీ ఛందస్సుకుగలదు. అది వ్యాపారావిప్లముగ వివక్షించినచో “కరణత్వాత్ తృతీయ” సిద్ధించును. వ్యాపారానావిప్లముగ వివక్షించినచో “హేతుత్వాత్ తృతీయ” సిద్ధించును.

“ప్రవ్యాది విషయో హేతుః కారకం నియత క్రియం, అనాశ్రితేతు వ్యాపారే నిమిత్తం హేతు రివ్యతే”.

“ప్రవ్యాది” అనుచోట నాదిపదముచే గుణక్రియలు గ్రాహ్యములు భవతిక్రియా భావహరమును విడచి “జ్ఞాయతే” అనేక్రియ సభావహరముచేసినచో సమారంభవిషయక జ్ఞానక్రియకరణత్వ వివక్షచే “కరణత్వాత్ తృతీయ” యే సిద్ధించును. “గాయత్రీఛందోలక్ష్యస్సమారంభః” అని వివక్షచేసినచో “ఇథం ధూతలక్షణే” అనే తృతీయసిద్ధించును. “సహార్థమును చెప్పినచో నేక కాలారంభమని సిద్ధించును. ఆరెండవది యెద్దియులేదు. కాబట్టి సహార్థము పోసగదని” వ్రాసిరి. వీరికి రెండవది స్ఫురింపలేదు కాబోలు! మొదటిది గాయత్రీఛందస్సు. రెండవది మిగిలిన దేవీభాగవతగ్రంథము సహార్థములలో సర్వత్ర ఏకకాలారంభము లేకున్నను ప్రమాదము లేదు “ఏకే నైవ సుపుత్రేణ సింహీస్థపితి నిర్భయా” “సమైవదశ భిః పుత్రైః భారం వహతి గర్భః” “తిలవాపాత్తరం మామవాపే” “తిలై ర్వాహస్వపతి” అని శేఖరములలో నున్నది. ఇత్యాది ఫలములలో సమానకాలికత్వముభాసించలేదు. కొన్ని ఫలములయందు విద్యమానతామాత్ర సాహిత్యమున్ను, కొన్నియెడల సమానదేశ సమానక్రియాదిమత్త్య సాహిత్యము నంగీకరించి శాస్త్రజ్ఞులు సహార్థమును సాధించిరి. వీరికట్టి వ్యాకరణ మర్యాద తెలియకున్నను కావ్యనాటకాది వ్యాఖ్యానములయినను చూడలేదా?.

చూ. “ప్రగ్ధర యాచ ముద్రారాక్షసస్య సమారంభః”

“అనుష్టుభాచ ఉత్తరరామచరిత స్య సమారంభః” ఇత్యాదు లనేకములు సహార్థము లున్నవి. ఈవ్యాఖ్యాత లందరున్ను భ్రాంతిపరాహతులేనా? శాస్త్రీగారి

దృష్టిలో కాలత్రయమందున్ను అభ్రాంతు డొక్కడన్ను లేడనియేకాబోలు సిద్ధాంతము. “గాయత్ర్యాచ సమారంభః” అనుచోట “కరణత్వాత్” తృతీయయే నూకభిమతము. “గాయత్రీనామకఛందవైవ యస్య సమారంభః నకు అనుష్టుభాది ఛందోఽంతరే.” అని వివక్షించి కరణాంతరపుష్పదాసార్థమై గాయత్రీఛందస్సునకు కరణత్వమును చెప్పెదము. “ప్రకృత్యాచారుః” అనేచోట తత్వబోధినిని చూడుడు. “చారురితి; అభిరూపఇతి, గ్గః. క్రిమాయా అశ్రవణాత్ కర్తృకరణయో రభావాత్ వస్తీహప్రాప్తా ఏతచ్చ గమ్య మానకరోతిక్రియాకరణ త్వత్సిద్ధం కరణాంతరపుష్పదా సాయహి ప్రకృతేతేవహి కరణత్వం వివక్షితం. స్వభావేనా య మభిరూపః కృత్వా నత్వలంకారాది నేత్యర్థాత్” అనియున్నది. ప్రకృత ములోగూడ “గమ్యమానకరోతిక్రియా కరణత్వేన” తృతీయ సిద్ధించును. శాస్త్రీగారి మతములో “గాయత్ర్యాచ సమారంభః” అనేచోట గాయత్రీదేవీచే నారంభముగలది అని చెప్పిరి. దానిని విచారించుము. “సమారంభః” అనే పదమునకు ఆరంభముగలది యునే బహు ప్రహ్లాదము ఎట్లువచ్చును? వచ్చినను “సమారంభః” పుం లింగాంత శబ్దము. “భాగవతం” నపుంసకలింగాంత శబ్దము. వీటికి విశేషణవిశేష్యభావ మెట్లు పోసగను. ఈయర్థమునకు గమకముగా “శ్లోకార్థేనతయాప్రాక్తం తద్వైభాగవతం” అనే దేవీభాగవత శ్లోకార్థము నుదాహరించిరి. దీనిలోనన్న “తయా” అనే సగ్వనామ గాయత్రీపరమని యెట్లు చెప్పగలను? పూర్వపర సంపర్కములను గమనింపుము. దేవీ భా. ప్రశమస్కంధము ౧౧ ఆధ్యా. ౮౬ శ్లో. వ్యాసః, “పరపుత్ర వహభాగ! మయా భాగవతం కృతం,..... నటపత్రతయానాయ విష్ణవే బాలయాపిణే. కేనాస్మి బాలభావేన నిర్మితోఽహం చిదాత్మనా,.... ఇత్యేవం చింతయానాయ ముకుందాయ మహాత్మ్యనే శ్లోకార్థేనతయా ప్రాక్తం భగవత్యాభిలార్థకం, “సర్వం భిల్వీద మేవాహం నాన్యదస్తి స నాతవ్యం” తద్వచో విష్ణునా పూర్వం సవిజ్ఞాతం మనస్యపి, కేనోక్తా వాగియం సత్యా చింతయామాస చేతసా,..... ప్రాదుర్భూతస్యాగ్రే విష్ణో రమితజేషసః, మద్దహస్యంప్రయుంజానా మహాలక్ష్మీ శ్చుభాననా.”

అని ౧౫ అధ్యాయములో నున్నది.

పిమ్మట ౧౬ అధ్యాయములో నిట్లున్నది. దే. భా. ౧ స్కం. ౧౬ అ. ౧౩ శ్లో. “మహాలక్ష్మీః శృణు శౌరే! నహి మహ్యం సగణాహం చతుర్భుజ! ... త్వం జానీహి మహాభాగ! తయా తత్ప్రకటికృతం; పుష్కం భాగవతం విద్ధి వేదసారం శుభావహం..... శ్రీహరిః వయి త్వయి నయా శక్తిః క్రియాకారణలక్షణో, విచారయ మహాభాగ! యాసాభగవతీ శివా, శ్లోకార్థేన తయా ప్రోక్తం తద్వేయ భాగవతంకల, విస్తారో భవితా తస్య ద్వాపరాదౌ యుగే తథా.” అనిన్నీ యున్నది. పూర్వోత్తరప్రకరణసందర్భమును బట్టి “తయా” అనే సర్వనామము మహాలక్ష్మీపరమగుని గాయత్రీ పరమకాదని స్పష్టముగా తెలియును. ఈసందర్భములో గాయత్రీపదమే లేదు.

శ్లోకార్థముమాడా “సర్వం ఖల్వహ మేవాహం నాన్యదస్మినాతనం” అనునదికాని వేదకాదు. దీనినేల యుదాహరింప లేదో చదువరులు గమనింతురుగాక! “తయాప్రోక్తం” అనుచోట “తయాసమారంభం” అను నర్థ మెట్లు పొసగును? దేవీ భాగవతారంభమును “అహ మేవాఖిలంసర్వం” అను శ్లోకార్థమును వీరు చూపగలరా? సమారంభ, ప్రోక్త శబ్దములకు తుల్యార్థకత్వమెచ్చుటనైనను చెప్పబడినదా? అట్లునుచో “హ్యస్మప్రోక్తము” “అగ్నిప్రోక్తము” ఇత్యాదిస్థలములలో “తదారబ్ధము” అనే యర్థమును చెప్పిన సరిపడునా? “బ్రహ్మజాప్రోక్తంబ్రాహ్మ్యం” “అగ్ని నాప్రోక్తం ఆగ్నేయం” అన్నట్లు “గాయత్ర్యాప్రోక్తం గాయత్రం” అని భాగవతపద పర్యాయముగా “గాయత్రీ” శబ్దమును నొక పురాణమందైనను మహర్షులు వాచియున్నట్లు వీరు రుజువుచేయగలరా? అది యట్లుండుగాక “యత్రాధికృత్యగాయత్రీం” అనుమాత్యనచనములో “గాయత్రీం అధికృత్య=గాయత్రీదేవతను ఉపక్రమించి” యను నర్థము చెప్పబడు నవకాశముగలదా? అగ్నితరమునే స్వీకరింతురేని భాగవతమునకు లక్షణమును ప్రతిపాదించుటకై ప్రవర్తించినచెందు పురాణవచనములను భిన్నార్థకత్వము నుపపాదించి యర్థ జరతీయత్వమును సంపాదించురా? పోనిందు విష్ణుభాగవత విషయములో “గాయత్ర్యాచ సమారంభః” “య

త్రాధికృత్యగాయత్రీం” అనే లక్షణముల కెట్లు సమన్వయింతురు? విష్ణుభాగవతమున్ను గాయత్రీదేవితే నారబ్ధమయినదా? అట్లు సమాణములను చూపగలరా? లేనిచో దాని గతియేమి?—

“సర్వచైతన్య” అనునది మంత్రపరమా? లేక దేవతాపరమా? అని విశ్చించి దేవతాపరత్వమును గూర్చి నిర్ణయింపక విడుచుట న్యూనతాపాదనముకాదా? వీరు మంత్రపరమయినది దేవతా పరమకాదని శ్రమసియుండురు. “శ్రు. అగ్నిష్ట్యోతి స్ట్యోతి రగ్నిస్సాస్విహ” ఇత్యాది మంత్రములు దేవతాపరములగుట చేతనే మైమాంసికులు అగ్నిదేవత మంత్రవిధికిమని నుడివిరి కాట్టి వీరుచేసిన వికల్పము ఆసభిజ్ఞతామూలకమే యగును. ఇంకొక్క విషయమును పరికింపుడు. “గాయత్ర్యాచ సమారంభః.” “యత్రాధికృత్యగాయత్రీం” అనే పురాణాంతరవచనములు భాగవత లక్షణప్రతిపాదకములు. లక్షణ మెప్పుడున్ను ఇతర వ్యావర్తకమయి యసాధారణభిర్యులను ప్రతిపాదించవలయును. మాపక్షములో గాయత్రీఛందస్సమారంభత్వరూప లక్షణము ఆసప్తభాది ఛందస్సమారంభములయిన పురాణాంతరములకు వ్యావర్తకమయి దేవీ భాగవతమునకు అసాధారణ భిర్యునత్వమును ప్రతిపాదించుచు లక్షణ ఘటకత్వమున కెంతయు ససర్వము యున్నది. శాస్త్రీగారిమతప్రకారము గాయత్రీదేవతాపరత్వమును చెప్పినచో నది లక్షణఘటకము కాదు. కేవలమాహాత్మ్య ప్రతిపాదకమేయగును. “హయగ్రీవ బ్రహ్మవిద్యా యత్రైవత్రవనస్తథా, గాయత్ర్యాచ సమారంభస్తద్వేయ భాగవతం విదుః” “యత్రాధికృత్య గాయత్రీం” అను పురాణవచనములు భాగవతలక్షణ ప్రతిపాదనకై ప్రవర్తించినవిగాని మాహాత్మ్య ప్రతిపాదనకు కాదు. ఈమాత్రమయినను తర్కశాస్త్ర మర్యాదను ఆశించింపక యపార్థములను ఇష్టానుసారము పామరవ్యామోహకముగా ప్రతిపాదించి గుప్తనతీయకా కారాది మహాపండితశిరోమణులకు భ్రాంతిదోషమును కల్పించుట తగదు.

“అట్టి యర్థవిభ్రాంతియే నాల్గుపాదములు గల్గి యనుష్టుప్ ఛందస్సుగల “సర్వచైతన్య” అను శ్లోకము ప్రతిపాదిగాకేసి నాల్గవ పాదమును మూడవదానిగా బెట్టి

“అనుష్టుప్ ఛందస్సు”ను “గాయత్రీ” యని చెప్పి పాదనిర్ణయములేని ఛందస్సు త్రిపాదియని చెప్పి ఛందో భంగమునయినను గానలేనంతటి వ్యామోహమునకు మూలమగుచున్నది” అని వ్రాసిరి—

ఉ పోద్ధాతకారుడు కొన్ని యాధునిక గ్రంథముల యందే చతుశ్చరణ శ్లోకముకలదనిన్ని, త్రిపాచ్చండస్సు ప్రాచీనగ్రంథములలో సార్వత్రికముగా కలదనిన్ని చెప్పి ప్రామాణికప్రాచీనపండితులయిన గుప్తపతీటీకా కారులచే త్రిపాచ్చండస్సే వ్యాఖ్యాతమగుటచే నదియే ప్రమాణమని సహేతుకముగా నిరూపించియున్నాడు. శాస్త్రీగారు తమ చతుశ్చరణ శ్లోకమును ప్రామాణిక గ్రంథములలో చూపకుండ వ్యాఖ్యాతల నెట్లు నిందించె దరు? మూడు పాదములుండిన ఛందోభంగమగునట! ఆహా! వీరి సాహసమే సాహసము! వీరు ఛందోగ్రంథ మును ఒకదాని నయినను స్వప్నమందైనను చూచి యెరుంగుదురా? ఎరుంగర. శాస్త్రీకారులు అనుక్తఛం దస్సులకు గాథలందురు. పింగళి, నూ, “అత్రానుక్తం గాథా” వ్యా. అత్రతాస్త్రీ నామోద్దేశేన యన్నీక్తం ఛందఃప్రయోగేన దృశ్యతే తద్గాఢేతిమంతవ్యం” అని యున్నది. దీనిచే నీత్రిపాచ్చండస్సుకు గాథయనిపేరు.

“గుప్తపతీ టీకా.” యా దేవీ సర్వధూలేభు విష్ణు మాదేతిశబ్దేతా, నమస్తస్యై నమోనమః” ఇతి చతుర్విం శత్యక్షరోఽష్టక్షరైస్త్రీభిః పాదైరేకో గాయత్రీఛంద సోక్త మంత్రస్సిద్ధః.”

అనియున్నది. ఇట్టి త్రిపాచ్చండస్సులు తాంత్రి కగ్రంథములలో జేసేటలు గలవు. శాస్త్రీగారిమతప్రకారము వీటికి మనము జలాంజలి నివ్వవలయునా? లేనిచో గతియెద్ది?

గుప్తపతీ టీకా, దేవీ భాగవతేఽపి “శ్లో. ము పత్రీశయానాయ విష్ణవే బాలరూపిణే, శ్లోకాథేన తయా ప్రోక్తం భగవత్కాఖిలాంధకం, ఇత్యుపక్రమ్య, “సర్వంఖిల్య హమేవాహం నాన్యదస్మి న నాతనం” ఇతి సంక్షిప్త భాగవతసోక్తిః. అత ఏవ తత్పురాణాదిమ పక్షేఽచిరచరాత్మికే “సర్వవైతన్య.....ప్రచోదయా దిత్యాత్మకేఽపి గాథాత్మకః శ్లోక ఇతి వ్యవహారోఽపి గౌణ ఏవ; అతిఏవ మాత్యాదా వస్యశ్లోకస్య “గాయ

త్రాచ సమారంభః”...“యత్రాధికృత్యగాయత్రీం” ఇత్యాదిరేవ వ్యవహారో నశ్లోకజ్ఞేన, శ్లోకత్వాపాయే ఽపి చతుర్వింశత్యక్షరౌత్మకతయా గాయత్రీత్వసహ యాత్, తస్మాన్మథురూనాథః ధరణాసు గాథాసు శ్లోకత్వాభావవన.” ఈవ్యాఖ్యచే “సర్వవైతన్య” అనునది గాథాత్మకమనిన్నీ శ్లోకత్వముగౌణమే అనిన్నీ, అయినను గాయత్రీత్వ మనపాయమే యనిన్నీ సాధించి యున్నారు. నేనీవ్యాఖ్యలనుచూపుట పాఠక మహాశయ ప్రత్యయమునకే కాని శాస్త్రీగారినిమిత్తము గాదు.

“దే. భా. ౧౨ స్కం. ౨౭ “శ్లో. సచ్చిదానంద రూపాంతాం గాయత్రీ. — ధియోయోనఃప్రచోద యాత్” అనియున్నది కదా. ఇదియు గాయత్రీ మంత్రమే యగునా? కాదా? అయినచో గాయత్రీ తో నారంభమును నర్థమెట్లు సిద్ధించును? కావన్నచో నేలకాదు? ఇదికానిచో “సర్వవైతన్య” అనునది మాత్ర మెట్లగును? అనివ్రాసిరి.

ఇవట శాస్త్రీగారి నిగూఢాశయముతెర బయలుదేరినది. “గాయత్రాచ సమారంభః” అనేచోట గాయత్రీమంత్రముచే నారంభమని ఉపోద్ధాతకర్తలు గాని వ్యాఖ్యాతలుగాని యెచ్చటను వ్రాసియుండలేదు. ఆవిషయమును నేను పఠమాడి చెప్పగలను. “సర్వ వైతన్య” అనునది గాయత్రీ ఛందోబద్ధమున్నూ, గాయ త్రీ మంత్రార్థప్రతిపాదకమున్నూ, అనిమాత్రమే చెప్పి యున్నారు.

ఉపోద్ధాతములలో గాయత్రీమంత్ర పరత్వమును వారు చెప్పలేదని నిరూపించియున్నాను. ఇక వ్యాఖ్యను చూచుడు :

“సర్వవైతన్య రూపాంతా మద్యాం విద్యాంఽ ధీమహి, బుధ్ధిం యా నః ప్రచోదయాత్” వ్యా. యావీతా దృశీ నేయంధ్యాతా భగవతీ మాయావిశిష్ట బ్రహ్మరూ పిణీనోఽస్మాకం బుధ్ధిం ధ్యానం కర్తుంప్రచోదయాత్ ప్రేరయేత్.....గాయత్ర్యాః అంతర్యామి బ్రహ్మ ప్రతిపాదకత్వస్య సర్వవేదసమ్మతజ్ఞేన గాయత్రీపర గాయత్రీ ఛందోఘటిత మంగలూచరణేన ఏతద్భాగవత ప్రతిపాద్యకవిష్ణు మాయావిశిష్టాంతర్యామి బ్రహ్మ రూప మితిబోధితం” అనియున్నది. ఈవ్యాఖ్యయున్నూ

“సర్వచైతన్య” అనునది గాయత్రీప్రతిపాదకమున్ను, గాయత్రీభద్రోఘటితమున్ను అనియే చెప్పినదిగాని గాయత్రీమంత్రమని చెప్పియుండలేదు. ఒక వైదికమంత్రమునకు తగ్గి ప్రతిపాదకములగు పురాణశ్లోకములు అనేకములుండిన వాటికి షరత్పర విరోధము లేదు. “సచ్చిదానంద” అనునది పౌరాణిక. గాయత్రీమంత్రమని నిరూపించినను నెవ్వరికిని విరోధములేదు. వైదికమంత్ర ఛాయగిరి తదర్థప్రతిపాదకములగు నార్షవచనములనే పౌరాణిక మంత్రములుగా గ్రహించి పౌరాణికకర్మల యందు వినియోగింతురు. “తానేన వైదికాన్యంత్రాన్ భారతానివేశితాన్, విహాయ మంత్రనియమం లోక బుద్ధ్యాప్రయుంజతే” అను ప్రమాణము వైయర్థమునే చెప్పుచున్నది. అట్లుకానిచో పౌరాణికమంత్ర స్వరూపమును శాస్త్రీగారు నిర్ణయింతురుగాక. నా“పౌరాణిక ప్రయోగపద్ధతి” యుపనయన ప్రకరణమందు “సర్వచైతన్య” అను దానిని పౌరాణికగాయత్రిగా పండితాను మఱిని బడసి సంతరించియున్నాను. ఇది యరు వది నాలుగత్తురములున్ను ప్రతిపాదములున్ను కలిగి గాయత్రీభందో బద్ధమయి గాయత్రీమంత్రార్థ ప్రతిపాదకమయి అత్యంతము వైదికగాయత్రీ ప్రతిఛాయగలిగి యున్నది. దీనింట్లు ను తమమయినదాని శాస్త్రీగారు చూపింతురేని దానినే సంగ్రహించి దీనిని ముమ్మాటికిని విడుదురును. లేక శాస్త్రీగారికి పౌరాణి కోపనయన మే

అశాస్త్రీయమని తోచినచో నీడొంక తిరుగుడు వ్రాతలను కట్టిపెట్టి ధారాశ్రమయిన వ్రాతలకు గడంగుదుగాక. లేనిచో తాత్పర్యము నవలంబింతురు గాక.

“లోకమం దొకరు తాముపొందిన భ్రాంతిని సంతతో నుంచక గ్రంథకర్తలకు గూడ నాభ్రాంతి గలుగునట్లు చేయుచున్నారు ఇట్లువారి విజృంభణమునకు విచక్షణుల యుక్తయే మాలముగుచున్నది.” అనిరి.

గ్రంథకర్తలు ప్రాచీనవ్యాఖ్యాతలు ఉపోద్ఘాతకర్తలు తన్మతావలంబకులగు పండితులు నెవ్వరున్నా భ్రాంతిపరాహతులు కాలేదు. ఈ రామశాస్త్రీగారే సర్వవిషయములయందు భ్రాంతిపరాహతులగుచు స్వదోషమును పరులయందు నాకోపించుచున్నారు. విద్వాన్ తే. వి. సుబ్బారావుగారు ‘జ్ఞ’ను గూర్చి వీరితో చర్చించి సారస్వతానుబంధములో మహాపండితులచే సాక్ష్యము నిప్పించి భందోవ్యాకరణములయందు వీరికిగల భ్రాంతిని వెల్లడించియున్నారు.

ఈభందశాస్త్రీ వాదమందుమాడా శ్రీరామ శాస్త్రీగారు నాకట్టి యరకాశమును గలిగించిన మిగుల సంతోసించెదను. వీరు సూతనస్థదుర్గములను సహింప లేక తదనుగ్రాహకులగు ప్రాచీన ప్రామాణిక వ్యాఖ్యాతలనుగూడా మితిమీరి నిరసించుచున్నారు. అయ్యది దుస్సహమగుటచే నే నింత విచలముగా విమర్శించితిని.

విశ్రాంతి

వైష్ణవ రాజుల క్షీణత గారు

గీత మా లిక

మధుర చైతన్యమయ మధుమాసవాస
రమున సూర్యాస్తమయమగునమయమందు
ఊరి కన్యల బల్బారుచున్న పొలము
లందు స్వచ్ఛంద విశ్రాంతి నందగోరి

పోయి హృదయంగమములుగ బూసి సార
భముల వెదచల్లు నింబవృక్షముల నీడ
లందు విలువోలె నంగియున్నట్టి యొక్క
వేరు వీరముగా పైన గూరుచుంటి.

జవము నింకింపజేయు సంసార సమర
పక్షితమై డస్సి తూగాడు స్వాంత మంత
ప్రాణములు వచ్చి తలయెత్తి యాడ దొడగె
ఁలుకు నాగస్వరము విను పామునోలె.

ఆకుగొమ్మల సందులయందు దూరి
పై బడెడు సాంధ్యరాగసంపదల బొదలి
ప్రాణములు లేచి వచ్చెడు నట్ల సోకు
దక్షిణానిలవీచికాతతుల దేలి

భువన సంతోషకరణప్రస్ఫుల్లమాన
మహిత పికగాన మకరంద మహిమ గ్రోలి
నిర్మలానందరస మెద నిడుకొనగ
తన్మయుడ నైతి నొకముహూర్తంబు గడచె.

* * * *

కెరలి పైబడి యాడెడు కిరణముల న
దెట్టిదో యొక్కతేజంబు దృష్ట మయ్యె
మేను మరపించు కమ్మతెమ్మెరలలో న
దెట్టిదో యొక్క మృదులత స్పృష్టమయ్యె.

తీసి వరించు కోకిలాలాపమున న
దెట్టిదో యొక్కనాద మింపెనయ నెసగె
లవల నన్నియు నొకచోట నైక్యమందె
నదియు నొకకొంతవడి కదృశ్యంబు జెందె
అఖిల మానందమయమైనయట్లు దోచె
హృదయ మెటకొ రెక్కలువచ్చియెగిరిపోయె
ఏదియును గానరానియయ్యెడను నాకు
సర్వమును గల్గియున్నట్టిసరణి దోచె.

* * * *

కోయిలలపాటలం గూడిపోయెనేమో?
మలయవాయువీచికలందు కలసె నేమో?
తరళకిరణాళి లీనమై దాగె నేమో?
శ్రమము మెలమెల్ల గా దిగజారిపోయె.

* * * *

మైమరపు దెచ్చునావేశ మావహితై
నంతవర కెం దడంగెనో యరయ న్నేతి
వెనుక కేతెంచి బట్ట కప్పెడు విఘాన
పట్టకొనియె కవినను నహంభావ మపుడు.

ప్రకృతి సౌందర్యవర్ణన వాంఛ యొదవె
భావములపైన భావముల్ ప్రాక జొచ్చె
వళుల ప్రాసమ్ములకు వచోవధల జేసి
పాడదొడగితి కూర్చినపాట లెల్ల.

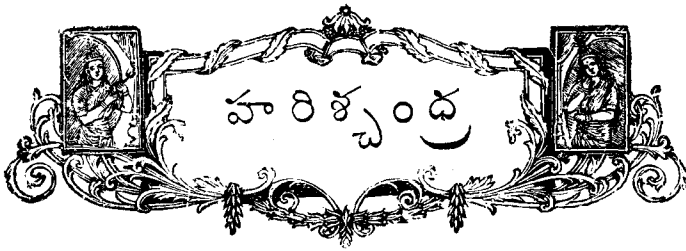
పదములే లేని కోకిల పాటలకును
శబ్దమేలేని నాయనంచారములకు
శ్రుతియొసగె ప్రకృతి నా కర్మగతియదేమొ
కలుపుకొన నొల్ల దయ్యె నా గానరవము

తేనెలో తీసి కలసినతీరు గాఁగ
పాలు తెలుపును కలసినపగిది దోప
పూవు తావియు నేకమై పోవునట్లు
వానిగతు లెల్ల ప్రకృతిలో లీనమయ్యె.

* * * *

ప్రకృతి కనుగుణమగుపాట పాడ నెంచి
మాటిమాటికి రాగముల్ మార్చిమార్చి
పాడదొడగితి నదియు నిష్ఫలమ యయ్యె
హృదయమున కింక విశ్రాంతి యెట్లు కలుగు?
హృదయమున పాలుపొంగినరీతి పొంగు
భావసముదాయ మెగబోయు పాట ప్రకృతి
కైకొనెనయేని స్వర్గసౌఖ్యంబె కవికి
గైకొనద యేని లేదంతకంటె బాధ.

జగము మరపించు పారవిశ్వమును గప్పి
మచ్చుమందుల జల్లెడి మాయలాడి
ప్రకృతిలీలలు తను నంటరానియట్టి
మధురవిశ్రాంతి భావ మే మహిని కలదా?

కాశీ సోమయాజుల సుందరరామమూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

(రెండవ సంపుటము రెండవసంచిక తరువాయి)

నాలుగవ రంగము

స్వకాశము, ప్రవేశము, సమ్రావీరభాషాము,
పశుకొన్న సంతోషమును.

వీర:—ఒరే, ఒరిచందా!—మొద్దా, పలక
వేం, పిలస్తాఉంటే? తొంగున్నావా
ఏటి? నెగు, నెగు. ఇక్కడ తొంగోడాని
కట్టా నిన్నెట్టు కొన్నాను? నెగమంతేనీ?

హరి:—తెలిసే యున్నావే?

వీర:—తెలిగేశే పలకనేదేరా? నాకాడికి
నచ్చిన కాడనుంచి కూడుతిన్నేదా,
నీళ్లైనాతాగినేదా, సచ్చావను కొన్నా
నూ. సచ్చేవునుమా! నీయెత్తు కాసు
లెట్టి కొనుకొన్నాను.

హరి:—రాత్రి ఇక్కడ ఒకపని జరిగినది. మన
స్సంతా చెడిపోయినది—

వీర:—ఆడదిగాని ఒచ్చిందేటి ఇక్కడికి?
ఏని అంతా ఉన్నావులే.

హరి:—వచ్చింది—

వీర:—ఆ, ఆడది రావడమే! అవును,
ఎర్రగా బుర్రగా ఉన్నావు కాదా!
ఓళ్లైనాబస్తారు. మాటాడిందా?

హరి:—మాటాడింది—

వీర:—ఆం హా! ఆలాగుశెప్పు! నువ్వె
స్వేదూ అబద్ధం శెప్పవుకాదూ, బల్ల
కాట్లోకావైనా ఉంతావుకానీ! కాని,
ఇక్కడికి ఓళ్లూ రానేదంతే, మరి
సూసుకో, ఈశటమే నిన్నొగ్గేస్తానూ,
మల్లీ గుర్రాలేటి, బల్లీ, నవకల్లేటి, శా
కల్లేటి, రాజువల్తావు! ఏటంతావు?

హరి:—అబద్ధము చెప్తానా?

వీర:—ఓడికైనా నట్టంబస్తేగదా, అబద్ధం?
నువ్వలాంటే, ఓడు శెడిపోయినాడు?
పోనీ, నాకేం? నీ కోసమే శెప్పాను. ఆ
ఆడదాన్నెట్టుకొని కూకుడున్నావేటి?
నువ్వేటో మంచోడ వనుకొన్నాను.
నువ్వు మాటాంటోడివే ఆడోళ్లంతే!

హరి:—ఆడదొకత్తై తనసిల్లవాని శవాన్ని
తీసుకొని వచ్చింది—

వీర:—తీసుకొన్నే?

హరి:—సుకం అడిగినాను.

వీర:—ఇచ్చిందా?

హరి:—లేదు—

వీర:—నేకుంతే పల్లకున్నావేటి, ఆడదనా?
నిన్నెట్టుకొన్న కాడనుంచి, ఒకచవమైనా

రానేదు, నీకాపెలాంటిదోగాని! ఆఁ!
 ఓడూ నవ్వనేదేటోగాని, ఓకాపైనా
 నేదు చుంకం! దానబ్బాడి చిక్కిసింది,
 ఏం కట్టమంతాపురా చల్లార్కీ? మును
 పేటి, చవాలోచ్చే యీ, రేత్రినేదు పగ
 లునేదు చుంకం అందుకొందికి యాల్లక
 పోయేదిరా! అందులో చగంమంది
 ఆడోళ్ల గుమ్మాలకాడ శచ్చినోళ్లే!
 ఉప్పుడు చవ్వాలు నేవేనేనో, ఉంతే
 ఇంటికాడ కాల్వేస్తా ఉన్నారో, ఒకచవ్వ
 మైనా రానేదు? చవం రాకరా కొస్తే
 ఒగ్గేశినాపు, నువ్వెందుకురా? నువ్వెం
 దుకు పనికొస్తావూ, అంతాను. ఒక్కటే
 తునా దవడమీద?

హరి:—శవాన్ని దహనంచేయనీలేదే. సుంకం
 తొమ్మిది సంపించివేసినాను. ఆమని పింకా
 రాలేదు, ఎందుచేతనో. రెండురూముల
 రాత్రై నట్టున్నది, ఎప్పుడొస్తుందో గాని?

వీర:—చవ్వా నొట్టుకపోయిందా?

హరి:—అల్లదుగో శవం!

వీర:—అదా? నానుశూశించే ఒత్తప్పుడు.
 ఏంకు రోడుగదా! ఓడోగాని, రావోడు
 నాగున్నాడు! చవమైతే అయిదిగాని,
 ముద్దెట్టుకోవాలనుకొన్నాను. ఏంతటోణ్ణి
 కాల్వేయడమే గదా, సస్తేనీ! ఆఁ, ఏటో
 బగమంతుడూ, ఆడిమాయూ! కాని,
 ఇటుసూడూ, ఓమాటశెప్తానూ.

హరి:—ఏమిటిది?

వీర:—ఏటీనేదూ. ఎవత్తో, రాజుకొడుకిని,

నగలకోసం సంపేకిందంట— శేతులెలా
 గొచ్చాయోగాని—

హరి:—ఎవరూ? ఎప్పుడూ?

వీర:—ఓత్తే నీకే? ఒప్పుడైతే నీకే?
 కాని, సక్కంది, మాసక్కంది కాదూ!
 కూడూ, గుడ్డా, నేకుతేనే, అలాగున్నాది;
 ఉంతే, ఇంకా ఎలాగుతాదో? అలాంటి
 వెలా సంపిందో గాని.

హరి:—(తనలో) ఎవరదీ? ఇంకా నాకేమి
 రానైయన్నదో?—చంపుతే?

వీర:—దాన్ని నువ్వే సంపాలా, మరేటి?
 రాజుగాని ఒల్లకుంతాడేటి? ఇదుగో
 చర్కారుకుం, సదువుకో, (చేతికిచ్చును)
 రేపూ, తెల్లారకుండా,—అల్లదుగో శూ
 శినా, కాళికామ్మోరు గుడి?—అక్కడి
 కొస్తాదీ, దాన్ని నువ్వే సంపేయాల. ఒక్కే
 టునే శేయగలవా, యాటపోతునేశినట్టా?
 నానేశిగలనుచుమా, పుంజెడు మెడకా
 యుం ఒక్కేటుకి. ఇటు సూతో! ఏలమ్మో
 ర్కి యెనుపోతునేశినా, నానే యెల్లాలి
 గదా! సర్పనియేస్తే, జిల్లినిరత్తం అమ్మో
 రుపాదాలకాడ పడ్డమే! ఆఁ! మరేటను
 కొన్నావ్, ఈరబాపంతుడే?

హరి:—ఎవరినీ? ఆడమనిసినా?

వీర:—నీకే ఇనబడనేదేటి? ఆడమనిసినే,
 ఆడదాన్నే—ఆఁ, ఆఁ, బోదపడ్డది. ఆడ
 దాన్ని సంపుతావా? దాన్నెట్టుకొని
 కూకుమంతాపుగాని. రేపుపొద్దు రాకుండా
 నే ఒస్తాది గుడికాడికి—అదేంటో సూసుకో,

నానైలానూ. బాగత్త, బగ్గే శేవునుమా,
డబ్బుచ్చుకొనీ! నాను మంబోడ్నిగాను.
(తెర)

అయినవరంగము

కాశికాలయమువద్ద (ప్రవేశము; హరిశ్చంద్రుడు)

హరి:—సూర్యోదయము కానచ్చినది, ఇంకా
రాలేదేమీ? ఆమనిపెనరో? చాలా
చక్కనిదన్నాడే, వీరబాహుడు? కూటికి
గుడ్డికి లేనిదట! ఎవరై ఉండవచ్చునో?
(అలోచించి, తలదాచి “ఉహూ” అని
నవ్వును) కానీ, అన్నిటికి నడిపిట్టనాను.

చంద్రమతి అప్పుడనగావెల్లి ఇంకా
రాలేదు! సుంకం దొరక్కనా? యజమాన్ని
అడిగితే, మరి వెళ్లవద్దన్నాడా? లేక, దుఃఖం
చేత, బడలికచేత, ఎక్కడైనా ముఖం తిరిగి
పడిపోయినదా? అదుగో శపం కనిపిస్తున్నదే?
వచ్చిఉంటే, కనిపించదా? నాకేమి పాలు
పోకున్నది!

ఆడదానిని చంపెనలెనట! రాజ్యంపోతే,
పోసీయన్నాను. చండాలునివద్ద నేవంటే,
సరేఅన్నాను. వల్లకాట్లో కావాలా అంటే,
సిద్ధపడ్డాను. అటువంటి భార్యను, అటువంటి
కుమారుని అమ్ముకొన్నాను. కాని, నాకు
ఏదీ ఇంతకష్టమనిపించలేదు. స్త్రీహత్యా!
నేను తలారినా! అబ్బా! అబ్బా! ఏమీ!
నాచేతులారా, యుద్ధమధ్యమందు శత్రువుల
తలలతో చండాడిన చేతులారా; ఎవరి యా
లింగనమున షరనశమందినారో, అట్టి బిడ్డ శవ
మును, అట్టిమోహనాకారుని శవమును, అట్టి

సత్యసంఘనిశవమును, దహనము చేయకుండ
అడ్డిన చేతులారా; నాయాలుబిడ్డలను తెగ
నమ్మిన చేతులారా; ఇష్టహృద స్త్రీని చంపు
టకు వెనుకదీయచున్నారే! వాటికంటే
క్రూరకృత్యమా ఇది? (అలోచించి నిష్కార్య
విడిచి) కాని తప్పునా? స్వామి యాజ్ఞమీర
వచ్చునా? ఎట్టి చక్కనివైతేనేమి? ఎట్టి సాధ్య
అయితేనేమి? ఇంతే, రాభార్య అయితేనేమి?
చంపకతీరునా, రాజాజ్ఞ అయినప్పుడు? దోషే
తేనేమి? కాకుంటేనేమి? ఆవిచారణ నానని
కాదు. రాజాజ్ఞ మన్నించుటే నానని. తుదకు
తలారిపదవినచ్చినదా?— అబద్ధమాడడము,
అబద్ధము చేయడము—విధిని అతిక్రమించ
డము, అబద్ధముచేయడముకాదా? (తెరలో-
ఇటు, ఇటు, అదీ, కాళికామ్మోరుగుడి) ఆ
మనిషివచ్చినట్టున్నది! కాని, ఎప్పుడూ లేనిది,
ఇప్పుడు నాశరీరము కంపమెత్తుచున్నదేమీ?
నావిధిని నెరవేర్చే బలము ప్రసాదించు,
శంకరా!

(ఇద్దరుబంగ్లాతులవధ్య చంద్రమతి ప్రవేశించును.)

బంగ్లాతు:—ఇదుగోనోయ్, నీతో ఈర
బాహుడుసంపుమని శెప్పింది ఈమనిపేను.
మామంచికత్తోట్టుకొన్నావులే. మరికానీ.
హరి:—హా!

బం:—పడిపోతాడు కాబోలు? శారపడి
పోయినాడు! ఈడేటి సంపుతాడు?

హరి:—నీవు నిజముగా చంద్రమతివేనా?
లేక ఒకరిని చూచి ఒక రనుకొంటున్నానా!

చంద్ర:—నేను చంద్రమతినే. తమ ధర్మ
పత్ని, చంద్రమతినే.

బం:—ఏటపుతాడీ? ధర్మపత్నీటీ?

హరి:—రాజుగారి కుమారుని నగలకొరకు
చంపినదని నిన్నేనా అన్నారు?

చంద్ర:—సన్నే.

హరి:—అదెలాగు సంభవించినది?

చంద్ర:—సుంకంకొరకు ప్రయత్నించడానికి
వెళుచూంటే, ఎవరోకొందరు మను
ష్యులువచ్చి, ఒకశిశువమును నాకాళ్ల
వద్దపడవేసి, కొన్నినగలు నావడిలోవేసి,
పారిపోయినారు. నేను నిర్భయంతో
నిల్చుండగా, కొందరు రాజభటులు వచ్చి,
నన్ను ఆశవముతోనూ, నగలతోనూ, తీసు
కొనిపోయి రాజుఎదుట ఉంచినారు. ఆ
భట్టుల మాటమీద, విచారణ లేకుండా,
నాకు మరణశిక్ష విధించినారు, ఇక్కడికి
తీసుకొనివచ్చినారు. నేను నిర్దోషినని చెప్ప
నవసరమా?

హరి:—నిన్ను దోషి అన్నదోషమునకు
కొత్తనరకములు కల్పించవలెనేమో?

చంద్ర:—మీరేనా నన్ను వధించవలసినది?

హరి:—అవును.

చంద్ర:—ధన్యాస్మి! ధన్యాస్మి! పుత్రశో-

హరి:—అయిదవ అంకములో చివరరంగము
వచ్చినది! దీనితో హరిశ్చంద్రనాటకము
సరి! సరి! సరి! దినముతెల్ల వారినది,
ఇక్కడ నాబ్రతుకు తెల్ల వారినది! లోహి
తాస్యుని పాము చంపినది. చంద్రమతిని

నేను చంపవలెను! ఇక నేనేమిలేనేమి?
ఏకాకిని!

బం:—ఓల్లెనా సంపాల. తప్పుతుండేటి?
అంతపనిశేస్తే, బల్లకుంతాణేటి?

హరి:—చంద్రమతీ!

చంద్ర:—నాథా!

హరి:—“నాథా” ఏమిటి? నేను తలారిని.

చంద్ర:—మంచిదే, తలారిభావమే వహించి,
కావలసినదానిని కానియ్యండి. పుత్రశోక
మికభరించలేను. నన్ను వెంటనే కడతేర్చి,
బాబయ్యవద్దకు పంపివేయండి. ఆడుగో
నాచిట్టివానిశరీరము, ఒక్కమారు ముద్దు
వెట్టుకొని రావడానికి శలవియ్యండి.
(అక్కడికివెళ్లి) బాబా, అమ్మవచ్చేవర
కూడన్నావా? నన్ను సీవెవరికీ అప్పగించ
నక్కరలేదు. కలిసే—

బం:—బేగిరా! బేగిరా! (చంద్రమతి తిరిగి
వచ్చును)

హరి:—మీయిద్దరినీ నేను ఎప్పుడు కలు
స్తానో? ఎంతకాలము—

బం:—మాటలెందుకు? కానీవోయ్! బేగి
కానీ! ఆతలకా యొట్టుకొని నాను ఎంటనే
ఎల్లాల రాజుకాడకీ. కానీ, సూస్తావేం,
ఎర్రోడులాగు?

హరి:—ఆలాగే. చంద్రమతీ, ఆమనిమనస్సుకి
మనమెందుకు అడ్డురావలెను? నీవు ఆ
దుక్కమీద తలఉంచి భగవద్ధ్యానము
చేసుకో.

చంద్ర:—భగవత్సమానుని కట్టుకొన్ననాకా భగవద్ధ్యానము? మోకాళ్లబడి తమ నైపు చూస్తుంటాను, సరికివేయండి. ధైర్యము విడవక, వీరాధిపీరులను ఎందరినో వీరస్వర్గమునకు పంపిన ఆచేతితో నన్ను వెంటనే లోహితాస్త్రిని స్వర్గమునకు పంపండి. ఒక్కమనవి: వీలైతే, మాయద్దరిసీకలిపే దహనము చేయండి.

హరి:—మీ యిద్దరికీ ప్రత్యేక స్వర్గము నిర్మించ—

బం:—ఓహో! ఇదేటిఅల్లరి నీతోనూ? మీమాటలు ఇనడానికిగాని వచ్చాననుకొన్నావేటి? బేగి కానీమంటే, నీక్కాదేటిశిక్ష?

హరి:—చంద్రమతీ, మరెందు కాలస్యం? మనస్సులో కోరికలేమిఉంచుకోకుండా—

చంద్ర:—ఎన్ని జన్మములెత్తినా, తమవంటి భర్త, చిరం—అయ్యో, చచ్చిపోయినా “చిరంజీవ” నే వస్తున్నదే! లోహితాస్త్రినివంటి కుమారుడు కావలెనన్న కోరిక మాత్రం ఉండకమానదు. ‘యాంతేమతి స్సాగతిః’ కదా?

హరి:—విశ్వేశ్వరా, మాతాన్నపూర్ణా, నన్ను వీరితో ఎప్పుడుకలుపుతారో?

బం:—కానీ, బేగికానీ, ఆకత్తుచ్చుకొని, మెడకాయ యేగీసుకొంటే, ఆళ్లతో కలిసి పోతావు. ఒకళ్లు కలిపేదేటి?

హరి:—చంద్రమతీ, ఆనాడు ఏమెడను మంగళసూత్రముకట్టి నాచేయి తరించినదో,

ఆమెడను, ఆచేతితో, ఇప్పుడు తెగనరక వలసివచ్చినది! సత్యమా, ఇదుగో, ఈ యాగపశువును నీకు సమర్పించి, నాయాగమును పూర్తిచేసుకొంటున్నాను! మొండికెత్తిన ఏకాకిని! (నరకబోవును)

(విశ్వామిత్రుడు తొందరగా ప్రవేశించును)

విశ్వా:—(హరిశ్చంద్రుని చెయ్యిపట్టుకొని) హరిశ్చంద్రా, హరిశ్చంద్రా, చంపకు, చంపకు! ఏమి కళత్రమును చంపడమా?— నీకు మతిపోయినదా యేమి?

హరి:—ఋషివర్యా, నా స్వామికార్యము చేస్తున్నప్పుడు, తమ రడ్డురావచ్చునా? రాజాజ్ఞ అయినప్పుడు, ఎవరినైనా చంపవలసినదే. తమకు తెలియనిదాయేమి?

విశ్వా:—(తనలో) ఏమిసాధనం? *ఏలాగు మాన్పించడం? ఆమెను చంపడముకాదు, నాపేరును చంపడం, నాతపస్సును చంపడం! నాపోతరము ఎంతవరకు తెచ్చినదో! అయ్యో! అయ్యో కష్టాలికి మొండికెత్తి పోయినాడే లొంగిపోతాడనుకొంటే! ఏమిచేతును?

హరి:—ఋషివర్యా, నాచెయ్యి ఆసి, ఏమో ఆలోచిస్తున్నట్లున్నది. నాపనికి అడ్డువచ్చినయెడల, నేను క్షత్రియుడన్నమాట—

విశ్వా:—ఓహో, నేనూక్షత్రియుడనేనోయ్!—

హరి:—సరే, కనపర్చు. ఋషివని గౌరవించినాను. (చెయ్యి విడలకించివేయును)

విశ్వా:—ఏదో మతిపోయి అన్నాను, పోనిస్తో.

హరి:—నేను చేయవలసినపని చేస్తుంటే,
నీకేమి మతిపోవడం ?

విశ్వా:—నామాట విను-చంపకు, చంపకు-
వినవుకాదూ? నేను—

హరి:—నేను నావిధిని నెరవేర్చిన తరువాత
వంటాను- ఇష్టాదు—

విశ్వా:—నేను నీతండ్రికి కొత్తస్వర్గము నిర్మిం-
చినాను.

హరి:—దానికి కృతజ్ఞుడనే. కాని దానికి, ఈ
పనికి సంబంధ మేమిటి ?

విశ్వా:—నామాట వినవు కాదూ? నీకెంత
లాభము చేస్తానో చూడు.

హరి:—నాకు యజమాని విధించినపనికి
అడ్డు రాకపోవడమే, మహావికారము
చేయడము. చంద్రమతీ, నీఅవసానమున
వీరి దర్శనమయినది. నీ యదృష్టమేమని
చెప్పేది? సిద్ధముగా ఉన్నావా?

విశ్వా:—మరి నీయిష్టం. నేనేమిచేయగలను?
(తనలో) చంపడంమానివేస్తే, అబద్ధంకింద
లెక్కవచ్చియుండును—అబద్ధం చేయడం
అని తానే అన్నాడు—నేనుగెల్చి యం-
దును. కాని, ఎలాగు సరకగలడో చూ-
స్తాను!

హరి:—నీయిష్టమని చెప్పి అడ్డుగా నిల్చుంటే
ఎలాగు? (విశ్వామిత్రుడు వెనుకకుపోవును)
(హరిశ్చంద్రుడు కత్తివెత్తి) జాయ్, విశ్వే-
శ్వరా! జాయ్, మాతాన్నపూర్ణా! జాయ్
సత్యమా!— ఏమిది? చేయిదిగదేమి?

ఇది విశ్వామిత్రుని పనికాదుగద! కొత్త
స్వర్గము నిర్మించినవానికి, ఇది అసా-
ధ్యమా ?

చంద్ర:—నాథా, ఇదేమిది? తలారిభావము
మరచిపోయినారా యేమి? ఇంతవరకున
చ్చి, అధైర్యపడుతున్నారా,నన్ను చూచి?

హరి:—ధైర్యముచెడి కాదు. ఏమోగాని
ఎత్తినచెయ్యి దిగకుండా ఉన్నది! కానీ,
చూస్తాను ఇదేమిటో!

విశ్వా:—(తనలో) మరిచూచేది ఏమిటి?
నాశక్తికి నీవెక్కడ నిలబడగలవు?

హరి:—నేనే సత్యవ్రతుడనైనయెడల—

చంద్ర:—నేనేవ్రత వ్రత నైనయెడల—

విశ్వా:—అన్నా, ఇదేమిటి?

హరి:—వెంటనే, తప్పక, నాచెయ్యి స్వాధీ-
నము కావలెను. (వెనుకనుంచి శివుడు
చేయిపట్టుకొనును) ఎవరదీ నాచెయ్యి పట్టు
కొన్నదీ? విశ్వామిత్రా, ఇంకా నాచెయ్యి
విడవవేమి?—వద్దునుమా నాతో అల్లరి!
శివుడు అడ్డుపడినా, స్వామిద్రోహము
చేతునా? విడుపు! విడుపు!(తిరిగిచూచి)ఎవ-
రదీనాచెయ్యి పట్టుకొన్నదీ?—హా! ఎవరూ
ఏమి? ఆత్రిశూలము, ఆఫాలనేత్రము,
ఆ నాగాభరణము, ఆహా! మహాదేవా!
విశ్వనాథా! ఏమినాఅదృష్టము! ఆహా!
తమరుకూడా దయచేసినారా, గురువర్యా!
విశ్వేశ్వరా, ఇదుగో, నాస్వామికార్యము
చేపివస్తున్నాను. జాయ్ !

శివుడు:—హరిశ్చంద్రా, నీవు నీభార్యను చంప వద్దు.

హరి:—మహర్షులకు కష్టలభ్యమయిన తమ దర్శనము, నాకు అప్రయత్నముగా లభించినది. కాని—

వసిష్ఠుడు:— అప్రయత్నమేమి, వత్సా? “సత్యంతపస్, శాంతంతపస్” అని ఎరుగవా? ఆ తపస్సులు నీవలె చేసిన మనిషెవడు? ఆతపఃఫలమే విశ్వేశ్వరుని దర్శనము

శివుడు:—దానికి సంశయమేమి?

హరి:—మహాదేవా, తమరు విశ్వనాథులే, కాని నాకిష్టట్లో వీరబాహుడు యజమానై యున్నాడు. చంద్రమతిని నేను వధించవలెనని వానియాజ్ఞ. దానిని నెరవేర్చి—

శివుడు:—నీవది చేయ నక్కరలేదు.

హరి:—ప్రభూ, అబ్బుజ్జడను. ఆమాటనాయ జమానికదా అనవలెను?

శివుడు:—వత్సా, సత్యమూర్తీ, నిన్ను చూచినకొలది, వింత ఆనందము కలుగుచున్నదే! వీరబాహూ, ఏమంటావు? (వీరబాహుడు ప్రవేశించును)

వీర:—ఒరిచందా, సంపనక్కరనేదు.

హరి:—ఎవరిని?

వీర:—శందమతిని.

హరి:—ఎవరు?

వీర:—నువ్వు, నీబారిగా, శందమతిని, ఈ ఆడదానిని, సంపనక్కరనేదు. అన్నీ

యేసి శెప్పినాను. బోదపడ్డదా?

హరి:—అయితే, నీవే చంపుతావా ఆమెను?

వీర:—సంపను.

హరి:—నీవు రాజాజ్ఞను మన్నించ నక్కరలేదా?

వీర:—ఓళ్లు సంపనక్కరనేదూ. ఇదుగో సూడు కాయితం.

హరి:—(చదివి) చంద్రమతి నిర్దోషిగనుక ఆమెను చంపవద్దని వ్రాసినారు. మహాదేవా, ఏమిశలవు?

శివుడు:—చంద్రమతీ, విన్నావుగదా? నీవు లేచి నీభర్తవద్ద నిలువబడు. మీవంటి దండతులను ఎవరుచూచినారు? (ఆమె అట్లుచేయ ను) అమ్మా, నీకేమి కావలెను?

చంద్ర:—నేను లోహితాస్యునిచేరి ఆనందిస్తానని ఎంతో ఆశపడినాను.

శివుడు:—ఇప్పుడే చేరగలవు. వానిశరీరమును నాకు అప్పగించి వెళ్లి నావు. వానినిష్కళంకమయిన ఆత్మతో వానిని నీ కప్పగిస్తున్నాను. లోహితాస్యా! అని పిలువు.

చంద్ర:—లోహితాస్యా!

(లోహితాస్యుడు) షరుగెత్తివచ్చి: చిత్తం, అమ్మాజీ! మనము ఇక్కడున్నామేమి? మనము సేవచేస్తున్న ఇల్లేదీ? నాకు అడివిలో పాముకరిచినదే. ఇక్కడికి ఎలాగు వచ్చినాము? నా జట్టుదా న్లేరీ?

చంద్ర:—(పిల్లవానిని ఎత్తుకొని శివుని యెదుట మోకాళ్లపడి) మహాదేవా!

భక్తులు తమకుసమర్పించిన దానికంటే, తమరు ఎప్పుడూ ఎక్కువేయిస్తారు. హృదయము అర్పిస్తే, కైవల్యమిస్తారు. సర్వదష్టుడై చనిపోయిన నాపిల్లవాని శరీరమును తమకు అప్పగిస్తే, సజీవునిగాజేసి దయజేసినారు.

లోహి:—అమ్మాజీ, నేనుచనిపోయి, మళ్ళీ బ్రతికినానా? కాని, ఆయనెవరు? బాబాజీవలె ఉన్నారు, వారేనా?

చంద్ర:—అవును, నాయనా, వారేనూ. మనము—

లోహి:—నమస్కారము, బాబాజీ! తమ రిక్క-డున్నారేమి? మమ్మల్ని చూడడానికి దయచేసినారా? అమ్మాజీకి మరి దాస్యములేకుండా చేయరా? పాపం, ఎంతోకష్టపడుతున్నారు! కాని, తమరేమండి, అంతశుష్కించి పోయినారు?

హరి:—(ఎత్తుకొని) నీకంటే ఎక్కువ శుష్కించి పోయినానా, బాబా? కాని, వారెవరో ఎరుగుదువా?

లోహి:—నేనెప్పుడూ చూడలేదు.

హరి:—వారు—

లోహి:—ఉండండి, ఉండండి, నేను చెప్పకొంటాను. ఇందాకా నేను వారిముఖము బాగాచూడలేదు. మెడలోపాములు పరమేశ్వరునికే కాదూ ఉంటాయి, బాబాజీ?—అదుగో ఫాలనేత్రము, శిరస్సున చంద్రకళకూడాను! నమస్కారము, మహా

దేవా!—అరుగో మనగురువుగారు కూడా దయచేసినారే! నమస్కారము గురువర్యా!

(శివుడు వసిష్ఠుడు ఒకరి తరువాత ఒకరు లోహితాస్యుని ఎత్తుకొని ముద్దులాడుదురు.)

విశ్వా:—హరిశ్చంద్రా, నేనోడిపోయినాను. నాతపోధనములో సగము ధారపోస్తాను, చెయ్యివట్టు.

హరి:—ఓడిపోవడమేమిటి? ధారపోయడమేమిటి? తమతో నేనెప్పుడూ పందెం వేయలేదే?

విశ్వా:—నీచేత అబద్ధమాడించ గలనని నేనూ, ఆడించలేనని వసిష్ఠు, దేవేంద్రసభలో పందెము వేసుకొన్నాము. నేను ఓడిపోయినయెడల నాతపఃఫలము సగము నీకు, సగము వసిష్ఠునకు ధారపోస్తానని ఒప్పకొన్నాను. నేను ఓడిపోయినాను. (ధారపోయుటకు కమండలము చాచును.)

హరి:—విన్నావా, చంద్రమతీ?

చంద్ర:—వసిష్ఠు భగవాన్లు వారుండా, ఇటు పంటివాటిలో మనకు అపజయము రావడమేమిటి?

వసిష్ఠు:—అమ్మా, ఇందులో మీకు నేనేమి సహాయము చేయలేదు. చేయకూడదని ఒప్పదల.

హరి:—అన్ని తపములకు, అన్ని టికంటే, ఎక్కువఫలము పరమేశ్వరుని దర్శనము. అది మాకు వారికటాక్షమువల్ల దొరికినప్పుడు, ఋషివర్యా, మీతపఃఫలము మాకెందుకు?

చంద్ర:—సముద్రమునకు ఉష్ణ సమర్పించడము!

లోహి:—బాబాజీ, ఆయనకష్టాల్లతమైన తపః ఫలము మనకు అక్కరలేదన్న పుణ్యం కంటే ఎక్కువగా ఆతపఃఫలం?

ససిష్ఠు:—లోహితాస్యా, నీకెలాగు తోచిందో అంత చక్కనిమాట?

లోహి:—మహాదేవుని సన్నిధిని, తమరందరి సన్నిధిని, ఆమాత్రంతోచడం ఆశ్చర్యమా, గురువర్యా?

ససిష్ఠు:—విశ్వామిత్రా, నానగమూ ఇయ్యనక్కరలేదు. నాహరిశ్చంద్రుడు నిన్ను గెలవడముకంటే ఎక్కువగా అది?

విశ్వా:—మీచేత అబద్ధ మాడించడానికి మీకు పెట్టరాని బాధలు పెట్టినాను. నన్ను తీమించ ప్రార్థిస్తున్నాను.

ససిష్ఠు:—వత్సా, విశ్వామిత్రమహర్షి అతి దీనుడై మీక్షమాణ వేడుచున్నాడు. అటువంటి వానిని తీమించడమే ఔదార్యము.

చంద్ర:—మాసత్యాసక్తిని పరీక్షించడానికి పెట్టిన బాధలుగాని మామీద కోపము చేత కాదే? మామామగారికి ప్రత్యేక స్వర్గము కల్పించిన దయామయులు మాకు హానండుకు చేస్తారు?

ససిష్ఠు:—చాలా ఔదార్యముగా అన్నావు, కుమారీ!

శివుడు:—హరిశ్చంద్రా! నీ కేమి కావలెను?

హరి:—తమదర్శన మైనస్పృహ, మరి మాకు కావలసిన దేమున్నది! ఏమివచ్చినా,

మేము సత్యము తప్పకుండా ఉండేటట్లు ప్రసాదించు, మహాదేవా!

శివుడు:—ఆబలముమీకువిశ్వామిత్రమహర్షే ఇచ్చినాడు. అతనివీరీక్షకు నిలబడినవారు మీముగ్గురూ; మీచేత ఎవ రబద్ధమాడించగలరు? నీసత్యవ్రతమునకు నిదర్శనగా, గంగప్రవహించునంతకాలము, మీరమ్ముడుపోయిన బజారు, హరిశ్చంద్రబజారని పిలువబడును, గంగాఘట్టములలో నొకటి హరిశ్చంద్రఘట్టమనిపిలువబడును. నీపేరుసత్యాసక్తికి ఉపమానముగా వాడబడును. చంద్రమతీ, నీకేమికావలెను?

చంద్ర:—నేనట్టిభర్తకు తగినభార్యగా ఉండేటట్లు కటాక్షించు, విశ్వేశ్వరా. మరొక కోరిక:—కాశీ—

శివుడు:—కాశీరాజు కుమారుని బ్రతికించు మంటావు—అంతేనా?

చంద్ర:—చిత్తం.

శివుడు:—వాడుబ్రతికే యున్నాడు. చంపబడ్డశిశువు విశ్వామిత్ర కల్పితముగాని, నిజమైన పిల్లవాడుకాడు. లోహితాస్యా, నీకేమి కావలెను?

లోహి:—నన్ను తమంతవానిగా చేయనే చేసి నారు—

విశ్వా:—అదెలాగు, చిన్ని హరిశ్చంద్రా?

లోహి:—తమకు తెలియకనా అడిగినారు?

నన్ను మృత్యుంజయులు మృత్యుంజయునిగా జేసినారు. నాకేమికావలెనో వారికి తెలుసును.

వసిష్ఠుః—బలే వత్సా! (వానిని ముద్దులాడును)

శివుడు:—మరి మీరు పోయి చిరకాలము మీరాజ్యము ఏలుకొండి.

హరి:—విశ్వేశ్వరా, నా అజ్ఞానము సహించ వేడుచున్నాను. మేము ముగ్ధురమూ బానిసలముగా అమ్ముడుపోతిమే? మాయజమానులను విడిచి ఏలాగు వెళ్ల గలము?

విశ్వా:—మీముగ్ధుని కొన్నవారు, కేవలమూ నాస్యప్తి. వారు నిజముగా లేరు. స్వప్నములో ఒకరికి బాకీఉండి, జాగ్రదవస్థలో అబ్బుణము తీర్చబోవడమే, వారి వద్ద మీరు సేవచేయడము.

హరి:—మరి ఒక్క అజ్ఞానప్రశ్న, మహాదేవా:—నాకురాజ్యములేదే?

శివుడు:—విశ్వామిత్రమహర్షికి రాజ్యమెందుకు? నిన్ను పరిక్షించడానికి పుచ్చుకొన్నాడుగాని, నీకు తిరిగి ఇచ్చివేస్తాడు.

హరి:—మహాదేవా, ధారాదత్తమైనదానిని, తిరిగి ఏలాగు గ్రహించగలను?

వసిష్ఠుః—వారు విశ్వమునకు ప్రభువులైనప్పుడు, వారు నీకియ్యలేని దేమున్నది, వత్సా?

హరి:—విశ్వేశ్వరులు దయచేస్తే, పుచ్చుకోవడానికి అభ్యంతరమేమి?

విశ్వా:—నేనిస్తే, గ్రహించడు. విశ్వనాథా, నాకు హరిశ్చంద్రుడు ధారపోసినదంతా, తమకు సమర్పిస్తున్నాను. అతన్ని సంతోషపెట్టడానికి చేస్తున్నదిగాని, అంతా తమదే అయినప్పుడు, తమకునేను అర్పించడమేమిటి?

శివుడు:—విశ్వామిత్రా, బాగా చెప్పినావు. హరిశ్చంద్రా, ఇప్పుడు నీకేమి, అభ్యంతరమా?

హరి:—విశ్వనాథా, తమరు దయచేసినప్పుడు, అభ్యంతరమా? ఆతికృతజ్ఞతతో అంగీకరిస్తున్నాను.

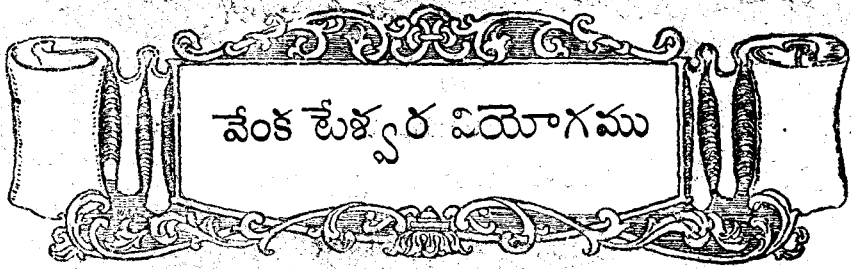
శివుడు:—పొండి. ప్రజలక్షేమముకొరకు చిరకాలము రాజ్యముచేయండి. విశ్వామిత్రమహర్షి మీకుచేసిన మహోపకారము మరిచిపోకండి.

విశ్వా:—వారివల్ల నేను తరించినాను. తమ దర్శనలాభము నాకు వారివల్లనే కలిగినది. యుద్ధములో చంపబడినవానికి, వీరస్వర్గమువచ్చినట్టు, నేను వీరికి ఓడిపోయి, వీరస్వర్గముకంటే, అన్నిటికంటే, ఎక్కువ తమదర్శనలాభము పొందినాను. మహానీయులకు ఓడిపోయినా, లాభమే. జాయ్, హరిశ్చంద్రా! నిరుపమానసత్యవ్రతా!

(అందరు శివుని స్తోత్రముచేస్తూ ఇలాగు పాడుదురు).

నటమని కిష్టపడని ఏదైన పాఠనవచ్చును.

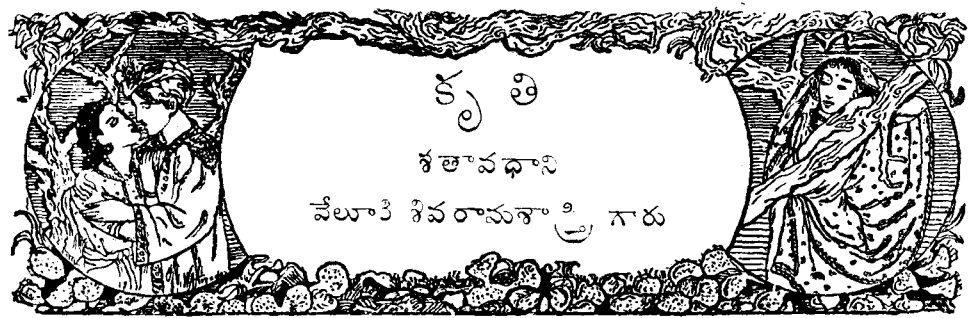
నెరమొక్కము

నాదెళ్ల వేంకట్రావు గారు, బి. ఏ.

ఎన్ని దినంబు లేను భవ దీయముదావహ సన్నిధానమం
 దన్నను దృష్టిలేదు, లస్య దుఃఖములము ర్నిని నిన్ను వీడి హో
 వన్నతం బోవుచున్న నను భక్తుని ద్వత్కరుణాకటాక్షనం
 వన్నుని జేయఁగొగదె యపారకృపామతి వేంకటేశ్వరా!
 ఎన్ని దినాలకో తీరిగి వీక్షణలాభమ్ము నిన్నుఁ జూచుచు
 గన్నులపండువొగ్గతి దినంబులు కొన్నిటిపైనఁ బుచ్చకుం
 డ న్ననుఁ గార్యభారమ్ము లడావిడిగాఁ గొనిపోవుచుండెగా
 జెన్న పురంబు ; భక్తు నెడ ! స్నేహము నుంచుమ వేంకటేశ్వరా!
 గురువిరహవ్యధాజనిత కోమలఘోషజలంబులన్ భవ
 చ్చిర మభిషేకము స్థలిపి, స్నిగ్ధమదమ్మినుమంబులన్ కరం
 బరుదగుపూజనం బహారహంబును జల్పెదనోయి నీదుసుర
 దరతరవిగ్రహం బెదఁబుఁ దార్చి ముదంబున వేంకటేశ్వరా!
 కాలము చాల్చనండునఁ జకాపికిగా రచియించినట్టి యీ
 లాలిత చంపకోత్పలవిల్వాసవిశేషవిరాజితంబులౌ
 మాలల భ క్తితోమత సమర్పణచేసితి, స్వీకరించి నా
 పై లలితత్వదీయకృపఁబాటుగ నీకుమ, వేంకటేశ్వరా!

కృతి

శతావధాని

వేల్ూకి శివరామశాస్త్రి గారు

[ఉపోద్ఘాతము]

౧

రామచయనులు పూర్వమిమాంసకుడు. క్రతువు లన్నియు గ్రమముగా నొనర్చిన కర్మజ్యేష్ఠుడు. అతఁ డొకనాఁడు శ్రవణ మొనరింప నెంచి శతవృద్ధైన బ్రహ్మశాస్త్రి కడకేగి నందన మొనర్చి—అయ్యా! కవుల యధార్థవాదులు; సత్యకథ నేదేని చెప్పుదురని తమకడ కరుదెంచితిని మనవిచేసెను.

బ్రహ్మశాస్త్రి యాశీర్వదించి చిటునవ్వ నవ్వి యిటులు చెప్పెను. నేను సహస్రాధికరణ పరిమితమగు నొకగ్రంథమును విరచించితిని. నాయుపదేష్ట లెవరికి సంబంధించిన యధికరణమును వారికిఁ గృతియిమ్మని యాజ్ఞాపించిరి. అందులకుఁగాను దగువారిని వెదకివెదకి యాయాయి యధికరణముల నాయాయివారికిఁ గృతియిచ్చితిని. కాని వా రంతయు విని మా కక్కఱ లేదని లేచిపోయిరి. ఇటులు కాఁగాఁ దొంబదినూటఁ దొమ్మిది యధికరణములను మహాకోపముతో నదిలోఁ బాఱవైచితిని. ఈ మిగిలిన యొకయధికరణము కర్మిష్ఠుల కంకితము చేయవలసియుండఁగా వారిని వెదకికొనుచుఁ బోయి యొక్కొక్కనికే యంకితము చేయ మొదలిడితిని. వారు మొదటిఘట్టమునుండియు నుపోత్తమఘట్టమువఱకును వినుటకుఁ

జెవులు కోసికొనిరి. చివరకు వచ్చునఱకుఁ జిరాకుతో నాచమించి నీరు చల్లికొనుచు లేచిపోయిరి. నాకును వినువు పుట్టి మిగిలిన యధికరణములతోపా టి యధికరణమును గూడ నదిలోఁ బాఱవైచితిని. ప్రతిపర్యాయము ప్రతి తాటాకుగూడ నెదురేత యీది నాకడకు వచ్చినది.

రామ—ఎంత మహత్తు! ఏతే యిది ఋషి ప్రోక్తమనుకొందును.

బ్రహ్మ—ఔను. దీనిని గౌతముఁడు మనోమహాశయన కుపదేశించెను. మనోమహాశయుఁడు వాఙ్మహాభాగునకు.

రామ—ఈ కాలమున క్రీస్తుశకము ౧౩౧౪వ సంవత్సరమున వెకినీడు వేగి దేశమును బరిపాలించుచుండెనని వ్రాయుదురు. దాని నే ఋషి చెప్పెను? సామాన్యమానవ్రుఁడేమి ప్రమాణము? సామాన్యముగా వ్రతములలోఁగూడ నాముని యీమునికిఁ జెప్పెను. ఈముని యాఋషికిఁ జెప్పెను. ఆఋషి యీఋషికిఁ జెప్పెను. ఈఋషి ధర్మరాజునకుఁ జెప్పెను. ధర్మరాజు దాని నాచరించి క్రమముగాఁ బండ్రెండేండ్లరణ్యవాసమాచరించి పిదప నొకయేడ జాతవాస మొనరించి తుదకు యుద్ధ మొ

నర్చి రాజ్యముఁ బడసె నని యుండును. కథ యాటై లే కుండినను ఋషులే కథ. మన యార్చ్యులకు ఋషులే కథకులు. వారి కథ లతిరూఢములునుమండి! ఏదేశము లో నేమంచి కథ లున్నను నవి ఋషి ప్రోక్షములే యనుకొనుడు. 'నా ౭నృషిః కురుతే కావ్యమ్?' ఇవే కాదు. యంత్రములు? ఇంకను! ఆహా! యుద్ధమో! అధర్వణ మంతయు యుద్ధమే! దాని నుచ్చరించుచో విండ్లలోనుండి తూపులుపోవును అ వన్నియు సతిగూఢములు!

బ్రహ్మ—అయితే యీకథమాత్రము గూఢముకాదు. వాయూదకములవలె నెల్లర కందఁజేయుమని వాఙ్మహాభాగుని యాదేశము.

రామ—నే నిక నగారా యనుకొనుడు.

౨

బ్రహ్మశాస్త్రి యిటులు చెప్పెను:

తొల్లి యొకానొక భూఖండమునఁ గొందఱు మేము మనుజుల మని తెలిసికొనిరి.

రామ—ఆహాహా! ఎంత విచిత్రులండీ! తెలిసికొనిరిగా!

బ్రహ్మ—ఔను. మఱియు వా రచటఁ గల కొండలను నదులను సరోవరములను వెలుఁగును జీకటిని గాలిని మింటిని నిష్ఠను నీటిని సూర్యుని జంద్రుని నక్షత్రములను నుష్ణశైల్యములవలె నుపయోగించుకొనఁజూచ్చిరి. అపుడు సృష్టి యీశ్వరుని యొడిలో జాలికవలె నుపలాల్లింపఁబడెను.

రామ—అయ్యా! పూర్వవక్షములలో వాణి కాంచికాసుంటికవలె మ్రోగు నా నాలుక స్పందింపకుండఁజాలదు! తమింపఁగోరెదను.

బ్రహ్మ—అది నాకును నుపయోగమే. అసలొక యధికరణమే మిగిలినది. అదియు మిగులఁ జిన్నది. లావు కాకితములపై నచ్చొత్తింప నెంచుచున్నానుగాని వెలచాల నెక్కుడుగా నున్నది. ఇపు డాబాధలేదు. మీ పూర్వవక్షములుకూడఁ గలిపినచో గ్రంథము విపులమయి యొకపుస్తకముగాఁ గూరును.

రామ—ఆ భూఖండము నేటికిని గలదా? అట్లు భోయినచో నగ్నిహోత్రగృహమునం దున్నటులుండవచ్చును.

బ్రహ్మ—నావికుని బిలుతురుగాని.

రామ—సముద్రయానము నిషిద్ధముకదా!

బ్రహ్మ—ఓహో చిక్కే! కాని మనస్సు శుద్ధి చేసి కొన్నచో నీకథ విని మీశరీరమునే నానగా నటకు నడిపింపవచ్చును.

రామ—స్వాహా! మన్నింపుడు. మఱియొక శంక. అంతయుఁ దెలిసిన విజ్ఞులుకదా! తామానందనవనమునకుఁ బోవక యీ శ్మశానమున నున్నారేమి?

బ్రహ్మ— నే నీ రెంటికి నడుమ నున్నాను.

రామ—ఇదేమి చమత్కారము? ఆకథ నంతయు నొక గుక్కలోఁ జెప్పఁడు.

బ్రహ్మ—వారు భూగుహలో నగ్నయైయున్న సస్యదేవతను గనఁగొనిరి. 'నోరుగలవాని

దే రాజ్యమను మాట వారి నాటిదే. వారికి జేట్టులలో నాహారము, తేనె పట్టులలో మద్యము, ప్రత్తిజేట్టులలో నేస్త్రములు, కానిపించెను. ఇంతియకాక వారి నాలుకలకూ జుత్తువులలోని మాంసమునకూ అనివార్యమగు సంబంధము కలిగెను.

రామ—బ్రహ్మణులుకూడ మాంసము?

బ్రహ్మ—వారి సరత్వ మిప్పుటికి బ్రహ్మణత్వమును ప్రసమించెదా. అపుడు జనులును జూకగూటి పిట్టలు. కాని బ్రహ్మణత్వము పుట్టి పిదప యాహారముదాక మాంసమును దినెను. ఐదైదు గోళ్ల పిట్టలు మొదలగు పిచ్చములు నారోగ్యకరములు గను మాంసము. మన దేశములోగూడ దులభదా?

రామ—అది యుగాంతరవిషయము.

బ్రహ్మ—ఇదియు.

రామ—ఆహా! పైని జెప్పఁడు.

బ్రహ్మ—అపుడాపది సగము శల్లి సగము తండ్రి. ఆమె తన జీవిక కై పురుషునితో పాటు పాటుపడెను. ఆమె సగ్గునిలా విగ్రహమువలె గంభీర సుందరియు. అగ్నివలె బలిత్ర, చంద్రునివలె రమణీయ. గాలివలె స్వేచ్ఛాచారిణి. తనయిచ్చయే సహచరుని వరించును. తన కిష్టము లేనినాడు పురుషుఁడు పిశాచము.

రామ—ఏమి? మన మాట కేగుచో మన స్త్రీలుకూడ నటులు కారుకద?

బ్రహ్మ—అగుచో మీరును నచటి పురుషులుగా మఱారా? కాని బెంగ పెట్టుకోనకుండు. ఇపు డది మాఱినది. అచట నిపు డాడుది పురుషోచ్ఛయను చుటనాలలో దొంగ.

రామ—భేష్.

బ్రహ్మ—అచట గొందఱు పురుషులు స్త్రీలును గవితయనునొకవిచిత్ర భాషలో బ్రకృతి పురుషులతో వర్ణమితురు. వారి భాష కాలమువలె దీర్ఘము. ఆకాశమున్నతస్థిమ్రోగను. అది యానందశోల.

రామ—అయ్యయో! కన్యలం? కన్యలూ కదపాలూ! అసత్యవాదు లచటనూ చేరిరా?

బ్రహ్మ—వారు సంపూర్ణసత్యము తెలియఁజేయుటకు మాత్రమే అసత్య మొందుదురు. వారిమీట పాట, వారు నవ్వి యేడిసిండును. దుఃఖమును సుఖులఁజేయుదురు. బసతిలో వేయి వేయిలో నొకటి చూపుదురు. వారి భాషయే సత్యభాష. దేవభాష. అట్టిభాషతో ముటలాడినవారికి నట్టి మృతి యొలుగదు.

రామ—వారు నాకు గానియెవర?

బ్రహ్మ—వారు వ్యాఖ్యాన విషములచే జచ్చిరి కాని హృదయ వృష్టిలో నమ్మరులు.

రామ—ఇంక నడిగాఁ జెప్పఁడు.

బ్రహ్మ—వారిలో గొందఱు బలోపాసకులు. వారిదుమునైనను నీకు చేరికవచ్చుత

ములను బిండిగొట్టిరి. అపుడు జనులు విత్తిన విత్తనములను భూమి యావువలె దిని వైచుచుండెను. పోసిన నీరిని ద్రావి వైచుచుండెను. అదిమాచి యొకడు నేలను దన్నెను, దున్నెను, త్రొక్కెను, త్రవ్వెను, బుడ్డగించెను. అంతటితో దాని పెంకతన మంతయుఁ జదునాయెను.

మఱియొకడు భగీరథ ప్రయత్నములు చేసి కొండలనుండి వాగులను దెచ్చెను. వారిలోఁ గొందఱు ఋషులుకూడ నుండిరి. ఆయాయి వాగులు నేటికిని వారివారి పేరులచే వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. ఈనీరిచే దన పిపాస తీతి భూమి మనుజులు తమలోన దాఁచికొనిన విత్తులకుసహస్రాధికముగాఘరింప జొచ్చెను. నాటినుండియు నగ్నయగు సస్య దేవత పలురంగుల చీరలు దాల్చి భూమి నంతయుఁ దనకుఁ గ్రీడారామముగాఁ జేసికొనెను. దానివాహనమగువృషభము నాటి నుండియు సత్కరింపఁబడుచుండెను.

ఆసస్యదేవతనుండియు భూమిలోని లోహములనుండియు లక్ష్మీపుట్టఁగా దానినందఱు నారాధించిరి. కొందఱ తామె నుపాసించి సమ తేజస్సును వృద్ధిపఱచికొనిరి. మఱికొందఱు అధికారము నసూయను సంపాదించికొనిరి. ముఖ్యముగా స్త్రీలు లక్ష్మీసంపన్నులైరి. ఇది వారికి లాలనతన బిటికితనమును మప్పెను. దీనిచే వారిరాజ్యమున నూతన సింహాసన మేర్పడెను.

పెక్కురు భూధేనువునుండి సస్యతీరముల బితుకువారైరి. దానఁ బరస్పరసంఘ

ర్షణముచే జనులు తమశక్తికొలఁది నానాతరచేసికొనవలసిన వారైరి. అందుఁ దేజినవాఁడు శక్తిమంతుడై పలువుర నధీనులఁజేసికొనెను. ఇటులు రైతులోనుండి రాజు వచ్చెను.

అచటి జనులందఱకుఁ గొందఱు తిను బాడాలముమొదలగు వస్తువుల సంధఁజేసి జీవికయేర్పఱచికొనిరి. ఇటులుకాఁగా జనులందఱు ముఖ్యముగా నలుఁదెఱఁగులగు పనులఁ జేయవలసివచ్చిరి. కొన్నాళ్ల కివియే నాలుగు వర్షములుగా ముద్రితము లాయెను. రాజ్యము చేయువారును అమ్మువారును దున్నువాఱును గూడఁ దీరిక చేసికొని కొండఱకడ జ్ఞానము సంపాదించుకొనుచుండిరి.

పని పనిలోనే పఠనమాస్తమగును. జ్ఞానమున కన్ని పనులును నిర్విశేషములు. అదియేలును. అమ్మును. దున్నును. పిదపఁ జూలఁ గాల మాద్యపాంతఃపురమున సృష్టి రాచక్ర నైవలెఁ బఠింఁగెను.

నీవు బ్రాహ్మణుడవే యగుదువుగాక; నీయిల్లు నీవు కట్టకొన్నచో వడ్రంగివి. నీ వస్త్రమును నీవు నేసికొనుము; సాలెవు. నీనేల నీవు దున్నుకొనుము; సూక్రుడవు. నగధేయు; మగసాలెవు. చెప్పలు కుట్టుము; గొడారివి.

నీరిలో నూనెబూట్టువలె మనుజులలో, బనులపేరులు సంక్రమించును. మనుజునిమోములో వాని చని వాని మతము మచ్చలు కట్టును. నిన్నఁగాక మొన్న దిగెనో తేదో క్రీస్తువతము ముఖమున నెలవగట్టకొనితనను గొండాడుకొనుచున్నది. వైష్ణవుఁడు మఱిలఁ దాను వైష్ణవుడే యయి జన్మించుచో నిక

నతఁడు పంగనామములు తీర్చ నక్కఱ లేదు. ఇటుగో స్మార్తుఁ డిడుగోస్మార్తుఁడని బాట్టు టంకెలువైచును.

ఇనులు వంశక్రమముగా రూఢము కాఁగానొకటి నాలుగుగా మాటుటమాత్రమే కాక నాలు గొకటులుగా ఘనీభవించెను. ఆనాలుగును లోహమునలె భిన్నభిన్న ముగామ్రొగును. ఇంతేకాక వీరిసంతతియే పని చేసి జీవించుచున్నను రక్తముతోపాటు వర్ణముకూడ ననుగమించెను. జ్ఞానముమాత్రము దానియిచ్చ. అయితే అచట నిపు డీశ్వరుఁడే కరచరణాద్యవ యవములతోపాటు వర్ణము లతోఁగూడ మనుజుల సృజించెనని కొందఱును నలుదెగలుగా నున్న యీజను లీశ్వర సృష్టియని కొందఱును అభిప్రాయ పడుచు న్నారు.

రామ—అదేమి? ఒకటి నాలుగుగా మాటి నటులు స్పష్టముగాఁ గానుపించుచుండఁగా మొదటనే నాలుగువర్ణముల నీశ్వరుఁడు సృజించుటేమి? అదియుఁగాక వర్ణము కరచరణాదులవంటిదా? వారి కింకను బుర్రలున్నవా?

బ్రహ్మ—అయ్యో! మనదేశములో?

రామ—నే నాలంకమాట చెప్పుచున్నాను.

బ్రహ్మ—శూద్రునకు వైశ్యరాజన్య విప్రల యందు ఆయోగవక్షాత్తృ చండాలవర్ణములు పుట్టినవికదా! రెంటినుండి కదా మూఁడవది వచ్చినది! ఆమూఁడవదాని కీరెంటికంటె వేఱుగా నునికి కలదా?

శూద్రుఁడేకదా యీశ్రోత్రవర్ణముల కుపజ్జము!

రామ—ఇది తర్కదూరము. ఇక్కడిసంగతి యెందులకు? ఆదీష్టపపు సంగతి చెప్పఁడు.

బ్రహ్మ—ఇని మనుజుల యెక్కువ దక్కువ లకుఁ గొలబడ్డె. రాజునకు లెంకలైనను నొకనిని బ్రగడగను వేటొకని వేగుగను నొనర్చిన దీపనియే. రాజుగద్దెపైఁ గూచుచుండును. ప్రగడ దాపున వేగడముగా నిలువఁబడును. జ్ఞానమే బహుశా ఇనిని నియమించును.

తమతమ నియతములగు ఇనులతో వారందఱేకకుటుంబములోని వారయ్యుఁ దమ లోఁదాము భోజనవివాహాదుల మానివేయ వలసినవారైరి. కొందఱు బుద్ధిజీవులు మాంసము మానివైచిరి. ఈరెండును వారికిఁ బరస్పర మొకజములు చీనాగోడఁ గట్టెను.

రామ—ఔరా! ఎంతటి కుటుంబకలహము! కానఁబడు చుండఁగనే యొకటి రెండై రెండు మూఁడై మూఁడు నాలుగై, నాలుగు నాలుగై పోయినవే! ఇంకను నెన్నియగునో?

బ్రహ్మ—తలవెండుక లన్నియాయెను.

రామ—కాని సులభముగా వారికి సంధి కుదుర్చనగును.

బ్రహ్మ—మీబోంట్లు కలహము నాఁపలేరు కదా మఱికొంచె మెక్కువ చేయుదురు.

రామ—ఆ. విరోధముతో మన కేమి? ఇంకఁ జిటికలోఁ దెలుపుఁడు.

బ్రహ్మ—మనస్సున కిచ్చ సారథి. దాని నిల
యము నియమమున కావల. దాని నతి
కుము. చిగుచ్చును. ఇంతవట్టు దాని కట్టు
ద్రాళెవరికిని దొరకలేదు. అది యీశ్వ
రుని యపత్యము. దాని జీవిక గుణలావణ్య
ములమీఁద. రజఃకణములవలె దుఃఖి
ములు దాని కంటుకొనును గాని
యది గొఱియవలె నొక్కసారి దులఱరిం
చును. అది రెక్కలు విప్పుచో విభాగము
మూసికొనుచో ముద్ద. అది విభాగము
నుండి యైక్యములోనికి బరువిడును. వర్ణ
ములయెడ నది గుడ్డిది. కత్తులబోను
పెట్టినను నది రాక్షసవివాహము చేసి
కొనును. కంటక ద్రుమముకదా యని
పూవును బాటవైవదు. చంద్రుడుకదా
యని మచ్చను మాటుకొనదు. ధాని
కొక కన్ను కలదు. అది దానికర్ణికచే నను
హామగుదాని నేఱికొనును.

ఆ ద్వీపమున వర్ణనియమమునెడ నతి
జడమగు మనస్సు స్త్రీపురుషుల గుణలావణ్య
ములలోఁ గలసిపోయెను. నాటనుండి కేవలము
పనులనుండి కాక జన్మమునుండికూడ వర్ణ
ములు తెగలుతెగలుగాఁ బాడమెను. ఆవర్ణ
ముల యాదిపురుషులను దమతంద్రులుగాఁ
జెప్పికొనుటకు వారు జంకిరి. వారి కరణ్యమే
యనాథశరణాలయము. పిట్టలు శకుంతలను
వలెనే కొన్ని మృగములు వారిని బెంచి
యందును. తోలుతటినుండియు నారణ్యకు
లుగా నున్నవారి కీశిశువులు దైవప్రసాదము.

మనుజుడు జంతు శవమునుండియును
దోలు నుపయోగించుకొనును. పనికి వచ్చున

దుండునెడలఁ దిమిగిల శయనమగు నముద్ర
నిమ్మ పల్వలమునఁ గాఁపుర ముండఁబోవును.

శిశువు బాలుని బాలుడు కుమారుని
కుమారుడు యువకుని యువకుడు వృద్ధుని
ననుసరించుటలో గొఱియలు. స్వభావము
జాతిని దనముడిలో ముడిచి ముద్దవైచు
చున్నది. మాలనియందు మనుజులలో లేని
జంతుస్వభావము కలదా?

ధూమము గాలిలోఁ దనకు వలయు
నంతచోటు నాక్రమించును. అస్పృశ్యు
లైనను నొక యుసిళ్ల పుట్టయగునేని కొంత
తావును బలాత్కరింతురు. శిష్టులుగూడ
వారినుండి తమకుఁ గావలసిన పనిని సుంకము
కొందురు. ఇటులు వారికిఁ గలయిక కలుగ
జేని ప్రలయము సంభవించును. ఆసంబంధ
విఘటనమలే ధర్మశాస్త్రమునందలి విషమ
ఘట్టములు.

ఆద్వీపమున నట్టి సంఘ మెక్కుడైన
కొలది ధర్మశాస్త్రము మాతెను. ఒకదాని
కింకొకటిపోల నంత మాటుపులు జరిగెను.
హీనవర్ణములవా రొకగుఱుతుతో గ్రామము
లోనికి రావలసియుండెను. గ్రామములోనికి
వచ్చునెడ మెడ కొకకుండఁ గట్టుకొని యు
దుమియవలయును. వాని జూచుచో బా
పడు సచేలస్నానము చేసెను. వాడు
శ్మశానమునకు మంత్రి. జంతుశవములకు
రాజు. నడచు కంకాళము.

సస్యదేవత యొకతెమాత్రమే యతనిఁ
బ్రేమించెను. పరిత్యాగము ప్రసాదించిన రమ
ణీయమగు మోటుదనమునకును విశ్వసింపఁ

దగిన బలమును దగిన యుద్యోగ మతఁడు గ్రహించెను. అతఁడు మహాతయాడెనా హరి శ్చంద్రుఁడు. ప్రతిఘటించెనా పరశురాముఁడు. కొంత కాలమున కతఁడు కాఁడియెడము పుడికి పుచ్చుకొనఁ గలిగెను.

రామ— ఇది యంతయు మగములోఁ దెగిన దారముల ముడివలె నున్నది. అక్కడఁ గూడ ననులోమసంకీర్ణాది జాతులు కలవు కాబోలు. ఏమి యియుడి?

బ్రహ్మ— ఈముడి యాదారము లదేనా?

రామ— ముఱియైట్లనుండి యూడిపడినది? సరి క్కాని, అయ్యా! అటు జండాలురు, అది మాండ్లులు కలరా?

బ్రహ్మ— అబ్బ! ఎంతబలువుగా నుచ్చరించి తిరి? సరస్వతీదేవి నక్కెట్లు నొక్కికొని పోయినవి. ఔను, ఆముడిలోనిదారములే.

రామ— కొంప తవ్వి—

బ్రహ్మ— ఇప్పు డచట బెద్దయుద్ధము వచ్చి నది. ఈకుటుంబ కలహమును మాఁపు కొనవలెనని కొందఱును అటులే యుంప వలెనని కొందఱును బయలు దేరిరి.

రామ— మాఁగవలె నని?

బ్రహ్మ— ఆద్యక్షమునందు — మాలఁడైనను సరియ; బాఁడైనను సరియ నా కతఁడు గురువని యొకఁ డనెను. కొండొకఁడు వారిని బాహిరపెట్టినందుల కాతప్సంతయుఁ దనతలఁదాల్చుకొని విరియఁబోతిన వెట్లు కలే చీపురుకట్టగా వారి వాకి ధ్లాడ్చెను. ఈకొకఁడు తనకిప్పుడే ము క్తి కలుగునెడలఁ జండాలజన్మముపొంద్దికాని దాని నిచ్చగింప ననుచున్నాఁడు.

రామ— అబ్బ! విసువుగా నున్నది. బ్రాహ్మ ణులు మాత్రమే కల కృతయుగ మెన్నఁ డేని వచ్చునా?

బ్రహ్మ— అది యెపుడును సిద్ధమయియే యు న్నది. మాల మాదిగ డెక్కల మొదలు కొని సూద్రవైశ్య క్షత్రియ బ్రాహ్మణుల వఱకుఁగల వర్ణవస్త్రము లన్నియు నొక యేకులోనుండియే వచ్చినటలు తెలిసికొన్న లిప్తలోఁ గృతయుగ మున్నది.

రామ— బౌర్రా! మీకును ఈపుండే పుట్టి నదీ! గౌతముఁడు చెప్పెనంటిరి. ఏదో ద్వీపమంటిరి. తుదకు మాలనూడమునకు బ్రాహ్మణులకి నాచే వియ్య మిప్పింపఁ దలఁచితిరా? మోసపెట్టి గుంటలో ద్రోయ నెంచితిరిగా! మిగులు ప్రకరణములతో పాటీప్రకరణముగూడ నదిలోఁ బడుఁగాక!

బ్రహ్మ— పాటవైచితిగాని ప్రతి పర్యాయ మెదురు కొట్టుకొని వచ్చుచున్నది. అయ్యా! వినుఁడు! అది వలదని నిషేధించినను దమకు మనఃపూర్వకముగాఁ గృతి నిచ్చు చున్నాను.

రామచంద్రులు కమండ లూదకము బ్రహ్మశాస్త్రి మీఁదను దనకృతిమీఁదను బోసి— ఇదిగో శపించుచున్నాను. నీవును నీవు స్తకమును మాసిపొండు! అనుచుఁ బరు వెత్తుకొని పోయెను.

విదవఁ గొన్నాల్ల కీకృతి యచ్యుత్తింపఁ బడి ప్రచారములోనికి రాఁగా ‘వీరే యీ కృతి కథితుల’ని లోకులు చెప్పుకొనఁగా నభి మానపడి తన డేరిమార్పుదలకై రామచంద్రులను లొకఁకొత్త క్రతువు నొనఁదిప యుచ నకు బయలు దేరెను.

పెద్దనకవీంద్ర! నీవెట్లు పెద్దవైతి?

శ్రీమాన్ కొ. వేం. కృష్ణమాచార్యులు గారు

శ్రీ మహాభారతమ్మును జేతఁబూని
యమ్మతమునుఁబోలుత ద్రసమానియాని
విష్ణువర్ధను వీనుల విందుచేసి,
మూలగ్రంథమ్ముఁ గొండొకమూల వైచి,
యచితముగ నితివృత్తమ్ము లురలఁ బాఱ,
రక్షకుండగు నలరాజరాజరాజఁ
బ్రభునిఁగాఁ జేసి తోలిమూఁడువర్వములను
బ్రతిభ యతివృద్ధయై తోడఁ బరువు లెత్త
సంతరించితి; వాగనుశాసనుఁడను
నను 'స్వతంత్రప్రబంధకర్తనుఁ' గనుమని
నన్నపార్థుండు దేవరాణ్యగరమందు
హస్తములు రెంటిఁ బైకెత్తి యటచుచుండ,
నీవెయని లోకమనినంత నాపులించి,
పెద్దనకవీంద్ర! నీవెట్లు పెద్దవైతి?

౨

మామయని మమ్ముఁ బిలిచెడు మనుషుసిద్ధి
మాట నిక్కము నొనరింప, నీటుగులుకు
కలికిపలుకుల నుత్తరకాండమందుఁ
గొన్ని కతలను మాఱిచి కొన్ని చేర్చి
కొన్నిటిని మూలముట్టుగఁ గోసివైచి
మేమె 'నిర్వచనోత్తర రామచరిత'
మను 'స్వతంత్రప్రబంధమ్ము' నాంద్రభాష
గల్పన మొనర్చితిమి; స్వప్నకథ మొదలగు
వానికిం బోలె దీనికి బాటఁ జూపి

నట్టివారిము మేమె, యీయననియందు
మా'కవిబ్రహ్మ' యసెడునామమును దీన
నలుదెసలఁ గ్రమ్మె జన్నంపు నాటికన్నఁ
దొలుతనేయంచు నాకేశుకొలుపులోన
నుభయకవిమిత్రుఁ డొకమూల నుటుముచుండ
'మనుచరిత్రంబె' యని లోక మనినయంతఁ
పెద్దనకవీంద్ర! నీవెట్లు పెద్దవైతి?

౩

ఉభయభాషాకవీంద్రుల కుభయలకును
సంభవించినయెడబాటఁ జారిపోయి
యొండొరులపల్కులును జతనొందునటుల,
భారతమ్మునుఁ బూరించి ప్రాజ్ఞలిడఁ 'బ్ర
బంధపరమేశుఁ' డనునాఖ్యుఁ బడసి, తాత
గారు కలలోనఁ గాన్పించి 'కావ్యమున న
హోబలేశుని గీర్తించి యోమనుమడ!
యవరిమితహర్షమును గూర్చుమనుచుఁ దెలుపఁ
బ్రతిభకొలఁది బ్రహ్మాండపురాణమందుఁ
దీర్ఘ భాగము సంతయు దేవులాడి,
దాన నొకయింతఁ గొండొక దాన నింతఁ
దార్చి, 'లక్ష్మీనృసింహావతార' మనుపు
రాణకథ రచియించితి, జాణ లాద్య
కవులు చూపని యొకక్రొత్తకాలిత్రోవఁ
జూపినాడను, నాదుయశోహరణము
నేయఁబూనకు' మని నీదుచేతు లూని

నను 'స్వతంత్రప్రబంధకర్త'నుగఁ దెలుపు
వన్న! భూజనమున కంచు నాకమందు
వేడుకొనుచుండ నెట్లున వెట్టి జేసి
పెద్దనకవీంద్ర! నీ వెట్లు పెద్దవైతి?

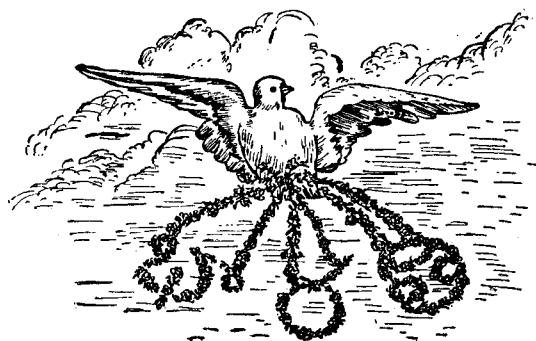
౪

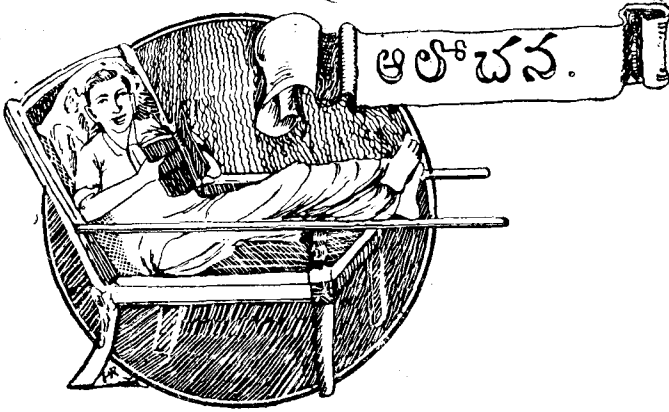
నన్ను నూనూగుమీసాలనవ్యయావ
నమ్మున మరుత్తరాత్పురిత్రమ్ము జేసి,
పురుగులకుఁ గొన్న నిడుండంచు బురుషవరుల
కాజ్ఞ మెసఁగిన బుద్ధిమదగ్రగణ్య
మఱచినను మఱచెదవుగాక! మనుచరిత్ర
మును 'స్వతంత్రప్రబంధ'మం చనుట కేమి
కారణం? బద్దియు 'బురాణకథయ' శంభు
దాసుకావ్యమ్ము నట్టిద, తథ్యమరయ
నిదియు నదియును గానంచు నెంచెదేని
గృష్ణరాయమహీశుండు విష్ణుభక్త
చరితములనుండి కైకొని చతురరచన
విష్ణుచిత్తీయమును జేసి విడుము దాని,
వసువనెడుపేరు భారతవర్తి యగుట
దానికిని నున్న నొసఁగి, మోదమ్ముతోడ
సూరనార్య కళాపూర్ణ శుభచరిత్ర
మును స్వతంత్రప్రబంధము చనియు గల్గి

తప్రబంధమ్ము నాస్తి యీధరణిననుచు
దృష్టరాయణులకుఁ దెల్పు దరలుమనుచు,
వాసపునిమ్రాల శ్రీనాథభట్టనుకవి
సార్వభౌముడు వాదమ్ము నలుపుచుండ
నాంద్రకవితాపితామహ! యల్ల సాని
పెద్దనకవీంద్ర! నీ వెట్లు పెద్దవైతి?

౫

ఆంధ్రలోకమ్ము హర్షము నందునటుల
వృత్తీత్యాదు లెనఁగ శిరీషకుసుమ
పేశలసుధామయోక్తుఁ జెద్ద వగుచు
మనుచరిత్రమ్ము బానరింపు మనుటకన్న
మున్నె కావ్యమ్ము లొకకొన్ని ముద్దలొలుక
రచనమొనరింప శ్రీకృష్ణరాయనుకవి
'పారమెఱుంగని కావ్యసంసారమందు
సాధువుల్కవిరేవప్రజావతి' యని
పలుకుపలుకులు తనమది వఱలుచుంట
'నాంద్రకవితాపితామహ' యనెడుబిరుద-
మొసఁగె వేఱొకతీరుగా నూహఁజేసి
నిను 'స్వతంత్రప్రబంధకర్త'నుగ జేయ
నఖిలకవిలోకసంసేవ్య! యల్ల సాని
పెద్దనకవీంద్ర! నీ వెట్లు పెద్దవైతి?

(శ్రీ) వాసు దేవరావు గారు

అది మా జెండ్లికి పూర్వం జరిగిన విషయం. చైత్ర మాసం. పగలు రెండుబాములై వుంటుంది. బి. ఏ. పరీక్షలు జరిగి కొన్నాళ్లే అయినవి. నాకు చదివేసరి వుండలేదు. అప్పుడే భోజనం చేసి నాగడలో 'ఈజీఫర్' లో వేసు వాల్చాను. నా తేతులో సంస్కృత 'అభిజ్ఞాన శాకుంతల' ముంది. ఈ శాకుంతలము నేను చదవబడింది యెన ధైత్యో మ్మివోసారి. పరీక్షలకై తేనేమి — ఆ గ్రంథంలో వున్న స్వాగతాన్ని బట్టి యేమి — నాకు దానియందు, దాని రచించిన వహావియందు వున్న అభిమానాన్ని బట్టి యేమి — ఏలాకై తేనేమి? — ఆ గ్రంథమంతా కంఠ పాఠం చేశానని ఆశకరించి. చాలావరకూ ఆలాగే చేశానుమాడాను. ఆమాయాలును అనుసరించే ఈనాడు మాడా వల్లవేస్తూన్నాను. క్యావహర్షి శకుంతలను దుష్కంతుని గాబ్బానికి పంపిస్తూ ఆమెకు ఉపదేశం చేస్తూన్న పట్టలో వున్నాను. ఒక్క శ్లోకంలోని భావం నాలోనే ఆలోచిస్తూ కల్లురూసికొని వున్నాను. అంతలో మా అమ్మనన్న పిలుస్తూ గదిలోకి వచ్చింది. మా అమ్మయెదుట నేనప్పుడూ కాన్లుచాదుకుని కుర్చీలో పడివుండడమెరగను. లేచి సరిగా మాట్లాడాను. ఆమె చేతిలో ఒక బాబుంది. చూచాను.

“నవమ్మా! ఎక్కడిదాబాబు? మామయ్య వ్రాసిందేనా!” అని నేనడిగినాను. ఆబాబు మామయ్య వ్రాసిందే అని నాకు బాగా తెలుసును. ఈమధ్య ఆయన తరుదుగా వ్రాస్తూన్నాడు.

“ఆ, పరీక్షలుమాడా ముగిసినవికదా. ఇంకా ఆలస్యమెందుకురా బాబూ? ఈ రెండు నెలలబట్టి పరీక్ష

“నవమ్మా! ఎక్కడిదాబాబు? మామయ్య వ్రాసిందేనా!” అని నేనడిగినాను.

రోజులనీ - చదవవలెననీ - ఏవేవో చెప్పి కాలక్షేపం చేశావు. ఇప్పుడన్ని ఆటంకాలూ తీరినవి కదా. ఇప్పుడేదో వకటి నిశ్చయం చేసుకుందూ” అని మా అమ్మ బాలికలిగేలా గన్నది.

“కానీలే, ఇప్పుడంత తొందరేమి వచ్చింది? కానీలే. ఈ బి. ఏ. ఫలితం తెలిసిన తర్వాత యం. ఏ., కావాళికదా-అదిమాడాకానీ—.”

“నీవీలా గంటావు. అన్నయ్య చూడబోతే వుత్తరాలమీద వుత్తరాలు వ్రాస్తూంటాడు. సంబంధం మంచిది. నీయిష్టానుసారం. మించిపోతుండేమా అని ఆయనకుభయం. చూడూ, ఇంత పెద్దపిల్ల నెవరైనా పెండ్లి చేయకుండా వుంచుతారా? ఇంతకాలంనుంచీ నువ్వు చిన్నపిల్లను చేసుకోనని పట్టుపట్టినావు. నామా మావాళ్ళకుం యిష్టంలేనిపని చేస్తానన్నావు. శాస్త్రాధారాలు చూసినావు. ఎంతో ఆలోచించి విద్యాసాగరు నంత వానితల్లి కేవలం శాస్త్రాధారాలు విని విలంబితా ద్వాహానికి సమ్యక్తి యిచ్చివుండగా మూగ్గురాని నేను మాత్రం నీసాఖ్యానికి భంగమెందుకు కలిగించాలెనా అనుకుని అన్నయ్యతో చెప్పి అందరినీ మెప్పించి నీ యిష్టానుసారం రజస్వలసంచరవివాహానికి సమ్యక్తిం చానుగదా. ఇప్పుడు నీకు, నీ అపేక్షలకు, తగినపిల్ల దొరికివుండగా యింకా ‘కానీలే’ నా? ఈకాలంవాళ్లు మీరు. పోనీలే-మీయిష్టల కనుసారంగానే ప్రసరిస్తామని నిశ్చయించి యింతవరకూ వూరకున్నాను. నీ‘కానీలే’ చెల్లించాను. అప్పటి నీకారణాలు బాగానే వుండేవి. ఇంకా ‘కానీలే’ యేనా? ఇంకా నీ ‘కానీ’ చెల్లదు. నీయాడువాళ్ళందరూ పెండ్లింట్లు చేసికొని ముద్దు ముచ్చటగ కాపరాలు చేస్తుంటే-ఇదేమి నాకర్చుమా అని నాకెంత దుఃఖియ్యతున్నదో నీకెందుకు తెలియదా అనుకుంటాను. పెద్దగాననుగదా-ఇంకెంతకాలమని బతికి వుంటాను? ఒక్క యింటివాణ్ణి చేసి చూచినతరువాత నీలాగైనా మంచిదే అని నేనహోంత్రాలూ పరితపిస్తుంటే-ఇప్పటికైనా నీ ‘కానీలే’కు అంతంలేదు కదా. కాదు-బాబూ, ఇప్పుడు నీమాటలు వినను చూడు. ఈజాబులో అన్నయ్య ఆపిల్ల నెంతగ వర్ణించాడో. నీమానీ అపేక్షలకూ తగినపిల్లే.” అని సంభ్రమ సంతోష విషాదాలతో నన్నది.

మా అమ్మయేకారణం చేతనే నా కోపంతోగాని విచారంతోగాని వుండడంతోలే ఆమెను సంతోష పెట్టడానికి నేను పరిహాసం ప్రారంభించే వాణ్ణి. ఆవిధంగానే యిప్పుడుమాడా పరిహాసానికే దిగినాను. మరేమి చెప్పినా లాభముండదని ఆమె కంఠస్వరాన్నిబట్టి కన్నీటిని బట్టి నేను తెలిసికొన్నాను. పరిహాసంవల్ల సంతోషిస్తుందా అని నాకనుమానంకలిగింది. అయినాప్రయత్నం చేసి

చూదాము. అంతగా పట్టుపట్టితే చూదామని నిశ్చయించాను. ‘ఆపిల్లని యెంతగా వర్ణించాడో చూడు’ అని ఘాఅమ్మ అనడంతోలే నాకు నవ్వు వచ్చింది. ఈవర్ణనలు నేడు కొత్తలుకావు. ప్రతివుత్తరంలోను ఉన్నవే. అయినా ఈపూటవచ్చిన జాబులో ఇంకా విశేషాలేమి వర్ణించాడో విందామనుకున్నాను.

“నీమి వర్ణించాడు మామయ్య?” అని ఆత్రంతో అడిగినాను.

“పిల్లని వర్ణించాడు” అన్నది అమ్మ.

“నీదీ వినిపించు” అన్నాను.

“నీవే చదువుకో” అని అమ్మ జాబునాకీయ వచ్చింది.

నాకు తెలుగుజాబులు చదవడమంటే యెంతో కష్టంగావుండేది. నేను నిజాం రాష్ట్రంలో వుండడం చేత నేనక్కడివాడనే అనిపించుకోవడంలో అభిమానంగావుండేది. ‘ఆంగ్లదైవుంటే తెలుగుంటే అసహ్యించుకొనేవాడు’ అని నన్నుచూపించేవారు మావారు. అదీ నాకభిమానంగానే వుండేది. అమ్మకు ఇంగ్లీషు రాదని యెంతోకష్టంతో అమ్మతో మాత్రమే తెలుగు మాట్లాడేవాడను. యథార్థం చెబుతున్నాను. ఎందరికి కోపం వచ్చినా యథార్థవాదినని తుమించండి!

మా అమ్మతో నేను ‘నీవే చదువుచూ’ అన్నాను.

“అయితే, విను” అని మా అమ్మ జాబు చదవసాగింది.

“ఈతరువాత మీరవలదు. రాబోవు, ప్రళయ ముహూర్తమున ముడిపెట్టక తప్పదు. ఇంతకన్నను జక్కనిసంబంధముక—”

అంతలోనేను “ఈరోకంటిపాట వినివినీ విసుగు పుట్టింది. ఆవర్ణనలేమిటో అవిమాత్రం వినిపిస్తూ—” అన్నాను.

“విను” అని నిలిపినచోటు మొదలుకొని చదవసాగింది. “మన అబ్బాయికి దుర్లభము—”

“అహోహా! దుర్లభమేమిటి? దొరకనే దొరకదా—” అనినవ్వాను. “ఆ—నర్తనలు చదవమాయ్!” అన్నాను.

మా అమ్మ చదవించి.

“గూఢవతి—”

“చిత్రాంగివంటి—” అన్నాను.

“నీ- విందూ, ‘విద్యావతి—”

“అహహా! అపరసరస్వతీ!”

“మూన్మా నోరు, ‘వయోవతీ—”

“శతవత్సరపూర్ణ—”

“చాలిందు నీవాగుడు. నాలుకకడ్డం లేదుకదా.

‘లీలవతి—”

“అహహా! అహల్యా, తారా—”

“బాబూ, బాబూ! నీపాండిత్యం ముదిరిపోతున్నదే.”

“అమ్మా, మామయ్యకంటే పండితుడనా? చూడు ఎన్ని ‘వతీ’ లేరితీశాడో. పోనీలే! పోనీలే! ఇంకా యెన్ని ‘వతీ’ లున్నవో చదువు” అన్నాను.

అమ్మకు కోపంవచ్చింది. అంతలోనే నవ్వు తెచ్చుకుంది. జాబుమడిచింది. “ఎగతాళికి వేరొ కాలాలుంటేనా?” అన్నది.

“అమ్మా, లేదులే. ఇంకా యేమున్నదో చదువు” అని బతిమాలి నాను.

“మంచి చెడ్డా తెలిక యెల్లకాలం పిచ్చిపిచ్చిగ వేరొకోరొ లాడే నీవన్న చదవడం కూడానా?” అని మెల్లగ మందలించి మాయమ్మ జాబు మడత విప్పి చదవ సాగింది. “వినయవతీ—”

నేను దీగ్గరగా నవ్వుతూ “అమ్మా, నాకీపిల్లవద్ద బాబో” అని అన్నాను.

“ఎందుకు బాబూ? వినయం నీకు పనికిరాదా యేమిటి?” అన్నది అమ్మ.

“అతివినయం ధూర్తలక్షణం కాదా?” అన్నాను.

“నీపాండిత్యం ముదిరి పాకాన బడుతున్నదే! అయినా నీకీలాటిదే కావాలే. అప్పటికిగాని నీకు బుద్ధి రాదు. ‘విన రూపవతి—”

“ఇంకెందుకమ్మా? ఇంకేమికావాలే, నేనీపిల్ల నేమాత్రం చేసుకోను. ‘భార్య రూపవతీ శత్రుః’ అన్నాడు సీతోపదేశకుడు. ఇంకా కొంతకాలం నన్నీ లాగే బ్రతికివుండనీ—”

“భేభే-నేనన్నట్లు నీలో అర్థపండిత లక్షణాలన్నీ నిండివున్నవి. మాటకుమాటకూ వెక్కిరింపులేనా? నీచదువంతా పెడతోవ పట్టుతున్నది”

“అమ్మా, మాటిమాటికి పండితుడవు, అర్థ పండితుడవు అని నన్నెప్పుడూ అంటూవుంటావు. పండిత వంశంలో పుట్టినాను. తండ్రి వేపువారూ పండితులు, తల్లి వేపువారూ పండితులు. నిదర్శనం నీవు మామయ్య. నీవు పెద్దపెద్ద ‘తెచ్చర్లిస్తావు; బి. ఏ., చనివివవాడికి నాకు నీతులు నేర్పుతావు; పండితుడవని పోటుమాట లంటావు. ఇంక మామయ్యా, చూడు-ప్రతిజాబులోనూ వ్యాకరణ యుక్తంగా వ్రాస్తాడు. పెద్దపెద్ద సమాసాలు పెడతాడు; నిఘంటువు లన్నీ తిప్పి తిప్పి డబ్బెచ్చుతారు ‘వతీలు’ పెడతాడు. తండు వేపులవారూ పండితులు. నేనుమాత్రం పండితుణ్ణెందుకు కాకూడదు? మతోఖశేషం నాలో, వాళ్ళ కెవరికీ నింగీఘరాదు. ఒక్క తెలుసు సంస్కృతం తప్ప వేరే భాషరాదు. నాకో - యెన్ని భాషలు వచ్చునో చూడు. కాబట్టి నేను వాళ్ళందరి కంటేను గొప్పపండితుడను. ఇంకా యింతకంటే నెక్కువోతాను యం. ఏ., కానీ—”

“ఆ, సరిపోయింది. యం. ఏ. అయితే పూర్ణపండితుడవు. అయితే యిప్పటికి అర్థపండితుడ వనే వప్పుకున్నావు. కాబట్టి యీలాటి పిచ్చిమాట లొస్తూన్నవి నోట.”

“అవుతాను పూర్ణపండితుడను. పోనీలే - ఈ వాదన యెందుకుగాని - అమ్మా! మామయ్య అపిల్ల పేరే మన్నాడు?”

“మనోహరియట.”

“నయమే. ప్రాణహరి కాదుకదా! గుడ్డిలో మెల్లశ్రేష్ఠం.”

“అయితే, బాబూ, నువ్వేమంటావు? పిల్లను చూడడాని కెప్పుడు బయలుదేరుతావు?”

“ఇప్పుడు చెప్పాల సిందేనా.”

“ఆ, ఇప్పుడు చెప్పాల సిందే. ఇంక నేనాలస్యం వోర్చుకోను. ఏదోవకటి యీపూట-యిప్పుడే-లేలాలే. ‘సోక్షమో మోక్షమో తెలియాలే.” అని మా అమ్మ ఖండితంగా-నిర్యాగమోటుంగా-అన్నది.

ఇప్పుడేమిచేయాలి? యం. ఏ. అయ్యోవరకూ పెండ్లివద్దనినాకు, చేసుకొంటేనేగాని కాదని మాఅమ్మకు. ఆమెచెప్పిన కారణాలు బాగానేవున్నవి. నాకారణాలూ బాగానేవున్నవి. ఏమిచేయాలి? అయినా యింకాకొంతవరకూ వాదిస్తామని తలచినాను.

“అమ్మా, నీవీపూట యింత గట్టిపట్టుపట్టినావు. కాబట్టి నామనసు విప్పి చెప్పతూన్నాను. విను—”

“ఆ. ఈపూట కొత్తవేమి సృష్టించావు? అన్నీ వినివినీ వినుకు పుట్టినవేనా? ఇంకనువ్వు చెప్పనూవద్దా— నేను—”

“అదికాదు. కొత్తవేమిలేవు. చెప్పినదే నాలుగుదూసాగ్గు చెప్పితే చక్కగా బోధపడుతుంది. ఆలోచనలో దిగుతుంది, సరైనమాగ్గానికి వస్తుంది. విను. పెండ్లి వంటి మహాపవిత్రకార్యంలో, జీవితకాలమంతా తోడు నీడలుగా సంసారంగాత్ర జరుపవలసినవారిని యేలుకోవడంలో— ఆత్రంగాని, యితరులు జోక్యం గలిగించుకోవడంలోగాని, అర్థంలేదు. మధ్యవర్తులు— ఎవరైతే మాత్రమేమి?— పనికిరారు. ఎందుకంటావా, నూరు బొంతుల నాబొంకి ఒక్కముడిపెట్టినన్న శాస్త్రం వారి కాధారం. అదియేమాత్రమూ పనికిరారు. ఆలాటివారికి ముడిపెట్టడమంటేనే అర్థంతోయదు. డబ్బుగూడి పెట్టమనే వాళ్లభావం. తరువాత, పదిమందీ కలుసుకోవడం. మంచి మంచి నగలూ బట్టలూ ధరించడం— బాజాబజంత్రీలు— మేళతాళాలు— విందులూ పిండివంటలు— పల్లకీలలో పూరేసింపులు— సంబరం— ఇంతకంటే మరేమీ వాళ్లకి తెలీదు. అందులోనూ మామయ్య విషయం నీహితాలై యందికాదు. డబ్బుకిప్రాణాల్లిస్తాడు. ఆయనఒక్కడబ్బును మాత్రమే చూస్తాడు. అరుంటేనేనాలు. తక్కిన అన్ని అనుక్షణాలూ మాసిపోతవి. పిల్లతండ్రి ధనవంతుడిన్నాడు; తనకు బాల్యన్నీ హితుడూ సహపాతీ అన్నాడు. ఈకారణాలే ఆయనకుచాలు. మెగమెటం— ఇష్టమైంది. అంతగా వర్ణించాడు”

“అయిదువేలేనా కట్టుమిస్తాడంట—” అని మా అమ్మ తటాలుననన్నది.

నాకోపలు భగ్గున మండింది.

“ఆమాటే నాకు పనికిరారు. అయిదువేలేనా యిస్తాడు—పదేనువేలేనా యిస్తాడు. కాని యెవరికి కావాలి? ఆ అయిదువేల కాసింది యేహిడించినో— యే శూర్పాఖనో— యేపూతననో—కట్టుకోమన్నావా? ఆహా! నీవు నిజంగా ఆ అన్నయ్యకు తగిన చెల్లెలివే! నేను మామయ్యను దూషిస్తూన్నాను అని కోప్పడవద్దు. యథార్థంచెపుతూన్నాను. ఆయన మహాలోభి; ఒక్కడబ్బును మాత్రమే చూస్తాడు. తక్కినవేవీ ఆయనకు కనబడవు. నాకుడబ్బువద్దు. పిల్లపేదదై నానరే. పెద్దదై వుండాలి. నామనసుకు నచ్చాలి. మా మామయ్య చూచాడంటే— చూచాడు. మామయ్యకళ్లు నా కళ్లుకావు. మామయ్య కాంక్షలు నాకాంక్షలుకావు. నాగురులు మామయ్య గురులుకావు. ఒక్కొక్కటికి ఒక్కొక్కటి యిష్టం. మామయ్యయందు నాకు నమ్మకంలేదు. అందులోనూ యివిషయంలో నాకు బొత్తుగా నమ్మకంలేదు—”

“నమ్మకమని నేనుమాత్ర మన్నానా? కాబట్టి నీవు స్వయంగావెళ్లి చూచిరా. ఇష్టమైతే చేసుకో— లేకుంటే మానేయి. ఇందులో తిప్పేయింది? పిల్ల హోర్మోనియం— పీజా వాయిస్తుంపట. మెట్టికేళం దాకా చదువుకుండుట. కుట్టుపనులూచేస్తుండుట. ఈకాలంవాళ్లకి కావలసిందిదేనా! ఇన్ని లక్షణాలూ నీయిష్టప్రకారంగా వున్నట్లునే చూచాడు గాని అన్నయ్య—”

“అదే చెప్పాను కాచమ్మా. మామయ్య కళ్లు నాకళ్లుకావు. నాగురులు మామయ్యగురులుకావు. తరువాత యింకాకొన్ని విషయాలు ఆలోచించుకోవాలి. ఈపిల్ల చూడబోలేకన్నడదేశంలో వుండివ్వుడు. అక్కడి ఆకన్నడదేశాచారవ్యవహారాలే పట్టుబడి వుంటవి—”

“ఇక్కడి యీ హైద్రాబాద్ తురకాచార వ్యవహారాలు పట్టుబడలేదా—” అని నవ్వింది అమ్మ.

“ఆ. అవును. తనమనసును బట్టి యెడటివారి మనస్సులు తెలుసుకోవాలి. నాకింగ్లీషువాళ్ళ డ్రెస్సు నచ్చినట్టు ఆపిల్లకు అక్కడివాళ్ళలాగ డ్రెస్స్ అభ్యాసమై వుంటుంది. కుంభికోణం, కంచీ, కేలం, వధురా, కొర్నాటి పట్టుచీరలే రోజూ కట్టుచీరలు. జత ఒక్కొంటికి డ్రెస్సై యెన్నడై—”

“నీదేమి మునిగింది? నీవు మాత్రం పెట్టడంలేదా-
బ్బా - ‘నూటు’ కు అరవై డెబ్బేల్లా? ‘నెక్ టైలూ’
కాల్గక్ - బోలెడు పొస్తున్నావే! ఆలాగే! నాకాలాటిదే
కోడలు కావాలే.” అని అమ్మ నిశ్చయ పూర్వకంగా
అన్నది.

“ఇప్పు డింక కర్చుపెట్టి చదువుతున్నాను. నైన
సంపాదన యేమంటుందో. ఇంకా యింగ్లండుకు వెళ్ళి
‘సివిల్ సర్వీసు’కు చదవాలే ననుకుంటున్నాను. ఉండనీ
వైగా సిల్ల చదువుతున్నదన్నావు. ఆలేనలటూ, ఆజా
కెల్లటూ, ఆకాస్మాటిక్కులటూ, ఆశ్చర్య పాడర్లటూ-
అన్నిటికీ డబ్బుగల్గ చదువుతున్న సిల్ల సంసారం దిద్దు
కోవడ మెదగదు—”

“అబ్బబ్బబ్బా! నీ వుపన్యాసా లింక చాలిందు.
ఆడవార్యకు చదువు కావలెనో అని మొరపెట్టేవాడవే -
స్వంతవిషయంలో ఈలాటి అనుమానాలా?”

“నిజమే-చదువుకావాలే; ఇప్పుడుమాత్రం నేను
వద్దన్నా నా?”

“ఇంక నీమాట చాలిందు ఏమైనాసరే; నాకి
ప్పిల్లే కోడలు కావాలే. నాకోడలు - నీడబ్బు వద్దు,
నీవు పన్యాసాలూవద్దు-నాయింటి దీపం, నాగృహలక్ష్మి.
నాకిలాటిదే - యిదే-కోడలుకావాలే. నువ్వు నీడబ్బును
ముడివేసికొని పూగో. నాకిష్టమైనంత నాకోడలికోసం
కర్చు పెడతాను. రోజూ ‘శికార్లకు తీసికెళ్తాను.
అప్పుడు నీవేం చేస్తావో చూదాము, ముందుగా తెచ్చి
నాకప్పజెప్పునూ.” అన్నది అమ్మ వహానంద సంభ్రమం
తోటి.

నాకు నవ్వువచ్చింది. నిజంగా ఆలాచేసేదే మా
అమ్మ. ఆమెకంటే సంబర మున్నప్పుడు - అన్నికోర్కె-
లున్నప్పుడు-ఎందుకు తీర్చక పోవాలెనా అనిపించింది
నామనసు. నాకళ్ళు నిండినవచ్చినవి! జొటజొట నాలుగు
బొట్లు చెంపలమాదికి జారివచ్చినవి. ఇవి కృతజ్ఞతా
నందా శ్రువులుకావా? మాఅమ్మ యందునాకు మహాభి
మానం. ఎప్పుడూ నేనామె ఆజ్ఞలు మీరి యెరగను.
ఆమెహడా నామనసును గుర్తించే నడమకొనేది.
ఇప్పుడా అభిమానం మరింతగాఢంగా నాటుకున్నది.
ఇంక నీవిషయంలో కూడా మీరరదని నిశ్చయించు
కున్నాను. ఆమె కోర్కె యీడెర్ప వలసిందే-తప్పదు.

నాకన్నీరుమాచి అమ్మకూడా కన్నీరుకార్చింది.
లేచి నాదగ్గరికివచ్చి కన్నీళ్ళుతుడిచి ప్రేమతో “నాబూ,
నాయీకోర్కె తీర్చురా? నీవు యం. ఏ., అయ్యేదాకా
వోరుస్తును గాని యిప్పటికే సిల్ల పదారేండ్లది. అన్ని
విషయాల్లోనూ నీకు అనుకూలంగా వున్నది. ఇప్పుడు
మించితే యింకా రెండేండ్లదాకా ఆసిల్ల నుంచుతారా?
నీచంటి సంస్కర్త లిప్పుడెందరు బయలుదేరారో! ఆసిల్ల
కోస మిప్పుడే యెన్ని పోటీలున్నవో. ఇనన్నీ ఆలో
చించే యీపూట నే నీపట్టు పట్టినాను. మరే ఆలో
చనాచేయక వెళ్ళిమాచి వచ్చితే తెచ్చి నాకప్పజెప్పు.
అన్నిటికీ నేనున్నానుగదా!” అన్నది.

ఇంక తప్పదు. అప్పటికీ నాపరిహాసప్రియస్వభా
వంనన్నుజల లేదు.

“సరే. నీకిష్ట మేలాగూ ఆలాగేకానీ. నెల్లి, ఆబ
రువును నోసుకునివచ్చి నీమీద విసరేస్తాను. ఏంజేసు
కుంటావో,తరువాత, చేసుకో; కానీ అమ్మా, ఇప్పుడే
ముందుగా చెప్పకున్నాను; ఆలోచించుకో మీయిద్దరిలో
నేవై నమనస్సాపాలూ, కలహాలూ, కలిగినవా, నేను
మాత్రం బుర్ర శుభ్రంగా నున్నగా గొరిగిందుకొని యీ
మీసాలుగడ్డానికి శలవచ్చి కాసాయవస్త్రాలువేసి కొని
‘జై పరమేశ్వరా’ అని కాశీ, రామేశ్వరం, ప్రయాగ మొద
లైన దివ్యక్షేత్రాలకి వెళ్లిపోతాను—” అని నేనూ నవ్వి
నాను.

అమ్మ వణికింది. మొగం నిశ్చేజ మైంది. కళ్ళటప
టపమని నీళ్ళుకార్చినవి. మళ్ళీ నాదగ్గరికివచ్చి మాఅమ్మ
మృదుస్వరంతో “కానీలే- అప్పటిమాట లిప్పుడెందుమా!
అయినా పెద్దదానను — దీవిస్తూన్నాను. మీరిద్దరూ
సుఖం సంతోషంతో కాపురం చేస్తూంటే నాలుగు
రోజులు చూచి సుఖంతోనేనూ కళ్ళుమానుకొంటాను.
నీకు మంచి భార్యదొరకాలెనని యీ బ్రహ్మాండమైన
సంసారసాగరం సంతోషనాకలో సుఖంగాప్రయాణం
చేయడానికి మిమ్ముల దీవించుమని పరమేశ్వరుని ప్రార్థి
స్తూన్నాను.” అంటూతనకుడిచేయి నాతలమీదపెట్టి
దీవించింది. ఆహస్రం వరదనూ స్రవే !

నేను నాలోనే అనేకవిధాలాకృతజ్ఞతను తలచి
పరమానందం పొందినాను. అప్పుడు మా అమ్మవంటి

అమ్మలు లోకంలో సురెవ్వరికీ లేదనుకున్నాను. ఈలాటి అమ్మకడుపులో పుట్టినందుకు నేను గున్మణి అనుకున్నాను. ఆమెకోర్కె-తీర్చడానికి సంకల్పించుకున్నాను.

నిజాని కేమిగాని నాకిప్పట్లో పెండ్లి యిష్టం లేదు. యం. ఏ., అయ్యేదాకా చేసుకో మాడవని నామతం. భార్యను సకలవిధాలా భరించడానికి శక్తికలిగి యితరుల సహాయ మేమాత్ర ముచేషించుకుండా స్వతంత్రంగా సంపాదించే శక్తి కలిగేవరకూ పెండ్లి మాటే తలపెట్టరాదని నా అభిప్రాయం. ఆలాగే అమ్మతో యెన్నివిధాలో చెప్పినాను. ఇప్పటికి నాద్వంద్వవరకూ కాలక్షేపంచేశాను. నాకుడబ్బులేకపోలేదు. కాని, యెంతైనా పిత్రాశ్రితమేకదా! ఇప్పుడు నా ఆలోచన లన్నీ కట్టిపెట్టాను. అమ్మమాట తోనేయలేను. ఇప్పుడు పరీక్షమాడా అయింది. ఆమె యిందాకా చెప్పినకారణాలు బాగావున్నవి. నిజమే, అంతభేద్యంచేసి పిల్లను పదాశేంద్రవరకూ పెండ్లిచేయకుండా పెంచేవారు అరుదు. నిజంగానే నానంటివాళ్లందరో బయలుదేరివుంటారు. ఇప్పుడు నేనొప్పితే మామయ్యను అమ్మనూ సంతోష పెట్టిన వాణ్ణి అవుతా. ఇంకా అనేకవిధాలా ఆలోచిస్తూన్నాను. ఇంతలో అమ్మ-

“ఏమిరాబాబూ! మానందాన్నినావు? ఏమంటావు?” అనిఅన్నది.

నేను “సరే, నీయిష్టప్రకారమేకానీ అమ్మా” అన్నాను.

“అయితే యెప్పుడు బయలుదేరుతావు?” అనిపట్టరాని సంతోషంతో అన్నది అమ్మ.

“రేపు బయలుదేరుతాను బల్లారికి-” అన్నాను.

“రేపే? బాబూ, అన్నయ్య యీజాబులో యేం ప్రాశాదో చూశావా? పిల్ల బల్లారిలో లేదట, పెద్దన్నయ్యగారు బెజవాడకు తీసుకొచ్చారట మనకు దగ్గరేకదా. బెజవాడకువెళ్లిరా”

“అమ్మా, పూల అందం చెట్టమీదనే చూడాలి.

దృఢపూరితం పొరుషం అడవిలోనే చూడాలి. చంటిబిడ్డల మధ్యలూ మురిపాలూ తల్లి వట్లోనేచూడాలి. ఏదేశంలోనారిని ఆదేశంలోనేచూడాలి. అప్పటికిగాని

నిజమైన విలువతెలియదు, అంతేకాకుండా పిల్లను ఒక్క యింట్లో చూడడం బాగుండదు. అన్నయ్య అయితే మాత్రమేమి? తల్లితండ్రులవద్ద వున్న ప్రియంబుందా ఆక్కడ స్వతంత్రం? ఏదోఒకటిరెండు మాటలాడవలసి వస్తుందనుకో- అన్నలయెడటా వదిలెల యెడటా పిల్లలు సిగ్గుపడుతారు. అందులోనూ నవన అంటే యింక పరిహాసానికేం తక్కువుంటుంది? పిల్లమననూ రుచి తెలిసికోవడం కష్టం - ప్రాణాంతంవరకూ వున్నసంబంధం- ఎడతెగని సహవాసం- వారిమనసులు కుదరకపోతే యేంలాభం? అమ్మా, పెండ్లి విషయంలో నామతం విచిత్రమైంది. అగమపక్షం చూచునాలుగు రోజులైనా పట్టుతుంది మనసులు కలియడానికి. ఒక్కమారు మానే చాలదు. తొలిమాపుతో పుట్టేవలపు మోసం - అదేమాయ. అది వలపుకాదు. భ్రమ. ప్రేమగానే కనపడుతుంది. ఏవిధంగా ఒక్కసారే వలపు కలుగుతుందో అవిధంగానే నశింపు. ప్రేమ క్రమంగా వృద్ధికావాలి. అదే నిజమైనప్రేమ. ప్రతిఫలాపేక్ష వుండదు. స్వాగ్ధం వుండదు. ఈర్ష్యానూయలుండవు. కాబట్టి కాబోయే భార్యగర్భరలు అగమపక్షం నాలుగైదు రోజులయినా తరుచుగా ఒండొకళ్లను చూస్తూవుండి మాట్లాడుకుంటూ వుంటేమంచిది. కాబట్టి, నేను రేపేబల్లారికి పయనమాతాను” అని నేను నిశ్చయార్థకంతో అన్నాను.

నాయామాటలన్ని మాయమృచిరునవ్వు నవ్వు తూవిన్నది. కడకు ‘పెద్దదొరవైపోయినావేబాబూ’ అని అన్నది. “కానీ, నీయిష్టమేలాగున్నదో యాలాగేకానీ- కాని, పిల్ల బెజవాడలో వున్నదికదా, నీవు బల్లారికి పోయి చేసేదేమింది?”

నేను గర్వంతో “బెజవాడలో వుండనీ ఢిల్లీలో వుండనీ- రేపురాత్రిబయలుదేరుతున్నానని యీపూతే మమయ్యకు ‘టెగ్రా’ మిస్తాను; మమయ్య పిల్లతండ్రికి తెలుపుతాడు; ఆయన బెజవాడకు ‘టెగ్రా’మిస్తాడు. వాళ్లూ బల్లారికి వెళ్తారు- అంతేగాని, ఒక్కళ్ల యింట్లో నేను పిల్లను చూడను.

“అప్పుడే నీ అల్లుడితనం చూపిస్తూన్నావే- వాళ్లనంత కష్టపెట్టడం నీకు న్యాయమేనా? పిల్లవేపువారనేకాదు వాళ్లకీ ఆయాసం? పిల్లఅక్కడికి వచ్చినప్పుడు

ఇంకా యెన్ని పరీక్షలు చేస్తావో! వాళ్లనింకా యెంత కష్టపెడతావోకదా? అనిహయమ్ము నవ్వుతూనన్నది.

“అమ్మా, దేనికమ్మా కష్టం? ఇది కష్టమేనా? నాకు కట్టు మక్కరలేదు, మరేమీ అక్కరలేదు. ఈ మాత్రం కష్టాలకై నా ఓర్పుకోలేకపోతే మరేలాగా? కష్టమైతేపోనీ- అందుకనే నాకాపిల్ల—”

“వద్దురాబాబూ? నాకాపిల్లే కోడలుకానాలి. ఇంకనైనా నోరుమూసుకొందూ, నీవు మాత్ర మేదేశపు వాడవో?”

“నేనా? నేనా? నేను హైద్రాబాద్-దక్కన్! నాస్థాయంవేరే- వాళ్లస్థాదమూలువేరే; నేనూ వాళ్ల వంటి వాణ్ణేఅయితే అయిదుకాదు- పదేను వేలిస్తేనే గాని పెళ్లిచేసుకోనని పట్టుపట్టి కూర్చుందును. పెద్ద పెద్ద సభలలో వేదికలమీదకెక్కి సంఘసంగర్భర్థుని పేరుపెట్టుకొని, సంస్కార విషయాలు పెద్దపెద్ద ‘లెక్క’ర్లిచ్చి (బహిరంగంగా) లోలోపల వందలువేలూ కట్టాలు పుచ్చుకొనే ఆంధ్రబ్రాహ్మణులెక్కడ, నేనెక్కడ? ఈవ్యత్యాసం నీకు కనబడలేదమ్మా?” అని అన్నాను.

“ఆ, ఇంక చాలించు నీ ఆత్మస్తుతి? ఇతరులను యెన్నే నా అనవచ్చును,”

“ఆ- ఆ- నేనన్నది అంతే- తమవంతు వచ్చి, నప్పుడే మనస్సుని నిజమైన విలువ తెలుస్తుంది.”

“తెలుస్తుందిగా- తొందరెందుమా? బాబూ, వాళ్లు నిన్నేమైనా అడిగినప్పుడు నెమ్మదిగా జాగ్రతగా జబాబిస్తావుండు. ఇక్కడ నాదగ్గర మాట్లాడినట్లు పిచ్చిపిచ్చిగా మాట్లాడకు. హైద్రాబాద్ బడాయిలు చూపమా.”

“నన్నే వడగాలె వారు? వారు నన్నడగవలసిందేమంటుంది? నాకు తెలిసి దేమంటుంది? ఇంతపెద్ద ‘బి. ఏ’ ను కాదు.”

“బి.ఏ., యం. ఏ. అయినంతమాత్రమన నేమి? పేరుకు రెండక్షరాలు తగిలించుకోడానికి పని కొస్తుందిగాని, లోకజ్ఞానం కలగద్దూ? అందుకు మీ పుట్టెడు పుస్తకాలూ పనికిరావు; అనుభవంకావాలి.

మంచి స్వభావం, కీలం, సభ్యత్వం, మర్యాద, అనుకువ, ఇవన్నీ కానాలి లోకం మెచ్చడానికి.”

“అమ్మా, అమ్మా! నీకుమాడా ఆ ఆంధ్రబ్రాహ్మణుల స్వభావమే పట్టుపడ్డదే. మీ వంశంలో నీవొక్కతేనే తప్పపుట్టినానను కున్నాను. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులవలె పెద్దపెద్దవుపన్యాసా లిచ్చేగుణం నీకుమాడావున్నదే!” అని నవ్వి నేను “పోనీలే-ఆలస్యమెందుకు? వెళ్లి ‘టెలిగ్రా’ మిచ్చినస్తాను- ‘టైం’ అవుతూవుంది.”

“ఏమని? ఎవరికి?”

“మామయ్యకు- రేపు బల్లారికి వెళ్తున్నాను ‘టెలిగ్రా’ మిచ్చి బల్లారికి తెలియజేయాలెనని-”

“రేపే? రేపే బయలుదేరుతావా? బాబూ, పిల్ల నుమాడ బోయ్యేవాడవు- సంబంధం కుదుర్చుకునే వాడవు. మంచి రోజు చూచి బయలుదేరుమా.”

“అమ్మా, నీకింకా యీకాలపు నాగరికత అలవడకుండా పాఠశాలపు మాటలు మాట్లాడుతూన్నావే. మంచిరోజేమిటి? మంచిరోజున చెడ్డరోజున భగవంతుడు వేరేవేరే సృష్టించాడా? అన్నీ మంచిరోజులే. మనప్రయత్నాలనుబట్టి, మనపట్టువలనుబట్టి లాభాలాభాలు కలుగ తనేకాని రోజేంజేస్తుంది?—”

“ఇదే మాగ్నం- ఈకాలపు యీపాడు చదువుల వల్ల పుట్టే దుర్బుద్ధులు- శాస్త్రాలంటే నిష్కరు- జ్యోతిషం—”

“అమాటనకు; నాకు శాస్త్రాల్లో సమ్యకం లేక పోలేదు. మూలశాస్త్రాలు శ్రేష్ఠములైనవే; కాసి, శాస్త్ర పండితులమని శాలువలు కప్పకుని, కుండలాలు తగలించుకుని, శాస్త్రాల కపాథాలు కప్పించి, ఆచారాలన్నీ పాడుచేస్తూ, పొట్టకోసం తిప్పలుపడే వారివల్ల శాస్త్రాలు చెడిపోయినవి. అందువల్ల సమ్యకం లేకపోయింది.పోనీ, మంచిరోజునీ, మంచిలిగ్గుమనీ, పంచాంగాలుతిప్పితిప్పి, మీనమేసాలు లెక్కపెట్టి, మంచిమహూర్తాల్లో చేసిన పనులన్నీ బాగానేవున్నవా? అన్నీ ఆటంకాలు లేకుండా - కష్టాలులేకుండా - శుభప్రదంగానే జరుగుతూన్నవా? మనమెన్ని చూస్తుండలేదు వ్యతిరేకాలు. ఏదే

68

నా మంచిపనిచేయాలెనని భగవంతుడెప్పుడు మనకు పుట్టిస్తాడో అదే మంచి ముహూర్తం- అదేమంచికోణ్."

"ఓరిబాబో, యెంతటి శాస్త్రవేత్తవు బయలుదేరావు! బాబూ, నీ యిష్ట మెట్లోకాని- నేనదనను?"

ఇంతలో గడియారం నాలుగుకొట్టింది.

"అమ్మ, 'టైం' అయింది- మామయ్యకు 'టెలి గ్రా'మిచ్చి వస్తాను-"

అని లేచి డ్రెస్సువేసుకుని పోయి మామయ్యగారి రెంథివార్త యిచ్చినట్లునాను. ప్రయాణానికి కావలసిన వన్నీ సిద్ధంచేసు కున్నాను. ఆరాత్రి అంతా యింకా యేమేమో నేనూమా అమ్మ నడిరేయి మీరేవరకూ ఆలోచన చేశాము. అనంతరం నాకెప్పుడు నిద్రపట్టిందో నాకు తెలీదు. ఆనిద్రలో నానావిధాలా స్వప్నములే కనబడినవి.

తరువాత 'ప్రయాణం..'

బా వ క తై

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

మొల్లపూలంటెను
ముడుసుకుపోతావు
బంతీపూవులంటే
గంటేసి వత్తావు.

ఎంతసోకులాడివే
నీకాడ ఎంతబావమున్నదే.

చన్నీలు నామీద
సల్లి నవ్విత్తావు
శీరకొంగట్టితే
శిర్గుబుస్సంటావు.

ఎంతటక్కులాడివే! నీకాడ,
ఎంతబావమున్నదే.

సామివోరికిదణ్ణం
సాస్తూ, నాయెంకేసి
సూత్తూ నవ్వులకళ్లు
సుళ్లు తిప్పేస్తావు.

ఎంత మితకత్తైవే! నీకాడ,
ఎంతబావమున్నదే.

నిద్రలోనాకేళి
నిలిసిసూత్తుంటావు
దొంగనిద్దురతెలిశి
దూశిత్తావు నన్ను.

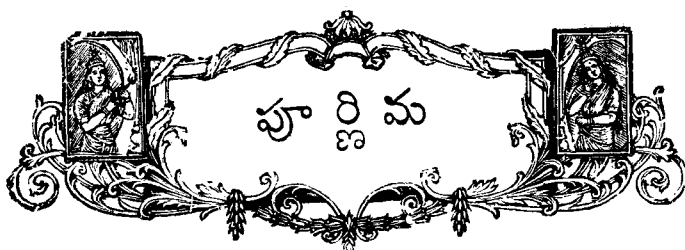
ఎంతచాటుకత్తైవే! నీకాడ
ఎంతబావమున్నదే!

ఈతముల్లూ యిరిగి
యింత నడవనీక
కాలు వాళిందంటే
కంట నీరెట్టావు

ఎంత యింటిదానవే! నీకాడ,
ఎంతబావమున్నదే.

కన్నుల్లో కన్నుంచి
కదిలించియేస్తావు
నన్నుముంచేత్తావు
నన్ను తేలుత్తావు.

నీవేనాకురాణివే! నిను గూడి
నిలువు నీరయిపోతినే.

పోడూరు రామంద్ర రావు గారు. పి. ఏ.,

స్త్రీతాపతి నడునెనిమిదివత్సరముల ప్రాయము వాడు. చామనచాయశరీరమువాడు. ఇంచుక పొడగరి. అతఁ డందగాఁడనియే చెప్పనొప్పును. చూచువారిహృదయములను చూరగొనునట్టి యాతని విశాలనేత్రములు సిరి కాటవట్టులని చెప్పనగును.

నాడు పూర్ణిమ. సాయంత్రము మూడున్నరగంట లయ్యెను. ఆప్పుడే శరచ్చంద్రుఁ డాకాశము నలంకరించెను. సమీపమందలి

గౌతమీనైకతములపైనుండి వీతెంచు చల్లని పిల్లగాలులు దేహములఁబులకితములొనరించు చుండెను. బాలు లెల్లరు నినుకతిన్నెఱిపై వివిధగతులఁ గ్రీడించుచుండిరి. ఒకచోట నీలాటిరేస కనతిదూరమునఁ గట్టబడిన యొక చిన్నపడవపైఁ గూర్చుండి, సీతాపతి వచ్చుచుఁ బోవుచునుండు వారిని గాంచుచుండెను. ఇంతలో నొక పదిరెండువత్సరములబాలిక యొక్క భుజమున నొక బిందెను డాల్చి నీరు గొని పోవుటకై వచ్చెను.

ఆమె గుక్కటిఁ గాంచినంతనే సీతాపతియొడలు గగుర్పొడిచెను

ఆమె యాకృతిఁ గాంచినంతనే సీతాపతి యొడలుగగుర్పొడిచెను. ఆ బాలికమోము పూర్ణ చంద్రుని హానియించు చుండెనా యను శంక వొడమెను. చక్క-గఁదీరి యున్న సర్వావయవ ములుగల యా సుందరి నేర్పరి యగు శిల్పిచేఁ గల్పింపఁబడిన పుత్తడి పొమ్మ యను భ్రమ గొల్పుచుండెను. “ఆహా! ఇట్టి మృదు మృణాళ గాత్రీ, రాజాధిరాజుల

దివ్యమందిరముల నలంకరింపవలసిన యీబంగ
రుబొమ్మ ఎవరితనయయోకదా? ఈమె నిట్లు
దయఁదలంపక, జలంబుగొనితేరఁ బంచినవారి
మన నెటులాప్సేనోకదా? గ్రంథములందువర్ణిం
పఁబడుపద్మినీజాతిస్త్రీలసౌందర్యప్రశంసఁజదివి
పృథ్విపై నిట్టివనితలుగలరా యనుచు శంకించు
చుండెడి నాకు, నేడట్టి సందేహానివృత్తి గా
నివ్వనెంచి విధి యీమె నిచటికిఁ బంపెనేమొ?
ఇన్నిదినములనుండియు నేనిచటికి వచ్చు
చుంటినిగాని మున్నెన్నఁడు నిట్టిముద్దుగుమ్మల
నీపురమునఁ గాంచియుండ! " నని సీతాపతి
యూహించుకొనుచుండెను.

సీతాపతి కళాశాలయందుఁ బట్టపరీక్షకుఁ
జనువుచుండెను. అతఁడు శిష్టాచారపారీణు
లగు బ్రాహ్మణ దంపతుల కేకపుత్రుఁడు. వాని
తలిదండ్రులు సామాన్యకుటుంబికులు. విశేష
ధనవంతులుగాకుండినను శౌరవప్రప్తిగలిగి,
తోడికుటుంబములయందు మన్ననవడయుచుఁ
గలము గడపుచుండిరి. కుమారున కాంగ్ల
విద్యఁ జెప్పించినయెడల నాతఁ డధమమొక
జిల్లాయధికారియైనఁ గాఁగలఁడను మూఢ
విశ్వాసమునను, విశేషధనమార్జించి తమవంశ
మునకును జననీజనకులకును బేరుప్రతిష్ఠలు
తేగలఁడను వెత్తియాసలతోను సీతాపతి జన
కుఁ జాతని కాంగ్లవిద్యఁ జెప్పించుచుండెను.
సీతాపతియు జాగరూకతతో విద్యగఱచుచు,
తరగతియందు మొదటివాఁడుగఁ గాకుండినను
ఎన్నఁదగినవారిలో నొకఁడుగ నిలచుచు,
గ్రమముగఁ బట్టపరీక్షాతరగతిలోనికి వచ్చెను.

అతఁ డవివాహితుఁడు; తలిదండ్రులు వైవా
హిక ప్రశంసఁ దెచ్చినపుడు, విద్యాపరిపూర్తి
యైనఁగాని పెండ్లి జేసికొననని చెప్పితప్పించుకొ
నుచుండును. సీతాపతికి నేటివఱకును బరిణయ
వాంఛ లేకుండెను. వివిధ గ్రంథములయందుఁ
జదివియుండిన వింతవలపునుగూర్చి యాలో
చించినకొలఁది వానికి హైందవనారీమణులను
జెట్టపట్టినవారి కట్టినిక్కమగుప్రణయ సుఖ
మలవడుట కష్టసాధ్యమను నిశ్చయమగు
తలంపు కలిగెను. అంగ దేశాచారానుసారము
ప్రాయమువచ్చినయువతీయువకు లొండొరు
లనుగాంచి ప్రేమపాశానుబద్ధులై ఇరువురును
ఒకరియభిమత మొకరెఱిగి నిక్కువమగు
ప్రేమగలిగియుండుట గుర్తెఱిగి, పెండిలిగావి
చుకొనిననేకాని, నతీవతులకుచితమగువలపు
కుదురదని వానితలంపు. హిందువులయాచార
ముల ననుసరించి బాల్యముననే పరిణయమగు
టయు, జ్ఞానాభివృద్ధియైనపిదపఁ దనకుఁ బెద్దలు
చేకూర్చినపడఁతిని బ్రేమించుట యవశ్యకర్త
వ్యమని గుర్తెఱిగి, తదనుగుణ్యముగ భార్య
యే పరమసుందరియని భావించి, యనురాగ
మునంతయు నామెపైఁ బ్రవహించఁజేసి, జీవి
తము నానందదాయకముగ నొనరించుకొనుట
యసంభవమనియు నాతఁ డెన్నుచుండెను.
ఎన్నఁటికైన వివాహమాడు టావశ్యకమైన
చో, స్వయముగా నొకకన్నె నారసి, యామె
గుణగణముల గమనించి, యామెను జేపట్ట
వలెనని వానియూహ. ఇట్టియాలోచనలతోఁ
గలముగడుపుచు, సీతాపతి యితవఱకును
దలిదండ్రులకోరికల సరకుగొనక, తనయూహల

నెన్నఁటికైనఁ గార్యరూపమునఁ జెట్లు
టాండె, యవివాహితుడై నిరంతరబ్రహ్మ
చర్యవ్రతమును సల్పుటాండె, యెనరింపవలె
నని కృతనిశ్చయముడై యుండెను. అతఁడింత
వఱకు నెందఱిఁగాంచినను, ఏరిపైనను విషయ
లాలసత్వసంబంధములగునాతోచన లాతనికి
స్ఫురింపలేదు. నేఁజేలొకో వాని కీబాలికా
మణినిగాంచినంతనే హృదయ మారాటపడ
సాగెను. శకుంతలను పొడగాంచిన దుష్యంత
నృపాలునిపగిది సీతాపతియుఁ దనజీవితయాత్ర
యం దీమె కేదియో సంబంధముండఁగలదని
తలంచెను. ఏవిధముగ సీయఁపరిచితయగు
బాలిక తన జీవితపరిణామమునం దొక
పాత్రధారి కాగల దని యాతఁ డెంచఁ
జూచెను. ఈమెకును దనకు నెట్టిసంబంధము
నులేని యవస్థయందీయఁపరిచితవ్యక్తిసందర్శన
మాత్రమునఁ దన కిట్టియు తలపాటు గలుగనేల
యని యాతఁ డూహింపసాగెను.

ఇంతలో నాబాలిక బిందెలో జలమును
స్వీకరించి, గృహభిముఖయయ్యెను. ఆమె
పోవుచున్నపుడు సీతాపతిచూ పొనినంత
వఱకు నామెగమనము నుపలక్షించుచు, దన
యాసనమున నిశ్చేష్టుడై కూర్చుండి, యామె
దృష్టిపథమును బాసనంతనే తనస్వప్నావస్థ
నుండి మేల్కొంచి, యాబాలిక రూపవట
మునే మనఃఫలకమునందుఁ జిత్రించుకొని
స్వగృహము చేరెను.

౨

ఒక్కొక్కప్పుడు మానవుని జీవితమున
సల్పవిషయములే వింతమార్పులు గలిగించు

చుండును. సరసులో నొక చిన్నరాయి
రువ్వినచో దానివలన జగత్తంతయుఁ గలత
జెందునని యొకానొక తత్వవేత్త నుడివి
యున్నాడు. అట్లులే యణుమాత్ర విషయ
ములును మనుష్యజీవితముల నధికములగు
మార్పు లొనరించుచుండును.

విద్యాభ్యాసముతక్కు యితరచింతలు
లేని సీతాపతిహృదయమందు రూపవతియగు
నొకయఁపరిచిత బాలికాసందర్శనము విశేష
పరిణామమున కాస్తదమయ్యెను. విద్యాధి
వసతిగృహముఁ జేరిన సీతాపతి వివిధచింతా
వాగురలఁజిక్కి యుందోశనముఁ జెందుచుండె
ను. నాఁడతని కాహారమైన హితవుగాకుండెను.
అతఁడు తిన్నఁగాఁ దనగడిఁజేరి దీపారాధన
నుగూడ మఱచి శయ్యపైఁ బరుండి యిట్లు
యోజింపసాగెను.

ఈమెయెవ్వతె? ఎవరి తనయ? ఈమె
విషయమునుగూర్చి తెలిసికొనుటెట్లు? కనుఁ
గొంటినిపో, ఈమెకును నాకును గలుగఁజోవు
సంబంధమేమి? ఈమె యవివాహితయో,
వివాహితయో? ద్విజకులజయో, కాదో?
ఎట్టివారితనయయో? ఈమెను నాకిత్తురను
టెట్లు? అదియుఁగాక నాతలిదండ్రులు సమ్మ
తింతురా? తలిదండ్రులమాట త్రోసిపుత్త
మనుకొన్నను బిల్లినిచ్చువారి యభిమత
మెట్లుండునో? ఆమె స్వతంత్రురాలు కాదు
గదా? పరులపోషణపై నాధారపడియున్న
బాలిక యేమిచేయఁగలదు? నేనైన నట్టియ
వస్థలోనున్నవాడనే కదా? ఇరువురును
వివేకవంతులై, దృఢబద్ధానురాగులైయున్నచో

లోకమునకైన శంకింపఁ బనిలేదు. కాని యీమొకటివివేచనాశక్తి, నాపై మోహపార వశ్యము, మనోద్రఢిమయుఁ గలుగనేర్చునా? బాలిక, మోహమన్నది యెఱుంగనేరనిది; హైందవాచారానుసారముగఁ జెరుగుచున్నది; వైవాహికోచిత వయస్సు ప్రాప్తించినది; యింకను అవివాహితగ నుండనేర్చునా? అదియుఁగాక, నావంటివానికై యొకయబల బంధుగులను, స్వసంఘమును ద్రోసిపుచ్చ సంసిద్ధురాలగుననుట కేమి యవకాశమున్నది? నేను రాజాధిరాజునా? జితమస్మధుఁడనా? నాకేమి యాధిక్యము కలదు? నాకన్నుల కామెయనర్థరత్నమట్లు గాన్పించినను, నావలపు, నాపట్టుదల, నామనఃసైర్యము నా విశ్వాసము, నావిచక్షణశక్తి, నాయపూర్వమగు ఊహాసరణియు నామె కెట్లు బోధపడఁ గలవు? ఇన్ని వత్సరములు విద్యాభ్యాసమొనరించినపిదపఁగదా నాకింతమాత్రపు టాహారేర్పడినవి? బాలిక, విద్యావిహీనయో, అల్పవిద్యావతియో యైయున్న యీమొకటి నవీనాభిప్రాయము లుదయించుటయు, బోధపడుటయు నెట్లు? ఏమి నాకీవెట్టిచూహలు? ఆకాశమున రమ్యహర్మ్యములు నిర్మించుకొని యానందించుచుంటినేకాని, యిట్టిచూహల కీషణ్యత్రావకాశములేదని తలఁపవలెతినిగదా? ప్రపంచమున నీలాటిరేవుల కెందఱు స్త్రీపురుషులు వచ్చుచుబోవుచునుండురు? వారినొకవ్యక్తిచూచి వృథావ్యభిచార లోనగుట వానియవివేకమునే సూచించును గాని, వారా తనిని జూచునట్లు చేయునని యెట్లు తలంప

వచ్చును? విషయలాలసుఁడు, పరులఁగాంచి భ్రమించుచుండువాఁడు, పరులెల్లరు తన్నుఁ జూచుచుందురనియు, నందఱును దన్నుఁ జూచుటయే తనకువలెనే ముఖ్యకర్తవ్యముగఁ గలవారనియుఁ దలంచునేకాని, వారితలంపుల కేమాత్రమును దానాస్పదుఁడు కాకపోవచ్చునని తలంచునా? చక్కఁగ శిరోజముల నలంకరించుకొని, వలెవాటుగఁ బట్టుదుప్పటముఁ దాల్చి, మాటిమాటికి నూనూగుమీసముల దువ్వుకొనుచు వీధులవెంబడిఁ దిరుగు వివేకహీనులు, విలాసపురుషులు, వెడఁగులు, పరభామలు తమ సుందరాకృతిగాంచి, విరహవేదనచే సొక్కుచుందురని తలంచి లోలోనఁ దాము కులుకుచుందురేకాని, లెక్కలేని, పనికిమాలిన వ్యర్థదాంబికులను, ఆశంబరజీవులను, అహంభావస్వాములను, అప్రయోజకులను గాంచి మూర్ఖిలునంతటి మూర్ఖు లెవరుందురని తలంతురా? వెట్టికి వేయివిధములు. అందిదియు వొకటి. ఇట్టివ్యర్థపుటాలోచనలతోఁ గాలము వెచ్చపుచ్చుటకంటె, వేరుపని చేసకొనుటయే కర్జము. ఆబాలిక నన్నేటికిఁ జూచును? చూచినను నన్నామె యేటికి సరికుగొనును? ఇదియంతయు పతిభ్రమణము; చిత్తచాంచల్యము. నేనిట్లే యుంటినేని తోడివిద్యార్థులు నన్నుఁగాంచి, నాయందు మార్పుగమనించి, నన్ను గేలినేయుదురు. మదనార్తి యెట్లున్నను, పదనైనచెలికాండ్ర పదజాలముల ధాటికోర్పుట దుర్భరము. నేనిట్టి తలంపులను వీడి, తిన్ననిమార్గమున సంచరింపవలె తినేని లోకావవాదమునకు గురియగుదును. అంత

కన్న వేరులాభ ముండజాలదు. కాని యీ బాలికావిగ్రహమును నా మనఃప్రదేశము నుండి తొలగించుకొనజాలుదునా! అదియే గొప్పచిక్కు. రొంపిలో కాలు పెట్టవచ్చును. కాని యూడదీసికొనుటయే కష్టసాధ్యము.

ఇట్లు చింతించుచు శయ్యపై బోర్లాడి, నిద్ర రాకుండుటచే నొకానొక అంగ్లనవలఁదీసి చదువనారంభించి, యందుఁ గృతకృత్యుఁడు గానేరక, గోదావరీతీరమునకేగి, యందు గొంతతడవు గడపి, తెలతెలవారు సమయమున నచటనే యిసుకయందుఁబడి సీతాపతి నిద్రావివశుడయ్యెను.

3

సూర్యోదయముయ్యెను. ఇసుకతిన్నెపైఁ బవ్వలించిన సీతాపతికనులలోఁబడి సూర్యకిరణము లాతనిని మేల్కొల్పెను. వెంటనే యాతఁడులేచి వసతిగృహభిముఖుడై నడచి పోయెను.

సీతాపతి యెంత ప్రయత్నించినను వానికిఁ బూర్ణిమనాఁడు కనులఁబడిన యాబాలికయా కృతి మఱపు రాకయుండెను. క్రమక్రమముగ వానికి విద్యయందిచ్చయు దూరమయ్యెను. అతఁ డెల్లప్పుడు నేదియో యొకటి యాలోచించుకొనుచునే యుండెను. పాఠశాల యందును బైటకూడ వానికిఁ బరధ్యానమే. ఇట్లు కొంతకాలము గడచునప్పటికి వానికిఁ బరీక్షలు సమీపించెను. అతఁడు పరీక్ష కిను మంతయైన కృషిసలుపకయే పరీక్షకుఁ బో నెంచెను.

తగినకృషి సలుపక పరీక్ష కేగుట కడుం గఱు సాహసము. పోయి కూర్చుండినపిదపఁ జేయునదిలేనట్టున దురూహాలు జనించుచుం డును. పనిలేనివానికి దురూహాలుమెండు. సీతా పతికి సమీపమున వేంకటరావను నొకయువకుఁడు కలఁడు. అతఁడు పుస్తకములుచూచి వ్రాయుటలో నిపుణుఁడు. ఎంతటివారికైనను వెఱవక కాళ్లనడుమ పుస్తకములనుంచి యుత్తరములు వ్రాయుచు, దగ్గరకు వచ్చిన వారి నెల్లరను దనకుఁ బ్రతిబంధకముగ నున్న దని మందలించుచు నిరాఘాటముగ నాతఁడు పరీక్షాపత్రములను ముగించుచుండును. వీనిని గాంచిన సీతాపతికిఁ దా నిదివఱకెన్నఁడు నట్టిపని నేయకున్నను నాఁడు ప్రయత్నింప వలెనను దురూహ జనించెను. ఆమధ్యాహ్న మాతఁడు కొన్ని కాగితములు చొక్కాయ క్రింద నిడుకొనిపోయి, యెట్లో వానిని గాగితములలోఁ జేర్చి వ్రాయఁజూచ్చెను. వాని యప్పటిమానసికావస్థ వర్ణనాతీతము. చేతకానివానికిఁ జెడుపనులు చేయునప్పుడు గలుగు నాందోళనయు, గట్టము ననంతములు. నేర మొనరించువాని కెల్లరును దన్ను గమనించుచుండిరనియే తోచుచుండును. ఇట్టియవస్థలో నెట్లో చూచి యొకకాగితము వ్రాయుట ముగించునప్పటికిఁ బరీక్షాధికారులలో నొకఁ డచటి కేతెంచెను. వానిని గాంచినంతనే సీతాపతిముఖము వై వర్ణ్యమునొందెను. దేహముకంపించెను. ముచ్చెమటలు వోసెను. వాని లేఖనియు గాలితాకుడునవోలె గంపించెను. వానివైఖరిఁ గాంచిన యుపాధ్యాయున కాత

నిపై అనుమాన ముదయించెను. అతఁడు
సీతాపతిదగ్గరఁజేరి వానికాగితములను బరీ
క్షింపఁబోయెను. సీతాపతి మోమునక త్రివా
టువైచినను రక్తపుచుక్క లేకుండెను. అతని
ధైర్యము పూర్తిగా నడలిపోయెను. పలువు
రిలోఁ దనకుఁగలుగఁబోవుచున్న యవమాన
మును దలంచినంతనే వానితల తిరుగుచున్న
ట్లయ్యెను. ఇంక నచ్చట నిలచిన కార్యము
లేదని తలంచి, చేయిమీఱిన వెనుకఁ జేయునది
లేదని యెఱింగి, పరీక్షకాగితము లచటనేవిడచి
యాతఁడు వెడలిపోయెను. దయార్ద్రహృద
యఁడగు నాయధికారి వానివెంటనేగి తానా
తని కేయపకారమును జేయనని తెల్పినను
వినక సీతాపతి వేవేగ నడచి యింటి కేగెను.

* * * *

నేడు విద్యార్థి వసతిగృహమంతయు
నల్లకల్లోలముగ నుండెను. సీతాపతి మిత్రు
లాతఁ డెచటికేగినదియుఁ దెలియరాకున్నద
నియు, నాతనిగది మూయఁబడియున్నదనియు
నాతఁడు తనగదికి మఱివచ్చిన చిన్నె లెవ్వి
యుఁ గానరావనియుఁ బాఠశాలాధికారి కెఱిం
గించిరి. పాఠశాలాధికారియు నాతఁడు
స్వగ్రామమున కేగియుండనోపు నని యూ
హించి మిన్నకుండెను. కాని వాని కనుంగు
మిత్రుఁడగు దీక్షితులను నొకసహపాఠి వాని
యుదంతమును తెలసికొనుటకు నిశ్చయించి
వానితలిదండ్రులకుఁ గుమారునిజాడ లెఱుంగఁ
జేయవలసినదని తంతివార్త నిచ్చెను. నాటి
సాయంకాలమే సీతాపతి స్వగ్రామమునకు
వచ్చియుండలేదని ప్రత్యుత్తరము వచ్చెను.

అవమానితుఁడగు సీతాపతి యదృశ్యుఁ
డయ్యెనో, ఆత్మహత్యగావించుకొనెనో యని
భయపడి దీక్షితులు రక్షకభటులకు సీతాపతి
నన్వేషింపవలసినదని తెలిపెను. రక్షకభటులు
నొకవారము దినములు శక్తివంచనలేకుండఁ
గృహింపి, కృతకృత్యులు కాలేకపోయిరి.

చిట్టచివర కాయూరివారెల్ల రాతఁడు
విదేశములకుఁ బరిత్యజితుఁడయ్యెనో, యెందైన
దాఁగియుండెనో, యనుచు వివిధవిధములఁ
దర్శించుకొని వానిసంగతి యొకించుకయుఁ
దెలియకుండుటచే నా ప్రశంస విస్మరించిరి.
ఇది మానవులకు సహజము. ఎంతటియాత్ముఁడు
మరణించినను, స్వల్పకాలములో వానిని
మఱచిపోవుదురు. లేనిచో నీజగన్నాటకమొ
కింతయు సాగనేరదు. మఱపనుమాయావాగు
రలఁజిక్కి భూతకాలమునంతయు విస్మరించిననే
కాని మానవుఁడు దైనికవ్యాపారములయందుఁ
బాల్గొనఁజాలఁడు. స్మశానవైరాగ్యము, పురా
ణవైరాగ్యము, ప్రసూతివైరాగ్యము తాత్కా
లికములేకాని చిరకాలము నిలువఁజాలవు. అది
లేనినాఁడు ప్రపంచ మంతరింపవలసినదే.

* * * *

సుతునియదృశ్యవార్త వినిన సీతాపతి
జనని బెంగచే మంచముపట్టెను. వృద్ధాప్యమం
దేకపుత్రవియోగదుఃఖము దుర్భరము దుస్త
రము నగుఁగదా! సీతాపతి జనకుఁడుమాత్రము
పురుషుఁడగుటచే భార్య నూరార్చుచుఁ దన
దుఃఖమును బయలుపఱుపక కాలము గడుపు
చుండెను.

౪

ఈమధ్య నీపురమున జనులెల్లరు నిచటికి విచ్చేసియున్న బాలభారతీస్వామివారినిగూర్చి పలుచెరుగుల జెప్పకొనుచుండిరి. ఆయన బాలస్వామియనియుఁ దత్త్వార్థహాస్యకోవిదుఁ డనియు, విజ్ఞానియనియు, కందమూలాదులే కాని తక్కినవారినలె మాపచక్రములు,

క్షీరాన్నమాదగాఁగల యాహారములను స్వీకరించుననియు, నాయన మహాత్త్వమునుగూర్చి వేనోళ్ల బాగడుచుండిరి.

నాడు భారతీస్వామివారు కరుణను గూర్చి యుపదేశించుచుండిరి. ఆయన యుపదేశించునట్లు వినువారి హృదయములు ద్రవీభూతము లగుచుండెను. ద్విరహృదయములు గలవారుకూడఁ గనుల నీరిడిరి. అచటికేతెంచిన ప్రేక్షకులలో సత్యంతోత్సాహముతో వినుచుండిన యొక పదునాఱువత్సరముల హాలిక, స్వామిదృష్టి నాకర్షించెను. ఆ యువతి యెల్లరును సభనువిడచిపోవునం దాఁకనచటనేకూర్చుండి, పిదప మెలమెల్లగా స్వామినిజేరి సాష్టాంగ దండ ప్రణామములు గావించి, వినయముగఁ జేతులను జోడించి నిలచి తనజీవితము దుర్భరమనియు, దుఃఖికరమనియు,

దానోక వితంతువనియు, దలిదండ్రులు తన్నాదరభావముతోఁ జూచి పలు బాములఁ బెట్టుచుండిరనియు, దన కిదుఃఖోపశమన మొనరించునదియు, బాధావిముక్తి గావించునదియు, మోక్షసాధకమునగు తరణోపాయము నెఱింగింపవలసినదని

స్వామిని బ్రార్థించెను. దీనమగు నామెచరిత్ర వినినంతనే స్వామి హృదయము కరగి పోయెను. ఆయనకుఁ బూర్వస్మృతిగలిగి కనులనుండి యశ్రులు ప్రవించెను. ఆయన యెట్టకేలకు ధృతిని దాల్చి తనయాందోళనముఁ గనుపఱచునీయక, యాబాలవితంతువు నవలోకించి యిట్లుపద్యపించెను.

“ అది దైవభక్తి...అదియే సర్వార్థసాధనము. ”

“సోదరి! నీదశనుగూర్చి వినినప్పటి నుండియు నాకుఁ జాల విచారము గలుగుచున్నది. నీవు నన్నుఁ దరణోపాయమునెఱింగింపుమని కోరితివి. వెఱ్ఱిదానవు. సన్నాహశ్రమమును స్వీకరించినవారలేగాని తరణోపాయము నెఱింగింపరాదనుభ్రమకు లోనగు

చున్నదానవు. ఒకరు బోధింపనేల? హైందవ మతమునఁ బట్టి పెరిగిన సమస్తజీవులకును దెలిసియున్నదే యాధ్యాత్మికరహస్యము. అది దైవభక్తి. దానికిఁ బ్రాముఖ్యముగ అంగము పాపకార్యవిముఖత. వేదాంతముని విష్ట్రవీగు జ్ఞానులను అహంభావస్వాములెల్లరును సుకరమగు దానిని వ్యర్థపడజాలములచే దుష్కరము నొనరించుచున్నారు గాని, యందుగల విశేషమేమి? హిందువులరక్తము స్రవించుప్రతి ప్రాణికి నీవిషయము తెలిసియున్నదే. వ్యర్థతక్కుములతోఁ గాలము వెచ్చపెట్టుటకేకాని, ఆడంబరయుతము లగు పడజాలములయొక్క ప్రయోజన మిసుమంతయు లేదు. భక్తితో హరినామస్మరణయొ నర్జువానికి బరమార్థము కరతలామలకము. మనసునకుఁ బాపముని తెలిసినపని మానుకొనుటయే మరియొక ముఖ్యవిషయము. ఈ రెండు పనులను నెరవేర్చుటకన్న మోక్షసాధనము వేటొందులేదు. ఇదియే యిహపరసాధనమునకు మూలసూత్రము. తక్కినవానికై వ్యర్థముగాఁ గట్టపడక వీని నాచరించు జీవియే ధన్యజీవి. నేను నాల్గువత్సరములు గురువునొద్ద శుశ్రూషయొనర్చి తెలిసికొనినసంగతి యిదియే." అని ముగించుటయు నావితంతయు ప్రమోదబాష్పము లొలుక "స్వామీ! పాపపంకిలమగు నీజీవితమునందు నాకిష్టములేదు. నాకుఁ దమరు సన్న్యాసాశ్రమమును బ్రసాదింపుఁ" డని ప్రార్థించెను. అంత భారతీస్వామి "అమ్మా! నీవింకను జిఱుతవయసుదానవు. నీకుఁ గట్టనిష్ఠురములు తెలియవు.

ఈయాశ్రమము సుకరమని తలంచుచుంటివి గాఁబోలు. అది వట్టికల్ల. అన్నియాశ్రమలకును గట్టము లుండును. అన్నిటికన్న సుకరము గృహస్థాశ్రమమే. కావున నీతలిదండ్రులగృహముననుండియే యీశ్వరు నారాధించుచుండుము. తగినభక్తి యలవడినంతనే మనఃస్థైర్యమును, దాన నద్భుతమగు మానసికశక్తియు సంకురించును. దానిచేఁ గట్టములన్నియుఁ దొలఁగిపోవును. ఇంతియేకాని సన్న్యాసిని వగుటకుఁ బ్రాకులాడకుము. కాషాయాంబరధారణము, గురునాజ్ఞయు నాశ్రమస్వీకారమున కంగములని తలంపకుము. అది వట్టిమిథ్య. మనస్సే సర్వాశ్రమముల నొసంగఁగలదు. నేనిచ్చుటేల? నీవే పుచ్చుకొనవచ్చును. ఒకరిచ్చినఁ బుచ్చుకొనున దేపాటి? అనేకులు వీధులవెంబడిఁ గాషాయాంబరములుదాల్చి స్వాములమని చెప్పుకొనుచుఁ దిరుగుచుండినవారి నెందఱిని జూడలేదు. వారెల్లరును నిక్కమగి స్వాములనియేనీయభిప్రాయమా? కాషాయాంబరములు కాపురుషుని ఘనునొనర్పజాలునా? వారు కుహనాసన్న్యాసులగుటచే నెల్లరు నట్టి వారనినాయభిప్రాయముకాదు. కానిచాలమంది కపటనటకులు. కుక్షినింపుకొనుటకు భిక్షులు లభించుననియు, నెల్లరును నమస్కరించి పూజింతురనియుఁ దలంచి వారట్టి యాశ్రమమునుస్వీకరింతురేకానివాంఛాసమూహములఁ బారఁద్రోలి సర్వసంగపరిత్యాగ మొనరించుకొనినవారు కారు. కొందఱు సన్న్యాసులకుఁ జెన్నపురినన్యము, కొందఱికి నబ్బుబిల్లలు, కొందఱికి భోజనమైనంతనే తమలపాకులును

గావలసివచ్చుచున్నది. నిజముగ నైహికముఖములను రోసినవారి కీవ్యసనము లేల? ఇట్టి వ్యసనములుగలవానికి సన్న్యాసాశ్రమమేల? కొందఱు ధనార్జనముకూడ నొనరించుచున్నారు. వీరెల్లరును దమకు జీవనోపాధిగ నీయాశ్రమము జొచ్చుటకాని వైవభక్తిచేతగదా. ప్రాపంచికవిముఖతచే గాదు. కావున నిట్టివానికై పరితపింపక నీవు స్వగృహమున నిల్చి బీదసాదల కుపచరించుచు భూమిపై బుట్టినందులకు సాధ్యమయినంతయుపకారము నొనరించుచు, నిరంతర హరినామస్మరణచే గాలము గడపుకొనుము. అదియే సర్వార్థ సాధనము” అని బోధించుటయు స్వామివారికి మరల నావితంతువు ధన్యవాదములును సమోవాకంబులు నర్పించి యింటి కేగెను.

౫

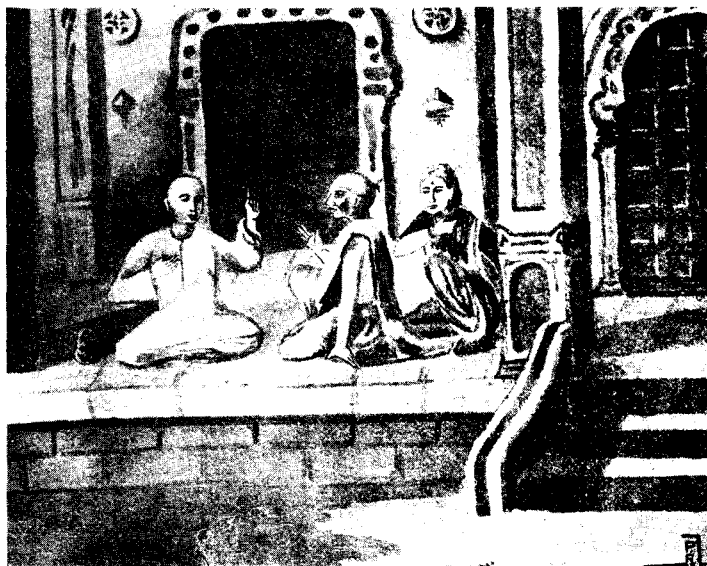
మఱుసటి దినమునఁ బరమందిరమున

బాలభారతీస్వామి ‘సమత్వమును’ గూర్చి యుపన్యసించుచుండెను. అచటి కేతంచినవారిలో నిరువురు వృద్ధదంపతులు వేదికసమీపముననిలచి స్వామిని గాంచి యశ్రులు రాల్చుచు బదిబదిగనమ్మహామహుని వదనమునుగాంచి యుస్సురనుచుఁ దమలో దామేదియో ముచ్చటించుకొనుచుండిరి.

ఉపన్యాసము ముగిసిన వెంటనే స్వామివారు మరునాఁ డాపురమును విడిచి

పోవుచుండిరి గావుననేరి కేసందియములున్నను వారిని మకామునఁ గలసికొని సందియముల నివారించుకొనవచ్చు నని హిందూసమాజకార్యదర్శిగారు తెలిపిరి.

ఆరాత్రి యావృద్ధదంపతులిరువురును స్వామి దగ్గరకేగి “స్వామీ! మిమ్ములఁజూచి నప్పటినుండియు మాకు బూర్వస్మృతియు, బుత్రవాత్సల్యమును గలుగుచున్నవి. తమరి నావిషయముఁగూర్చిప్రశ్నింపఁదలఁచియుననువుగాదనియు, మనుజులను బోలినమనుజులుండఁగూడదాయనియు నెంచియూరకుంటిమి. తమరు మాకట్టిభావ మంకురించుటకుఁ గారణమేదియో తెలిపి మాసందియము నివారింపఁవేడెద”మనుటయు, స్వామి విషాదాననతనదనుడై “పూర్వాశ్రమసంస్మృతిమాబోలట్ల కనంగతము. కాని మీర లిట్లుకొరుటచేఁడెప్పుచున్నాను. నేను సంగపరిత్యాగమున

“హాపుత్రా! సీతాపతీ! మమ్మునిట్లు నిక్కుమానినవారిగ నొనరించితివా?”

ఘోయడంగల ప్రేమపాశమును ద్రెంచుకొనఁ జాలితిని గాని, వాస్తవముగ మీరు నాజననీ జనకులు. వందనీయులు.” అని చెప్పబోవు చుండగనే “హాపుత్రా! నీతాఃతీ! మమ్మునిట్లు దిక్కుమాలినవారినిగ నొనరించితివా?” యని యావృద్ధులు వాపోవఁదొడంగిరి. స్వామియుఁ జేలాంచలమున నశ్రులఁడుడిచికొని “తలిదండ్రు లారా! ఏటికిట్లువాపోయెదరు? ఋణానుబంధము చెల్లినంతనే జీవులకుఁగల సంబంధమును విరమించును. మీపుత్రుఁడు లోకము దలంచినట్లు మరణింపలేదు. ఆనాటి నీతాఃతీయే నేఁడిట్లు సన్నాహియై యిచటికివచ్చినాఁడు. కానియింక ముందు మనసంబంధము త్రొల్లి పోయినది. ఇది యే కడసారిచూపుగఁదలంచి సంతోషించుఁ” డనుటయు నాముదుసలులు “హా! నాయనా! మాకింక నీముదిమి నెవరినిదిక్కుగఁజూపితి”వని గోలుగోలున నేడ్పుటయు, స్వామి “అమ్మా! ఇట్లు భీరువులగుటచే గార్యమేమి? కడచిన దానికి వగవనేల? మరల మీపుత్రుని స్మరింప కుండు. మీకులేడనియే తలంచుండు. ఆవర మాత్మయే దిక్కుకాఁగలఁడు. ఇంక మీరిట్లు విలపించుచుండినచో నేనును విచారింపవలసి వచ్చును. అది నాయాశ్రమమునకుఁ దగనివని కావున నింక నీప్రస్తావన విరమింతుము. ఇది యెల్లరకును దుఃఖభాజనమే. ధైర్యమే యిందు కుఁ బ్రతీకారము. కావున నింకఁబొం”డని వారినెట్లట్లో సాగనంపి, మెంటనే స్వామియు,

నాపురముననుండనొల్లక, దండకమండలువు లను గైకొని యథేచ్ఛం జనియె.

* * * *

వృద్ధులును బోయిననుతుండు మనియుండె నను సంతసమును, తమకుఁ గాండయ్యెగ దాయను విషాదమును బెనఁగొన నింటి కేగి, యింక నీపురమున నుండనేలయని “కాశ్వాంతు మరణా న్ముక్తిః” యను నారోహిణి నను సరించి, కాశికాపురి కేగి, యచట విశ్వేశ్వర సన్నిధానవర్తులై కాలము గడపిరి.

* * * *

పూర్ణిమాదినమున నీతాఃతీ కగఁడి యాతనిజీవితమునకు మార్పుగలిగించిన యా బాలవితంతువున ‘పూర్ణిమ’యేయని వ్యవహరింతుము. పూర్ణిమస్వామిబోధనలచే బ్రహ్మ హృదయయై భక్తురాండ్రలో నగ్రస్థానమలంకరించెను. ఆమె చేయు ముచిసనులు వర్ణనా తీతములు. పగలంతయుఁ దమయింటఁగల పనులన్నియు నిర్వర్తించి, యనాథలకును, బీదలకునుఁ జేతనగుసాయముచేయుచు, మనోదర్పణమున శ్రీరామవిగ్రహమును బాదుకొల్పి, విరామములేక రామమంత్రోచ్ఛారణ మొనరించుచుఁ బెక్కిండ్లు కాలముగడపెను. తుద కొకనాఁ డామె శయ్యపైఁబరుండి శ్రీరాముని ధ్యానించుచు, ననువులఁబాసి, శ్రీరాము సాన్నిధ్యమున కేగెను.

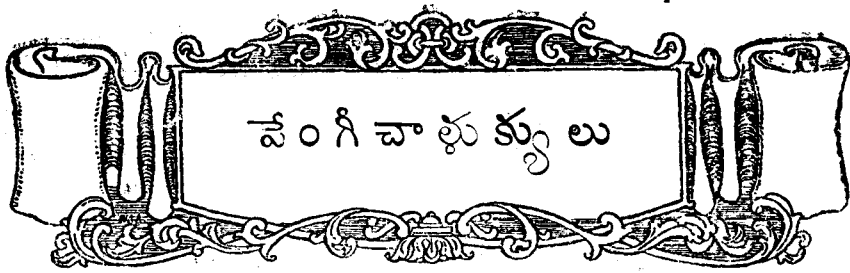

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

- కన్నప్పగించిన కన్నప్పగుడిపట్టు, కన్నప్పగించి యుత్కంఠం గంటి
 దక్షిణకైలాస ధరణీధ్రమనికడు, గొండాడంబడు వెల్లకొండంగంటి
 విమలజలస్రవాహముగల్గు మొగలేటి, తెలిసీటి తీపారు తీరు గంటి
 అత్యున్నతంబు నత్యాయామ మతిరమ్య, మగు కాళహస్తిశునగిరుగంటి
- గీ. కంటిఁ గనులు తనియ జ్ఞానప్రసూనాంబి కా, మనోజ్ఞమూర్తి కాళహస్తి
 లింగమూర్తి నొడలు పొంగ నలొకికా, నందసౌఖ్యవశత నందం గంటి.
- సీ. జానుదప్పుమ్ముగా జలజలంబాటు నీ, తెలివాక రేపాడి జలకమాడి
 ధూర్జటి కవనమాధురిమీటు నీనీరు, దోయిల్లతో డప్పి వాయుద్రాగి
 పావతాపము బెడంబాపు నీపావన, సైకతస్థలుల విశ్రాంతి బడసి
 నెమ్మన వలినాలి తెమ్మెరల్ వాలయ నీ, దరి గూరుచుండి సద్గురు నుతించి
- గీ. అననుభూతసంశోషమ్ము నందితిని సువర్ణముఖినదీ, నీకు నందనమ్ము!
 శుచియు నారోగ్యసంపద రుచియుగల్గి, సాగునీడుస్వర్ణశ్రీకి జయముగాత!
- జా. ఏకాలమ్మున నియ్యుడక వెలసితో, యేభూపు లేతాసుల్
 నీకైంకర్యము లాచరించి చనివో, నీవేమిమితల్ సమా
 లోకింపించితొనాడు, నేడఖిలముల్ లోపించె, నైనక, భవ
 ప్రభుకభ్యుచ్ఛయమే కదయ్య, యిపుడుక శ్రీకాళహస్తిశ్వరా!

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

౧

వీరి చారిత్రమును తెలిసికొనుటకు పూర్వము వీరి పుట్టుపూర్వోత్తరములను గుఱించి తెలిసికొనుట అవశ్యకము.

మొట్టమొదటి మాటు చాళుక్యులు నేతునర్మదామధ్యస్థమయిన సార్ధసప్తలక్షదక్షిణాపథమున క్రీస్తుశకము ఆఱవశతాబ్దారంభమునఁ గన్పట్టుచున్నారు. బొంబాయి రాజధానిలోని విజాపురమండలమునందలి బాదామితాలూకాకు ప్రధాననగరముగనున్న 'వాతాపి' యనంబరగిన యిప్పటి బాదామి మొట్టమొదట వారికి రాజధానిగ నుండెను. ఈకారణముననే మొదటిచాళుక్యప్రభువులను చరిత్రకారులు బాదామిచాళుక్యులందురు. బాదామి చాళుక్యవంశవృక్షమునఁ గాన్పించు మొదటి పేరు జయసింహవల్లభునిది. ఈజయసింహుని కుమారుఁడు రణరాఘండు. ఇతని తనయుఁడు పులకేశివల్లభఁడు. ఈమువ్వురు రాజులయొక్క దానశాసనములేవియు నింతవఱకుఁ గాన్పించలేదు. క్రీస్తుశకము పదునొకండవ శతాబ్దమునాటి యొకచాళుక్యశాసనమున నీజయసింహవల్లభఁడు ఎనిమిదివందల గజపైన్యమున కధిపతియై, కృష్ణానికుమారుఁడునగు రాష్ట్రకూటరాజగు ఇంద్రుని నొడించి దక్షిణాపథమున

చాళుక్యరాజ్యమును ప్రతిష్ఠాపించెనని తెలుపబడినది. ఇంతకంటె మొదటి యిరువురు చాళుక్యరాజులనుగుఱించియు మన కేవిధమైన యితరచరిత్రాంశములును దెలియరావు. మహారాజబిరుదమును పులకేశి వహించియుండుట వలనను, ఆతనిరాజధాని వాతాపినగరమని శాసనములు తెలుపుచుండుటవలనను నిజముగా చాళుక్యాధికారమును దక్షిణాపథమున స్థాపించినవాఁడు పులకేశియేమైయుండునని యూహించుటయే సమంజసము.

పులకేశికి సత్యాశ్రయ, శ్రీపృథివీవల్లభ బిరుదములుకలవు. ఈతఁడు వాతాపినగరము రాజధానిగాఁ బరిపాలించె నన్న విషయము తక్కయీతనిని గుఱించిన యితరచరిత్రాంశములేవియు మనకుఁ దెలియవు. ఈతని కుమారుఁడు కీర్తివర్మ. ఈతఁడును తండ్రివలెనే సత్యాశ్రయ, పృథివీవల్లభ బిరుదములను ధరించినవాఁడు. ఈతఁడు నలులను, హూర్ములను, రాష్ట్రకూటులను, కదంబులను జయించి చాళుక్యరాజ్యమును విస్తరింపజేసెను. మహాకూట ధర్మజయస్తంభ శాసనమున ఈతఁడు అంగ, వంగ, కళింగ, వట్టూర, మగధ, మద్రక, కేరల, గంగ, మూషక,

పాండ్య, ద్రమిళ, చోళ, ఆళుక, వైజయంతులను జయించెనని కలదు; గాని యిం దెంతవఱకు సత్యము కలదని సంశయింపవలసియున్నను చాళుక్యరాజ్య మీతనివలన బాగుగ విస్తరించినట్లును, ఈతఁడు చాల పరాక్రమ వంతుడై సట్లునుమాత్ర మంగీకరింపక తీరదు. ఈతనిసిదప రాజ్యమునకు వచ్చినవాఁడు ఈతని కనిచ్చ సోదరుడయిన మంగళేశ్వరుఁడు. ఈతనికి రణవిక్రాంతుఁడనియు, పృథివీవల్లభుఁడనియు బిరుదములు కలవు. కలచురి ప్రభువులను జయించుట, రేవతీ ద్వీపమును ముట్టడించుట అరు రెండు విషయములు తక్కు ఇతనిని గుఱించి మనకెక్కువ తెలియదు. ఈతని తరువాత వాతాపినగర చాళుక్యసింహాసనము నధిష్ఠించినవాఁడు పులకేశి. ఈ నామమును ధరించిన చాళుక్యులలో నీతఁడు రెండవవాఁ డగుట నీతనిని రెండవపులకేశియందురు. ఈతనికి సత్యాశ్రయ, పృథివీవల్లభ బిరుదములుకలవు. సర్వలోకాశ్రయబిరుదముచే పూర్వచాళుక్యరాజగు మంగియువరాజు ప్లెల్లు ప్రసిద్ధుఁడో అట్లే సత్యాశ్రయబిరుదముచేత నీతఁడును సుప్రసిద్ధుఁడు. ఈతఁడు తనతండ్రియైన కీర్తివర్మకంటెను మహాపరాక్రమవంతుడై కదంబులు, ఆళుపులు, మారులు, లాటులు, మాళవులు, ఘూర్జరులు, కాళింగులు, కోనలులు, పల్లవులు, చోళులు, కేరళులు, పాండ్యులు—వీరి నందఱిం జయించి దక్షిణాపథమునంతను ఏకచక్రముగఁ బరిపాలించినవాఁడు. విజగీషామనీష దక్షిణాపథముపై దండెత్తివచ్చిన శ్రీ

మన్మహారాజాధిరాజ శ్రీహర్ష వర్ధనచక్రవర్తి యొక్క యుత్తరదేశద్విజయగర్వముం దూలించి యాతనినోడించినవాఁడు. శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ బిరుదాంచితుఁడు. ఈతఁడు పూర్వ, దక్షిణదేశద్విజయమునకుం బూనుకొనినప్పుడు తనస్త్రియానుజుడైన శ్రీసత్యాశ్రయ పృథివీవల్లభ విష్ణువర్ధన విషమసిద్ధిని యతావరాజ్యంబునకుంబట్టాభిషిక్తుంజేసి, వేంగీ, కళింగరాజ్యములను జయించినసిదప వాటికాతనిని ప్రభువుగాపించెను. ఈవిష్ణువర్ధనుడే వేంగీ చాళుక్యులకు వంశకర్త. ఈతఁడే కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడని ప్రఖ్యాతి పొందినవాఁడు.

వేంగీ చాళుక్యులకు పూర్వపు రాజులను గుఱించి తెలిసికొనిన పిదప ఇంక నీ చాళుక్యులెచ్చటివారు, ఎవరు అను విషయములను గుఱించి నిచారితము.

ఇందు నిమిత్తము ముందు చాళుక్య వంశము లెచ్చటెచ్చటగలవో, ఆవంశము లొకదానికొకటి సంబంధముకలదో లేదో తెలిసికొనవలసియున్నది. విధ్యాచలమున కుత్తరమున పరిపాలించిన చాళుక్యవంశములు కొన్ని; దక్షిణమున రాజ్యమేలిన వంశములు కొన్ని. లాట (దక్షిణఘూర్జర) దేశపు సోలంకివంశమును, రాజపుత్రస్థానమందలి సోలంకి వంశములను, అనహిల్ వాడపట్టణపు సోలంకివంశమును వింధ్యోత్తరదేశమున పరిపాలనము నెఱపిన చాళుక్యవంశములు. బాదామిచాళుక్యవంశము, కళ్యాణపురచాళుక్య వంశము, వేంగీ చాళుక్యవంశము—ఇవి దక్షిణాపథములోనివి. దక్షిణాపథమున చరిత్రకందిన

కృతాజ్యము నుద్ధరించెననియు కలదు. విమలాదిత్యుని రణసిప్రాండిశాసనమున సీగాధయంతయులేదు. అందున్నక్రమ మిది. అయోధ్యాసింహాసనము నధిష్టించి ఏలబడి తోమ్మండ్రు భూపాలురు రాజ్యమేలినపిదప వారిలో కడపటివాడైన విజయాదిత్యుడు విజగీషువై దక్షిణావధమునకు వచ్చి త్రిలోచనపల్లవునితో జరిగిన సంకులనమరమున నిహతుడయ్యెను. పురోహితుని దీసికొని గర్భవతియైన యాతని మహాదేవి ముడివేము అను నగ్రహారమును జేరి విష్ణుభట్ట సోమయాజియను నొకధాత్రీసురవరునిచే బరిరక్షితయై, విష్ణువర్ధనుడను కుమారునిం గనెను. ఆతఁడు తనతల్లివలన, జరిగిన యావద్వృత్తాంతమును విని చళుక్యగిరికేగి యచటగారియైన నందాభగవతి నారాధించి సకలసామ్రాజ్య చిహ్నములం బడసి కదంబ, గాంగాదుల నిర్జించి, నేతునర్మదామధ్యస్సార్ధ సప్తలక్షదక్షిణావధమును పరిపాలించెను. ఈతనికి పల్లవాన్వయసంజాతయైన మహాదేవి వలన విజయాదిత్యుడు కలిగెను. అతనికిమారుడు పౌలకేశి వల్లభుడు. ఈవిధమున అయిదవవిక్రమాదిత్యుని కౌతేమ్ శాసన గాధకు సీవిమలాదిత్యుని రణసిప్రాండి శాసనగాధకు నెక్కడను సంబంధము కనబడదు. కౌతేమ్ శాసనగాధయైనను సంవత్సరములు గడచిన కొలఁది మార్పుచెంది వృద్ధిపొందెను. కళ్యాణపురచాళుక్యుడైన రెండవ జయసింహునిక్రీ.శ. ౧౦౧౯లోని యొక శాసనమున అయోధ్యలో ఏలబడి తోమ్మండ్రు చాళుక్యరాజులు పాలించినపిదప వారిలో సత్యాశ్రయుడనురాజు

జనించెననియు, ఆతనివలన బ్రహ్మవంశసంభూతులైన యావంశమువారికి సత్యాశ్రయ వంశీయులని విఖ్యాతి కలిగెననియుఁ గలదు. ఇదియును సరియైనదన ఏలులేదు. ఏలయన క్రీ.శ. ౧౦౨౫ నాటి కళ్యాణపురచాళుక్యుల మఱియొక శాసనమున ఈచాళుక్య వంశోత్పత్తి క్రమము మఱియొకరీతిని వర్ణింపబడినది. అది యెట్లనః బ్రహ్మమానసపుత్రుడు స్వయం భువుమనువు; ఆతని తనయుడు మానవ్యుడు. మానవ్యసగోత్రులందఱు నీతని వంశీయులే. మానవ్యునికి హరితుడు; హరితునికి పంచశిఖ హరీతి; ఈతనికి చాళుక్యుడు నుదయించిరి. ఈతని ననుసరించియే యీవంశము చాళుక్య వంశమనుపేరఁ బ్రఖ్యాతమయ్యెను. నారాయణుని నుండి పద్మగర్భుడైన బ్రహ్మయుదయించెననియు, ఆతనికి హరితుడుదయించెననియు ఆతనికి హరితుడుకలిగెననియు, ఈతని చుట్ట కమునందలి జలమునుండి ఉత్పాతఖడ్గుడైన సత్తిమదేవుడుద్భవించెననియు, ఈసత్యాశ్రయుని నుండియే చాళుక్యరాజవంశము నిరుపమానముగఁ బ్రకాశించెననియు పశ్చిమ చాళుక్యులమఱియొక శాసనము చెప్పుచున్నది.

వ్యత్యస్తముగను, పరస్పర విరుద్ధముగను ఉన్న యీ శాసనములను వదలి చాళుక్యవంశోత్పత్తి క్రమమునకై వాఙ్మయమును బరిశోధింతము. బిల్హణుని విక్రమాంకదేవ చరిత్రము, జైనయతియైన జయసింహదేవసూరి విరచితమగు కుమారపాల చరిత్రమును చాళుక్యవంశానుక్రమమును వర్ణించుచున్నవి. మొదటిగ్రంథము క్రీస్తుశకము పదు

నొకండవ శతాబ్ది కడపటిభాగమున విరచింపబడినది : రెండవది క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దమున రచియింపబడినది. విక్రమాంకదేవ, కుమారపాలు¹ రిరువురును చాళుక్యులే. ఆటవ విక్రమాదిత్యుడని ప్రసిద్ధిగాంచినవాడు విక్రమాంకదేవుడు. ఆతని చారిత్రమునే ఆతని యాస్థానకవియైన బిల్హణుడు విక్రమాంకదేవచరిత్రమను కావ్యముగ వ్రాసియున్నాడు. బిల్హణవిరచితగాథ యీ క్రిందితీరున నున్నది.

బ్రహ్మ సంధ్యాసమాధిలో నుండగా దేవేంద్రుడతనియొద్ద కరుగుదెంచి, భూలోకమునఁ బాపము పెరుగుచున్నదనియు, యజ్ఞవిభాగభోగ మమరులకు ఇంకస్మరణలోమాత్రమే నిలుచునట్లు కనిపించు చున్నదనియు, అందువలన దుష్టసంహారమునిమిత్త మవార్యవీర్య నొకనిని సృజియింప వలసినదనియుఁ బ్రార్థింప, విరించి పురంధర ప్రజ్ఞాపనము నాకర్ణించి ధ్యానానువిధములైన తనవిలో చనములను సంధ్యాంబుపూర్ణమైన తనచులుకముపై ప్రసరింపఁజేసెను. అంతట నందుండి త్రిలోకసంత్రాణప్రవీణుడైన సుభటుఁ డొకఁడుదయించెను. శౌరిపదములనుండి గంగాప్రవాహమువలెనే క్రమముగా ఆతనినుండి యొకవంశ ముదయించెను. ఆవంశములో హోత, మానవ్య లుదయించిరి.

ఇంక జైనయతియైన జయసింహ దేవ నూరి శాసనకావ్య కర్తలవలెను, బిల్హణుని వలెనుగాక చాళుక్యులకు బ్రహ్మ సం సర్గ మేమాత్రములేకుండఁ జేసినవాఁడు. ఆతనికథన మీప్రకారమున నున్నది.

పూర్వమింద్రునివలె విశ్వోద్ధార ధురంధరుఁడును, క్షత్రియోత్తముఁడును, చులుక్యుఁడునని విఖ్యాతిఁజెందినవాఁడుదయించెను. ఆతఁడు మధూఁషమ్నమను పట్టణము (మధుర) ను రాజధాని జేసికొని భూతలమును బరిపాలించెను. ఆతనినుండి నరరత్నముల కాకరమును, విశ్వవిశ్రుతమునైన చాళుక్యవంశము కలిగెను.

దాక్షిణాత్య చాళుక్యగాథ లీవిధమున నుండఁగా, వింధ్యోత్తర భాగమునందలి అనహిల్వాడపట్టణ సోలంకులు మఱియొకగాథ కల్పించిరి. పరశురాముఁడు క్షత్రియకులము నిరువదియొక్కమాఱులు వినాశము గావించిన పిదప లోకమంతయు అరాజకమై దైత్యులు, దానవులు మొదలగుదుష్టులు ప్రబలి బలహీనులను బాధించుచుండుటచూచి విశ్వమిత్రుఁడు మఱల క్షత్రియకులమును సృజియించుతలంపుతో మతధర్మతత్పరులైన ఋషులును, మునిపుంగవులు నుండు ఆబూషర్వతమున కేగెను. అంతట వారందఱునుగలసి యాపర్వతశిఖరముపైనొక యగ్నికుండముచుగల్పించిరి. అందుండి బ్రహ్మాండ్రాదుల యంశమున నలు

1. కుమారపాలుడు జైనమత మవలంబించి, జైనుల నాదరించినవాఁడు. ఈతనికాలమున జైనమతము చుక్క వర్ధిల్లెను. సుప్రసిద్ధ జైన నై యాకరణుఁడును, నైఘంటికుఁడు నైన హేమచంద్రుఁ డీతని యాస్థానమున నేయుండి యీతనికి గురువుగనున్న వాఁడు. ఈతఁడుక్రీస్తుశకము పండ్రెండవశతాబ్దములోనివాఁడు.

పురు పీరపురుషు లుద్భవించిరి. వారు నలు పురు పవార్ (ప్రమార్), పరహారీ (ప్రతిహారీ), చౌహాన్ (చాహుమాన), సోలంకి (చాళుక్య) వంశములకు కర్తలైరి. అగ్ని కుండమునుండి యుద్భవించిన వారినుండి యేర్పడిన వంశములగుట వీటిని రాజపుత్ర స్థానమున అగ్నికులక్షత్రియవంశము లందురు. ఆ యగ్నికుండమునం దుదయించిన నలు పురిలో బ్రహ్మయంశమున నుద్భవించిన వాని పేరు చలుక్యుడు. ఆతనివలననే యావంశీయులకు చాలుక్యులను పేరు కలిగెను.

క్రీస్తుశకము షడునొకండవశతాబ్దమునకు పూర్వపు చాళుక్యులు బాదామిశాఖవారుగాని, కల్యాణపురశాఖవారుగాని, వేంగీశాఖవారుగాని యిట్టిపురాణ వంశావళుల నేర్పరించుకొని యుండలేదు. అంతియకాదు. బ్రహ్మసంబంధమును గానరాదు. సోమవంశ ప్రస్తావముఁ గన్పట్టదు. మహాకూట ధర్మజయంతంభశాసనమున మాత్రము జయసింహుని మనుమఁడును, రణరాగుని కుమారుడునైన శ్రీ సత్యాశ్రయపుణివీవల్లభరణవిక్రముఁడు హిరణ్యగర్భ సంభూతుఁడనియు, అగ్నిప్రోమ, అగ్నిచయన, వాజపేయ, బహుసువర్ణ, పౌండరీక, అశ్వమేధావభృథస్నానపుణ్యవిత్రికృత శరీరుఁడనియు వర్ణింపఁబడి యున్నాడు. ఈతఁడు మొదటిపులకేశియని యీతనిబిరుదముల ననుసరించియే గ్రహింపవచ్చును. ఇక బాదామి చాళుక్య వంశజుడైన వినయాదిత్యుని శాసనములలో మొదటి విక్రమాదిత్యునిదీహిమకరకరవిమల

చాళుక్యుల'మని తెలుపఁబడినది. ఈపైరెండు సూచనలుతక్క క్రీస్తుశకము షడునొకండవ శతాబ్దమునకుఁబూర్వపుచాళుక్యశాసనవాఙ్మయమున బ్రహ్మసంబంధమునుగుఱించినట్టిగాని, సోమవంశమునకు సంబంధించినట్టిగాని, పల్లవునితో జరిగిన యుద్ధమునకు సంబంధించినట్టిగాని సూచనలేవియుఁ గానరావు.

ఈవిషయమటుండ పురాణవంశావళులను గల్పించుకొనుట యానాఁటి పాలకవంశముల యాచారముగ నుండెను. ఇట్టిపౌరాణిక వంశావళులు క్రీస్తుశకము ఏడు, షడునొకండు శతాబ్దముల నడుమఁబట్టినట్లు శాసనములను బరీక్షించిన తెలియఁగలదు. ఇట్టి వంశావళులు పుట్టుటకు కారణమేమి? క్రీస్తుశకము ఏడు, షడునొకండుశతాబ్దముల మధ్య కాలము బౌద్ధమతము క్షీణించుచుండిన కాలమనియు, శంకరాచార్యులవారు నాస్తికవాదమును ఖండించుచు, అద్వైతమతమును స్థాపించుచుండిన కాలమనియు, ఇది నూతనరూపముతో వైదికమతమువైష్ణవుగ నొక్కమాటు విజృంభించిన పౌరాణికయుగమనియు మనము జాపకముంచుకోవలసి యున్నది. ఈపౌరాణికయుగమున కొలఁదిగనో గొప్పగనో అధికారము సంపాదించిన సామంతమండలేశ్వరులును, మహామండలేశ్వరులు నైనవారలు వైభవాధికారములును, రాజ్యవిస్తీర్ణమును హెచ్చిన కొలఁది నీయుగమున చాతుర్వర్ణ్యవిభాగమున ద్వితీయస్థానమగు క్షత్రియపదము నధిష్ఠించుటకును, పౌరాణికవంశావళిని, సూర్య, చంద్ర వంశసంబంధమును గల్పించుకొని,

తన్మూలమున ఆర్యసంఘమున నాధిక్యతను సంపాదించుటకును బ్రయత్నించుట యాచారమయ్యెనని శాసనపరిశోధనవలన స్పష్టపడుచున్నది. ఈ కాలముననే రాజపుత్రస్థానము నందలి క్షత్రియసంస్థానము లనేకములు లేచినవి. రాష్ట్రకూట, చాళుక్య, చోళ, పల్లవ, గాంగాదివంశముల కీ కాలముననే పౌరాణిక వంశావళి లేర్పడినవి. పౌరాణికమత విజృంభణముయొక్క ప్రధాన ఫలితములలో ముఖ్యమైనదిదియొకటియని నిస్సంశయముగఁ జెప్పవచ్చును. అందువలననే ఒకే మూలవంశమునుండి చీలిపోయిన వేఱువేఱు శాఖలవారి వంశోత్పత్తి కథనమున పైనుడివిన గాథలలో సంతటి వ్యత్యాసము, అంతటివైవిధ్యము నుండుటకుఁ గారణమైనది.

ఇకపైగాథలను పరిశీలించిన నందుండి చాళుక్యుల పూర్వోత్తర మేమైనఁ జెలియునేమో చూతము. చాళుక్యగాథలన్నియు బైనుడివినవిధమునఁ బరస్పరము అసందర్భముగను, అకటావికటముగ నుండుటవలన అయోధ్యకు చాళుక్యులకు సంబంధ ముండుటగాని, చాళుక్య అయోధ్యలో పాలించుటకాని, అయోధ్యనుండి వారు దక్షిణాంశమునకు వచ్చుటకాని, చుళుకమునుండి పుట్టుటకాని, చుళుక్యుడనువాఁడుకలుగుటగాని, అగ్ని కుండమునుండి యుద్భవించుట కాని విశ్వాసపాత్రములైన చారిత్రకాంశములుగఁ బరిగణింపవలెదు. కాని యిందునత్యమేమైనఁ గలదాయన్న చాళుక్యులు మొట్టమొదటచాతుర్వర్యవిభాగమునందలి మొదటి మూఁడువర్ణము

లవారిలోఁ జేరని ద్విజేతరజాతివారనియు, పరిస్థితుల ననుసరించియు, కాలముయొక్క స్వభావము ననుసరించియు, అధికారవైభవసంపదననుసరించియు ఉత్తమతరగతినిజేరఁ బ్రయత్నించినవారనియు విశదపడఁగలదు. మొట్టమొదట క్షత్రియులమని చెప్పకొననివారు క్రమక్రమముగ పదునాలుగవ శతాబ్దమునాటికి క్షత్రియులమని చెప్పకొనుటయే ఇందులకుఁ దార్కాణము. అట్లే కానిచో ఒకే వంశమునుండి చీలిన శాఖలవారివంశోత్పత్తి ప్రకార మిన్నివిధముల అతుకుబాతుకులతో నుండుట సంభవించునా? అదియటుండ ఈ చాళుక్యులు వెళ్ కులమువారని యూహింపవలసినముకలదు. ఈవిషయమున మానసియులైన శ్రీయుత కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారు వ్రాసినది ఎత్తి చూపినఁజాలును.

“అరవమునందు “దివాలకరమ్” అను పేరుగలశోశము కలదు. ఇది ౯, ౦౦౦ శతాబ్ద ప్రాంతపుది. ఇదియంత కంటెను ప్రాచీనమని చెప్పవారును కలరు. ఇందు “చళిక్యవందర్” “వళోకుల అరసర్” అనుపదములు పర్యాయపదములుగ నీయఁబడినవి. “చళిక్యరాజులు” వళోకుల నృపతులు” అని యీపదముల కర్థము. అనఁగా ఆకాలమున చాళుక్యులు వళోకులము వారన్న సమ్మికయుండెననుట స్పష్టము. “వళోకులము”వారిని ఇప్పుడు ‘వెల్లాళ్’ అందురు. వీరుకూద్రులు; తెలుగులోని వలమవారు, కన్నడములోని వక్కలగర్ మొదలయినబాతులు వళోబాతులనియే చెప్పవలెను. వీరంపఱును మొదట నొక్కబాతివారే. కాని దేశభేదములబట్టి పేర్లుమారుట సంభవించినది. దీనినిబట్టి చాళుక్యులు మొదట దక్షిణాత్యకూద్రజాతివారనియు, రాజ్యము వచ్చిన తరువాత క్రమముగ క్షత్రియత్వము జెందిరనియుఁ స్పష్టమగుచున్నది.”

పైచాళుక్యగాథల ననుసరించి చాళుక్యవంశోత్పత్తి క్రమము నొకరితనినిర్ణయించి, ఇంకను వాటినినుసరించి యూహింపఁదగిన విషయములేవైన గలవేమో విచారితము.

కల్యాణపురచాళుక్యగాథలలో విజయాదిత్య, విష్ణువర్ధన, త్రిలోచన పల్లవులనుగూర్చి ప్రస్తావన క్రింద కానరాదు. వేంగీచాళుక్యశాసనములలో పదునాఱుగురు దక్షిణాపథమున నేలిన నువిషయము కాని, జయసింహుఁడు మూర్య, కదంబ, గాంగ, రాష్ట్రకూట, నలాదుల, నిర్జించె ననువిషయము కాని కానరాదు. కల్యాణపుర చాళుక్యగాథలలోని పౌరాణిక వంశావళిని తొలఁగించినచో, పొలకేశితాత గారగుజయసింహ పల్లభుఁడు చాళుక్యరాజ్య సంస్థాతయని తెలియఁగలదు. అట్లే వేంగీ చాళుక్య గాథలలోని పౌరాణిక వంశావళిని తీసివేసినచో త్రిలోచనపల్లవునిచే నమరమున నిహతుఁడైన విజయాదిత్య తనూభవుఁడును, పొలకేశి తండ్రియనగు విష్ణువర్ధనుఁడు చాళుక్యరాజ్య సంస్థాతయనవలసి వచ్చుచున్నది. కాని బాదామిచాళుక్యవంశమునుగుఱించి మనకు బాగుగఁదెలియుటచేతను, ప్రాచీన చాళుక్య శాసనములలోని క్రీ. శ. ఆఱవ శతాబ్దాంతము నందలిదగు మంగళేశ్వరుని మహాకూట ధర్మజయస్తంభ శాసనమును, ఏడవ శతాబ్దారంభము నందలి దగు రెండవ పులకేశి అయ్యావళి శాసనమును జయసింహ, రణరాగుల పేర్కొనుచుండుట చేతను దక్షిణాపథమునందలి చాళుక్యరాజ్య సంస్థాతలు జయసింహ, రణరాగ, (మొదటి)

పులకేశులనుట నిశ్చయము. అందువలన వేంగీచాళుక్య శాసనములందలి విజయాదిత్య, విష్ణువర్ధనులు కల్పితపురుషులనుటయే యొప్పుదము; కాని యీనందర్భమున అయిదవ విక్రమాదిత్యుని కాతేమీ శాసనమునఁ జెప్పఁబడినట్లు చాళుక్యులు సమస్త భువనాశ్రయ, సర్వలోకాశ్రయ, విష్ణువర్ధన, విజయాదిత్యాది విశేషనామములు గలవారు. అందువలన వేంగీ చాళుక్యశాసనములందెల్లఁబడిన మొదటి విజయాదిత్య, విష్ణువర్ధననామములు బాదామి చాళుక్యులలో మొదటిపాలకేశి పూర్వులలో నెవరికైన బిరుదములైయుండిన నుండవచ్చును. ఇంక వేంగీ చాళుక్యశాసనములందుమాత్రమే త్రిలోచన పల్లవయుద్ధము, చాళుక్యరాజ్య సంస్థాపనము ప్రస్తావింపబడుటచేత నొక్కవిషయ మూహించుట కవకాశముకలదు. వేంగీచాళుక్యులకు మూలవంశీయులైన బాదామిచాళుక్యులలోని మొదటిపులకేశి పూర్వులు తమ చాళుక్యరాజ్యమును దూర్పుగవ్యాపింపఁజేయఁ బ్రయత్నించియుండవచ్చును. అప్పుడు కృష్ణానదికి దక్షిణభాగమున దక్షిణాపథ ప్రాదేశమున పల్లవులు పరిపాలించుచుండి యుండవచ్చును. రాజ్యమును విస్తరింపఁ జేసికొనఁ బ్రయత్నించు చాళుక్యులకు, ప్రాదేశాధిపతులైన పల్లవులకు సంఘర్షము కలిగియుండును. కృష్ణానది కుత్తరభాగమున వేంగీదేశమును క్రీస్తుశకమేడవ శతాబ్దమునకు పూర్వము శాలంకాయనులును విష్ణు కుండినులును, కృష్ణకు దక్షిణభాగమున పల్లవులును బరిపాలించినట్లు మనకు శాసన

దృష్టాంతమే కలదు. క్రీస్తుశక మేడవ శతాబ్దారంభమున చాళుక్యులు విష్ణుకుండి ప్రభువులను జయించి వేంగీచాళుక్య రాజ్యమును స్థాపించక పూర్వమే దక్షిణమునుండి ప్రాగ్దేశమునఁ దమరాజ్యమును విస్తరింపఁ జేసికొనఁ బ్రయత్నించిననియు, సేతత్సందర్భమున చాళుక్యులకు పల్లవులకు సమరములు సంభవించెననియు, మొదటిమాఱు పల్లవులే జయించినను చాళుక్యులు అతికష్టముమీఁద నైనను కడవ మండలమునందలి ముడివేము (ఇప్పటి పెద్దముడియము) వఱకు రాగలిగిననియు, పల్లవులతోడి యుద్ధమున నోటువడి ముడివేము అగ్రహారమున వారు కొంతకాలము తలదాచుకొనిననియు, పిదపఁగొంతకాలమునకు మఱి విజృంభించి దక్షిణగాంగాది రాజ్యములను జయించిననియు, త్రిలోచనపల్లవ సమరము పూర్వదేశమునకు సంబంధించిన గాథయగుటచే పూర్వచాళుక్య శాసనములందు మాత్రమే కన్పట్టుచున్నదనియు నూహించుట సమంజసము.

చాళుక్య విజయాదిత్యునితోఁ బోరినవాడు త్రిలోచనపల్లవుఁడని చాళుక్యగాథ తెలుపుచున్నది. ఈతనికి ముక్కంటిపల్లవుఁడనియు, పల్లవ త్రినేత్రుఁడనియు, త్రినయన పల్లవుఁడనియు, ముక్కంటి కాడువెట్టియనియు పేర్లుకలవు. కాడువెట్టి, కాడవరాయర్ - మొదలగు పదములు 'పల్లవ' నామాంతరమునంబరగు కడయార్ పదమునుండి పుట్టినవి. ఈ త్రిలోచనపల్లవుని శిలాశాసన మొకటి గుంటూరు మండలమునందలి బాపట్లతాలూ

కాలోని ఉప్పటూరు గ్రామమున గలదు. అందు త్రినేత్ర పల్లవతొత్తలేశ్వరుఁడు గంగానదీతీరమునందలి అహిచ్చత్ర పురమునుండి యాజ్ఞవల్క్యునవ్యయలుగు వేయిమంది బ్రాహ్మణులను బిలువనంపి వారికి అర్థోదయ మహాపుణ్యకాలమున లవణపుర గ్రామము (ఇప్పటి ఉప్పటూరు) నగ్రహారముచేసి యొనఁగెనని కలదు. ఈవిషయమునే తెలుపు త్రినయనపల్లవుని తామ్రశాసనముకూడగలదు కాని యీ తామ్రశాసనము విజయనగరరాజగు విజయభూపతి నాఁడు చెక్కబడినదని గొర్న మెంటు శాసనశాఖవారి యభిప్రాయము. ఇవిత్తక్క ఇఁక నీ త్రినేత్రపల్లవుని శాసనము లేవియుఁ గానరావు. ఈతనిని కరికాలచోడుఁ డోడించి నట్లు గాథలుకలవు. పల్లవులలోనివాఁడగు రెండవస్కందవర్మకే త్రిలోచనపల్లవ నా మాంతరముకలదనియు, నీతఁడు క్రీస్తుశక మాటవశతాబ్దములోనివాఁ డనియు గొందఱి మతము. క్రీస్తుశకము పండ్రెండవ శతాబ్దాదిని ధరణికోటను రాజధానిగ నేలిన కోటవంశీయులు తాము 'శ్రీమత్త్రినయన పల్లవప్రసాదాసాదిత కృష్ణవెణ్ణాకానదీ దక్షిటపట్టహస్తావసీ పల్లభుల'మని చెప్పుకొని యున్నారు. వెలనాటి చోళుల పూర్వఁడైన మొదటి మల్లరాజు త్రినేత్రపల్లవునితో స్నేహము చేసికొని దక్షిణదేశ దిగ్విజయమునకై బైలువెడలి, గాంగ, కళింగ, పంగ, మగధ, అంధ్ర, పుళింద, పాండ్యదులం జయించి పట్టహస్త జగతిఁబ్రలువేలనాడుని సంపాదించి ధనదపురమును రాజధానిగఁ జేసికొని పరిపాలించినట్లు

వెలనాటి చోళశాసనములందుగలదు. వీటి నన్నిటినిననుసరించిచూడగా త్రిలోచనపల్లవు డను పేరుగల ఒకపల్లవరాజు నిజముగా ఉన్న ను లేకపోయినను కృష్ణవేణ్ణానదీదక్షిణ పట్న హస్తావనిని చాల పురాతనకాలమునుండియు పల్లవులు పరిపాలించుచుండినట్లును, పల్లవుల నోడించి ఆదేశము చాళుక్య లేలినట్లును, అటుపిమ్మట వరుసగా దానిని ధనదుపుర ము రాజధానింజేసికొని వెలనాటిచోళు లును, అటువెనుక ధరణికోట రాజధానిం జేసికొని కోట వంశీయులును పరిపాలించి నట్లును, పల్లవు లేలిన దేశమును జయించి చాళుక్యులును, చాళుక్యరాజ్యము క్షీణదశకు వచ్చుచున్నతరి స్వాతంత్ర్యమును వహించి వెలనాటి చోళులును, కోటవంశీయులును రాజ్యమేలిరి గనుకనే పూర్వచాళుక్యగాథ యందు త్రిలోచనపల్లవ సమరప్రసక్తియు, వెలనాటి చోడశాసనములందు త్రినేత్రపల్లవ స్నేహప్రసక్తియు, కోటవంశ బిరుదములందు త్రినయనపల్లవ ప్రసాదాసాదిత రాజ్యవైభవ ప్రసక్తియు గలిగినట్లును ఊహించుట సమంజసము. అది యటుండ నర సారాపుపేట తాలుకాయందు కోటప్పకొండ లోని యొక శాసనమున వెన్నయభట్టసోమ యాజి పేర్కొనబడియున్నాడు. ఈతఁడు త్రినయనపల్లవుని ఆస్థానపండితుడైనట్లును, మహావాది మదేభసింహుడననబరగిన గౌడ భట్టును జయించి గిరిపశ్చిమదేశమున “ఆరా మలేఖావృతమైన ఇష్టలూరును” త్రినయన పల్లవునినుండి పడసినట్లునుకలదు. ఈవెన్నయ

భట్ట సోమయాజియు, పూర్వచాళుక్యగాథ యందలి విష్ణుభట్టసోమయాజియు నొక్కఁడే యని నా నమ్మకము. ఇరువురునుగూడ త్రిలో చనపల్లవుని కాలమునందున్నవారే. త్రిలో చనపల్లవునిచే నిహతుడైన విజయాదిత్యుని మహాదేవిని సంరక్షించిన విష్ణుభట్టసోమ యాజి ఆపల్లవభూతి యాస్థానపండితుడగు వెన్నయభట్ట సోమయాజియేయని నిశ్చయిం చుటకు సంశయింపఁబనిలేదు. ఓడింపఁబడినది తనయాశ్రయనిచేతనైనను విష్ణుభట్టసోమ యాజి కరుణారసార్ద్రహృదయుడై విజయాది త్యుని మహాదేవిని సంరక్షించి యుండును. అందువలనపై గాథలవలన దేల్పఁదగినసారాంశ మేమన:

౧. చాళుక్యులు దక్షిణాత్యులు : వెళ్ కులసంజాతులు.

౨. చాళుక్య శాఖలన్నియు బాదామి చాళుక్య మూలవంశమునుండి విస్తరిల్లినవి.

౩. చాళుక్యులు సూర్యవంశజులును కారు; చంద్రవంశజులును కారు: అగ్నికుల క్షత్రియులును కారు.

౪. చాళుక్యరాజ్యమును దక్షిణాపథ ప్రాగ్ శముల వ్యాపింపఁజేయఁ బ్రయత్నించిన కాల మున కృష్ణానదీదక్షిణపట్నహస్త దేశము నేలు చుండినవారు పల్లవులు. కృష్ణానది కుత్తరమున చాళుక్యులకు విష్ణుకుండి ప్రభువులతోను, కా లింగులతోను ఎట్లు సంఘర్షము సంభవించెనో అట్లే అంతకుపూర్వము చాలకాలముక్రితమే కృష్ణాదక్షిణదేశమున వారికి పల్లవులతో సంఘర్షము సంభవించెను. తుట్టతొదకు పల్లవులను జయించి చాళుక్యులే కృష్ణానదీ దక్షిణదేశమును గూడ పాలించిరి.

కీ. శే. సత్యవోలు గున్నేశ్వరరావు గారు

జి. జాషువా గారు

మంత్రిభాస్కరయశోమహిమంబును బిరాన, సాధించిన వదాన్యచక్రవర్తి
కవిగజముల నేలఁగా బునర్భవుడై విరాజిల్లు శ్రీకృష్ణరాయమూర్తి
శత్రుకోటికి గర్భశల్యమై తనరి శిరాన కిరీటంబు లేనిరాజు
ఘనతపఃపరిపాకమున భారతాంగన, కడుపారఁ గన్న యఖండభోగి
గీ. వేంగిరాజ్యాటవీచరద్భీమసింహ, మక్కటక్కట సత్యవో లన్వయాభి
రాజబింబము గున్నేశరాయవర్యుఁ, డస్తమించెను దాతృత్వ మస్తమింప.

నీ. తనపోషణమున వృద్ధిని గాంచి మించిన, చిత్ర తేఖకులకుంచియలనేర్పు
తనయాదరమున శస్త్రంబైన సత్కవి, ప్రవరుల భావప్రపంచగరిమ
తనసాయమున నాటుకొని తేజముంగన్న, నటవిగాయకసారనైపుణము
తనదానపటిమఁ దృప్తినిగొన్న సకలయాచకమనోవిస్ఫుటాశాబలంబు.
గీ. అలయఖండగోదావరీజలతరంగ, ఘోషణంబునఁ గలసి దిక్కుంభిగములు
నీధునెపమునఁ గన్నీరు చిలుకరింప, నంగలాల్చెడునమ్మ! యోయాంధ్రమాత!

శా. నీ కేపుత్రవతంస మిప్పుడయి శాంతిం గూర్చునో వాని కే
దో కాలాంతముసంభవించి చను నయ్యో! తల్లి! నీకర్మమే
మోకానీ హృదయంబు భిన్నములు గాదో, గర్భశోకంబు నీ
కాకల్పాంతము నిల్చునో, భరతమాతా! యెంతదౌర్భాగ్యవే.

శా. నానానాటకసంఘరాజములకన్న మిన్నగాఁ జేసి య
ట్లానందించిననాయకుం డకట దేవావాసముం జేరె న
మ్మా! నీ విష్ణుడనాధవైతివి గదే యాభోగ మామంజుల
శ్రీ సీకుండదు భర్తతోడనె చనెన్ జింతామణీసంఘమా !

పిల్ల శేషులైన శ్రీయుత సత్యవోలు గున్నేశ్వరరావుగారు

రాజమహేంద్రవరము

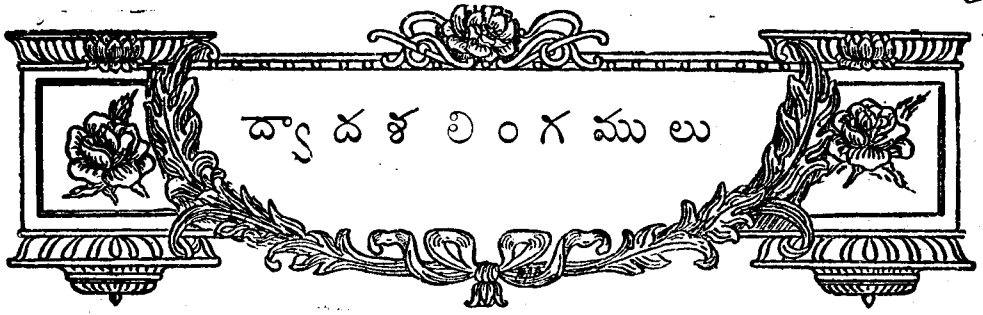
హెరక్లెజు-(లోహవిగ్రహము)
మెర్క్యురీయను రోమక దేవతనుబోలిన
యొక గ్రీకు దేవత.

స్కాఫుడి ఆరియాడ్ని (శిలావిగ్రహము)
ఈమె యొక గ్రీకు పౌరాణికసతీమణి.
రోముపట్టణమునందలి వాటికనుభవనమున నీవిగ్రహమున్నది.

లే ఆకాను అను ట్రోజను పురోహితుడు అతని యిద్దరు కుమారులు: (శిలామయము).
వీ రొక మహనీయదేవాలయము నవత్రము గావించినందులకై వీరిని సర్పములు
చుట్టబెట్టుకొని బాధించుచున్నవి. శిల్పవైఖరి హృదయ విదారకమగు భావములను
స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఈవిగ్రహము రోమునందలి వాటికనుభవనమున నున్నది.

ప. వేంకటరంగయ్య గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

జగద్గురు శ్రీశంకరాచార్యులవారు “ద్వాదశ లింగ స్తోత్రము” అను పేర పండ్రెండు శివతేజస్వరుల సుతించి యాహ్వానము. ఈస్తోత్రము కాంకర గ్రంథావళిలో సమనామిహుసంపుటమునందును, బృహత్ స్తోత్ర రత్నాకరాది స్తోత్ర గ్రంథములందును గలదు. అందును కొలసిహుటి సాహిత్యములున్నను మొత్తమునను అన్నిటను విషయ మొక్కటిగనే కనపడుచున్నది. ప్రాయశఃమగ మన దేశమునందు సత్సంపదమునందు జేసతా స్తోత్రములు శ్రీశంకర విరచితములుగ గణించబడుచున్నవి. ఆసేతుహిమాచల ప్రతీతి గలనన్నియు సర్వమాన్యలగు వహానీయులచే బ్రహ్మాదింపబడి యుండగలవు. అటులు గాకున్న వానికి సర్వత్రాంగికారము లభింపనేరదు. మేములకు ఇతిహాసపురాణాదులకు ముఖ్యులగు కొన్ని నైదిక ప్రక్రియలకు భరతరథాంశమునం దుంటెను నొక యాసమగు ప్రవృత్తియు గౌరవమును గలిగియుండుటచే తీసి ననుష్ఠించు భరతీయుల కేకబాధిత్వమును సాధించ నలవియగుచున్నది. ఈ సంకల్పముననే రాధాకృష్ణుడు ముఖ్యుగారు “సహమెంటుల్ యూనిటి ఆఫ్ ఇండియా” యను బహుస్థానమునందు గ్రంథము నొకదాని వ్రాసి యాహ్వానము.

అయితే ఏకదేశప్రాశస్త్యముగల గ్రంథములకు సార్వభౌమికవాద ప్రేరేపకములు గలుగుట కొరతయజ్ఞాపకములగు కవులు శంకరాదుల కర్మత్వము వాచికంబుగట్టి వాని వ్యాపింపజేయుట గలదు. చెప్పుట కేలయు సాహసము గాబలదు. భాగవతము వ్యాస ప్రోక్షముగావించును, బోవజేపుడు దాని రచించి వ్రాయా సకముజేసెనటయు, అధ్యాత్మరామాయణము నొక యతీశ్వరులు రచించి విశ్వామిత్రప్రోక్ష మనిపించినను

టయు, సూరసంహిత విద్యారణ్యకృత్మితమేకాని అర్జును గావించును, ఇట్టివిసంవాదములు అనాదిగ నున్నవి.

ఇటులనే స్తోత్రకర్మత్వవాస్తవ్యవిచారమునను గొన్నిట సంతయ ముంటిండుచున్నది. బంగారాదేశమున జనసామాన్య మనదినము పఠించుచుండు గంగాస్తోత్ర మొకటి గలదు. దానిని స్వరాక్షాక్షా అను వహామ్య దీయభక్తుడు రచించెనట. యచటిశ్లోకములు చెప్పుచున్నాను. కొంచు దీని శంకరప్రోక్షముగ గణించుచున్నాను.

ఇత్యాదివిషయముల బరిశోధించి కర్మత్వ నిర్ణయముల జేసి సన్సంగముల బ్రచురించుట కొకపరిష్కృతముఖ్యముగ గావలసియున్నది. ఇట్లు పరిషన్ని ర్యామమునకు నలయవిద్యకును ప్రతిభకును కుశలతకును ద్రవ్యసంపదకును యాంధ్రదేశము పేదయన జెల్లదు గాని శేఖరుడై నిలుచు క్షిణుడు మృగ్యమన తంత్రవ్య మపరాధశతం.

ప్రకృతివిషయమున ద్వాదశలింగస్తోత్ర కర్మత్వమున సంతయ మగపడలేదు. శ్లోకగర్భవిషయములబట్టి మాత్రమే ప్రాచీనప్రశస్తములయి కొంతవఱకు అర్వాచీనులకు ఆధునికులకు దెలియనివిగ నున్నవి. ఇందుగల విశేషముల వాయాపట్టన సాశనను.

సారాష్ట్రదేశే నమధావకా శేష్యోతిర్మయంచంద్రకళావరంసమ, భక్తిప్రదానాయ కృతావతారం సోమనాథం శరణం ప్రపద్యే.

శ్లోకమున సోమనాథతేజస్వినంనని శ్లోతిర్మయలింగము స్తుతింపబడియున్నది. విగ్రహాద్రోహి గురినీవహామ్యుడు చండేతివచ్చి ధ్వంసముచేసినసోమనాథ మిదియే. శ్రీశంకరాచార్యులవారికాలము క్రైస్తవ

శంకరుని 080 సంవత్సరముల ప్రాంతం వని తెలుసుచున్నది. గుజనీమహమ్మదు తరువాత దాదాపు 200 సంవత్సరముల నాటివాడు. సోమనాథక్షేత్ర మిప్పుడు ఘూర్జరమండల మున నున్నది. శంకరుని కాలమున ఆదేశమంతయు సౌరాష్ట్రమున జేరినది కాబోలును. వసుధానకాశముని శేషముండుటచేత జలభాగ మెక్కువగను స్థలము కొలదిగను ఉండుచోట (Peninsla) సోమనాథాలయము కట్టబడినట్లు తోచుచున్నది. ఈక్షేత్రము సర్వత్ర ప్రసిద్ధమై చరిత్రాంకితమయి యున్నది. దీనిస్థానమునుగూర్చిన సందియ మేమియులేదు.

శ్రీశైలశృంగే వివిధప్రసంగే శేషాద్రిశృంగేఽపి సదా వసంతమ్, త మ్మగనం మల్లికార్జున మేనం సమామి సంసారసముద్రనేతుమ్.

దీనిలో గొంతడుగమును; కొంతకష్టసాధ్యముగ నున్నది. సోమనాథమునుంచి శ్రీశైలము విశేషదురముననున్నను ఆచార్యులవారు రెండవశ్రోకమున శ్రీశైలవాసియగు శ్రీమల్లికార్జునుని స్తుతించియున్నారు. శ్రీశైలము సధిష్ఠించియుండునది శ్రీమల్లికార్జునుడని ప్రసిద్ధముగ నున్నది. “శేషాద్రిశృంగేపి సదా వసంతం” యనుటలో కొలది సంశయ ముత్పన్నమగుచున్నది. శ్రీశైలముమొదలు తిరుపతివరకు వ్యాపించియుండు పర్వతశ్రేణికి శేషాద్రిపర్వతములు అను వ్యవహారము గలదు. (Seshadri hills) అందునను తిరుపతియుండుభాగము శేషునిశిరోభాగమని చెప్పుటగలదు. శ్రీనంకేశ్వరుని శేషాద్రివాసుడని జనులు నుతించుచున్నారు. శ్రీమల్లికార్జునుడును శేషాద్రిశృంగేఽపి సదా వసంతం యనువిశేషము నిందుబొంది యున్నాడు. శేషాద్రిశృంగము తిరుపతియే యగునడల అం దధిష్ఠించియుండు దేవత శ్రీమల్లికార్జును డనవలయు. తిరుపతికొండలమీద శ్రీనంకేశ్వరులు ఆదివరాహస్వామి లోనగుమూర్తులు గలచే కాని శ్రీమల్లికార్జును డడలుయున్నటులు యాధునికప్రచారము లేదు. శ్రీశంకరాచార్యుల వా రీవిషయమున పారవశిరా యనుట సాహసాతిశయ మగును. శంకరాచార్యులకాలమున నందు శ్రీమల్లికార్జును డుండి తరువాత కొంతకాలమున కాయాలయ ముత్పన్నమయినటుల జనశ్రుతియు లేదు.

అమోఘమున శ్రీశంకరవాక్యమున సమర్థింపకలయు ననిన నొక్కటే మార్గముదోచుచున్నది. బహుశః శ్రీశంకరాచార్యుల కాలమున కీతిరుపతికొండమీదమూర్తి శైవ మూర్తిగనుండును. ప్రాచీనాశ్వాసులలో నొకరనుషేయాశ్వాసులు తిరుపతికొండపై దేవునిపారిపార చిన్నములు రెండును గల స్వరూపముగ ననుభవించిరి. ఈ అంశము పేయాశ్వాసు ప్రాక్తమున తిరుక్కండేక అనుగ్రంథమున గలవట. పారిపారరూపవర్ణనాప్రకరణమున యశఃకాయులం టి. గోపినాథరావుగారు తమ “ఇండియన్ ఐకానోగ్రాఫీ” యనుగ్రంథమునగూడ నీవిషయ ముదాహరించియున్నారు. పేయాశ్వాసులకాలము క్రైస్తవశకము 700 ప్రాంతమనికొందరు జెప్పుదురు. క్రై. శ. 700 గా నిండు. అంతకుముందు గానిండు. ఈయన కడుప్రాచీనుడు. పరమవైష్ణవభక్తుడు. బహుశః శంకరాచార్యులవారికంటె ముందువాడుగ నుండవచ్చును. ఈయన యావిగ్రహము లోని శైవనిష్ఠాములగూడ జూచి శివకేశవచిన్నములగు జూఁకిరీటములను, శూలచ్చక్రదులను జంటలుగ వర్ణించి యున్నాడు. తిరుపతికొండలకు వృషశైలమను నామము అనాదిగ గలవని పూర్వోక్తగోపినాథరావుగారు. తమ గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు.

శ్రీవేంకేశ్వరులు శివుడా విష్ణువా యనుగొప్ప సందేశము శ్రీరామానుజులవారి కాలమునగూడ గలిగి తత్సందేశసాన్నిధ్యమునకై గొప్పసభ జరిగి, వాదము జరిగి, శ్రీరామానుజులవారి ప్రార్థనానుసారముగనో యుసా యాంతరముననో ఆవిగ్రహము విష్ణుని తీరుమానింపబడిన దనుగాఢ ప్రసిద్ధముగ గలదు.

శివకేశవులపోరాట మిటులుండ శ్రీనంకేశ్వర మూర్తి పురుషబింబముగావనియు శక్తిస్వరూపమనియు అందువలననే శుక్రవారాభిషేకములు శరన్నవరాత్రములు బ్రహ్మాశ్మశ్మము లోనగు శాక్తేయతంత్రము లనుష్ఠింప బడుచున్నవనియు, దూరదేశాగతు లాదేవుని “బాలాజి” యని స్త్రీపర్యాయముగ బలుకుచుండుమరనియు గొందఱును, మఱికొందఱు ఆవిగ్రహము శ్రీసుబ్రహ్మణ్య స్వామియనియు, తచ్చిహ్నులు కొన్ని యిందుగల వనియు ఈ నాటికిని జెప్పుచున్నారు. గ్రంథవిస్తరభీచే నీవిషయ మింతట ముగింపనగును.

“శేషాద్రి శృంగేషి సదావసంతం” అని శ్రీ మల్లికార్జునుని శంకరాచార్యులవారు స్తుతించుటలో సారపాశేషియు నుండజాలవని జెప్పటకు జాలు సాధనసామగ్రి సూచింప బడినది. శంకరాచార్యులవారు శేషాద్రి శృంగప్రశంస చేయుటలో “అషి” యను సమచ్చయమును బ్రయోగించుట మాత్రమే కాక “సదా” యను విశేషమును గూడగలిగిరి. ఆచార్యులవారికాలమునగూడ సందేహము గలిగి తన్నివారమునకై వారిల్లు “అషి” “సదా” యనుప్రయోగములచే అవధారము చేసెనట్లున్నది.

3 అనన్తికాయాం విహితవతారం ముక్తిప్రదానాయచ సజ్జనానామ్, అకాలమృత్యోః పరిరక్షణార్థం వందే మహాకాల మహం సురేశమ్.

అనన్తి యుజ్జయినికి నామాంతరము. ఉజ్జయిని యందు మహాకాలుడను పేరుగల శివస్వరూపముండుట ప్రసిద్ధవిషయము. ఈదేవునే మహావి భవధూతి యు త్తరరామచరిత్రమునందు కాలప్రియ నాథుడని స్మరించియున్నాడు. “అకాలమృత్యోః పరిరక్షణార్థం” అనుటయందు మార్కండేయ చరిత్రముకాక స్థానిక గాథ యెద్దియైన నుండునేమో విచారింపవలయు.

౪ కావేరికానగ్నవయోః పవిత్రే సమాగమే సజ్జనతారణాయ, సజ్జన మాంధాతృపురే వసంతం ఓంకార మీశం శివమేక మీదే.

ఈ యోంకార త్రేత్రమునకే అమరేశ్వరమను నామాంతరము. ఇది ఖాండాజంక్షనునకు సమీపముగ మోర్వల్ అనుప్రేషను చేరుననున్నది. ఈత్రేత్ర ప్రసంగ మున నొకగొప్పవిషయము జేలచున్నది. ఈత్రేత్రము “కావేరికానగ్నవయోః సమాగమే” యున్నటుల యాచార్యులవారుప దేశించినారు. ఈకావేరికానగ్నవయోలలోని కావేరి కాగలదా యను వితిర్కము పుట్టుచున్నది. అరవ జిల్లాలలోని కావేరియగునెడల దీనికిని నర్మదకును సమాగమము దురూహ్యము. దేశకాలజ్ఞాడగుశంకరు డిందొక ప్రమాదమును గావించెనాయనుటయు మహాపచారము. ఈవిషయమును విచారింపగ నర్మదకు కావేరియనునొక యుపనది యున్నటుల స్పష్టముగ దెలిసినది. ఈరెంటి సమాగమస్థానమున నోంకారత్రేత్ర మున్నదట.

దక్షిణజిల్లాలలోని కావేరికి నామసామ్య పెట్టుకల్గిన చనువిచార మిటు యప్రస్తుతముకాదు. క్రింద రానున్న అయిదవశ్లోకములోని చైద్యనాథము, ఆరవ శ్లోకములోని నాగనాథముగూడ ఈమీమాంసకు విషయములగుచున్నవి. దేశచరిత్రములందు ఆగ్యులనబడు బాతీవారు (వారు యిప్పటిచాతుర్వ్యమువారే కానిండు లేక వారిలో బ్రాహ్మణులయొక్క పూర్వికులే కానిండు) పశ్చిమోత్తరములనుండి భరతఖండము ప్రవేశించి క్రమక్రమముగ సింధునదిని దాటి గంగాయమునాపరి సరములజేరి క్రమక్రమముగ దక్షిణభాగమున బ్రవేశించి రని చెప్పబడియున్నది. వీరిలో నొకతొయమువారు నర్మదా కావేరితీరముల గొంతికాలము నివసించి యచ్చట ఆరోగ్యశీతులు చక్కగ లేనందున చాయగ దక్షిణము నకు బోయి పోయి దక్షిణకావేరితీరముల జేరి యానది పరిసరములు రమ్యములుగను వానయోగ్యములుగను యుండుటచే నచట విడిసి స్థిరావాసములు గుదిర్చికొని పూర్వ పునర్మదాతీరములందుండిన యభిమానముచే ఈనదికిని కావేరియను నామము పెట్టుకొనియుండురు.

లోకమున నెచటగాని యొకదేశముననుండి మరియొక దేశమునకు మలనపోయినవారు ప్రాతనివాసస్థలముల శేర్లనే క్రొత్తననతులకు బెట్టుకొనుట లోకప్రసిద్ధము. ఉదాహరణములు గావలయునెడల బ్రిటిషు ద్వీపముల లోని గ్రామనామములన్నియు యున్నై పెడు ప్లేట్సులో జూడగలము. కావేరి తీరవాసు లనేకులు నెల్లూరికివచ్చి యచటిపినాకినికి త్రోవ నడుగుచు కావేరినే స్మరించుకొనుచు కావేరికి త్రోవ యెటులనున్నదని యడుగుట గలము. ఇటులనే కృష్ణానదితీరపువారును నెల్లూరికివచ్చి “కిష్ట”కు ద్రోవ నడిగెదరు. ఇట్లు అభిమానములు మనుష్యసామాన్యమునకు సహజముగ నున్నవి. వీనికి పూర్వపక్ష సిద్ధాంతము లక్కరలేదు.

కావేరినర్మదలలో సమద్రగామినియు మహానదమును నగు నర్మద శేరేపెట్టుకొనక దానియుపనదియగు కావేరి పేరు నేలయూర్జిత పరమకొనిరను ప్రశ్న పుట్టవచ్చునుగాని యిట్టియూహలకు సమర్థములును కారణములును అనంతములుగ నుండును. నర్మదగాక గంగయనిగాని సింధువనిగాని యెలమింక లే దనవచ్చును? ఈ వాచము

అనవస్థాస్థితికి దేలును. కావేరి నర్మదలలో కావేరి రమ్యతరముగను సౌఖ్యతరముగను ఉండినది గాబోలు. కారణమేమయినను కేరొకటి స్థిరముగ నున్నది.

మనకావేరికి పేరుపెట్టినవా రొకప్పుడు నర్మదా తీరముల నుండినవారనుట కొకనివచ్చిన మగపడుచున్నది. అరవదేశములోని వడవలను ద్రావిడ బ్రాహ్మ్యులెగలో వడదేశవడవలు, తెక దేశవడవలు అని రెండుశాఖలు గలవు. “వడమ” యనుదానికె “యు త్తరము” అని వ్యుత్పత్తి అరవవారు చెప్పుచున్నారు. ఈయు త్తరపు వారిలో ముందు దక్షిణమున జేరువారు, బహుశః తెకదేశ వడవలు అని పిలువబడిరి కాబోలు. తెక అనగ దక్షిణము. వెనుకవచ్చినవారు వడదేశవడవలు అయిరి గాబోలును. ఆనగా ముందువచ్చినవారు దక్షిణవడవలు, వెనుకటివారు ఉత్తరవడవలు. “వడమ” శబ్దము ఉత్పత్తి స్థలమును గోలుపోయి రూఢ్యర్థమును బొందినది. ఉత్తరాదివార గుటయందు న్యూనత యేమైన నున్నయెడల అది వడవలకును అన్వయింపగలదు. తెలుసువారుమాత్రమే యుత్తరాదివారుగారు. జన్మబస్మృతి యంతేవని చేయగలరు?

వడమ లాకానొకప్పుడు తాము నర్మదాపరిసరముల నుండినదాని మరునక తమ నిత్యసంధ్యావంచనమున నర్మద సనుదినము స్మరించుట గలదు. వారు సంస్కృతలో నీళ్లొకము పఠింతురు:—

“నర్మదాయై నమః ప్రాతః సర్మదాయై నమోనిశి,
నమోఽస్తు నర్మదే తుభ్యం త్రాహి మాం విషనర్పతిః.”

బహుశః వీరిపూర్వికులు నర్మదాతీరములలో యిరవులు గుడిర్చికొనినకొంతకాలమున కాప్రదేశము విష సర్పభూయిష్ఠమై వాసయోగ్యము గాకపోయినది గాబోలును. ‘కవేరస్యాపత్యంస్త్రీ కావేరి’ యను నుత్పత్తి ఆ కావేరికి ఈకావేరిగూడ సరిపడగలదు. కావు + వీరి = కావేరి యను నొకయుత్పత్తియు సాధ్యముగ నున్నది. కావేరినీళ్లు కావుసర్పముగనిగియుండుటచే కావేరియైనదని కొందరు చెప్పుదురు. ఇదియుస్వాభావికముగ నేయున్నది. కృష్ణా యమునానదులు వర్షప్రాధాన్యము గలవి. బ్లూ నైల్ (Blue Nile) వైట్ నైల్ (White Nile) యను పేర్లు గమనింపుడు.

ఇవంతయు నిటులుండ మనదక్షిణకావేరికి పౌరాణికనామము “మరున్ వృష” యని తెలియుచున్నది. మరున్ వృషయే కావేరియగునెడల మనదక్షిణకావేరి జన్మ వృత్తాంతమునకు నర్మదాతరణముచేసి నింఘాప్రాంతముల కేగవలసియున్నది. మరున్ వృషయనునది “ఇమం మేగంగే యమునే” ఇత్యాదిఋక్కులలో పఠింపబడిన వైదిక నదులలో నొకటి. అసిక్తు (Chenab) యను విత్తస్థా (Hydaspes or Jhelem) కలసి ప్రవహించునదికీ పేరని రాధాకృముడముఖ్జి తనగ్రంథమున జెప్పియున్నాడు.

శంకరప్రాక్త మగు కావేరి కీ చిక్కులన్నియు లేకుండ నర్మదోపనదిత్వ మంగీకరింపదగినను.

కావేరి నర్మదలసొందున కింకొక ప్రమాణమును జూపనగు. కలకత్తాపైకొట్టజ్జిగ నుండిన పార్లిటెక్ న్యాయమూర్తిగారు వ్రాసిన ఏకామంట ఇండియన్ హిస్టారికల్ ట్రెడిషన్ (Ancient Indian Historical Tradition) అనుగ్రంథమున కావేరినర్మదల ప్రశంస ప్రసక్తమై నర్మదకు కావేరియనునొకయుపనది యున్నటుల ప్రమాణముగ జూపబడినది. ఉపనది యయ్యను ఈకావేరి యుత్తవజన్మచే విరాజిల్లుచున్నది. ఈమె యుననాత్వుని మనుమరాలుగ బుట్టి కాన్యకజ్వరాజుగు జహ్నుని భార్యయై యుననాత్వుని కాపవశమున నదియై నర్మదం గూడినదట.

౫ పూర్వోత్తరే పారలికాభిధానే నదాశించ తం గిరిబా సమేతివే, సురాసురా రాధితిపాదపద్మం శ్రీవైద్య నాథం సతతం నమామి.

౬ ఆమర్దసంక్షే నగరేచ రమ్యే విభూషితాంగం వివిధైశ్చ భౌగైః, సద్భుక్తిము క్తిప్రద మీశ మేకం శ్రీనాగ నాథం శరణం ప్రపద్యే.

ఈ శ్లోకద్వయమున వైద్యనాథనాగనాథతేత్రము లిందుక. వ్యాఖ్యానము నపేక్షించుచున్నవి. అయిదవ శ్లోకమున జెప్పబడిన వైద్యనాథతేత్రము పూర్వోత్తర భాగమున పారలికమనుస్థలమున నున్నటుల శంకరులు చెప్పియున్నారు. పరశీతేత్రము నైజాముగారంటిడు ప్టేటరై ల్వేలూ పింగ్లలి ప్టేషనుకు 17 మైళ్లదూరమున నున్నది. పూర్వోత్తరముని దిశ్చిర్రేతము చేయబడి యుండుటచే ఆరవశ్లోకములోని నాగనాథ తేత్రము

నవేక్షించి ఈవిశేషము చెప్పబడినటులున్నది. నాగ నాథత్రైతము పై వైద్యనాథమునకు ఇరువదిమైళ్ల దూరములో నున్నది. దీనినే అవుండా నాగనాథమనియెదరని తెలియుచున్నది. “ఆనుద్” వికృతి “అవుండా” యని తోచుచున్నది. వైద్యనాథమున పేరుగల త్రైతములనేకస్థలములలో నున్నవి. నేపాలప్రాంతముల నొకటియు, కలకత్తా సమీపమున నొకటియు, తంజావూరు జిల్లాలో నొకటియు గలవు. శంకరస్తుతమయిన నాగనాథముగాక దక్షిణజిల్లాలలో నొకనాగనాథ మున్నటుల దెలియుచున్నది. కావేరీనాయమె వీనికిని అన్వయించుచున్నది. మనభూర్వికులు దక్షిణదేశమున నాటు కొనుకొని తాము పూర్వము నివసించియుండిన స్థలాభిమానముచే ఆత్రైతనామములనే యటచునట్లు నెలకొల్పుచుండిరి.

2 సానంద మానందవనే వసంతమ్ ఆనందపంపం స్మృత పాపబృంహమ్, వారాణసీనాథ మనాథనాథ, శ్రీ విశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే.

ఇందు శ్రీకాశీవిశ్వనాథస్వామి సంబోధింపబడి యున్నాడు. కాశీగాక ఇంకొక వారణాసి యెచ్చట నైన యున్నటులు దెలియుటలేదు. అంతియకాక కాశీ త్రైతమునకు సంకల్పగులలో “ఆనందవనే, మహాశ్వశానే” యని చెప్పదురు. ఈ స్లోకమున “వారాణసియు” “ఆనందవనము”ను న్రస్తుతింప బడకుండిన ఈ విశ్వనాథు డేవల్లవాడగునో. వేంకటగిరిలో నొక “కాశీ విశ్వనాథస్వామి” యే యున్నాడు. ఇంక ననేక గ్రామములలో విశ్వనాథాలయములు గలవు.

౩ యో డాకినీశాకినికానమాజే నిషేవ్యమాణం పితౌతశ నైశ్చ్యే, నదైవ భీమాదిపప్రసిద్ధం తం శంకరం భక్త హితం నమామి.

ఈత్రైతము టెంగాం ప్రేషకాసమీపమున నున్నది. ఈమూర్తి కాకినీడాకిని సమాజములలో నిషేవ్యమాణుడుగ వర్ణింపబడియుండుటచే యుగ్రమూర్తిగ నుండును. అందుచేతనే భీమాదిపప్రసిద్ధుడైయున్నాడు. ఈలింగార్చనమునండి వెడలు జలస్నానవే భీమానది యైనదని కొందరు చెప్పుదురు. భీమశంకరమూర్తి లీత్రైతముననే కాక యితరస్థలములందును గలరు. ఆచార్యుల

వారు ఈత్రైతమునే స్తుతించియున్నారు. ఈత్రైతము ధాకా (Daca)గ యుండవచ్చునా యను ననుమానమున కనకాశము గలదు. అయితే ధాకా (Daca) యందు ధాకేశ్వరీదేవికి ప్రాశస్త్యముగలదు గాని ధాకేశ్వరునికి లేదు. ఈవిషయ మింకను వివర్ణింపదగును.

౪ శ్రీతామ్రపర్ణి జలరాశియోగే నిబగ్ధ సేతుం నిశి బిల్వపత్రైః, శ్రీరామచంద్రే సమర్పితం తం రామేశ్వరాఖ్యం సతతం నమామి.

శ్రీరాముడు సేతువు నెచ్చట కట్టినదియు నిర్ణయింపవలసియున్నది. ఈస్లోకము ననుసరించి తామ్రపర్ణిజలరాశియోగమున సేతుబంధమయినటుల దెలియుచున్నది. సామాన్యజనశ్రుతియు లోకాచారమును సేతుబంధము రామేశ్వరమనద్వీపముకడ నైనటులు జూపుచున్నవి. అచటిలింగమునకు రామేశ్వరలింగమని పేరుండుటచే రామేశ్వరపక్షమే బలవత్తైవని వాదించవచ్చును. అయితే యిప్పటి రామేశ్వరముకడ తామ్రపర్ణి జలరాశియోగములేదు. తామ్రపర్ణి జలరాశియోగము తిరునల్వేలి జిల్లాలో గలదు. యాత్రీకుల రామేశ్వరము రామనాథ పురంజిల్లాకు తూర్పున నున్నది. తామ్రపర్ణి సాగర సంగమమునకును ఇప్పటి రామేశ్వరమునకును సంబంధపడుటలేదు.

రామాయణ యుద్ధకాండ—సర్గ ౧౨ స్లో 2౪ నందు “దశయోజనవిస్తీర్ణం శతయోజనమాయతమ్” అని సేతువుయొక్క పొడవును నెడల్పును జెప్పబడియున్నది. ఇందువలన కన్యాకుమారిమొదలు రామేశ్వరద్వీపమువరకు గల స్థలమంతయు ఈ సేతువుయొక్క విస్తీర్ణమున జేరగలదు. అట్లయినను తామ్రపర్ణి జలరాశియోగమునొద్ద రామసేతు వుండవలయును. దీని సమన్వయము చేయుటెట్లు? శంకరవాక్కు—అమోఘము. వారి కాలమున భూజలముల స్థితులు ఈ స్లోకార్థమునకు సరిపోవు చుండినవి చెప్పినయెడ ఇప్పటి తామ్రపర్ణి ముఖద్వారమునకును రామేశ్వర ద్వీపమునకును 1౬0 మైళ్ల పైబడినవ్యవధి యుండవచ్చును. ఈ రెంటిలో దేనికి స్థానస్థంశము గలగనో? ఆచార్యులవారు స్తుతించిన రామేశ్వరలింగము ఇప్పటి రామేశ్వరములోనిది కాదని యూహింపవచ్చును. రామునిసేతువు యిప్పుడు రామేశ్వరమునొద్ద

కట్టబడియుండినయెడల వాల్మీకి వర్ణనమున కిందుక భేద మగుచున్నది. నలనేతువు ఉత్తరముననుండి దక్షిణమునకు వ్యాపించినటుల రామాయణమున గనుపడుచున్నది.

హరయో దక్షిణం పారం

గమిష్యన్తి సమాగవాః—యుద్ధ. ౧-౧౮.

బగామ రామో ధర్మాత్మా

సన్తనోఽదక్షిణాం దిశమ్—యుద్ధ. ౪-౨౪.

సాగరస్యాత్తరే తీరే

సాధు నేనా నీవేశితా—యుద్ధ. ౫-౧౧.

ఇత్యాదుల విమర్శింపవగు. మరియు సీతాస్వేషణ నముకై వెడలిన వానరయోధము “దక్షిణస్య సముద్రస్య సమాసా ద్యోత్తరాం దిశమ్” యని (కిష్కి-ంధా. స. 64. శ్లో. 4) గలదు.

ఈ వానరయోధము నింగ్యపర్వతమున నుండి బయలుపెడలినది.

వింధ్యా దుత్థాయ సంప్రాప్తం

జలధే స్తీర ముత్తరమ్. సుం. 3౫-౬౮.

తతోహి వన్యధే గంతుం

దక్షిణో దక్షిణాం దిశమ్. సుం. ౧-౧౧.

ప్రచేదే హరిశార్ంగాలౌ

దక్షిణా దుత్తరాందిశమ్. సు. ౫౬-౨౫.

యేతు త్రత్రోత్తరే తీరే

సముద్రస్య మహాబలాః. సు. ౫౭-౮.

దక్షిణా తీర ముదధే

గ్లంకా యత్రచ సా పురీ. సు. ౫౮-౪.

ఇత్యాద్యనేక ప్రమాణవాక్యములవలన లంక సముద్రమునకు దక్షిణమున నుండినదనియు రామునివండు ఉత్తరముననుండి దక్షిణమునకు నడచినదనియు స్పష్టపడు చున్నది. లంక యిప్పుడు రామేశ్వరపు క్రేవ నుండిన యెడల నేనాపథము ఉత్తరముననుండి దక్షిణము నకు పోయియుండుదు. తూర్పుదిశకు పోయియుండ వలయును. ఆదిక్కునకు దరలినటుల వాల్మీకి చెప్పి యుండలేదు. మరియు కీర్తిమూర్తులగు మహామహో పాధ్యాయ తిరుమిశనల్లూరు రామసుబ్బాకాస్త్రిలవారు రచించిన రామనేతునిగర్భయమును చిన్నగంభమునను నలనేతు పథము ఉత్తరదక్షిణములుగ నుండినదనియే

బహుప్రమాణపురస్కరముగ నిష్కర్ష చేయబడియున్నది. తామ్రపర్ణిజలరాశియోగము భరతఖండముయొక్క దక్షిణాగ్రముననే కలదు. భూగోళవిధానజ్ఞు ల్లోకార్థమును సమన్వయము చేయవలయును. హిందువులు ఏరేవున సింధున్నానము చేసినను అదియే నేతుస్థుట్టమనుకొని అదియే ధనుష్కూటియనిసంకల్పించి రామగనుర్వాముల నిమకలోలిఖించి ధ్యానించి స్నానమున కుపక్రమింతురు. ఈయైతిహ్యము నాశ్రయించియు ఇపుడు రామేశ్వర మువద్ద నేతువు నంటి కోవ యొకటి సముద్రమధ్యమున గానవచ్చుచుండుటచేతను ఇదియే రామునినేతునని పామర జనులు వాడజొచ్చియుండురు. నేతుస్థాననిర్ణయము చేసి శ్రీ యాచార్యులవారి శ్లోకమును శీరపరుపవలయును.

౧౦ సింహాద్రి పార్శ్వేపి తతే రమం తం గోదావరీతీర పవిత్రదేశే, యద్భర్తా త్పౌతకజాతనాళః ప్రజా యతే త్ర్యంబక మీశ మీడే.

ఈ త్ర్యంబకేశ్వరము నాసికాసమీపమున నున్నది. నాసికాత్ర్యంబకముల, యాత్రికుల్గు గలిపి చెప్పుదురు. ఈ త్రేత్రసమీపవర్తియగు సింహాద్రి గుర్తింప నలవిగాకున్నది. “సహ్యాద్రిశీర్షే విమలే వసంతం” అని పాఠాంతరము గలదు.

ఇది సింహాద్రియగునుగాక సహ్యాద్రియగునుగాక. విశాఖపట్టా సమీపమున నుండు సింహాచలము మాత్రము గాజాలదు. ఈసింహాచలముకడ త్ర్యంబకేశ్వరమున్నటుల ప్రసిద్ధిలేదు. అంతియకాక గోదావరికిని ఈ సింహాచలమునకును దాదాపు 15 ఆనుడలుండును. గోదావరీ జిల్లాలో నేమాలనుండి వచ్చు బ్రాహ్మాయోధకుడును గోదావరీతీరవాసినని చెప్పుకొనుట కలిగియున్నను పదే నానుడల దూరమువారి కీనుట్టరికము గలుపవగదు. సింహాచలములోని మూర్తి శివుడా విష్ణువాయును సం దేహమున కవకాశముగలరు. నిజస్వరూపము చిదంబర రహస్యమును బోధియున్నది. సింహాద్రియప్పనికి సంవత్సర మున కొకనాడు గంభలేపనము ఐవలించి పెంటనే నూత్న లేపనము నలచుదురు. యథాస్థి లోకమునకు వెల్లడి గాకుండుటయే ఈలేపనోద్దేశమై యుండునా?

౧౧ హిమాద్రిపార్శ్వేపి తతే రవంతేం సంపూజ్యమానం సంతం మునీంద్రైః, సురాసురై ర్మృత మహోర గాద్యైః కేదారసంజ్ఞం శివ మీశ మీడే.

చేసిరి. వినాయకప్రత్యుత్తమునకు బంగారముతో గాని వెండితోగాని గజపతి ప్రతిమ చేయించుకొన వలయు ననియు, అందుకు శక్తిచాలనివారు “వృద్ధాయం కుర్యాత్” యని చెప్పబడినటుల ప్రత్యుత్తములందునలె యాత్రలందును విత్త శాక్యగోషము కలుగ కుండునటుల పూర్వికలు యాత్రికుల కిట్లు వసతుల నమర్చినారు.

పురాణేతిహాసములలోనను స్తోత్ర కడంబముల లోనను స్మరింపబడియుండు నదులు త్రేత్రములు అన్నియు ఇప్పుడు భరతఖండమున గలవా లేక ఆర్యులను వారొకరు భండంతరములనుండి భరతఖండమును బ్రవేశించినపిదప వారివారి ప్రాచీనాభిమానముల కొలది పూర్వనివాసముల పేళ్లను లేమ నూత్నావాసములకు బెట్టుకొనుచుండిరా యను నిత్యాదివిమర్శకు మన విద్యావిచక్షుణులు ప్రయత్నింపవలయునని ఈశుష్కప్రన్యాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశమైయున్నది. బైబిలులోని ఓల్డ్ టెస్టమెంటు (Old testament) అను పురాణభాగమున దేర్కొనబడిన స్థలజలముల నిష్పత్తి పాశ్చాత్యశోధకులు గనిపెట్టి వానియాకరములను ఆధునిక నామములను సాధించుచున్నారు. ఇట్టివిమర్శను మన వారును ప్రారంభించి పురాణాదులలోని గిరినదిగ్రామాదు లును గనిపెట్టవలయును. విమర్శయు పరిశోధనమును ప్రయోగింపకయే ఆప్తవాక్యముగ అనేకవిషయముల మన మంగీకరించుచున్నాము. ఒక యుదాహరణమును గొందుము:—

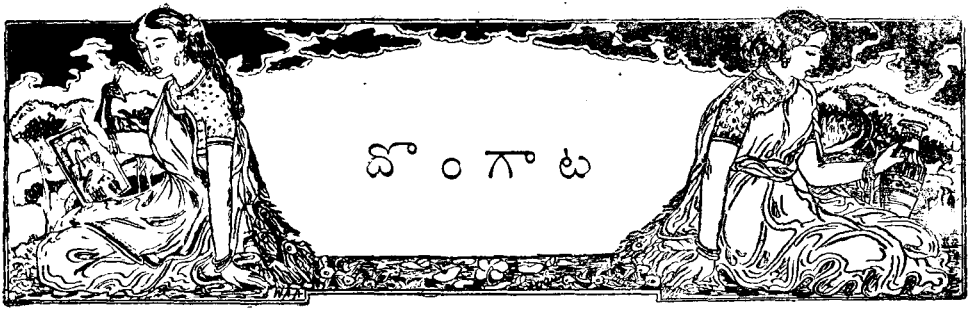
రామాయణమున బాలకాండయందు వర్ణింపబడిన గంగావతారము ఇప్పటి గంగానదికి (Ganges) సరిపోవు చున్నది. ఆకాశమున నుండి గంగ, శివజటాజూటుమునఁ జేరి యటనుండి విడువబడి బిందుసరమువంక క్షేరి ఏడు ప్రవాహములయినదట. వాల్మీకివాక్కునే యనుసరింతుము. తస్మాం విసృజ్యమానాయాం సప్తస్రోతాంసి జజ్ఞిరే, హ్లాదినీ పావనీచైవ నశినీవ తథాపరా. తిస్రా ప్రాచీన దిశం జన్మ్య గంగా భీవజ్జూ శ్చుభాః, సువత్సృతైస్ సీతాచ సింధుతైస్ మహానదీ. తిస్ర స్త్రీతా దిశం జన్మ్య ప్రతీచీంతు శుభోదకాః, సప్తమీ చాన్యగా త్రాసాం భగీరథ మఖ్యో నృపమ్.

శంకరు శిరముననుండి బయలుపడెడినగంగ యేడు ప్రాయలై అందు మూడు పడవటి దిక్కునకును మూడు

తూర్పుదిక్కునకును ప్రవహించినటులను యేడవది భగీర థునికెంటు నడచి నాగరగామియైనటులను దెయ్యు చున్నది. ఈ సప్తము స్రోతస్సు యేదిక్కున జని సరిష్ప తిం గూడెనో? ఇప్పటి గంగనలె ప్రాగ్దిశ యనునడల హ్లాదిని, పావనీ, నశినగణములో జేరవలయుగదా? పూర్వ పశ్చిమశాఖా పరిసంఖ్యాన ముదాహృతశ్లోకమున వివరింపబడియున్నది. భగీరథాన గామినియగు శాఖ వరించిన సముద్రుడెవడు? ఉత్తరమున కెదురెక్కుట యసంభవము. దక్షిణ దిక్కుకటియే మిగిలియున్నది. ఇప్పుడు లోకమంతయు గంగయని పూజించునది హిమా లయముననుండి కొంత దవ్వ దక్షిణమున కేగి యటనుండి పూర్వాభిముఖముయి తూర్పుదిశనే సముద్రము చేరు చున్నది. పరిశిష్టన్యాయముచే నిదియే భగీరథుడు దెచ్చిన గంగగ నుండవలయును. దక్షిణమునకు ప్రవహించి సముద్రము చేరినశాఖ యొకటియులేదు.

గంగావతార ప్రశంస మార్కండేయ పురాణ మునగూడ గలదు. “భవానీవిభుండు హిమవతంబువొన నాగంగ విడిచిన నది యేడుప్రవాహంబులయ్యె. అందు మూడుప్రవాహంబులు పూర్వముఖంబులు మూడు ప్రవా హంబులు పశ్చిమ ముఖంబులు నై చని యుదధింగలనె. ఏకప్రవాహరూపంబున భగీరథురధంబు ననుగమించి దక్షిణ ముఖంబై “చని X X X గంగవనధి బాలు పుగ నూడె” యని ఆపురాణముననున్నది. ఇప్పటి భాగీరథి యేదిక్కునబోయి సముద్రమును జేరుచుండు నదియు భూఫలమునదేయగలదు. దక్షిణదిక్కుని చెప్ప నలవికాదు. భగీరథునిగంగ యంతరించెనా లేక యర్వా చీనకాలమున ప్రాచీనపథము దప్పించి నదియా.

ఇట్లు సందిగ్ధవిషయము లనేకములు గలవు. ద్వాదశ లింగత్రేత్రముల ననుసరించి దిక్పాత్రముగ కొలది ప్రసంగ మిందు జేయబడియున్నది. భూగోళ శాస్త్రశోధకు లీవిషయమున దిగి పురాణేతిహాసాదులలో ప్రశంసించబడియుండు పురగిరినద్యాది విమర్శయెట్లు దేశచరిత్రకు గొప్పసహాయముగ నుండును. ఈవిషయ మున బరిశ్రమ చేయుటకు విదేశీయులకంటె స్థలజ్ఞులగు దేశీయులకు సౌకర్యము లెక్కుడుగ నుండగలవు.

త్రిపురాన వేంకట సూర్య ప్రసాదరావు కవిగారు

“న మాతం శక్యం మే నయనయుగ మాళీకరతలైః
తనుజ్యోత్స్నా చేయం విఘటయతి గాఢాంధ తమసః,
సఖినా మాహూతిం విరచయతి మే గంధ నిసహః
గుండంతాం మాతా హసితవదనా చుంబతిముఖమ్.”

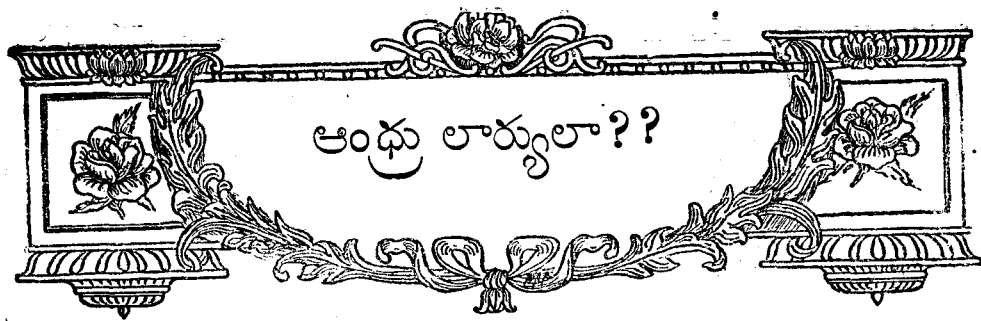
క. చెలులకు నా కనుగవ చే, రలమీఱుఁ దమంబు నొడలి ప్రభయడఁచుక మై
వలపు చెలులఁ బిలుచు నని పొ,గులు సుత మొగముక జనని నగుచు ముద్దిడియెక.

చ. చెలులకు నాదుకన్నఁగవ చేరల మూయఁగరాని దయ్యె మై
నొలసెడు పండువెన్నెల లయో! విరియిఁచెడుఁ జిమ్మ చీకటి
బిలుచుచునుండు నెచ్చెలుల మేనిసుగంధ మిఁ కేమిసేతు నం
చలయిక నేడ్చుకూతు వదనాబ్జము ముద్దిడుఁ దల్లి సప్రసూచుక.

అచ్చ తెలుగు

సీ. కొలఁదిమీఱుచు నెచ్చెలులకుఁ జేరలమూయఁ, గారానిదయ్యె నా కన్నదోయి
గాటంపుఁ జిమ్మచీకటులఁ జిమ్మెడునాదు, నెమ్మేని పండు వెన్నెలలతేట
ఇదె యిందు డాగె రాచే యంచు బోటులం, బిలిచెడుక నామేన నొలయుతావి
మొగముపై జిమ్మని ముసరుచున్ వీడక, మెటూడి చీకాకు పెట్టుఁ దేట్లు
సే. ఆడుకొనుటకుఁ బనికిరావనిరి సకియ, లకట నేనేమి నేతునే యమ్మ! యనుచు
ముద్దలొలుక నేడ్చుచునున్న ముగుదకూతు, మొగముదమ్మిని ముద్దిడు నగుచుఁదల్లి.

మామిడిపూడి వేంకటరంగయ్య గారు, ఎం. ఎ.

ను ప్రసిద్ధులగు చిలుకూరువీరభద్రరావు గారు “ప్రాచీనాంధ్రులెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?” అనుశీర్షికతో ఈ పత్రికలో ఇది వరకు ఆరువ్యాసములు ప్రకటించి ఇంతకు పూర్వ మెవ్వరికిని తెలియనిసంగతు లనేకములను తెలియజరచుచు నేను “శారద”యందును “సారస్వతసర్వస్వ”మందును సూచించిన అంశములను కొన్నిటిని ఖండించుచుండుటచే వారిసిద్ధాంతములలోని సత్య మెద్దియో ఎరుగదలచి వారివ్యాసముల ననేకపర్యాయములు చదివి అందుపై నాకుతోచిన ఆభిప్రాయములను పాఠకులకు తెలుప ప్రయత్నించుచున్నాను. 1924 ఆగస్టు “శారదలో” వారు నన్ను గురించి ఈవిధముగ వ్రాసియున్నారు. “నే నొకవ్యాసమును భారతిలో బ్రకటించుటకు బ్రారంభించినతోడనే నేను చెప్పదలచినదంతయు చెప్పినీయకయేనాసిద్ధాంతములను ఖండించుటకు దొరకొనిరి.” కాని వారి ఛోరణి చూడగా కొన్ని సంవత్సరములకుగాని వారిరచన పూర్తిగానట్లు తోచుచున్నది. “మనచరిత్ర మంతయు మహాభారతమం దిమిడి యున్నది. ఇది రెండువేలపుటలకు మించిన గ్రంథమగుచున్నది” అని వారు వారి మొదటివ్యాసమందు చెప్పియుండుటచేతను, ఇం

తటిగ్రంథమును వ్యాసరూపముగ మానవత్రికలో నష్పడస్పడు ప్రచురించినయెడల గ్రంథము ముగియుటకు చాలకాలము పట్టుటచేతను, వారి అభిప్రాయములవైఖరి ఇప్పటికే చదువరులందరికి తెలిసియుండుటచేతను ‘శారద’లో వారు నాకొరకు చేసిన హెచ్చరికను గమనించక నాయభిప్రాయములను వ్యక్తపరచుట కుపక్రమించితిని. ఇదిగాక, నే నీవనికి పూనుకొనుటకు వారు నన్ను గురించి చేసిన ఖండనమాత్రమే కారణముకాదు. వారిసిద్ధాంతములు విశేషములుగ నుండుటయు, వారివంటివండ్లితులు ‘చరిత్ర’ యనుపేరుపెట్టి ఏమి వ్రాసినను చెల్లుచుండుటచేతను, వారు వ్రాసిన విషయములను గురించి పక్షాంతర మొక్కటి యున్నదనియు అది వ్యక్తమైనగాని వారి వ్రాతలలో సిద్ధాంతము లనదగినవేవియో, వట్టి ఊహ లనదగినవేవియో తెలుసుకొనుటకు వీలులేకపోవుటచేతను నే నీవనికి పూనితిని. “ప్రాచ్యులుగాని పాశ్చాత్యులలో మరియెవ్వరుగాని తెలుపని విషయములను భగవదనుగ్రహమువలన నేను జెలిసికొని మీకు తెలుపుట సంభవించుచున్నది,” అని వారు తన్ను గురించి వ్రాసుకొని యున్నారు. నేను వ్రాయవిషయములంతటి గూఢములు కావు. అయినను పేలవములని

నామాటలను తృణీకరించక నావ్రాతను మన్నింప పాఠకులను కోరుచున్నాను.

యముల నన్నిటిని చేర్చుటచే వీరివ్యాసము లింతటిదీర్ఘము లైనవి.

1. వీరభద్రరావుగారిది పురాణాభిగ్రాహిత్రకాండ. విష్ణుపురాణములు 'సర్వం విష్ణుమయంజగత్' అనియు, శివపురాణములు 'సర్వంశివమయంజగత్,' అనియు, ప్రతిపాదించుటకు పూనుకొనినట్లు వీరు 'సర్వమంధమయం జగత్' అను సిద్ధాంతమును నెలకొల్పుటకు కంకణముగట్టుకొనియున్నారు. అందుచే వీరు వ్యాసములకు 'అంధపురాణ' మని పేరుపెట్టిన యోగ్యముగ నుండునని మనవిచేయుచున్నాను. 'ప్రాచీనాంధ్రులెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?' అను ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పటకుబదులు భరతఖండము లోనివారందరు ఆంధ్రులు (అంధులు) అని రుజువుచేయుటయే వీరి యద్వైతమైనట్లు కనుపడుచున్నది. వీరిదృష్టికి కారవులు పాండవులు వైదేహులు లిచ్చవులు హైహయలు భార్గవులు అంగిరసులు వానరులు (రాక్షసులగురించి వీరిఅభిప్రాయ మింకను తెలియలేదు) రామలక్ష్మణులు మున్నగువారందరు ఆంధ్రులే. ఆంధ్రులు కానివారు ప్రపంచమందు లేరు. వీరశైవము వీరవైష్ణవము వీరశాక్తము లోనగుమతములవలె వీరిది వీరాంధమతమని చెప్పతగి యున్నది. కావున పౌరాణికుల మార్గము ననుసరించి వీరు గ్రంథమువ్రాయుచున్నారని చెప్పవచ్చును. అప్రస్తుతాంశములనేకములను చేర్చుటచేత మనభారతరామాయణములు పురాణములు కడుదీర్ఘములైనట్లు శీర్షికలోనిప్రశ్నకు జవాబివ్వక తోచినది.

2. వీరిశీర్షికలోని "ప్రాచీనాంధ్రులెవ్వరు?" అనువాక్యమందలి "ప్రాచీన" శబ్దమునకు వీరు నిర్వచనము గావించలేదు. అందువలన చదువరులకు కొంతకష్టము సంభవించియున్నది. 'ప్రాచీన' మనగా వైదిక యుగమా లేక శాద్ధయుగమా లేక హానుత్సాంగుకాలమా? ప్రాచీనమునకును నవీనమునకును ఎప్పటినుంచి వీరు హద్దు ఏర్పరచియున్నారు? ఈహద్దేదియో నిర్ణయించినగాని ప్రాచీనాంధ్రులార్యులో కారో చెప్పటకు వీలులేదు. వీరిసిద్ధాంతమున యజ్ఞయాగాది కర్మలమూలమున మోక్షము వచ్చుననుమత మవలంబించినవారు ఆర్యులు. ఆర్యులను మాట మతమును సూచించునదిగాని జాతిని సూచించునది కాదు. దీనినిబట్టి ఒకప్పుడు ఆర్యమతమును స్వీకరించనివారు కాలాంతరమున స్వీకరించుట అసంభవము కాదుగదా? ఋగ్వేదకాలమందు "ఆంధ్రులు" ఆర్యమతావలంబకులు గాక తర్వాత ఆర్యమతావలంబకులై యుండకూడదా? ఆర్యమతము కాలక్రమమున దేశమందంతట వ్యాపించెనని వీరభద్రరావుగారి రంగీకరించి యున్నారు. దీనినిబట్టి బహుప్రాచీనకాలమున ఆంధ్రులార్యులు కారనియు క్రమక్రమముగ ఆర్యులైరనియు చెప్పట వీలుపడుచున్నది. లిచ్చవులు విదేహులు అంగులు వంగులు లోనగువారి ప్రశంసను తమవ్యాసములలో విస్తారముగ తెచ్చిపెట్టుటకు "ప్రాచీనమున కెద్ది హద్దో నిర్ణయించినది?" అను ప్రశ్నకు సమాధానముగా "ప్రాచీన" అను పదమును వాడక

షక పోవుటయే కారణము. ఇప్పటికాలమందు ఆంధ్రభాష మాటలాడువారును ఆంధ్రదేశమందు కాపురముండువారును ఆంధ్రునిదామనము చెప్పుచున్నాము. ఈమాంధ్రులలో ఆర్యులెవరు? అనార్యులెవరు? విభజించి చెప్పటకు వీలున్నదా?

“ఆర్య” అనుమాటకు వీరభద్రరావు గారు కల్పించిన అర్థము ననుసరించినయెడల వేదకాలమందలి ఆంధ్రులు ఆర్యులుకారనియే చెప్పవలసియున్నది. “కర్మయుక్తు లార్యులు కర్మహీనులు దస్యులు”. “ఆర్యశబ్దమునకు గాని ద్రావిడశబ్దమునకుగాని చర్మములరంగుల తోను రూపరేఖావిలాసములతోను సంబంధ మెంతమాత్రమును లేదు. ఆర్యశబ్దము మతాచారకర్మలతో సంబంధించి వాఙ్మయమున వక్కాణింపబడినదై యున్నదిగాని కేవలము జాతివరమైనదికాదు” అని వీరు వ్రాసియున్నారు. వైదిక వాఙ్మయమందు ఆంధ్రులను గురించిన ప్రశంస ఐతరేయ బ్రాహ్మణమం దొకచోట తప్ప వరయెచ్చటను గనుపించదు. ఆకాలపు ఆంధ్రులనుగురించి మన మెట్టిసిద్ధాంతముల ప్రతిపాదించదలచినను వాటికన్నిటికిని ఆవాక్య మొక్కటియే ఆధారముగాని మరి ఆధారములులేవు. ఆవాక్యమందు ఆంధ్రులు పుండ్రులు శబరులు పుళిందులు మూతిబాలు దస్యులని చెప్పబడియున్నది. దీనినిబట్టి దస్యు లార్యులైనయెడల ఆంధ్రులుకూడ ఆర్యులగుటయు దస్యు లార్యులుకాని యెడల ఆంధ్రులు కూడ ఆర్యులుకాక పోవుటయు సంభవించుచున్నది. దస్యు లార్యులా కారా? దస్యులను

గురించి వీరభద్రరావుగారు ఈ విధముగ చెప్పియున్నారు. “ఇంద్రాగ్నులను దస్యులు పూజింపరు. అన్రతులు అశన్రతులు అన్యన్రతులు అనగ్నిత్రులు అయజ్వులు అయజ్వానులు అబ్రహ్మలు బ్రహ్మద్విషులు అనిద్రులు అని దస్యులు ఋగ్వేదములో వలువోట్ల వర్ణింపబడరి.” అనగా ఆర్యకర్మలను ధిక్కరించి మతాంతరము నవలంబించిన వారలేకదా దస్యులు. ఈదస్యులలో నొక్కరగు ఆంధ్రులు ఆర్యులుకారని దీనినిబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. ఈకాలమున హిందువులకు మహమ్మదీయులకు ఎట్టిభేదము కలదో అట్టి భేదమే ఋగ్వేదకాలమున ఆర్యులకును దస్యులకు నుండెను. ఏకకాలమం దొకడు హిందువు గను మహమ్మదీయుడుగను ఎట్లుండగలడు? అదేవిధమున దస్యులు ఆర్యులు కాజాలరు; ఆర్యులు దస్యులు కాజాలరు. ఆంధ్రులు దస్యులలో నొకశాఖవారనితప్ప వారిని గురించి మరేమియు మనకు తెలియదు. చదువరులను భయపెట్టి లేనిపోనిగడవిడ చేయుటకై వీరభద్రరావుగారు ఇంతటిగ్రంథమును కల్పించిరేకాని ‘ఆర్య’ ‘దస్యు’ శబ్దములకు వారుచేసిన అర్థమునుబట్టి ఆంధ్రు లార్యులు కారనుట నిర్వివాదాంశము.

వారివాఙ్మయములలో ఈసందర్భమున మరియొకచిత్రముగూడ కన్పించుచున్నది. పైనుదాహరించినవాక్యములో దస్యులు అనిద్రులని అంగీకరించుచు అయిదవవాఙ్మయములో ఏకారణముచేతనో “అంధ్రులర్యులలోనివారని యునుఉత్తరకురుభూములలో వీరు నివసించ

నపుడు ఋగ్వేదవైదికార్యమతము మొలకెత్తిన దీయాంధ్ర సంఘములోనే యనియును నాయ భిప్రాయము" అని చెప్పియున్నారు. అనింద్ర త్వమే ప్రధానలక్షణముగాగల దస్యులలో నొకరగు ఆంధ్రులయందు ఇంద్రోపాసనమే ప్రధాన లక్షణముగాగల వైదికార్యమతము మొలకెత్తినదని చెప్పట హాస్యాస్పదముకదా ఇట్టి పరస్పరవిరుద్ధములగు వాక్యములెన్నియో వీరివ్యాసములందుండుటచే వీరినిశ్చితాభిప్రాయ మిదియని చెప్పటకు వీలులేకున్నది. బహుశః వీరి కింకను ఈవిషయమై నిశ్చితమగు అభిప్రాయము కుదురలేదేమో యనుసందేహముకూడ కలుగుచున్నది.

తమసిద్ధాంతమును రుజువుపరుచుటకువీరు మరియొకమార్గము నవలంబించి ఆర్యులు నాగరికులనియు దస్యులుకూడ నాగరికులే అనియు అందుచే ఆర్యులు దస్యులు ఒక్కరే అనియు చెప్ప సాహించిరి. చీనాదేశస్థులు నాగరికులు; ఇంగ్లీషువారుకూడ నాగరికులు. దీనినిబట్టి చీనావారును ఇంగ్లీషువారును ఒకే జాతివారని నిర్ణయించుటకు వీలుకలుగునా? ఇదిగాక ఒకే జాతియందు పుట్టినవారిలో కొందరు నాగరికులుగను మరికొంద రనాగరికులుగను ఉండవచ్చును. దానినిబట్టి నాగరికులంద రొక్కజాతియనియు, అనాగరికులు మరియొకజాతివా రనియు చెప్పట యుక్తియుక్తమా?

ఇట్లే వీరు ఐరేనియన్ భాషలో దస్య శబ్దమునకు గల అర్థమును పురస్కరించుకొని ఆంధ్రులకును ఆర్యులకును ముడిబెట్టచూచిరి.

“ఐరేనియన్ రాజగు డెరయసు” శాసనములో దస్య శబ్దమునకు ప్రజలని అర్థమట. వేద భాషలోని విట్కబ్దమునకు గూడ నిదియే అర్థము. అనగా ‘విశు’లు “దస్య”లు ఒకరే. విశులనగా వైశ్యులు. వైశ్యులార్యులు. కావున దస్యలుకూడ ఆర్యులే”. ఈ వాదములో రెండులోపములు కనబడుచున్నవి. మొదటిది వేదభాషయందు దస్యశబ్దము విట్కబ్దముతో సమానార్థకముగ వాడబడి యుండలేదు. డెరయసుకు సుమారు రెండు వేల సంవత్సరములకు పూర్వ మెప్పుడో రచింపబడిన ఋగ్వేదములోని దస్యశబ్దమున కాకాలము (ఋగ్వేదకాలమున) న ఎట్టి అర్థముండెనో మనకు స్పష్టముగ తెలియుచుండగా ఆయర్థమును వదలి డెరయసు కాలమునాటి అర్థమును గ్రహించుట యుక్తమా? దస్యశబ్దమును డెరయసు ఏ అర్థమున వాడెనో ఆయర్థమందు ఋగ్వేద ఋషులు వాడియుండలేదు. రెండవలోప మేమనగా: డెరయసుకుపూర్వము దస్య శబ్దము ఐరేనియన్ భాషలో ‘శత్రువు’ ‘శత్రు దేశము’, ‘రాష్ట్రము’ అను అర్థములలో వాడబడియున్నది. ఐరేనియన్ లోని దస్యశబ్దమునకును వేదభాషలోని దస్యశబ్దమునకును సంబంధము కలుపగోరినయెడల ‘శత్రువు’ అను అర్థమున ఆరెండుభాషలలో నాపదము లుపయోగింపబడిన ట్లాహించుటయే సమంజసము. శత్రుత్వ ముండుటచేతనే ఆర్యేతరులను ఆర్యులు దస్యులనిపిలుచుట సంభవించెను. వీరభద్ర రావుగారు కల్పించిన అర్థము నవీనము

గాని ప్రాచీనముగాదు. (Vedic Index Vol. 1, P348-9)

3. ఈవ్యాసములను వ్రాయుటలో మత మందును నాగరికతయందును ఆంధ్రు లార్యు లతో సమానులని నిరూపించుటమాత్రమే కాక ఆంధ్రులు ఆర్యులు ఒకేజాతివారని రుజువు పరుచుటకూడ వీరభద్రరావుగారి యుద్దేశ మని తోచుచున్నది. 'జాతి' యనుమాట నొక్కొక సందర్భమున నొక్కొక అర్థమందు మనము వాడుచున్నను 'రక్తసంబంధముగల ప్రజాసముదాయము' అను అర్థమందు వీర భద్రరావుగారు వాడదలచినట్లు తెలియు చున్నది. 'జాతి' శబ్దమునకు శాస్త్రీయమగు అర్థముకూడ నిదినే. ఒక ప్రదేశములో నివ సింపుచుండువారందరు సజాతీయులా కారా, పరస్పర రక్తసంబంధముకలిగినవారా కారా, అనుదానిని నిర్ణయించుటకాధార మేదైన ఉన్నదా? సాశ్చాత్యదేశములందలి జాతిశాస్త్ర జ్ఞులు శరీరముయొక్క బాహ్యలక్షణములలో కొన్నిటినిబట్టి ఈనిర్ణయమును చేయవచ్చు ననిచెప్పచు, ఈమార్గము ననుసరించి మానవ కోటిని కొన్ని జాతులుగ విభజించియున్నారు. ముఖము ముక్కు కంఠు తల మొదలగువాట యొక్క పోలికలనుబట్టి సామాన్యముగ ఒక రొకరికి గలరక్తసంబంధమును మనము నిరూ పించుచుండుము. ఒకేవంశమందు పుట్టినవారందరిలో సమానలక్షణములు కొన్ని కను పించుచుండుటచేత, సమానశరీరలక్షణములు గలవారగు కొందరిని మనము చూచినపుడు (వారు ఒకేవంశమందు పుట్టినట్లు మనకు

గ్రంథాధారము లేవియు దొరకకపోయినను) వారు సజాతీయులేయని చెప్పటకు సాహ సించుచుండుము. శరీరలక్షణములందు ఎట్టి సాదృశ్యముగాని లేనపుడు ప్రాచీనగ్రంథము లేమిచెప్పినను అట్టివారు సజాతీయులని సిద్ధాంత పరచుట అశాస్త్రీయము. ఈ 'జాతి' శాస్త్రము రెండుక్క సంప్రదాయముల నన్నిటిని విపుల ముగ చర్చించుటకు తగినయవకాశ మిచట లేనందున ఈవిషయము నింతటితో నిలుపు చున్నాను. "జాతి" అనగా ఏమియో వీర భద్రరావుగారు స్పష్టపరచియుండినయె డల ఈ ప్రశంసకూడ అక్కరలేకయే యుండి యుండును.

ఆంధ్రులు ఆర్యులు ఒకేజాతివారని నిశ్చ యించుటకు వీరభద్రరావుగారు రెండు మార్గము లవలంబించిరి (1) "ఆర్యజాతుల వారికంటె దన్యులు భిన్నజాతులవారని తెలుపుశబ్దప్రయోగములు (వేదమునందు) గానరావు. కాబట్టి ఆర్యులు ఆంధ్రులు సజాతి యులుగాని విజాతీయులు కారు. దీనినిగురించి నేను 'శారద' లో విమర్శించి యుండుటచేత ఇప్పు డిచట విపులముగ వ్రాయుట మానుచు న్నాను. ఆంధ్రులు ఆర్యులు సజాతీయు లని తెలుపుశబ్దప్రయోగములువేదమందున్నవా? లేనప్పుడు మనము వారు సజాతీయులేయని ఎట్లు నిశ్చయించగలము? (2) ఆర్యులలో చేరియుండు తెగలవారు కొందరు ఆంధ్ర జాతీయు లగుటచే ఆంధ్రులుకూడ ఆర్యులని వీరిభద్రరావుగారి వాదము. ఈతెగలవారిలో నెవరైన నిజముగ ఆంధ్రులగుదురో మనము విమర్శించి చూడవలెను.

I. “ధృతరాష్ట్రుడు జాత్యంధుడని చెప్పబడి యున్నాడు. జాత్యంధుడనగా జాతిచే అంధుని లేక అంధుడు (అంధుడు). ధృతరాష్ట్ర డాంధ్రుడైనయెడల అతని పూర్వులగు కౌరవులుకూడ అంధులే. కౌరవులు భారతులు. భారతు లార్యులైనట్లు వేదములు చెప్పుచున్నవి. కనుక అంధులుకూడ అర్యులే.” ఈసందర్భమున పాఠకులు రెండు మూడు విషయములను గమనించవలెను. (1) జాత్యంధుడనగా అంధజాతి వాడను అర్థము వీరభద్రరావుగారు క్రొత్తగా కల్పించినారు. పురాణములు స్మృతులు కావ్యములు వేదములు మొదలగు సంస్కృత గ్రంథములందెచటను ఈయర్థముతో ఆమాట వాడబడి యుండలేదు. మహాభారతమును రచించినవాడు ధృతరాష్ట్రుడు అంధుడని చెప్పగోరినయెడల ద్రావిడప్రాణాయామము రీతిగ ఇట్టిచుట్టు త్రోవనేల నడచును? (2) సంస్కృతమందు ‘అంధ’ పదమునకును, ‘అంధ్ర’ పదములకును సంబంధము లేదు. ‘అంధ్ర’ శబ్దమునకు మారుగ ‘అంధ’ శబ్దము ఏకవిగాని ప్రయోగించియుండలేదు. సంస్కృతపదమగు ‘అంధ్ర’ము ప్రాకృతము ‘అంధ’గ మారుట కలదుగాని సంస్కృతభాషలోనే ‘అంధ’ ‘అంధ్ర’ శబ్దములు సమానార్థకములు కావు. (3) ధృతరాష్ట్రుడు అంధజాతివాడుగాని నిజముగ గ్రుడ్డివాడు కాడని వీరభద్రరావుగారు చెప్పిరిగదా? అట్లైనయెడల మహాభారతములోని కథకంతకుగూడ వివరితార్థ మేదియైనకల్పించవలసియుండును. వ్యాసమహర్షి తల్లి

యగుసత్యవతిచే ప్రేరేపింపబడి సంతానమును ప్రసాదించుటకై అంబికవద్దకు వెళ్లినపు డామె, “భయాత్కాశీసుతా తంతు నాశక్నో దభివీక్షితుమ్” (భయమువలనచూచుటకు శక్తిలేనిదయ్యెను); అందుచే

‘కింతు మాతః సజ్జగన్యా దంధవీవ భవిష్యతి,’ (కుమారుడు తల్లిదోషమువలన గ్రుడ్డివాడు కాగలడు) అని భారతముచెప్పుచున్నది. ‘అంధవీవభవిష్యతి’ అనువాక్యములోని అంధశబ్దమునకు అంధజాతి-అంధుడు-అను అర్థమే యుచితమైనయెడల ‘మాతృ వైగుణ్యమునకును’ ఆమె చూడలేకపోవుటకును ధృతరాష్ట్రుడంధజాతివాడగుటకును గల కార్యకారణసంబంధమెది? అంధుల (అంధ్రుల) మాత లందరికి నేడైన వైగుణ్యము కలదా? ఇదిగాక సత్యవతి ‘అంధవీవభవిష్యతి’ అనువాక్యమును విన్నతోడనే

‘నాంధః కురూజాం నృపతి రసురూప స్సహోభన!ద్వితీయం కురుసంశస్య రాజానం దాతుమర్హసి’ అని చెప్పెనుగదా? ధృతరాష్ట్ర డాంధ్రుడగుట వ్యాసుడు అంబాలికకు పుత్రదానము చేయుటలో నెట్లు కారణమగును? ధృతరాష్ట్రుడంధుడగుటయు, అంధుడు కౌరవులకు రాజుకాదగినవాడు కాకపోవుటచేతను ‘అంబాలికాయందు మరియొక కుమారుని బడయు’మని సత్యవతి చెప్పెను. ఈ వాక్యములో ‘అంధు’ డనగా ‘అంధ్రు’డనిస్థిరపరచినయెడలవాక్యమునకంతకు ఏమి అర్థము చెప్పదగియుండును? ధృతరాష్ట్రుని వివాహసందర్భములో మహాభారతమున :

గాంధారి త్వభ శుశ్రావ ధృతరాష్ట్ర మచక్షుషమ్,
ఆత్మానం దిత్సితం చాస్తే పితామాతాచ భారత!
తత స్సా పట మాదాయ కృత్యా బహుగుణం తదా,
బబంధ సేత్రే స్వే రాజ! స్పతివ్రత పరాయణా.

అని చెప్పబడియున్నది. ధృతరాష్ట్రుడు కండ్లులేని వాడగుటచే గాంధారి పతివ్రత గావున నేత్ర పటంబు గట్టుకొనెనని స్పష్టమగుచున్నది. పైశ్లోకమందలి 'అచక్షుషం' అను పదమునకు వీరభద్రరావుగారు ఏయర్థమును కల్పింతురో! ఆంధ్రులలో స్త్రీలందరు నేత్ర పటముల గట్టుకొని యావజ్జీవము గడపుట ప్రాచీన కాలమం దాచార మైయుండెనా? భీష్మపర్వ ప్రారంభమున వ్యాసుడు ధృతరాష్ట్రునితో

"క. కాలంబగుటయు నృపులకు
నాలము సమకూర దీని కడలకు మది నీ
వాలోకింపగవలసిన
నీలోనికి దివ్యదృష్టి నిచ్చెదఁ బుత్రా!"

అనిచెప్పటయు తర్వాత

"చ. అనుడు నతండు ఘోరముగ
నన్నలు దిమ్ములు పోరఁ గూరతేక
గనుఁగొనజాల సేను వినఁ
గా వలతుం దదనుగ్రహంబు సే
సినఁ గడు లెస్సయన్న మని
చిత్తమునం గరుణించి సంజయం
బనిచె మహారాణంబు పరి
పాటిమెయిక్ సకలంబుఁ జెప్పగన్."

అనియు తెలుపబడియున్నది. ఇట్టి కథాసందర్భముల నెన్ని టైనైవ భారతమునుండి చూపించవచ్చును. మహాభారతకథకంతకు ధృతరాష్ట్రుని గుడ్డితనమే పునాదియై యున్నది. అత డంధుడుగాక ఆంధ్ర జాతీయుడే అయినయెడల ఇంత టికథ కవకాశమే లేదు. ఆంధ్రులలో ప్రాచీన

కాలమందు అంతఃకలహములు నైజములని చెప్పవలసి యుండును.

(4) "ధృతరాష్ట్రస్త్వచక్షుష్వద్రాజ్యం సప్రత్యపశ్యతే"
అని అంధుడగుటచేత ధృతరాష్ట్రుడు రాజ్యమును బొందలేదని చెప్పినకారణము అంధజాతులవారి కాకాలమున ప్రజాసత్తాకరాజ్యమునం దుండేడియభిలాష చేతనే కాని మఱి యొండుకాదు, " అని వీరభద్రరావుగారు వ్రాసిరి. అంధుడనగా ఆంధ్రుని అపార్థముచేసిన చేయవచ్చునుగాని 'అచక్షుష్వాత్' అనగా ఆంధ్రుడగుటవలన అనుఆర్థ మెట్లుపొసగును? ధృతరాష్ట్రునికాలమున అంధజాతులవాది ప్రజాసత్తాకరాజ్యమనుటకు ప్రమాణములు లేవు. "జయస్వాలుగారు తమ్ముదాము పరిపాలించుకొను (Republican) కులములలోనుండి శాతవాహను లేర్పడిరిని యైతిహ్యమువలన బోధపడుచున్నది, " అనివ్రాసినవాక్యము వీరభద్రరావుగారికి గలప్రమాణము. శాతవాహను లాంధ్రులో కారో నిస్సంశయముగ మనము చెప్పలేము. ఇదిగాక జయస్వాలుగారు వైవాక్యమును ఎప్పటిఆంధ్రులగురించి వ్రాసిరో తెలియుటలేదు. వేదయుగమునకును ధృతరాష్ట్రునికాలమునకును మధ్యను ఆంధ్రుల రాజకీయపద్ధతులలో మార్పులులేవా? ఆలోచించి చూచినయెడల ధృతరాష్ట్రునికాలము నాటిఆంధ్రులు ప్రజాసత్తాకరాజ్యముగలవారను అభిప్రాయము నిరాధారమైనదని స్పష్టమగును. వారు ఏకనాయక (Monarchical) ప్రభుత్వమునకు లోబడినవారనుట నిర్వివాదాంశము.

“నాంధ్రః కురూణాం నృపతి రనుయాప ప్రహాసన !”

“ద్వితీయం కురునంశస్య రాజానం దాతుమర్హసి”

అను పై నుదాహరింపబడిన శ్లోకభాగముల అభిప్రాయమేమి? కౌరవులకు రాజులు కలరనియు, గ్రుడ్డివాడు రాజ్యార్హుడు కాదనియు, అంధుడు కానివాడు రాజు కాదనిన వాడనియుగదా అర్థము? రాజే లేనివక్షమున

“ద్వితీయం కురునంశస్య రాజానం దాతుమర్హసి”

అని చెప్పవలసిన అగత్యము లేకుండును. ఇదిగాక ధృతరాష్ట్రుని పూర్వులలో యయాతి దుష్కృతుడు భరతుడు శంతనుడు మొదలగువారు రాజులు కారా? “ఆనేతు హిమాచలమధ్యస్థమైన యీ భూభాగము నకు నెవ్వనినామముచేత భరతవర్షమని పేరు గలిగెనో యట్టి మహా చక్రవర్తియైన భరతు నకు మంత్రియై మహాపట్టాభిషేకము గావించినవాడే దీర్ఘతమస్సు,” అని వీరభద్రరావు గారే వ్రాసియున్నారు. కౌరవులకు రాజే లేనియెడల భరతుడు చక్రవర్తియగుటయు దీర్ఘతమస్సు అతనికి పట్టాభిషేకము గావించుటయు కల్లగదా? (5) సహదేవుని దిగ్విజయము సభావర్షమున వర్ణింపబడి యున్నది. అందు అతడు దక్షిణదిక్కున ఆంధ్రులను వశపరచుకొనినట్లు తెలియుచున్నది. కథానందర్భమునుబట్టి ఆంధ్రులకౌరవులకంటె భిన్నులని స్పష్టమగుచున్నది. ధృతరాష్ట్ర డాంధ్రుడైనయెడల సహదేవుడుకూడ ఆంధ్రుడే యగును. అప్పుడు ఆంధ్రులు హస్తినాపట్టణ ప్రాంతవాసు లగుదురుగాని దాక్షిణాత్యులు కాజాలరు. ఇదిగాక ఆంధ్రుడగు సహదేవుడు

ఆంధ్రులవశపరచుకొనెనని చెప్పటలో సారస్య మేమి కలదు?

దీనినంతనుబట్టి జాత్యంధుడనగా గ్రుడ్డి వాడనియెకాని అంధజాతివాడు కాదనియు, ఆంధ్రులకును కౌరవులకును ఏవిధమగు సంబంధము లేదనియు స్పష్టమగుచున్నది.

II. దీర్ఘతమస్సును ఋషి అంధజాతివాడని చెప్పటకూడ ఇట్టిదే. “అంధఋషి (దీర్ఘ తమస్సు) నిజముగా గ్రుడ్డివాడు కాడు. జాత్యంధుడనగా బుట్టు గ్రుడ్డివాడని యిటీవలి వ్యాఖ్యాతలు అర్థములు వ్రాసియున్నారు. జాత్యంధుడనగా సంధజాతివాడని యర్థముచేసికొనవలయును.” అని వీరభద్రరావుగారి అభిప్రాయము. ఇందులోని ‘ఇటీవలి’ శబ్దము నిరర్థకము. ప్రాచీనవ్యాఖ్యాతలలో నెవరు గూడ ‘అంధజాతివా’డను అర్థము వ్రాసియుండలేదు. ఈవ్యాఖ్యానమునకు కర్త వీరభద్రరావుగారే. నవీనులుగాని ప్రాచీనులుగాని వీరితో ఏకీభవించినవా రొక్కరుకూడ లేరు.

దీర్ఘతమస్సుని చరిత్రములో వీరభద్ర రావుగారు ప్రధానాంశముల నాలుగింటిని చెప్పిరి. బృహస్పతి అతనిని అంధుడగునట్లు శపించుట మొదటి అంశము. అంధుడనగా గ్రుడ్డివాడు. కానియెడల ఇది శాప మెట్లగును? అంధజాతిలో పుట్టుట యే శాపఫలమైనయెడల ప్రాచీనకాలపు అంధులు (ఆంధ్రులు) నీచజాతివారని చెప్పవలసివచ్చును. దీర్ఘతమస్సునిభార్య అంధుడని అతని నిరాకరించుట రెండవఅంశము. గ్రుడ్డివాడై కుటుంబ

పోషణము చేయలేకపోవుట అతని నిరాకరించుటలో యుక్తమగుహేతు వగునుగాని అతడు అంధజాతివాడగుట అట్టి హేతువగునా? హేతువే అయినయెడల ప్రాచీనకాలపు ఆంధ్ర స్త్రీలలో పాతివ్రత్యము సదాచారముగ గణింపబడలేదని చెప్పవలసినచ్చును. ఇది మిక్కిలి అసంగతము. బలియొక్క భార్య అంధుడని దీర్ఘతమన్నును సంతానార్థమై పొందలేదనియు, అతనివద్దకు తనదానిని సంపెననియు చెప్పబడియున్నది. అంధుడగుటవలన ఆమె అతనియం దయిష్టముచూపెనని చెప్పట సంగతముగాని అంధజాతివాడగుటచే అట్లుచేసినని చెప్పట తగదు. నియోగపద్ధతిని సంతానము బడయుటకు అంధజాతి బ్రాహ్మణులు పనికిరారా? ఇన్ని అసంగతములతోగూడిన వ్యాఖ్యానమును కల్పించి ఆంధ్రుడుకాని దీర్ఘతమన్నును ఆంధ్రుడని రుజువుచేయ ప్రయత్నించుట నిరర్థక వ్యాపారము. ఇతిహాసములోని ముఖ్యోద్దేశ మెద్దియో దానికనుగుణముగ అందులోని వాక్యములకును మాటలకును అర్థము చెప్పవలెనుగాని అపార్థముచేసి ఆయుద్దేశమును చెడగొట్టుట ఎన్నటికిని న్యాయము కాజాలదు.

III. హైహయలు శాపముచే జాత్యంధులైరని చెప్పబడియుండుటచే వారుకూడఆంధ్రులని వీరభద్రరావుగారి మతము. శాపమువలన అంధజాతివా రైరనిచెప్పట అపార్థమని పైన చెప్పియున్నాను. కాని వీరు అంధజాతివారనుటకుమరియొక కారణమును రావుగారు చెప్పియున్నారు. “ఈకథలో చెప్పబడినట్లు హైహ

యాది క్షత్రియులు నిజముగా దృష్టిని పోగొట్టుకొన్న గుడ్డివారే యైనయెడల గిరి దుర్గములలో విచ్చలవిడిగా సంచరించుచుండిరని ప్రకృతిస్వభావమునకు విరుద్ధముగ గ్రంథకర్త యెట్లు వ్రాయగలడు? కాబట్టి యీ క్షత్రియు లెల్లరు సంధజాతివారే. వీరాంధ్రులే” అని పురాణగాథలో స్వభావ విరుద్ధముగ నిదియొకటి మాత్రమే రావుగారికి తోచెను కాబోలు! కార్తవీర్యార్జునుని? సహస్రబాహువు లుండుటయు కుల సారక్షణార్థము గర్భవతియగు స్త్రీ గర్భములోని పిండమును తనయూరువులో చాచికొనుటయు, తొడలోనుండి పుట్టినబిడ్డడు పుట్టిన వెంటనే హైహయులకు శాపమివ్వ గలుగుటయు—ఇవి స్వభావసిద్ధము లగుటయు, అంధులు సంచరించుట స్వభావవిరుద్ధము కాకపోవుటయు నెట్లు? పురాణములలోనికథలన్నియు ఇట్టివే. వాటికి ప్రకృతివిరుద్ధముగాని అర్థమును కల్పింపబూనుట వ్యర్థప్రయత్నము.

IV. వానరులు ఆంధ్రులగుటగూడ మిథ్యయే. “హనుమంతుడు పవనపుత్రుడనియే వక్కాణింపబడి యుండెను. ఆంధ్ర పహ్లావ లేక ఆంధ్రపహ్లావయొక్క ప్రాకృతభాషా రూపమే అంధపవన యనునది” అని రావుగారు వ్రాసిరి. పురాణములలోను చరిత్ర గ్రంథములలోను పహ్లావులయొక్కయు పహ్లావులయొక్కయు ప్రశంసగలదు గాని ఆంధ్ర పహ్లావులయొక్కగాని ఆంధ్ర పహ్లావులయొక్కయు ప్రశంస కానరాదు. నిరాధారమైన ‘ఆంధ్ర’ శబ్దమును ఇచట తెచ్చిపెట్టు

టకు కారణమేమియో? పహ్లావులు పహ్లావులు గుడ్డివారు (అంధులు) కారు. స్వచ్ఛమగు దృష్టిగలవారు. అట్టివారికి అంధత్వభాగ్య మెట్లుకల్పించుటయో తెలియకున్నది. పహ్లావశబ్దము పవనశబ్దముగ నేనూత్రమును బట్టి మారినదో? ఇంతకు పహ్లావు లాంధ్రులు కారుగదా? హనుమంతుని పవనపుత్రుడని మాత్రమేనా వక్కాణించియుండుట. తక్కిన దేవతలవలె అతనికిగూడ నూటయెనిమిది నామములలో సహస్రనామములలో యున్నవి. వాలి జాత్యంధుడని చెప్పటగూడ నిట్టిదే. పాపము! రావుగా రతనికి అంధత్వము తీసుకొనినచ్చి పెట్టిరి. “జాత్యంధుడు జాత్యంధులతో కలసి ఆలోచించుటాగున (నిష్ఫలముగ) చపలుడగువాలి చపలులగువానరులతో ఆలోచించుట” అని శ్లోకార్థమైయుండ వాల్మీకి ఏదో యొకవిధముగ వాలి జాత్యంధుడని సూచించినలె ననుకొనినటుల రావుగారు వ్రాసిరి. వాల్మీకికి సంస్కృతభాష రాదు కాబోలు! తన యభిప్రాయమును స్పష్టపరచుటకు తగిన శక్తి అంతటి మహాకవికి లేదేమో! నీతను పెదకుటకై వానరులను నానాదేశములకు పంపినపుడు ఆంధ్రులదేశములకుగూడ వెళ్లవలసినదని సుగ్రీవుడు వానరుల నాజ్ఞాపించెనుగదా? తా నాంధ్రుడగుటయు తనదేశ మాంధ్రదేశమగుటయు వానరులందరు ఆంధ్రులగుటయు నిజమైనయెడల ప్రత్యేకముగ ఆంధ్రులదేశము మరియొకటియున్నట్లు అతడేలసూచించెను? రావుగారి వైచరీత్యములలో చదివి ఆనందించవలసిన వైచరీత్యము మరియొకటియున్నది. వాలి

సుగ్రీవు లాంధ్రులని యొకచోట జెప్పి మరియొకచోట వారు శాకబ్రాహ్మణులని వచించెను. శాకబ్రాహ్మణులనగా మృగాబ్రాహ్మణులు; మృగాబ్రాహ్మణులే మృగాబ్రాహ్మణులు. మర్రియానా పార్థియా మేదియా మొదలగు దేశములయందు పురోహిత కార్యముల నిర్వర్తించువారిని మగీ లేక మగాలనుచుండిరి; అనిరావుగారి అభిప్రాయము. మగాలు ఆంధ్రులైనయెడల ఇప్పటిపారసీక దేశమందుకూడ ప్రాచీనకాలమున ఆంధ్రులుండిరిని తేలుచున్నది. ఇదినరకు భరతఖండవాసులు మాత్రమేఆంధ్రుః నిలనుకొనుచుంటిమి. ఆంధ్రత్వము ఇప్పుడు విదేశములకు కూడ ప్రాకినది.

నా విమర్శ ఇప్పటికే దీర్ఘమైనది. నేను వ్రాయవలసిన విషయములింకను ఎన్నియో యున్నవి. రావుగారివంటి దేశాభిమానులు మనదేశమందు కొందరుకలరు. చారిత్రకాంశములడ్డదిడ్డముగ చేసినగాని తమదేశాభిమానమునకును సార్థకము లేదని ప్రమాణములున్నను లేకపోయినను నూతన సిద్ధాంతముల చేయుటయే వారియద్దేశము. తమిళులలో కొంద రిట్టివారు కలరు. ప్రపంచములోనిభాషల కన్నిటికి అరవభాషయే మూలమనియు, మానవకోటి కాదిమనివాసము సృష్ట్యాదిలో అరవభూమియనియు, సంస్కృతాది వాఙ్మయములకు అరవ మాధారమనియు తమిళదేశాభిమానులవాదము. ఏను క్రీస్తు ఆరవములలో మాటలాడినాడట! ఇట్టి దురభిమానమును విడిచినగాని యథార్థము బయల్పడజాలదు. చరిత్రగ్రంథముల వ్రాయగోరువారు సత్యమందే దృష్టిగలిగి తమకార్యముల నిర్వహింతురుగాక.

రాగము

గాధావర్ణుల రామావధానిగారు

ముద్దుగొలిపెడు యెలమావిమోకతలిరు

టాకు జొంపాలమెనపు నాకోకిలంబు

కావిదేలి న గొంతు సాకారమునను

విశ్వమోహన రసపుంజ మృదులగీతిఁ
బాడుకొనుచుండ జల్ల నె పాంఘ నెడద

* * * *

2 నీలనీరంధ్ర కాదంబినీ గణంబు

చదలఁ బర్వంగ బాగులౌ చాతకముల
రాగమహిమను గొని కూడె రక్తిహూని
వేయికన్నులు వికసింప వెట్టి నెమ్మి
నెమ్మితోడ నానందస్మృత్యమ్ము సలిపె

* * * *

3 కలితగంగాఽగాతరంగములయంపు

జలజ విస్తృతపట్నద శ్రావ్యగీతి
మగ్నమై యంచపిండు మైమఱచియుంట

బిసకిసాలయఁదేదప్రవృత్తి వీడి
స్వాదుపాథేయములు మాని సంచరించు

* * * *

4 చారుసితశీతచంద్రి కాపూర్ణమైన

శారద మనోజ్ఞ యామి నీ సమయమందు
శీతకిరణుని యమృతప్రసేచనమున
జొక్కితిరుగాడు వెన్నెల పక్కిగముల
గాంచి యిదియేమొ జక్కవ కవను వీడె.

* * * *

5 నిబిడనీరంధ్రకుటకావృతము నగుచు

ప్రతిపదన్యాసశృంఖిలాప్రాయ మగుచు
కూరమృగరావభయదసంకులమునైన
కఠినరాక్షస సంసారగహనమందు
దారిఁ గానక తిరుగాడువారు ప్రేయ
నీ కటాక్షామృతంబు భుజించుచుండు.

సూత్రకాలవ్యవసాయచరిత్ర

పెండ్తాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు

(రెండవ సంపుటము రెండవసంచిక తరువాయి)

(1) భూమి ప్రజలదేగాన, రాజు భూమిని దానముఁ జేయరాదు.

(2) సార్వభౌమున కన్నిటిని దానముచేయుట కధికారముగలదా? యీని సంశయము. భూమినీయవచ్చునా? (కాదని చెప్పుచున్నాడు) ఎట్టిభూమి? మట్టి మొదలు భూగోళమంతయు భూమియే. అందువలన నొకసారి మే కాదు. మట్టిమాత్రమే కాదు. (ఈ యారవపాదాది యందు సార్వభౌముడు తన యాస్తివంతయు నీయవచ్చునని చెప్పుటచేతను) అందువలన నేమి తేలినది? ప్రభువునకు భూమియందు “స్వత్వ” మున్నదిగాన, తప్పక భూమిని దానమియవచ్చునని. స్వత్వత్యాగము మానసికముగా యు కమైనదేను కాని భూమి విషయమై రాజునకు స్వత్వము లేదని చెప్పుచున్నాము. ఎందువలన ననగా, ప్రతి పాల మనకు యజమానులు వేరుగనున్నారు. అందువలన రాజు ప్రత్యేకక్షేత్రముల నన్యార్థముఁ జేయుటకు నధికారి

కాఁడు. తన పృథివీభాగము నంతయుఁ గూడ నన్యార్థము జేయుట కర్హుఁడుమాడ కాఁడు. ఎందువలన ననగాఁ ఎంతవరకు సార్వభౌమత్వ మనుభవింపఁబడునో అంతవరకే భూమిపై నాతని కధికారము కలదు కాని, పిమ్మట లేదు. సార్వభౌమునకు భూమియందు దొకయధికారము మాత్రము విశేషించి కలదు. అదేదీ? వ్యవసాయకులు పండించిన దానిని, శత్రువులు కొనిపోకుండగ రక్షించుటచేతను పండినదానిలో నిర్దిష్ట భాగమునకుమాత్రమే రాజధికారియై యున్నాడు. కాని భూమి కధికారికాఁడు. ఆభూమియందుండిన మనుష్యులకు ప్రాణి సాధారణమునకు భూమ్యధికారము కలదు. కాన భూమిని రాజు దానమియ నర్హుఁడు కాఁడు.

(3) ఈభూమిని రాజు దానము చేయవచ్చునా మాడదా? భూమి సార్వభౌముని సొత్తునుకొనువాఁడు దానముఁ జేయవచ్చు ననును. కాని యీభూమి యొకని

(1) న భూమి స్యాత్సర్వాక ప్రత్యనశిష్టత్వాత్||పూర్వ మీమాంస (6-7-8)

(2) అత్రైవ సర్వదానే సంశయః. కిం భూమి ద్వేయా? న ఇతి కా పునర్యామి రత్రాభిప్రేతా. యదేత స్మృతారబ్ధం. ద్రవ్యాంతరం పృథివీ గోలకం. నక్షత్రమాత్రం మృత్తికానా తత్ర కింప్రాప్తం? అవిశేషాద్దే యాప్రభుత్వ సంబంధే నహి తత్ర స్వశబ్దో వర్తతే శక్యతేవ మానస వ్యాపారో స్వస్య స్వతా నివర్తయితు మితి. ఏవం ప్రాప్తే బూమిః న భూమిద్వేయా ఇతి. కుతః? క్షేత్రాణాం ఈశితానో మనుష్యా దృశ్యంతే నకృత్స్వస్య పృథివీ గోలకస్య ఇతి. ఆహాయ ఇదానీం సార్వభౌమః స తర్హి దాస్యతి సోఽపి న ఇతిబ్రూమః. కుతః? యాన తా భోగేన సార్వభౌమో భూమే రిష్టే తావతా. అన్యాపి న తత్ర కచ్చిద్విశేషః. సార్వభౌమత్వే స్వక్షేత్ర దధికం యత అసౌ పృథివ్యాం సంభూతానాం వ్రహ్మాదీనాం రక్షణేన నిర్విప్రస్య కస్యచి ద్భాగస్య ఈష్టే న భూమే. తన్నిర్విప్రాశ్చ యేమనుష్యాః తైరస్య త్వప్రప్రాణినాం ధారణవికమణాది యద్యామికృతం తత్రే శిత్వం ప్రతి నకచ్చి ద్విశేషః. తస్మా న్నభూమిద్వేయా. — శాబరీభాష్యమ్.

(3) యేయం మహాపృథివీ సా కిం ద్వేయా నవేతి? సాపి సార్వభౌమస్య భవమితి మన్యమానో దాన మాహ. నాసౌ కస్యచి త్వం. రాజ్ఞం హి రాజ్ఞాం స్వవిషయపరిపాలన కంటకోద్ధరణ భర్తృ త్వేన కర్షకాదిభ్యః కరా దానం దండేభ్యశ్చ దండాదాన మిత్యేతావాక్ సంబంధః న స్యామిత్వం. అతో నసార్వభౌమో మహా పృథివీం ద ద్యాత్ మాంఙ్ఙికీశ్చ మంజులమ్. — పార్థసారథికృత శాస్త్రదీపికా.

సాక్షుకాదు. రాజ్యమున నుపద్రవములు కలుగకుండగ రక్షించుటచే రాజులకు వ్యవసాయకులనుండి పన్ను పుచ్చుకొను నధికారము మాత్రమే యున్నది. దుష్టులను దండించి జరిమానాల గూడ స్వీకరించును. ఇంత మాత్రమే రాజునకు స్వత్యము కలదుగాని భూమియందు సర్వాధికారములేదు. అందువలన సార్వభౌమునకు దేశము నన్యధీనముఁ జేయుటకుఁగాని, మండలాధిపతి నుండలము నన్యధీనముఁ జేయుటకుఁగాని యర్హత లేదు.

(1) ఈమహాభూమి సార్వభౌముని ధనమునుటచే దానిని దానమియ్యుటకు సార్వభౌమున కధికారము కలదని తోచును కాని, సార్వభౌమునకు దానియం దధికారము లేదు. ఒకరాజు మరెయొక దేశమును జయించినను, ఓడిపోయిన శత్రువుయొక్క ధనము గృహములు, వాని స్వంతకపతములు మాత్రమే గెలిచినవాని స్వత్యమునకు కాని ప్రజలక్షేత్రములు మాత్రము జయము నొందినవాని స్వత్యము కాదు. రాజ్యమును గెలుచుట యనగా రాజ్యనూత్రాధికారమే స్వాధీనమైనదని యర్థము. రాజ్యమును పాలించుటలో ప్రజలకు శత్రుబాధలు, మొదలగునవి లేకుండగ గాపాడి యందులకుగాను వ్యవసాయకులనుండి పన్నును బుచ్చుకొనును. నేరస్థులను శిక్షించి "జరిమానా" లను బుచ్చుకొనును. ఇదియే రాజునకుఁగల యధికారము. ఇంతమాత్రముచే రాజునకు భూమియందు స్వత్య మేర్పడలేదు. భూమియందేరాజునకు

స్వత్య ముండినయెడల వనములోని గడ్డి, కఱ్ఱలపై గూడ రాజున కధికారముండును.

రాజునకు వనములోని, గడ్డి, పుల్లలపై నధికారము లేదుగనుకనే రాజు వానినమ్ముకొనుచుండుటలేదు. అడవిలోనిగడ్డి మొదలగువానిపై రాజున కధికార ముండినయెడల పట్టాగ్రామాదులలోని ప్రజలగృహములపైని రాజున కధికార ముండును. రాజునకుఁ బ్రజలగృహములయం దధికారము లేదు. కనుక రాజు భూమినిచ్చుట కర్హుఁడు కాఁడు. మండలాధిపతి మండలము నిచ్చుట కర్హుఁడుకాఁడు. రాజు కొనిన గృహక్షేత్రాదికములను దాన మియవచ్చును. (శ్రీశింఠదేవునికాలమునకు నరణ్యములపై రాజున కధికారము లేదు. ఒక్కశ్రీశింఠదేవుఁడే కాఁడు. హిందూమహమ్మదీయప్రభుత్వములలో నెఱుఁడును వనములపై రా జధికారమును వహించినటులఁ గానము. బ్రిటిషుపరిపాలనలో 1865 సం॥ర ప్రాంతము ననే యరణ్యములపై నధికారమును ప్రభుత్వమువారు పూనియున్నారు. ఇందునుగరించి "బ్రిటిషుకాల"పరితములో విమర్శించును).

మహాభూమి దానముఁ జేయఁదగినదాకాదా? స్వత్యమునుటచే రాజు దానమిచ్చుఁగాక! రాజునకు భూమిపై పాలనాధికారముమాత్రమే యుండుటచే భూమి రాజునకు స్వత్యముకాదు. అందువలన రాజు భూమిని దాన మియరారు. ఎఱుఁడు రాజు "పశ్చిమదక్షిణ"దేశము

1 యేయం మహాపుణి తస్యా సార్వభౌమధనత్వా త్తేన దానమితి ప్రాప్తే సార్వభౌమస్యాపి తస్యాం స్వత్యం జయస్యాపి శత్రుస్యామిక ధనగృహక్షేత్రాదివిషయవీవ స్వత్యోత్పాదకత్వాత్. మహాపుణి వ్యాంతు, రాజ్యనూత్రాధికారస్యేవ జయేన సంపాదనాత్. రాజ్యం హి స్వవిషయపరిపాలనం కంటకోద్ధరణ రూపం. తన్ని మిత్రకంఠ. తస్య కర్షకేభ్యః కగాదానందంఽదేభ్యశ్చ దండాదాన మి త్యేతావన్మాత్రం. న త్యేతా వతా తస్యాం స్వత్యం. తథా త్యేవ వనగర్భితాకాస్తాదావపి స్వత్యపత్రేః తత్ర స్వత్యోత్పాదక, పరిక్రియవిరోధావత్రేః తద్విషయస్య ప్రజాదిగృహాదవ్యపి స్వత్యవత్త్వాచ్చ తస్యా న్నాసౌ దేయా మండలికేనాపి వంఢ లం పరిక్రియాదిభ్యం గృహక్షేత్రాదికం తు దేయమేవ.—శ్రీశింఠదేవకృత "భాట్టదీపికా".

2 శ్లో. దేయా నవా మహాభూమిః స్వత్య ద్రాజా దదాతు తామ్,

పాలనస్యైవ రాజ్యత్వా స్వస్య భూ ద్రియతే నసా.

వ్యా. యదా సార్వభౌమా రాజా విశ్వజిదాదౌసర్వస్యం దదాతి తదా గోపభరాజమార్గజలాశయాద్య నిత మహాభూమి స్తే దాతవాన్య; కుతః? భూమే సుదీయధనత్వాత్ "రాజా సర్వస్యేష్టే బ్రాహ్మణవర్ణం" ఇతి స్మృతేః, ఇతిప్రాప్తే బ్రూముః దుష్టకషాఙ్గపరిపాలనాభ్యాం రాజా ఈశ్వర్యం స్మృత్యభిక్రేతం ఇతి న రాజ్ఞో భూమి ర్ధనం కింతు తస్యాం భూమా స్వకర్మఫలం భంజనానాం సర్వేషాం ప్రాణినాం సాధారణం ధనం అతోఽసాధారణ స్వ భూషింఢస్య సత్యపి మహాభూమేర్ధానం నాస్తి. శైమినియన్యాయముల.

లలో సర్వస్వము దానమిచ్చుచున్నాడో అపుడు గోమాద్య, రాజమాద్య, జలాశయాదులతోఁ గూడిన భూమి గూడ దానమియ్యదగినదే. ఎందువలన ననగా భూమి రాజధాన మగుటచేతను, స్వతంత్రతరమున, “రాజ బ్రాహ్మణ సంబంధముకాని యితరమునకంతటికిఁ బ్రభువు” అనుట వలన. అయితే చెప్పవచ్చును. అన్నిటికి రాజు కానకుఁ డనునది దుష్టశిక్షణశిష్టపరిపాలనలకుమాత్రమేకాని భూమిని స్వాధీనముఁ జేసికొనుటకుఁ గాదు. భూమి తనపై నుండి స్వస్వకర్మ ననుభవించుప్రాణిసాధారణమునకే ధనమైయున్నది. భూమి జనసామాన్యధానమే. అందువలన రాజు మహాభూమిని దానముఁజేయుట కర్హుఁడు కాఁడు. కొనినభూములను దానమియ్యవచ్చును.

1 రాజు భూమిని దానమియ్యవచ్చునా కూడదా? దానము స్వతంత్రత్యగముకనుక నీయవచ్చునని బయటికి గాన్పించుచున్నదని పూర్వపక్షముకాని సిద్ధాంతముచే రాజునకు భూమిపై సభికారము లేనందున నీయరాదు. పైచర్చనుఁ జూడఁగా రైతునకు “జిరాయితీహక్కు” నూత్రకాలముననే కలిగెనని స్పష్టమగుచున్నది. పన్ను నీయనందున భూమిని వేలముపాడుపద్ధతి నాఁడు లేదు. నాఁడు జనసమృద్ధిలేక వ్యవసాయముఁజేయఁదగినభూమి విస్తారముగ నుండుటచే నెఁ డరణ్యమును చేదించి వ్యవసాయము చేయునో వానిచే భూమి యను ధర్మము కలిగెను. మనుస్మృతిలోని క్రిందివాక్యముఁ జూడుము.

2 వనమును నటికి భూమిని సాగుచేసినవానిచే భూమియనియు లేదని, బాణముతో ముందుగఁ గొట్టిన

వానిచే యాలేడి యనియుఁ బండితులందురు. రాజు భూమిపైఁ దీసికొనవలసినపన్ను యొక్క విధానమును దాని నేరీతిగాఁ దీసికొనవలసినదియు, రైతు పన్నునీయనపు డెటులు ప్రభుత్వము వ్యవహరింపవలసినదియు నూత్రకాలమునందే, కాస్త్రజ్ఞులు నిర్ధారణమునుఁ జేసియున్నా రు. వాని నిందు దిక్పాత్రముగ న్రాయమన్నాడను.

పన్నునుఁ బుచ్చుకొనెడి యేర్పాటులు

3 రాజు ప్రజలవలన నారవవంతుపన్నుఁ బుచ్చుకొని రక్షింపవలెను.

4 వ్యవసాయదారులు రాజునకు తమపంటనుండి సమయానుసారముగా పదియవవంతుగాని, యెనిమిదియవ వంతుగాని, ఆరవవంతుగాని పన్నుగా నీయవలెను.

5 పశువులు బంగారము వీనివలన వచ్చినలాభములలో యేబదియవవంతును.

ధాన్యములు పండుభూములపైని భూములసారా సారములకుఁ దగినటుల నెనిమిదికాని యారుకాని, పన్నెండుకాని వంతులలో నొకవంతును రాజు పన్నుగా దీసికొనవలెను.

6 రాజు ద్రవ్యహీనుఁడుగానుండినను మామూలు కంటె మోచ్చుపన్నునుఁ బ్రజలవలనఁ బుచ్చుకొనరాదు.

7 ఆరవవంతు భూమిపన్నునుఁ దీసికొనుచునేరాజు ప్రజాపాలనమును యుక్తముగ జేయఁడో ఆ ప్రజల పాపమునంతటిని నారాజేసాండును.

1 తత్రైవమాహ : భూమిర్దేయా నవేతి? సంశయే సార్వభౌమస్య విద్యమానస్వతంత్రత్యగసంభవా ద్దేయేతి బహిః పూర్వపక్షే సిద్ధాంతమాహ : శేతి స్పష్టార్థః—రామేశ్వరనూరికృతజైమినీయనూత్రపృత్తి.

2 శ్లో. స్థాణుభేదస్య కేదార మాహు శృల్మవలోమృగమ్—మనుస్మృతి. (9-44)

3 వ. డ్యాగభూతో రాజా రక్షత్రైజామ్—బోధాయనధర్మనూత్రమ్. (1-10)

4 రాక్షే బలిదానం కర్షకై ర్దశమ పష్టమం పష్టంవా—గౌతమధర్మనూత్రమ్ (10)

5 శ్లో. పంచాశద్భాగ ఆదేయో రాజ్ఞా పశుహిరణ్యయోః, ధాన్యానా మష్టమో భాగః షష్టో ద్వాదశ ఏవవా—మనుస్మృతి. (7-180)

6 శ్లో. అనాదేయం నాదదీత పరిక్షీణోపి సార్థివః—మనుస్మృతి (8-170)

7 శ్లో. ఆరక్షితారం రాజానం బలివ. డ్యాగహారిణమ్, తమాహుస్సర్వలోకస్య సమగ్రమలహరికమ్—మనుస్మృతి (8-308)

పన్ను నొక్కసారియే తీసికొనరాదు

యొక్క 14 సంచికలోని "అమరకము" అను వ్యాసముఁ జూడగోరెదను.

1 రక్తము పాలు తేనె వీనిని, జలగ దూడ భ్రమ రము ఇవి యెటుల స్వల్పస్వల్పముగా గ్రహించుచున్నవో యటులనే రాజు కర్షకులనుండి పన్నును స్వల్పస్వల్పముగాఁ దీసికొనవలెను.

భూమిని వ్యవసాయముఁజేయుటకుఁ దీసికొని వ్యవసాయముఁజేయకయుండినచో రాజు పన్ను నెటుల రాఁబట్టుకొనవలెను?

2 వ్యవసాయమునకుఁగాను పొలము నాక్రమించి, యాపొలములో వ్యవసాయమును జేయకపోయినయెడల భవిష్యత్కాలమున వ్యవసాయముఁ జేసినపుడే యాపొలములోనిపంటను, గతఫలమునకుఁగాను రాఁబట్టుకొనవలెను.

భారతీయ సాంప్రదాయమునందు రైతుపన్ను నే కారణముచేతనైన నీయక పోయినచో, ప్రభుత్వ మారైతుయొక్క భూమిలోని సస్యమును లాగికొనుటయు, చరాస్త్రిని బహిరంగముగ నమ్మి పన్నుగా జమకట్టుకొనుటయు, పన్ను నీయనివాని ననేక నిర్బంధములఁ జేయుటయే కాన్పించుచున్నదికాని, రైతుయొక్క భూమిని వేలముపాడుటలేదు. మహమ్మదీయ సాంప్రదాయముకూడ భూమినుండి రైతును తొలగించుట కంగీకరింపదు. కాని మహమ్మదీయ రాజ్యకాలమున, పన్నుల నొక్కొక ప్రభువు హెచ్చుచేసినపుడు రైతే విస్తారపు పన్ను నీయలేక భూమిని వదలిపోవుచుండువాఁడు. బ్రిటిషు పరిపాలనలో పన్ను నిచ్చునంతకాలమే రైతున కాభూమి పై స్వాతంత్ర్యమున్నదనియు, పన్ను నీయనివాఁడు భూమిని వేలముఁ బాడుటకుఁ బ్రభుత్వమునకు స్వాతంత్ర్యము కలదనియు సాంప్రదాయసిద్ధమైనది. దీనిని గురించి విశేషములఁ దెలిసికొనగోరువాఁడు" ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము

గ్రామ నిర్మాణ విధి

3 పచ్చికకలిగినది సస్యములు కలిగినది పర్వతల చేతను, యోగ్యలచేతను సుఖముగ కాపురముండఁదగినది, స్వచ్ఛుత్తి (వ్యవసాయము) చేజీవించెడి జనులచే కాపురముండఁదగినది, గాలి, యెండ, బాగుగ సోకునట్టిదియు నగు గ్రామమును నిర్మింపవలెను.

గ్రామరక్షణవిధి

4 ఏరాజుయొక్క దేశమునందలి పల్లెలలోను, అరణ్యములలోను దొంగలభయము లేదో, ఆరాజు తేనుముఁ జేయును.

5 రాజు, పట్టణమునకు నలునైపులను యోజనము మేరను దొంగలనుండి రక్షింపవలెను. గ్రామములనుండి క్రోసుమేరను దొంగలనుండి రక్షింపవలెను. పైప్రదేశము లలో చోరులవలన నెవరిసాతైన నప్తపడినయెడల నానప్త ద్రవ్యమును రాజు నప్తపడినవారికియవలెను.

ప్రాచీన రాజకీయములో రాజునకుఁ జోరుల నుండి ప్రజలను రక్షించుటయే ప్రధానధర్మముగఁబడెదను, అందుకొఱకే పన్నును పుచ్చుకొనుటయును న్యాయమేర్పడుటచేతను, చోరులనుండి నప్తపడినవారి ద్రవ్యమును రాజు సంపాదించి యీయలేనివాఁడు రాజస్వమునుండి యే నప్తపడినవారి నప్తద్రవ్యము నిచ్చుచుండిరి. నేడు నప్తపడినవారి నప్తద్రవ్యమును, రాజస్వమునుండి యిచ్చుకొను బాధ్యతలేదు. ప్రతిసంవత్సరము "పాలీసు" డిపార్టుమెంటుయొక్క రిపోర్టునుఁ జూచినయెడల నెన్ని చోరీ కేసులలో నెన్నిటి ద్రవ్యము, నప్తపడినవారికిఁ జెంద

1 శ్లో. యథాల్పాల్ప మదంత్యాద్యం వార్యోక్తో న త్సవత్పదాః, తథాల్పాల్పా గృహీతవ్యో రాష్ట్రే (రాజా 22 బ్రికః కరః—మనుస్మృతిః (7-129)

2 నూ. తేత్రం పరిగృహ్యోథేనాభావా త్సభావేయస్సమృద్ధస్సభావితదపహార్య-గౌతమధర్మనూత్రమ్.

3 శ్లో. జాంగలం సస్యసంపన్నం ఆర్యప్రాయమనావిలత్, రమ్యమానత సామంతం స్వాజీవ్యం దేశ మావిశేత్, మనుస్మృతిః (7-69)

4 నూ. తేత్రకృద్రాజా యస్య విషయేగ్రామే 2 రణ్యేవా తస్కరభయం నవిద్యతే. ఆ. ధ (2-10)

5 నూ. సర్వతోయోజనం నగరం తస్కరేభ్యో రక్ష్యం (23) క్రోశోగ్రామేభ్యః (24), తేత్ర య స్మయ్యతే తై స్తత్ప్రతిదాప్యం (25) — ఆపస్తంబధర్మనూత్రం (2-10)

జేయబడుచున్నచో వార్తాపత్రికల జనువువారికిఁ దెలియుచున్నది. ఇందునుగరించి జప్టిన్ శంకరనాయకగారిొకప్పుడు “మాడరకా రివ్యూ”కుప్రాసిన వ్యాసము చదువఁదగినది.

ఇతరవిషయములు

1 భూమిని స్వాధీనపు కుదునకిచ్చినయెడల నూటికి నెలకు ఒకటింబాతిక వడ్డీని బుచ్చుకొనరాదు. వాయిదా తప్పినంతమాత్రమున దాని నితరులకు దానముజేయుట కను విక్రయించుటకు సధికారములేదు.

పై యభిప్రాయము మనువుని. పైనిచెప్పబడిన విధానముచే నూటికి రూపాయి నాలుగణాలవడ్డీ భూమి పై తీయరాదని స్పష్టమగుచున్నది. నేటికి బీదరైతునకిట్టి నియమమున్నయెడల బాగుండును. నేటికి బీదరైతులు హెచ్చువడ్డీకి తపఃభూములను కుదునకిచ్చి భూములనే కోలుపోవుచుండుటను జూచుచున్నాము.

2 గ్రామసమీపముననుండని పొలములలో పశువులచే బొలము కాపునకుఁ బశుస్వామి నష్టమును గలిగించినయెడలఁ బొలముకాపునకు నొకటింబాతిక నాణెము దండనముగా నిప్పించవలెను.

నేటికాలమునందు బండలదొడ్డిలోఁబడిన పశువులనుండి వసూలుచేయుద్రవ్యము పంటలో నష్టపడిన రైతునకుఁ జెందునుండలేదు. బండలదొడ్డికైన వ్యయము పోను మిగిలినదానిని, పోలీసుడిపార్టుమెంటుయొక్క న్యాయమునకు జమకట్టబడునట. డి. పి. డబ్లియం శాఖలోని స్పెల్స్ నేవకులు (మెట్రోపాలీటు) మొదలగువారు నెలకింత బండలదొడ్డినిఁ బెట్టి పశ్చాదాయమును స్వీక

రింపవలెనను రహస్య నియమము కలదని వినుచున్నాము.

3 జనుల కుమయోగించు తటాకోదకమును పొలమునకుఁ బ్రవహింపజేసిననుతటాకమునకువచ్చు నీటిమార్గముల నటికట్టి పొలమునకుఁ బెట్టుకొనినను, వానికిఁ బూర్వ సాహసదండమును (250 రూకలు) విధింపవలెను.

4 వెలుగులేనితోటనుండి, మేడి, వెలగ మొదలగు వాని ఫలములను, దుంపలను, అగ్నిరొగధనమునకు సమిథలను, గోవులకు గడ్డిని దీసికొనినయెడల నది దొంగతనమని వ్యవసాయకుఁ డభియోగమును జేయరాదు.

5 ద్వీజాడు, మార్గఘాటు, బ్రదుకు తెలుపులేని వాడు, రెండుచెఱుకులనుగాని రెండుదుంపలనుగాని పొలమునుండి తీసికొనినయెడల వ్యవసాయకుఁ డభియోగముఁ జేయరాదు.

సాంఘికధర్మములకు వ్యవసాయకుడు ధర్మబుద్ధి తోఁ దోడ్పడు నాచారము ప్రాచీనకాలమునుండియుఁ గలదని పైమనువాక్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. సూత్రకాలమునందును, నేటివలె బజారునకుఁ గూరగాయలమ్ము వారు వచ్చుట బియ్యపుకొట్లు, తూనికరాళ్లు, కొలపాత్రలు, దుర్బాగలు పిచ్చకొలతలు, పిచ్చతూనికలు, కల్పించుట, రాజభటుల పరికిలనము, మోసపునర్తకులను, శిక్షించుట మొదలగు వృత్తాంతములు మనుస్మృతిలోఁ గలవు. అవి యీగ్రంథమున కనవసరమని వివరింపలేదు.

“తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణ, అధ్వర్యవేదము”లయందే, గ్రామ సంఘములు, గ్రామోద్యోగులుండుటయు, గ్రామస్థుల స్వల్పాభియోగములు, గ్రామములయందే తీర్పబడుచుండినటులను నూచింపబడియున్నవి. సూత్రకాలమునం

1 శ్లో. నవ్వేవాధాసోపకారే కాశీచం వృద్ధి మాప్నుయత్, సచాధేకాలసంరోధాత్ నిసర్గోఽస్తి నవిక్రయః—మనుస్మృతిః (8-143)

2 శ్లో. తేత్రే వ్యసేషుతు సపశు స్సపాదం పశు మర్హతి, సర్వత్రతు సదో దేయః తేత్రికసేషిధారణా—మనుస్మృతిః (8-241)

3 శ్లో. “యన్తు పూర్వ నివిష్టస్య తటాకసోదకం హరేత్, ఆగమం వాప్యపాం భింద్యాత్ సదాప్యః పూర్వ సాహసమ్—(9-281)

4 శ్లో. వానస్పత్యం మాలఫలం దార్పణ్యైర్థం తక్షేవచ, తృణంచగోభ్యో గ్రాసార్థ మస్తేయం వను రబ్రవీత్—మనుస్మృతిః. (8-339)

5 శ్లో. ద్వ్యజోధ్యగః క్షీణవృత్తిర్ద్వా విక్షూ ద్వేచ మాలకే, ఆదదానః పరతేత్రా న్న దండం దాతు మర్హతి—మనుస్మృతిః. (8-341)

దావిధానములు వృద్ధియై, వ్యవసాయకునకు సుఖహేతువులైనవి. నేటి గ్రామ్యవ్యవసాయకునకువలె, నాటి వ్యవసాయకులు “దావాకోరులై” యుండలేదు. వ్యయమెంత మాత్రము లేకుండగనే నాటి వ్యవసాయకుడు, స్వగ్రామముననే తగవుల బరిష్కరించుకొనువాడు. ఆకాలము సందార్థులు ట్రాడుమెంతమాత్రము తమదేశమునందుఁజూడ చూపకుండగ గొన్ని విధానములఁజేసిరి. అందుఁ గొన్ని వస్తువులు దేశమునందే యుండవలసిన యవసరముఁడునని తలంచి, యెగుమతికాకుండు నిబంధనలఁజేసిరి. అందుఁ గొన్నిటినిమాత్ర మిచటను వ్రాయుచున్నాఁడను.

1 మనుష్యులను, గుఱాదిరసములను, కుసుంభాది రంగులను, గంధద్రవ్యములను.

ఈననియావులను, లక్క, మొదలగువానిని, అరఖులను, విత్తనములను, ముద్యమువంటి ద్రవ్యమును, పిప్పలీని మిరియములను, ధాన్యమును, మాంసమును, ఆయుధమును, పూర్వమును విక్రయింపరాదు.

2 నువ్వులను బియ్యమును విక్రయింపఁ బ్రయత్నమునైనఁ జేయరాదు.

3 నువ్వులను బియ్యమును వస్తువునకు వస్తువుగా నైన మార్చుకొనరాదు.

4 మార్చుకొనుట యత్యవసరమైనచో, భోజన ద్రవ్యమునకు భోజనద్రవ్యమును, మనుష్యులకు మనుష్యులను, రసములకు రసములను, గంధములకు గంధములను, విష్యకు విష్యను మార్చుకొనవలెను.

5 అన్యదగినవస్తువులచేతనే వ్యవహారముఁ జేయవలెను.

నూత్రకాలవ్యవసాయ చరితం సమాప్తమ్.

పైనూత్రార్థములఁ బరిశీలించగా భోజ్యపదార్థములను ప్రతిగృహస్థుడును నిలువఁజేసికొనవలెననియుఁ ముడివస్తువుల సమ్మరణమునయు, స్పష్టమగుచున్నది. ప్రాచీన కాలము నందు బానిస వర్తకముండేది. అందువలననే మనుష్యులను విక్రయింపరాదు అను వాక్యముపయోగింపబడెను. నేడు భోజ్యపదార్థముల యెగుమతి విశేషించియున్నను, మనుష్యవిక్రయము లేనందులకుఁ జాలసంతోషపరియున్నది. కొంతకాలమునకుఁ బూర్వము, నేటాలు, ఆనాం, మొదలగువాఁటలకు “డిఫాల్టు”ద్వారా మనుష్యులనంపుట మాత్రము, అప్రత్యక్ష మనుష్య విక్రయముగాఁ దోచెడిది. ఈశ్వరానుగ్రహమువలనఁ జాలవరకామనుష్యుల యెగుమతికూడ నేడు తగినందులకు సంతోషపరియున్నది. సమస్తశాస్త్రములు కళ్లు నూత్రకాలమున నభివృద్ధి నొందినవి. దానితోపాటు వ్యవసాయకళకూడ వృద్ధి నొందినది. నూత్రకాలమున వృద్ధి నొందిన వ్యవసాయ విశేషములఁ జూడుడు.

1. భూమిని హెచ్చుగ దున్ని పంటలను హెచ్చుగ బండించుట,
2. “షష్టికలు” మొదలగు సస్య విశేషములను వ్యవసాయముఁజేయుట,
3. దమ్మువలని లాభము, దెలిసికొనుట,
4. కలుపుతీతవలని లాభముఁ దెలిసికొనుట,
5. అరటి పోక కొబ్బరి చెఱుకు ద్రాక్ష మొదలగు తోటలను వేయుట,
6. పంచదార బెల్లము మొదలగు పదార్థములఁ జేయుట,
7. పశువైద్య విశేషములఁ గనిపెట్టుట,
8. కళ్లమునకు నడుమను కఱ్ఱఁబూతి నూర్చుట,
9. పాలములకు కంచెలను వేసి రక్షించు విధానము,
10. వ్యవసాయపు మర్యాదలు,
11. కరువురాకుండుటకుఁ దగినటుల వ్యవహారముఁజేయుట, మొదలగువానిని గనిపెట్టిరి.

1 నూ. మనుష్యుఁడైనా రాగా న్గంధా నన్నం చర్మ గవాం వశాంశ్చేష్టావకేతోక్త్య కిణ్వే పిప్పలీ మరీచేధాన్యం మాంసమాయుధం కుశ్కతానాంచ” ఆ. ధ. (1-20-12)

2. తిలతండులాం శ్వేవృధాన్యస్య విశేషేణినిక్రియా—ఆపస్తంబపర్వనూత్రం (1-20-13)

3. అవిహిత శ్వేతేషాం మిథో వినిమయః—ఆ. ధ. 1-20-14

4. అన్నేనచాన్నస్య మనుష్యాణాంచ మనుష్యై రసానాంచ రుదైర్గంధానాంచ గంధై ర్విద్యయాచవిద్యానామ్—ఆ. ధ. (1-20-15)

5. అవిక్రితపక్షై ర్వ్యవహారేత— ఆ. ధ. (1-20-16)

కలహంస

భండారు వీర రాజేశ్వర రావు గారు

నవమెడవోని పడుచుపోందమ్మితూండ, తూగుటాయెలలం దోగి యూగకుండ
 మధురనయనాంచలములఁ జెమ్మలుద్రవింప, బేలనలె నుంటివేల మరాళబాల ?

చ. లలితపుబ్బాన్న పూవలపులం దులకించు మిటాడితెమ్మరల్
 మలయవో ? మోహనామృతములం దోలఁకాడు పిసాళివెన్నెలల్
 వెలయవో ? కోకిలంబు లతివేడ్క మనోహరగీతరాగముల్
 పలుకవో ? యేల తోయ్యలి ! విలాసము లిట్టి నిశాంతవేళల ?

గీ. మృదుమధురసాంద్రదర హాసనదనమైన, నునుమొగము వాంచిబాహ్వాంబుకణము లెన్నో
 దొనదొన రాల్పుచుంటె కన్గనల నుండి ? ఏల యీగర్భవేదన లిపుడు వెలది ?

గీ. సృష్టివైచిత్ర్యచిత్రలక్ష్మితములైన, కలికిహాంబట్టుతెక్కలదళము లిపుడు
 చికిలివెన్నెలపాలవెల్లికల సెగలఁ, గుమిలి కనుగందునని దాచుకొంటె పడఁతి ?

గీ. పదిదినము లైనదో లేదో గద త్వదీయ, బాల్యఁగిమాణమగుముక్కుపచ్చలారి
 అపుడె హితులకునేని చెప్పంగరాని, యంతటిరహస్యపు విషాదమా ! కృశాంగి !

సీ. గుఱ్ఱమాపుల నల్లకొని ప్రోడిఁగొను మల్లి, కామతల్లులప్రాపుఁ గాంచికొంత
 ప్రియతమంబో గులాబీపుష్పవతిఁ గోరు, మారుతప్రియు నండఁ జేరి కొంత
 కలువసెజ్జలఁ గేళినలుపు తుమారదం, పతులసామీప్యంబు వడసికొంత
 మెలమెల్ల సయ్యాట సలిపి మంతనమాడు, సెలయేటియలల ప్రక్కలనుగొంత

గీ. పవనసంచాలసంబున బ్రమసి, చిటుత, పరువులందేటి, పూవుటోవరులనీడ
 నిలచునా కులజంటలకెలనఁ గొంత, ఈనవరసోదయంబుల నెఱిఁగినావో !

గీ. మదవదళికులమదె నీదుమ్మదుపదంబు, వదలని లతాంతముకుళ గర్భములఁ జేరి
 కలఁతఁ బెట్ట నొకింతైనఁ గనరవేమి ? తన్మయోద్రేకమున నుంటివా, లతాంగి !

గీ. పడతి ! నీదుర్భరస్వాదుప్రణయబాష్ప, హాక్తికంబుల భాగ్యసంపదలఁ బోలె
 దనదు గర్భంబునం దాచుకొనెడు కలువ, కన్నెదెసనైనఁ జూడు నీపున్నె మగును.

గీ. నవురువెన్నెల చక్కందనాని కుబికి, లీలలం దేలుమేన బాలికలఁ గాంచి
 బాల్యకౌతూహలమునఁ జప్పటలు చఱచు, హల్లకకుమారుఁ గని యూఱిల్లు ముఖంబు!

పాణికా పిచ్చిరెడ్డి గారు బి. యే (ఆనర్సు)

మానవజాతిని యిప్పటివరకు అనుభవించుచున్న అన్యాయ అయోమయసందర్భముల నుండి తప్పించి యింతకంటే సౌఖ్యకరములగు పరిస్థితులలో ప్రపంచము నుంచనగునను యోచన క్రొత్తగ ఇప్పుడు కల్గినది కాదు. మిగులపురాతనములును చారిత్రికముగా మొదటిగ్రంథములునగు వేదములకంటెగూడ పురాతనము. ఈజగత్తును ఆదర్శపునెలుగున జూచు ప్రతిమనుజుడును— తానన్నేషించునది జ్ఞానమైనను, శిల్పమైనను, ప్రణయమైనను, ఆనందమైనను సరే— ఇంతటిదుఃఖము అనవసరముగా ప్రపంచమును మంచి వేయుమండ నేమియు చేయక ఊరకున్నామే అని చింతకొందకమానడు. తనకు శక్తిసామర్థ్యములున్నచో, భావప్రపంచమున గమపించురీతిగనే లోకమును స్వర్గతుల్యముగ నొనర్చ బ్రతుక్కింపగలడు. ఇట్టి యిచ్చయే, యీ సంకల్పమే- విష్ణుస్వరూపమును మానవప్రపంచము నెడలగల యవ్యాజానురాగమే, పూర్వము మతకర్తలకు, రాజనీతిజ్ఞులకు, దేశోద్ధారకులకు, మూలబలముగా నుండినది.

జనులలో సధికసంఖ్యాకులు— దాదాపుగా నందరును— పురుషులు, స్త్రీలు— సాధారణమయములలో తమజీవితముల యెడలగాని విశాలముగ ప్రపంచమునెడలగాని, చింతగాని, ఆలోచనగాని విమర్శన జ్ఞానముగాని కలిగియుండరు. తాము జన్మించియున్న సంఘమొనగుదాని నంగీకరించి వర్తమానకాలమును గూర్చిన చింత తప్ప భవిష్యత్తునుగూర్చిన యాలోచన లేకయే జీవితముల గడపుచుందురు. అరణ్యమున సంచరించు మృగములతో సమానముగా ప్రస్తుతావసరముల తృప్తిమాత్రమే కోరుచు, పురోదృష్టిలేక, కొలది పాటి కష్టముతోనే తమజీవితపరిస్థితుల మార్పుకొని

సుఖపడగలుగుదుమని యెరుగకయే తమవ్యర్థజీవితముల గడపుకొనుచుందురు. కొందరు మాత్రము స్వలాభాపేక్షచే, కీర్తిప్రతిష్ఠల సంపాదించుకొననగునను ఆసచే, తమసంఘపు డౌన్నత్యమునకు పాటుపడుచుందురు. వీరి అభిప్రాయము తెల్లులున్నను, రూపాయతో తన్నుకొట్టిన ధనికునివలన బిచ్చగానికి లాభమేకలిగినవిధముగా ప్రపంచమునకు, జనసామాన్యమునకు, వీరివలన కీడుగాక మేలే కలుగుచున్నది. తాము తమకు కావలయునని కోరులాభములను ప్రతివారును అనుభవించునట్లునర్పదలపుగలవారు చాలకొద్దిమందిమాత్రమే.

మానవలోకముమీద నిట్టిఅవ్యాజానురాగముగలిగిన మహనీయులు తామెట్టిసంఘమున నెంతయైశ్వర్యముతులై యుండినను, ప్రస్తుతము తమస్థితి యెంతబాగు గనున్నను, తామొనరింపజూచు కార్యములవలన తమకు కష్టములు గలుగనున్నను, తమస్థితి తాదమూరైనను ప్రపంచము దుస్థితిజూచి యొర్పుకొని యుండజాలరు. ప్రపంచచరిత్ర దిలకించినయెడల లోకోద్ధారకులగు నిట్టి మహనీయులలో జాలమంది ఆగర్భక్రిమంతులు రాజ్యాధిపతులు సార్వభౌములుగానుండినవారే యని వ్యక్తము కాగలదు. అట్టివారు తమకృత్యములవలన తమస్వలాభము నావంతయేని గోరక ప్రపంచమునకు తమ అమూల్యజీవితముల ధారవోసిరిని చెప్పక తప్పదు. తమవారికష్టములు వారిలోగలలోపములు యితరులకు తెలిసినట్లు తమకు తెలియవని యొకసిద్ధాంతము గలదు. దీనినందరు ఒప్పుకొనకున్నను దీనియందుగూడ కొంతనిజము లేకపోలేదు. భోగముదానియింట పుట్టిపెరిగినకొడుకునకు తన సోదరి నితరులతోగూర్చు విహ్యముగ దోచనట్లు ఒక సంఘములో పుట్టిపెరిగినవారి కాసంఘములోని లోపములు గాన్పించవు. అన్నకుమార్తెను పెండ్లియాడు

మహమ్మదీయచారమునకు హిందువు లేవగించుకొనెదరు. అంతకంటె రక్తస్పర్శ యెక్కువగాగల అక్కమూర్తైన వివాహముజేసికొనుట కభ్యంతరమే యుండదు. ఇట్లే అన్నీ. కావుననే సంఘసంస్కారకాభిలాషులుగ నుండు వారు సాధారణముగ యితరజాతులవారి విద్యుల, మతముల, నాగరికతల, బాగుగ నెరిగినవారుగ నుందురు. అట్లుండ కున్న సంఘోద్ధరణ మసాధ్యము.

దేశభక్తి, అనేకపక్షపుల సంయోగమువలన నేర్పడినవిషయము. ఇది మాధభక్తిగ మారి చెడిపోకయుండవలయునన్న తమదేశపు చరిత్ర సారస్వతము యిత్యాది విషయములమాత్రమే నేర్పి యితర దేశముల చారిత్రిక సారస్వత విద్యుల నభ్యసింపజేయకుండరాదు. అన్నియు నేర్చినతరువాతనే స్వచ్ఛమగుభక్తి యేప్రజలకైన గలుగునది. ఇది యెరుగనిపాలములుగాని, ప్రజలుగాని చేయు కార్యములు వారుద్దేశించిన ఫలితమునకు వ్యతిరేకమగు లాభముల నార్జించితీయను. “జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపిగరీయసీ,” యనుట తాత త్రవ్వించిన తటాకమని ఉప్పు నీళ్లుత్రాగవలెనని బోధించుటగాదు. నేడు వనప్రభుత్వమువారుగాని మనజాతీయవాదులుగాని ప్రజలకొసగు విద్యలో నీలోపము స్పష్టముగ గాన్పించుచునేయున్నది. ఈమధ్య అమెరికాదేశమున ఒక రాష్ట్రములో పరిణామ సిద్ధాంతము (Theory of evolution) బోధింపరాదని కొందరు పట్టుబట్టిరి. అందువలన నిప్పుడాదేశములో ఆసిద్ధాంతము నెరుగనివారుగాని, చదువనివారుగాని లేకుండునట్లు సంభవించినది. కారణమేమి?...

తామెరుగనిపరిస్థితులలో నుండుజనులగుర్పించిచారించునపుడు వారికి తోచనికష్టములుగూడ మనకు గనబడును. బుద్ధదేవునికి అగపడినట్లే ప్రపంచము దుఃఖ సముద్రములోనున్నట్లు చూడగలము. పైసిద్ధాంతమునకు వ్యతిరేకముగా కొన్ని పేర్ల సువహరింపవలయు గాని తీవ్రముగ నాలోచించిచూచినయెడల సామాన్యజనులలో నుండివచ్చిన మహాత్ములుగూడ తాము జనసామాన్యమును వారిపరిస్థితులలోనుండి గాక ఉన్నత ప్రదేశమునుండి వీక్షించుట కవకాశము లేర్పకయుండవలయును. లేనియెడల నట్టిపని అసాధ్యము. భగవదవతారములనదగు నీ మహనీయులు తమసోదరులదుఃఖములబాప బద్ధకంకణులై

తొలుత ఉపదేశములలోను. పిమ్మటకార్యములలోను తమభావముల వ్యక్తపరతురు. సంఘోద్ధరణకై ప్రయత్నింతురు. లోకము నానందమయముగ జేయజూతురు.

కాని యిప్పటివరకు వారి యుద్దేశములు నెరవేరక పోయెను. పూర్ణముగ నెప్పటికి నెరవేరజూపు. ఏలనన నట్లు నెరవేరినచో అభివృద్ధికి మార్గ ముండదు. చలన ముగిసినపుడు. అప్పుడు లోకము నశింపవలయును. ప్రపంచమును వీక్షించిన అట్లు జరుగునని తోచుచు. ప్రపంచము, ఈ సృష్టియంతయు ఒక గమ్యస్థానము జేరునని (a far off divine event) దలచరాదు. అట్లే అయిన ఎప్పుడో ఒకసారి అచటికి చేరక తప్పదు. అట్లుగాక గమ్యస్థానము, మన ఆచర్యముగూడనట్లే జరుగుచు ఉన్న యెడల సర్వకాలము అభివృద్ధికి మార్గ ముండగలదు. భగవంతుని సృష్టియంతయు ఒకచోటుజేరి అచ్చట నాశనమై మరల మొదట నుద్భవించుచుండునను సిద్ధాంతమున కర్థము లేదు. కొందరి సుతము (theory) ప్రకారము సృష్టి యంతయు చక్రమువలె తిరుగుచుండుననియు కొంతకాలమునకు వనము మొనటికే మరల వత్తుమనియు వృద్ధియనునదియే లేదనియు చెప్పుచుండురు. అట్లే అయినచో ఈ జగన్నాటకము నేల నాడవలయును? ఈ ప్రపంచము చరాచర జంతుజాలముతో కూడిన యీ విశ్వ మానవ ప్రపంచము, సూర్యమండలము, దానిమట్టుతిరుగు సమస్త గోళములు, సృష్టి సర్వస్వము ‘ఉండుటకు’ కారణ మెద్దియో యుండవలెను. మరియు మనము వృద్ధి చెందుటయే లేదను సిద్ధాంతమును ఈప్రపంచమే పూర్వపక్ష మొనర్చుచున్నది. ఈసృష్టి సర్వస్వములో ఒక అణువుతో సమముగ మన ప్రపంచముననే యింత అభివృద్ధి యగుచుండ నింతకెన్ని రెట్లు ఎక్కువగా నితర గోళములలో నుండునో మీరే యోచింపుడు. మనమొనర్చు కార్యములలో నభివృద్ధిలేదని వాదమునకు ఒప్పుకొన్న మన అభిప్రాయములలోని మాక్కుల కేమి సమాధాన మివ్వవగును? మరియు సర్వ మానవులును అభివృద్ధి అని చెప్పువిషయ మొకటైన నుండువలయును. ‘ఫలానిది’ అభివృద్ధి యనుటలో భేదాభిప్రాయము లుండవచ్చును. గాని అసలు వస్తువుయొక్క ఉండుట (Existence) లో భేదాభిప్రాయము లుండజాలవు. ఇది మనవ్యాసమునకు సంబం

ధించిన విషయముకాదు గాన దీని నింతటితో వదలి నా అభిప్రాయమును మాత్రము తెలిపెదను. — స్పృష్టి ముందుకు జరుగుచునే యుండును కాని దానికి నిశ్చలముగ నుండు ఆదర్శము మాత్రము లేదు. గమ్యస్థానముగూడ ముందుకు జరుగుచుండును. అభివృద్ధి తిరుగుడు మెట్లవలె (Spiral Stair case) వలె వైకి పోవుచుండును. ఈవిషయమునుగూర్చి సమయము దొరకునెడల సచిరకాలములోనే నాయభిప్రాయముల విపులముగా వెల్లడింపగలను.

పైనజెప్పినట్లు వారి అభిప్రాయములు పూర్ణముగ నెన్నటికి నెరవేరజాలవు. ఏలనన అభివృద్ధి కావలయునన్న అసంతృప్తి ప్రబలముగ నుండవలయును. అసంతృప్తియే అభివృద్ధికి మూలభీజము. పూర్వము బొత్తిగా (అనగా కావలసినంత) అభివృద్ధి లేక యుండుటకు కారణ మీ అసంతృప్తి లేక యుండుటయే. ఇందువలన నప్పటిజనులు కష్టములు లేక యుండిరిగాని, కష్టములన్నియు ఇప్పుడే వచ్చినవని గాని అనుకొనరాదు. నా అభిప్రాయ మిది: మన మింతకంటె ఉన్నతస్థితిలోనుండగలము అనుభావము మనసుకు తగిలినప్పుడు మాత్రమే అసంతృప్తి కలుగగలదు. కాని అట్టి అభిప్రాయములే లేక పుగములవలె నుండి నప్పు డది బొత్తిగా నుండదు. హిందూదేశమునకు ముప్పుచెచ్చి నాశనమొనర్చిన 'కర్మ' సిద్ధాంతమునే ఆదర్శప్రాయముగా నుంచుకొన్న అనాగరికుల కసంతృప్తి కలుగగలదా? తాను జేసికొన్న కర్మవలన తానధోగతి పాలై తిరిగి యెంచి యింక నైనను ధర్మము (?) ను మీరకుండవని తమకు సర్వేశ్వరుడు ప్రసాదించిన స్వచ్ఛమగు ఆత్మల కళంకితములగు నొనర్చి, ధూళి ధూసరితములై నేలలో బొర్లాడజేసిరి.

ఇప్పటివరకు యుగయుగమునను మహాపురుషులుద్భవించిదేశోద్ధరణకు ప్రాణములు భారవోయచుండినను మనము నల్లగొల్లలకంటె మెల్లగ వృద్ధిజెందుచున్నాము. అసలు రోగపీడితులకే వారివైద్యము రుచింప నప్పు డింతయైన ముందుకు వచ్చినాముగదా అని సంతోషించవలసినదే. మొదటినుండియు దురదృష్టవంతులగు మనదేశపు ప్రజలు జ్ఞానశూన్యలై యుండుటకలను, దైవనిర్దిష్టములగు (?) తమబాధల పడలేక నిస్సృహులై పడియుండుటవలన, తమ అధికారులవల్ల శిక్ష నెక్కడ అనుభవించ

వలసి వచ్చునో అను భీతిచేతను తాము మునిగి లేలుచున్న నీచపరిస్థితులు తమ కలవాటై యుండుటచే గౌరవము గోల్పోయి నీతిదూరులుగను, నీతిబాహ్యులుగను నుండుట చేతను, అట్టివారిలో ప్రబోధము కలిగించి సంఘము సౌన్నత్యము నందజేయుట అసాధ్యమైనపని యాయెను.

జనులను సగటున రెండు తేగలుగ విభజింప వచ్చును— మార్పుకావలయు ననువారు, మార్పుక్కఱ లేదనువారు— వీరిలో నెన్నియో తరగతులు గలవు. కాని మొత్తముమీద యిప్పుడుండుస్థితిలో ప్రపంచములో దుఃఖ మమితముగ నున్నది. ఇది అనవసరము. కొంచెము కష్టపడినయెడల మన మీలోకమును బాగుచేసు కొనగలము అనువారు కొందరు. ఈప్రపంచములో దుఃఖ ముండుట వాస్తవమేకాని సాధ్యమగు ప్రపంచములలో నెల్ల (The best of all possible worlds) నిదియే శ్రేష్ఠము. ఇంతకంటె పప్రపంచమున దుఃఖమును తగ్గింప జాలము. ఇంతమాత్రమైన దుఃఖము లేనియెడల ప్రపంచ నటన అసాధ్య మనువారు మరికొందఱు. ఈరెండుతేగల వారును తమతమ సిద్ధాంతముల ప్రకార మాచరించిన నేతప్ప ప్రపంచమునకు మోక్షము గలుగనేరదని విశ్వోం చెడరు.

వీరినే ఉదార హృదయులు, సంఘచిత్తస్వభావులు అని యనవచ్చును. నిజముగా నుదారహృదయులు (Liberals) అనువారు ప్రతివిషయమునను నుదారులైయే వర్తింపవలయును గాని మనదేశపు జాతీయవాదులవలె రాజకీయములందు మాత్రము మిగల నుదారత సాంఘిక ములందుమాత్ర ముండువ్యతిరేకముగ నుండరాదు. సంఘచిత్తస్వభావులు (Conservatives) ప్రతియడుగును బాగుగ నాలోచించియే ముందుకుబెట్టవలయుననువారు. సాధారణముగా బలవంతులు; శక్తివంతులు, ద్రవ్యవంతులు, రాజ్యాధిపతులు, సీతాధిపతులుగా నుండువారు ఇప్పుడుండు స్థితియే యుండవలయు నందురు. కొందరు విశ్వావంతులు మాత్రము వేరు తెరగుగా భావింతురు. హిందూదేశ సాంఘిక తత్త్వ (Sociology) శాస్త్రవిచారము మనకిప్పు డవసరములేదుగాని యిది మాత్రము చెప్పవగును. ఏకారణముల నెల్లనైననేమి మనదేశమున రెండువిధములగు భావములు

ఒకదానికొకటి వ్యతిరేకమగునని ప్రబలియున్నది. ఈవిధికి భావనమే శనము. (1) ప్రతివిషయమునను గా జరిపితమును. మానసికచింతలలో మిగుల సుదారత; కార్యాచరణమునం దిందుకు వ్యతిరేకము— విజ్ఞానవిషయములలో గాని, సారస్వతమునందుగాని, శిల్పమునం గాని యుఖ్యముగా తత్త్వచింతనలో— ఈ కడపటి విషయమును మాత్రము పరిశీలింతము.

తత్త్వవిచారమునందు మనవారికలము నిరాఘాటముగ సాగినది. సాంఖ్యయోగములందుగాని, న్యాయవైశేషికవిామాంసాదులయందుగాని మనవారు ఘోతముల సరకునేయక ప్రవర్తించి పోతువాదమునం దగ్రగణ్యులైరి. పాశ్చాత్యతత్త్వజ్ఞులు పోతువాదమునం దసమానులు. అట్టివారిలో మిగుల యుఖ్యులగు కాంటు హిగెల్ (Kant: Hegel) మొదలగు మహాశయులు సముతము విధితేక ఒప్పుకొనవలసివచ్చినపుడు, తమమతముల నొక మూలబెట్టి, తమసిద్ధాంతములకు వ్యతిరేకమగు సవస్య తెదుర్కొనినపుడు, సమాధానమేలేక యూరక నలుకొనిరి. కానిక్రీశంకరాచార్యులవారు మాత్రమట్లు చేయక తమమతము (Theory)కంటె నెక్కుడుగ తర్కసిద్ధాంతమునే నమ్మి అది నిర్ణయించినట్లే తనమతమును తుదఁబరకు పోనిచ్చెను. పక్షపాతరహితముగు నిట్టినిరాఘాట ప్రవర్తననుగూర్చి యెంతసోగడిసను తనివిదీరునా? దీని విలక్షణముగ సాఖ్యానందముల ననుభవింప మొందిడక మనమే 'ఎందు కింతతొందర అటుచూడుము. ఈసిద్ధాంతముయొక్క కార్యరూపమును దిలకింపుము' అని యేదియో చెప్పుమన్నది... అటుచూచినతోడనే ఆనందముంతయు వ్యవసమగుచున్నది. నవ్వు యేడ్పుగ మారుచున్నది. 'ఏలే?... శంకరుడు తననిరాఘాటతర్కము వలన దేలిన 'బ్రహ్మమునకును' ప్రపంచమునకును సంబంధములేకుండుట ఒప్పుకొనవలసివచ్చినపుడు తనమతము భిన్నముగస్థితి సంగభించెనేయని విచారింపి, న్యాపహారికముని పారమార్థికమని భేదములగల్గించి తనమతములోని లోపముల గప్పిపుచ్చి బాగుచేసెను. (2) (నిజములో ఈ సిద్ధాంతములననే శంకరునిమతమునకు న్యూనతగలుగుటకు కారణమైనది.) ఇట్టిసందర్భము మనసంఘమున ప్రతివిషయమునను గమపించుమనేయున్నది. ప్రపంచమే మిహ్య

మాయ, దుఃఖభాజనము. ఇదటినుండి విముక్తియే కర్తవ్యము అనుసిద్ధాంతము. ప్రాపంచిక వ్యవహారములలో మాత్రము యివియన్నియు నిజములని నమ్మి జరుపుకొనవలయును. ఇట్టిసందర్భమున అద్వైతవేదాంతి, ఏనుఁగు, కథజ్ఞునికి వచ్చుచున్నది.

ఒక వేదాంతి సర్వము మిహ్యయని జనులకు, బోధించుచుండెను. ఇంతలో నొకయేనుగు తప్పించుకొని ఘోరకారము చేయుచు వారున్నచోటికి పరుగెత్తినప్పుడుండెను. దానినిజూచి యావేదాంతి కాలికి బుద్ధి జెప్పమొదలిడెను. ఆవల కొంతసేపటి కాజను లాసిద్ధాంతిని ఏలపరుగెత్తిపోయితిని యడుగగా 'ఆయేనుగు మిహ్య, అది తరుముట మిహ్య, నేను పారిపోవుటకూడ మిహ్యయే!' యని ప్రత్యుత్తర మొసగెనట. చూడుకు, శంకరునిమతమున కెట్టిగతిపట్టినదో! పరబ్రహ్మము నిర్గుణుడేకాని మనము సగుణునిగానే యారాధింపవచ్చును! ఆహ! ఏమివిపరీతపుదలవి! ఒక మహామహుడు వచించినట్లు మనము సంసారకష్టసుఖములకై నిర్దేశింపబడియు, సంసారచక్రఘోరపరివర్తనములకు బరిచితులవయును దానినిజూచియేభయపడుచున్నారము. సమద్రమునకును, తీరమునకును నడుమ ఆవేదనచే మునుగుచున్నాము. నక్షత్రశోభితమును సుందరమునగు రాత్రినిజూచి భయపడి చండభాసుని యెండలోబడి మ్రగ్గుచున్నారము... మనము నీటిలో దిగజంకుచేపలవంటివారము. చీకటికి వెరగందు గడ్డగూబలవంటివారము.

ఇందులకు కారణములగూర్చి యోచించుట ప్రస్తుతము మనపనిగాదు. దీనివలన గలిగిన ఫలితమునుగురించియే మామిపుడు యోచింపవలసినది. ఇట్లులుండుటవలననే ప్రతియుదారాశయమునకును మనదేశము ప్రతిఘటించి నిల్చినది. ఉన్నతాదేశములు మనదేశమును జొరయత్నించినప్పుడు ద్వారముననే నిలిచి "మాయాదేశము లింతకంటెను మహోన్నతములు. మరలిపోమ్మని" వానిని బంపివేసి ఆయుత్తరక్షణము మొదలైనవ్యావహారిక ధర్మమునే యనుష్ఠించుట మొదలగు కార్యములవలన మనదేశము అభివృద్ధికి విముఖత గలిగియున్నది.

జ్ఞానమును, మతవిద్యను తమకృత్యముగా గలిగియుండినవారు స్వాతంత్ర్యమున కడ్డునిలిచిరి. ఋగ్వేద

కాలమున యజ్ఞయాగాదులు ప్రవలి వానిమూలముననే ముక్తిగలుగునను నమృతము జనులకుం డెను. క్రమక్రమ ముగాఁదీనియెడలనమృతముక్షీణించి యజ్ఞములలో పశువులను బలియియ్యరాదనియు మోక్షము జ్ఞానమువలననే కలుగగలదనియు నమృతము ప్రబలెను. ఈమార్పులు గుటకు కారణము అప్పటి జనులనునస్సెలు వికసించుట, ప్రపంచము బాల్యపక్షకదాటుటమాత్రమేకాదని గూఢపురాతనగ్రంథముల చారిత్రకదృష్టితో జూచిన ప్రతిమానవునకు విశేషముగాగలదు. మొదటినుండియు సంఘములోని ప్రధానస్థాన మాక్రమించుకొనుటకు బ్రాహ్మణులకును త్పత్రియులకును జగురుమండిన గమరములు వారి వారి ప్రత్యేకసిద్ధాంతము లెట్లెట్లు పరిణామించినదియు ఎచ్చటెచ్చట యెవ్వరెవ్వరు ఏయేస్థానముల నాక్రమించుకొనియుండినదియు అందరికి దెలిసిన ప్రాతకథయే యగుటవల్లను దానిప్రమేయ మిచ్చుట అత్యవసరముగ గనుపించుచుండుటచేతను వదలితిని.

జ్ఞానమువలననే మోక్షము గలుగగలదను సిద్ధాంతము బ్రాహ్మకాధికృతగలిగియుండిన కురుపాంచాల దేశములందుగాక రాజనూయయాగమునందువలె త్పత్రియులే మొదటిస్థానము నాక్రమించుకొని యుండిన కాశీకోసలగిదేహరాజ్యములలో జన్మించినదనినచాలను. అనగా దృష్టిలో యీ భేదము గలిగినది బ్రాహ్మణులవలన కాదు. మఱి త్పత్రియులవలన. ఇందులకు ప్రమాణములు గలవు. ఇది వివాదాశయములలో నుండి దాటిపోయి కూడ ఇరువది సంవత్సరములు కావచ్చుచున్నది. త్పత్రియుముఖముగా వేసిన యీ బ్రహ్మవిద్య క్రమముగా దేశమంతయు నట్లుకొనెను. మొదట బ్రాహ్మణులు దీనికి బ్రతిఘటించిరి. ఇతరులకండ్రయెడుట నీనూతనసిద్ధాంతము పైకిరాకుండుటకు చేయకలసిన పన్నాగముల నెన్నియో పన్నిరి. కాశీవిదేహదేశముల తులనాడ మొదటిదిరి. నీవమగుప్రాకృతము మాట్లాడుకొనువారనిరి. దీనివలన నేమిన్యూనతయో తెలియరాకున్నది. పూర్వాచారముల కాటపట్టును, బ్రాహ్మనాగరకతావాసమునైన కురుపాంచాలదేశములు తామూరకుండుటవలన నిట్లుగలిగెనని తెలుసుకొని, వారివిద్యతోనే వారికోడించవలయునను సంకల్పముతో నా 'బ్రహ్మవిద్యకొరకై

త్పత్రియుల నాశ్రయించిరి. ఉపనిషత్తుల, పురాణముల, శాస్త్రుదృష్టితో జదివినయెడల విదేహరాజున జనకుడు, కాశీరాజున నజాతశత్రుడు, కోసలదేశాధిశ్వరడను విశ్వామిత్రుడు యీనూతనసిద్ధాంతమును వృద్ధిలోనికిదెచ్చిన వారిలో నగ్రగణ్యులనియు అనేకమంది బ్రాహ్మణులకు వారివిద్య నేర్పిరనియు యెరుగగలము. ఎట్టి యున్నతోద్దేశములతో బయల్పడెదనను తగినవారు లేనిచో కొంతకాలమునకు ప్రతిమతమును కఠింకెతమునకు సిద్ధము. బ్రహ్మవిద్యకూడ నిల్చియియ్యెను.

ఈదృశ్యము కొంతకాలమునకు బ్రాహ్మణులు తమ స్వంతమును జేసికొనగలిగిరి. పూర్వాచార్యుల కోపనిషత్తు కాలమునాటికి యజ్ఞవల్క్యుడు త్పత్రియుల నోడించి మరల బ్రాహ్మణుల యగ్రవర్ణత్వమును స్థాపించుటతో నీమతము కలపితము కాజొచ్చెను. ఇంతటితో నిలిచిన బాగుగనే యుండియుండెడిది. కాని వారియుద్దేశము పూర్వపుత్పత్రియులవలె బ్రహ్మవిద్య నేరి యుండుట మాత్రము కాదు. ఎట్లైనను తమ పురాతన ధర్మమును పునరుద్ధరించవలయును. యజ్ఞములను క్రమపులను యీనూతన బ్రహ్మమునకు ముడిగట్టులయును. (అహో! ఎట్టి ధర్మమున కెట్టి దుర్దేశపట్టినది.) ఈ సదుద్దేశముతో వేదములలోని మాటలకు క్రొత్తయర్థముల గల్పించి యజ్ఞకర్మలకు వేదభావముల గల్పించి యీక్రొత్తవిద్య త్పత్రియులనుండి బయలుదేరినది కాదనియు ఎప్పటినుండియో వేదములలో నిరుదీయుండినదనియు బలక సాగిరి. తమ స్థానమును బలపరచుకొనిరి. ఏది యెట్లున్న నేమి? బ్రతుకనకును నమృతములకును భేదమేగ్నడెను సర్వసమత్వమునునూచించు బ్రహ్మవిద్యను తమవశమొనర్చుకొని అనుష్ఠానమున వర్ణాధికృతకే ప్రాముఖ్యమొనగనాగిరి. నిర్మలస్వాతంత్ర్య ప్రవాహమును తొలిసారి మలినమొనర్చిరి.

రెండవసారి, ప్రపంచము నందలి మతము లన్నిటిలోను శ్రేష్ఠతవుమును బాధ్యమతమును ప్రేమాపూర్వ వర్ణమును గురిపించు భూతదయ సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వమును భోధించి వర్ణభేదముల దూపుమాప యత్నించెను. 'అహింసా పరమార్థక్య' అను ముఖ్యనూత్రము గలిగి ప్రపంచమున కంతటికిని ఆదర్శప్రాయముగు నీ గౌతమ బుద్ధుని మతముయొక్క జీవితము కడకు జగమెన్నడుకని

విని యెరుగనిదియు మిగల ఘోరమునగు విషదాంత
నాటకముగ బరిణమించి ప్రపంచచరిత్రయును హిందూ
దేశమును ముగ్ధముగా బ్రాహ్మణ సాగరికతను మిగల
నీచస్థానము నాక్రమించుకొనియుండునట్లు నర్పణకు
కారణమయ్యెను. జన్మభూమినుండి వాధ్యమతమును కూ
కటి వ్రేళ్లతోగూడ బెరికి దాని పొలకువయే లేకుండ
చేసిన ఘనకార్యమునకు సంతోషించువార లుండిన వారిని
సంతోషించుచుండు. కాని ప్రపంచచరిత్ర యుండునంత
కాలము, జనులకు జ్ఞాన ముండునంతవరకును, ఈ విషా
దాంత నాటకకర్తయగు నాగరికత్వముగలిగిన కళంకము
మూసిపోజాలదు. సర్వమతమున సంఘోధరణకై పాటుబడు
దేశములతోపాటు హిందూదేశము తల్లియైత్తుకొని తిరుగ
జాలదు.

ఇట్లు జరుగుట యెన్నడుో ఆయెనని ఊరటజెందు
టకు గాదు. ఏ ఉద్దేశముతో వాధ్యవ్యయను బయటకు
బంపిపై చెనో ఆయుద్దేశములు జనులలో నుండునంతవర
కింతకంటె యభివృద్ధి గనుపింపజాలదు. అహింసా సిద్ధాం
తమును వారినుండి కైకొని అంతమునుపే తమ మతము
నందది కలదని పలికి యా నూతనవిజయము నొగగ్రోక్క
యల్పించిరి.

కొందరి మతమున నిట్టి ఊహలు తమ మతమున
కుండుట దానికి గౌరవమే యనెను. వారి యభిప్రాయ
ము క్లుండును. హిందూమత మగాఢము, అతి విశాలము.
అన్యంతములు లేనిది. సర్వమతములును అందులో నిమి
డియై యున్నవి. హిందూమతములో లేని క్రొత్త విష
యము ప్రపంచములో నింకెచ్చటను ఉండజాలదు!

వీనిలో కడపటివిషయమును మొదటబరికిలింతము.
హిందూమతములో లేని క్రొత్తవిషయము ప్రపంచములో
నింకెచ్చటను ఉండదనిన నేమి యర్థము? హిందూ
మతము సర్వవిధముల పరిపూర్ణమనియేకదా. పూర్ణము
కానిచో క్రొత్తవిషయము వేరొకచోలు నుండవలెను.
కాన హిందూమతము సర్వవిధముల సమగ్రమనియే పై
యభిప్రాయము. మొదట హిందూమతము నటుండనిచ్చి
ప్రపంచములో నేమితమైనను పరిపూర్ణమైనది ఉండుట
కవకాశము కలదా? అను ఘోరి నాలోచింతము! అసలు
మతమేకాదు. ఏదియో పరిపూర్ణముగ నుండుటకుగాని

ఒక వేళ ఉండినను అట్లున్నదని మన మెరుగుటకు గాని
సామ్యముకాదని తత్త్వశాస్త్ర పరిచితులగువారికి దెలుపు
కొనవలసిన యవసర ముండదని తలచెదను. అట్లుండు
నీమహాస్పృహతో నొక పరమాణువుతో సమానమగు మన
ప్రపంచమునందలి మారుమూలదేశములో నుద్భవించిన
యొక సిద్ధాంతము సమగ్రముగ నున్నదనుటకు నోరెట్లా
డును? కావున పైకెప్పివట్లు హిందూమతములో నన్ని
యు నున్నవి అను మాటకు అర్థము. హిందూమతములో
తక్కిన మతములలో లేని విషయము లనేకము లున్నవని
చెప్పుటయేకాని వేరుగాదని నా నమ్మకము. మనవారికి
సహజమగు నతిశయోక్తి అలంకారముతో మామతము
గొప్పది అనుమాటకు బదులు మామతము సమగ్రమని
పలికిరి.

దీని నొప్పుకున్నను దీనికంటె తీవ్రమగు సమస్య
మనల నెదుర్కొనుచున్నది. ఇట్లు గొప్పదని చెప్పుకొను
వస్తువేది? ఈహిందూమతమునకు మూలనూత్రము లెవ్వి?
ఎట్టివాడు హిందువు డనిపించుకొనును? హిందువునకును
యితరమతముల వారికిని భేదమేమి? హిందూమతమనిన
కొన్ని నూత్రముల నమ్మి యట్లు వర్తించుటయా? అట్ల
యిన నా నూత్రములెవ్వి? హిందూ మతమునకు కర్త
యెవడు? కర్తయే లేనిచో నిది యెట్లుద్భవించెను? ఇట్లు
గాక హిందూమతమనిన అన్యవ్యతసంయోగ ఫలితమే
యగునా? అట్లయిన నీమతమునకు ప్రత్యేకవృత్తిత్వమే
లేదా? ఇట్టివే ఎన్నియో ప్రశ్నలు ఒకదాని నొకటి
నెట్లుకొనుచు ప్రవేశించును. వీనికి జవాబేలేదా? శూన్య
మగు నాకాశము ప్రత్యుత్తర మొసగుచున్నది ఈసమస్య
కూడ సృష్టినలేనే అగాధమైనది అని.

మనమత మిట్టిదని మనము నిర్వచనమే చేయలేని
యపుడు దాని నుజాగుణములగుర్చి పలుకుటకు మాత్ర
మెట్లగును? వాదమున మనకు ఉపయోగించ కున్నను,
మనమతముయొక్క వైశాల్యము అందులో మనము దాగు
కొనుటకు మాత్ర ముపయోగించుచున్నది. పాశ్చాత్యుల
వ్యాసములందువలె దీనినంతయు చెదకినను కావలసిన
విషయము దొరకకపోయినను గ్రంథములగుటకు మాత్ర
ము వీలగు చున్నది. మన కర్తము కాకపోయిన కాక
పోవచ్చును గాని సర్వ కాలములకు సరిపోవు సిద్ధాంత

ములు మనమరములో నున్నవి అనుమాట ప్రతివాని నోటను వినవచ్చుచున్నది. నేను మరుగుజ్జునే వినను మాతాత చాల పొడుగువాడు. తన స్వంతశక్తివలన నిచ్చి యుండజాలని తీగ వేరుజాతివగు వృక్షమునకు పెనవేసి కొని పై కెగ్రాకుచున్నది.

ఇంకొక తెగవా రిట్లు పలుకుదురు. 'మనమతము చాల సుదూరాశయములతో బయలుదేరినది. మంచి ఎవరు దొరకినను అది గ్రహించుచున్నది' అని. ఇది నిజమేయైన యెడల సంతోషింపవలసిన విషయమేకాని సత్యమిందుకు వ్యతిరేకముగ నున్నది. ప్రతివిషయమునుండియు సుగుణమునే గ్రహించు శక్తిగల వస్తువు తనకు లాభకారి యగు విషయము నెడల కృతజ్ఞతనైన కలిగియుండవలయును. అంతేకాని దానిసత్యమును మాత్రము గ్రహించి ఏరు దాటినచెనుక పడవను తగులదెట్టినట్లు, తిన్నయిల్లు గ్రుద్ద లించినట్లుకు దాని నాశనమునకై పూనరాదు. ఇది పశుకృత్యము. సత్యముగలదిమాత్రమే నిజవగలదు. (survival of the fittest) అను సిద్ధాంతమునకు సరిపోవునది పై సిద్ధాంతము స్వాభావికమే యైనను హీనస్థితి (Lower Strata of animals) కి మాత్రమే అన్వయింపగలదు. పైకివచ్చుకొలదియు యీపోటీ (competition) సిద్ధాంతమునకు స్థలములేదు. నేనా (Co-operation) సిద్ధాంతము దానిస్థలము నాక్రమించుకొనుచున్నది. ఇట్టి నేవయే మానవజీవిత పరమావధి అతి నిశ్చయమేనా జీవనంబయివును బోగనీయును, శ్రేష్ఠము, పూజ్యతము. అట్టిమహోన్నతాదర్శము చిన్నచేపలనుమ్రొంగు పెద్దచేప వంటిదియు, కచ్చితమగు ఆకారము లేనిదియునగు హిందూమతమున గానుపింపదు. కావున సమస్తవస్తువుల గొట్టుకొనిపోవు జలదారికాల్యవలె హిందూమతమున కీసర్వభక్షకత్వము కళంకము నాపాదించునేకాని స్వచ్ఛత నొసగజాలదు.

మరల సర్వజనసహోదరభావము బ్రకటించు కైవళమతముపట్ల మనదేశ మెట్లువర్తించెనో స్మరింపుడు. దక్షిణదేశమున జననమొంది ప్రతివిషయమునను ఈ దార హృదయముతో వర్తించిన యీమతమున దైవ, పితృ, కార్యములసమయమున నాడబడుభాష ఎన్నడో చనిపోయిన సంస్కృతముగాక జీవశీలతో విలసిల్లు మాతృ

భాష. ఆదర్శములా మహోన్నతములు. ఉద్దేశము సర్వ మానవసంఘోదరణ. ఇట్లుండాయు వృద్ధిగాంచకపోయె. కారణ మహ్యము. ఇట్లులే సర్వజనసామ్రాజ్యము నర్థించు రామానుజమతముకూడ భగ్నమయ్యెను.

ఈరెండుమతములు అభివృద్ధి కల్గింతరములు గలిగించు మతసంపర్కమువలన విపరీతములుగ బహిమించెను. ఈరెండుమతములను మొదట జాడ్యమతముతోపాటు వివక్షణలేకయే, తమమతోద్దేశముల కనుగుణముగ, జన సామాన్యమునంతయు తమమతమున జేర్చుకొనసాగెను. బ్రాహ్మణులు, తక్కినయగ్రజాతులవారు సర్వజనసమానత్వము నొప్పరైరి. అందువలన గరిష్ఠసంఖ్యాకులు హీన (మనిషఃగణింప బడుచున్న) జాతులవారే యేర్పడిరి. అందువలన వారిమతముల ప్రతిష్ఠ తక్కువకాజొచ్చెను. [ఇప్పటికాలమున ముఖ్యముగా మాలమాదిగల జేర్చుకొనుచున్న క్రైస్తవమతమున కిట్టిగలియే సంభవించియుండుట అందరికి దోసినవిషయమే.] అంతట తమలోపమును గురైరిగి దిట్టముగ కట్టుబాటుల నొనర్ప మొదలిడిరి. మొదట నంత యుదారాశయములతో బయలుదెడలెనో కడకంతసంకుచితాభిప్రాయములు కాపలసినప్పుడు అందు వలననే యిప్పటికిని యీమతములు విపరీతములగు నాచారములగలిగి యితరసత్యముల స్మృతింపనైన నొప్పుకున్నవి.

ఇట్లు సర్వవిధముల సభివృద్ధికి బ్రాహ్మణమత మడ్డువగుటకు కారణమెద్దియో విచారించుము. మొదటనే యొకప్రశ్న గలదు. బ్రాహ్మణమత మిట్లుడ్డుదగుటకు దానిలో నేమైన ప్రత్యేకగుణము గలదా? లేక మరియేమతముయినాసరే దానిస్థానమున నుండినయెడల నదిగూడ నిశ్లేయము యుండునా? నిశ్చయముగా ఏమతమయినను అంతకంటె భిన్నముగా వర్తించి యుండనేరదు. కారణము?... ఒకమతసంస్థ యేర్పడినతరువాత వనేకులు దానినాశ్రయించుకొని యుండురు. ఆమతము వారి స్వత్వముగలదే నందులోనుండు నంతవరకు తమకు కష్టములు రాజాలవు. పైగా తమలాభమునే దృష్టియందుంచుకొని తమ కనువగు విషయమనే మతము నన్వయించుకొను చుండవచ్చును. జ్ఞానమున తమకంటె తక్కువగువారి కండుగప్పి ప్రస్తుతపు స్థితియే ప్రపంచమునకు మిగుల శ్రేయస్కరమనియు నందువలన దానిని చెదర

కుండ గాపాడుటయే వారి పరమ ధర్మమనియు గాపాడ జూతురు. ఆసంస్థ మారినయెడల తమ కిష్టదుగలలాభము లుండవని యెరింగి ప్రపంచమున కంతటికి ముప్పుగల్గునని యమాయకులగు జనులకు బోధించి వారిని తమవైపే త్రి ప్పకొని తమపట్టు వదలక మాన్పుండి యుండజూతురు.

కావున శాశ్వతముగా మార్పుకెందని మత ముండ వలయుననుట మొదటితప్పు. ఈమతము దానికిగు విద్య ఒకజాతికిగాని సంఘమునకుగాని చేరిన స్వత్వమై యుం డుట రెండవలోపము. ఇందు రెండవదానిగూర్చి మొదట విచారితము. దీనికి గల లోపములు రెండు కారణముల వలన గలుగుచున్నవి. మతము దానికి సంబంధించిన విద్య కొందరిపరమగా నుంచుటలో నుద్దేశమేమి? వారు తక్కిన జనులకంటె నుత్తములనియేకదా! మతము అను నది మనుజునకును సర్వజగత్తునకు ఆధారమగు మూలశక్తి కిని గల సంబంధ మగుటవలన నది యితర విషయముల వంటిది గాదనియు మనుజునకుగల లోపములు దానికంటె కొనసీయక దానిని నిర్మలముగ నుంచవలసి నందునను దానిని సామాన్య మానవుల కతీతమగునట్లునచ్చ దాని గౌరవ మర్యాదలు గాపాడుటకు కొందరిని కాపుంచ వలయు ననుటయే కదా యుద్దేశము. [ఈ సిద్ధాంతము నొప్పునివార నేకులుగలరు. మతము నితరు లెవరగుండు నట్లు మూసియుంచుటలో గాక సర్వమానవుల కందు నట్లు బహిరంగప్రదేశమున నుంచినయెడలనే యది నిష్కలంకముగ నుండుటకు వీలగునని తలచురు] పై మతముకు మనము సరియని యొప్పుకున్నను దానిని స్వచ్ఛముగానే యుంచి కాపాడ నియమింపబడిన వారు తక్కిన జనులకంటె నుత్తములని యెంచుట కెట్లగును?

మొత్తముమీద జనులలో నొక భాగమును తీసి వేరుచేసి వారికి ప్రత్యేకమగు విద్యాబుద్ధుల నేర్పి యితర జనులతో కలసిమెలసి యుండకుండునట్లు నర్చినవార వారు తక్కినవారికంటె నుత్తముగణములు గలవారు కా జాలక పోవుటయే కాక నీచప్రవర్తన గలవార లగుట సహజముగా ప్రపంచమును విమర్శవృత్తితో జూచిన వారికి గోచరించుట నిజము. దేవాలయమునకు సమీప మునకు వచ్చుకొని దైవభక్తి తగ్గననుచు వాక్యము యథా ర్థత్యమునుగూర్చి వేరుగ జెప్పబడినది. దేవ దాసీలని

పిలువబడు భోగమువారి సంఘపరిణామ వృత్తాంతము జూచిన నీపత్యము తేటపడగలదు. జాప్యమతప్రచార మొనరించుటకై నిర్దేశింపబడి యప్పటిసంఘమున ముఖ్య స్థానము వహించియుండిన జాప్యస్వామినినులే యిప్పటి భోగము వారైరనిన, తమ స్వచ్ఛప్రవర్తనచే జనుల కాదర్శప్రాయముగ నుండుటకు నియమింపబడి తరిపితు చేయబడుచుండిన స్త్రీల ప్రత్యేక సంఘము లిట్లుగుటకు కారణము పైనజెప్పబడినదియే యనుటకు సందియములేదు. ప్రస్తుతము జగద్గురువులని పిలువబడు మతాధిపతులు, వారిఃపర్యటనము, హిందూ మతమున కెట్లు నైర్మల్యము రాకుండ కాపాడుదున్నవో అందెరకు తెలిసినవిషయమే. ప్రస్తుతరాజకీయ సమస్యల జోలికి బోకయే దేవాలయముల మహాంతర జీవితములు లోకమున కాదర్శప్రాయములుగా మాత్రము లేవని చెప్ప వచ్చునగదా! జనులలో నుత్తములనువారిని, ఉన్నత వంశసంఘాతులతో, నేర్పరిచిన సంఘములే యెట్లు పరిణ మించియుండ నికయితరులకంటె నేవిషయమునను గొ ప్పకాని యొకసంఘముమూట చెప్పవలయునా! మరి రెండవది ద్రవ్యము: ఒకప్రతిష్ఠాపనను మార్పులేకుండ కాపాడినందులకే వారికి ద్రవ్యమొసగుచుండినచో నాప్ర తిష్ఠాపనలయెడల జనులకు గౌరవాదరణములు తగ్గుటకు కారణము కాగలదు. జనులలో న్యాయదృష్టి(Honesty) నశింపగలదు. తాము నమ్మినను నమ్మకున్నను ప్రభుత్వ ముచేతీక్రిందనుండు మతమునగు జనుల కావరముండి నట్లు నటించుట. నిశ్చయమగు మతవిశ్వాస మడుగం టును. దీనికిదోడు యామతప్రతిష్ఠాపనలకు, మతాధి పతులకు యితరజనులపై నధికారము నొసగినయెడల నిక జెప్పవలసిన దేమున్నది. మతాధిపత్యమును రాజ్యాధి పత్యమును వేరుచేయుటకేదా పాశ్చాత్యదేశములందు యిప్పటివరకు జరుగుచుండిన స్వాతంత్ర్యసమరము! ఈరెండు అధిపత్యములొక్కరేకలిగియుండిన తురుష్క దేశము పాశ్చాత్యదేశములన్నిటికంటె నాగరికతయందు అభోగతిలోనుండినన నాశ్చర్యమేమి? మరియు నిట్టి ప్రతిష్ఠాపనయే యేదోపురాతనమున మతమును గాపాడు టకే చేయబడినదే అయినచో మార్పు నసాధ్యమైనదై, ప్రస్తుతస్వాతంత్ర్యవాతావరణమును చీల్చజాలకుండుటచే దాని గుప్తప్రకృతియంతయు నొక్కసారి వెల్లడగలదు.

ఇట్టిపరిస్థితులలో మతప్రతిష్ఠాపనలకే అగౌరవము గలుగుచున్నది.

ఇందులో ఒక్కోపయమును మాత్రము ముఖ్యముగా గమనించవలయును. ఇట్టి విపరీతపరిణామము, ఆ మామయిలా, లోపసూయిస్తవలన గలుగవచ్చును. ప్రతిమలను, మనుజులను ప్రతిష్ఠిస్తే మనము లోపములు గలవు. వానివలన గలుగబోవు ఫలితములు వేరు అంతేకాని మనమతిములలో లోపములుండినందున నిట్లు జరిగెనని తలచుట పొరపాటు. మరేయిదనునా? .. అసలు మతసంస్థలందుకు మొదటితప్పు. మతములు మతసూత్రములు ఇచ్చుచుండును. పోవుచుండును జనమెందిన ప్రతిపక్షపునలేనే యివికూడ నశింపగలవు. అవి రేపేర్పడవలసిన సమయ పరిస్థితులలో నవియేర్పడి రెనుపనిని సేర చేర్చినవి. ఈ క్రొత్తపరిస్థితుల కనుపగు నూతన మతముల కవి తావునిచ్చక రెప్పుడు. అంతేకాని ఒకసారి యేర్పడినది గాన నది శాశ్వతముగా నుండవలయునని యానూత్రముల బట్టి యాగులాడుచు గూరుచుండరాదు. మరియొకద్రవ్యము అధికారము చెలాయించుకొని యేదైన నొక మతము నొప్పుకొనుట వలననే కలుగునెడల వారిబుద్ధి యన్యాయమార్గములందు వర్తించుటకు వీలగును. బుద్ధి పట్టుత్యము గలవారు యిట్లు మనస్సును పరిపరిచిధముల బోనిచ్చినచో నిజము నెరుగనివారై తాము చేయగల కార్యములకూడ జేయజాలక పోదురు.

శాశ్వతములగు మతసంస్థలమీదనే పూర్ణముగ నాధారపడి యుండువారు ఒక్కవిషయమును జ్ఞాపకముంచుకొనిన జాలును. తాము నమ్మియున్న మతముల సేర్వించిన వారి యుద్దేశము లేమిగానుండెనో అని యోచింప వలయును. వీరు వారికాలమున సంస్కరణ యనసరమనియు, మతమున లోపము లున్నవనియు నెరిగి లక్షకొనిపోయి పాటుపడిరి. వారి సంస్కరణ ఫలితము ననుభవించిన మరొక శాశ్వతముగ నా రూపముననే యుండవలయుననుట వారి యుద్దేశ్యము కాజాలదు. వారు మార్చే పనికొరకు వారైనచో సంస్కరణల దల పెట్టకయే యుండును. మనకు జాన్మజైన, మహమ్మదీయ ప్రవక్తల మతములు లేకయేయుండును. "నేను చెప్పినట్లు చేయుము, నేను చేయునట్లు చేయుము" అని యేమిటకే ర

య. చెప్ప సామానింపడు. ఈమతముల సేర్వరుచుటలో వారియుద్దేశమేమి? సంస్కరణమేకదా? అను విషయము మాత్రమే మనము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలసినది.

అతి త్వరితముగ మార్పుకేందు నీకాలమున మతములవలన జనలకు కీడుగాక మేలే కలుగవలయు నన్న యొడల, యితర సంస్థలకుగ కీడు, అలాభము నేపక్షించి, దానిపైగల ప్రేమతో, ఉత్సాహముతో చేయువారిచేతనే మతప్రచారము జరుగవలయును. అట్టివారు తమ ప్రత్యేక ప్రపంచముననే సందరించువారు. గాన పురాతనపు నీతి లనేపట్టి యూహాడక, స్వతంత్రములు గాన పక్షపాత బుద్ధిలేక, నీతి, మత సమస్యల పరిష్కరించుచుండు చిలనమేలేని సంఘమున వచ్చి పక్షతెచ్చుటను మతమునకై నిర్ణయింపబడిన వారివలన నుపయోగ ముండబోదు.

ఇట్టి కారణములవలననే యీకాలమున నీతి యందుగాని మతములందుగాని సంస్కరణములు, మనా శయములు, మతవిద్య బాగుగా నేర్చిన గురువులనుండి వెలువడుట లేదు. మతగురువులలో ననేకులకు తమ మతములందు సంపూర్ణవిశ్వాస ముండుననుట వాస్తవమే. అట్టివారు, తక్కిన సామాన్య లానర్సినట్లు, పైయత్తురముల కప్పుడే ప్రాధాన్యమియ్యక, మనకు కావలసినది ముఖ్యముగా హృదయవైర్యము, భక్తి, యుత్సాహము లేనని నిజముగా నమ్మియుండురు. అట్టివారు కొందరైన లేకున్నచో నీ ప్రపంచ మిప్పటికంటె సఫోగతిలో నుండేడిదే. (అధికసంఖ్యాకు లగువారుమాత్ర మిందుకు వ్యతిరేకాభిప్రాయములు గలవారేనని చెప్పకతప్పదు.

కానీ ఎంతభక్తియున్నను అట్టివారు ప్రపంచము నకు నవజీవము నొసగజాలరు. పురాతనమతములనే నమ్మి యుండువారు (నమ్మకూడనని నాయభిప్రాయము కాదు. శాస్త్రసృష్టితో వానినిబరిశీలించ వలయు నియ్యే). జ్ఞానము కొనలేనట్లు వెనుకవైపు జూతురు. భవిష్యత్తును గమనింప జేదములలోను పురాణములలోను జ్ఞానము నన్వేషింతురు. వారియొడల గౌరవము గలిగియుండుటలో నేనితరులను సెదవీయువాడని గాను. ఇప్పటికి దొరకన గ్రంథములలో నట్ల వేదములు మొదటివనియు వానిలోను పురాణములలోను కొన్ని భాగములు ఉత్తమకావ్యములను దీసిపోవనియు ఆకాలమున సంభవించిన పరిజ్ఞానమును

జూపు గ్రంథములు ప్రపంచముందు వేరెచ్చటనుగను పించునియు నే నొప్పుకొందును కాని సకల విషయములును సమగ్రముగా నందు చర్చింపబడి యున్నవను విషయము సత్యమునకు దూరమని నామనని. వానిలో విశేషముగ జ్ఞాన ముండుమాట వాస్తవమేకాని యిప్పటి సాంఘిక, రాజకీయ, నైతిక, ఆధ్యాత్మిక సమస్యలలో గొన్నిటి కందు ప్రత్యుత్తరము గాన్పింపదు.

స్వాతంత్ర్య ప్రియులగు స్త్రీ పురుషులనుతయులములగు జీవితముల నవేక్షించునెడల మనమిప్పుడు మరచునకు సంబంధించినవని చెప్పు అనేక విషయముల వదలిపెట్టెదమును. మనము చేయవలసిన మొదటిపని, మన నీతియందు విభేదము యున్నదియనుక స్వాతంత్ర్య మగుపడునట్లు చేయవలెను. ఇది చాల ముఖ్యమగు మార్పు. ప్రతివిషయమునను మనపూర్వ లేమిచెప్పిరని యాలోచించిన నేమిఫలము? మనపూర్వుల యోచనలు మనము దారితప్పకుండ సాయపడు మైలురాళ్ళని తలచవలయునే కాని అసలుమార్గమే అదియని తలచుట పాడి గాదు. వాటియు మనకృత్యము లందు భయ మదృశ్యమే

అన్యేషు గాన్పింపవలయును. ఏదిచేయక యుండవలయునని ఆలోచించక యేదిచేయవలయునని యోచించవలయును. ఈ ప్రపంచమున పుట్టి సందడి చెప్పుడులేక భగవంతుని కోపమునకు భయపడిన వారివలె నిమ్మిమిందు మన కర్తవ్యముగాదు ఇది మన ప్రపంచము. దీనిని స్వర్గముచేయుటయు, నరకముగ నొప్పుటయు మనచేతులలో నున్నది.

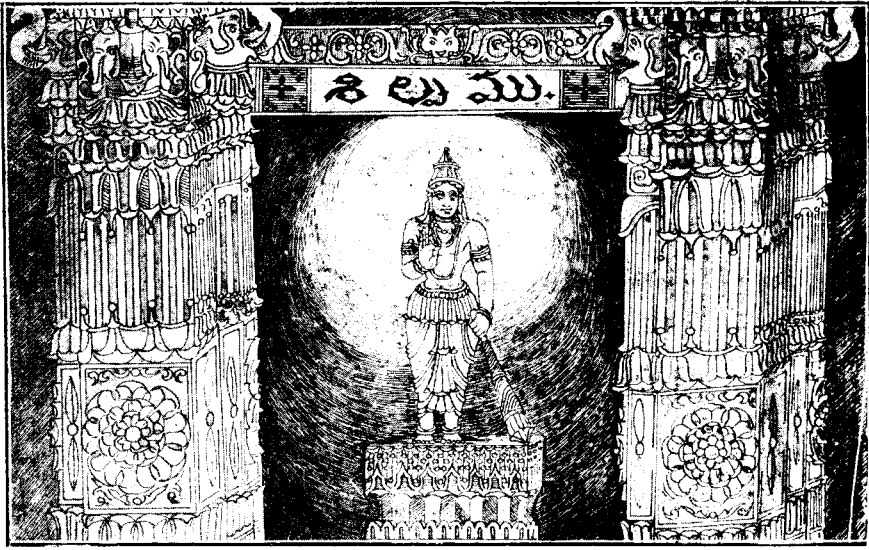
మన జీవితమును (పర్వదినములయందు మాత్రము) అప్పుడప్పుడు నిష్ఠనభినయించుటతో వ్యర్థపుచ్చక, యీ దుఃఖమును ప్రపంచములోని కేల వస్త్రీమా యను వ్యసనముతో గాంచుగడపక, ఆచార వ్యవహారములలో తప్పు పులేమి గల్గునో యను శుక్కునిచారములలోను గాక గడపవలయును. మానవ జీవితావధి నే స్వచ్ఛమందుండవలయును. మానవలోకమును పైకగపడు ఆకారములబట్టి గాక వాని నిజత్వము నేరిగి ప్రేమింపవలయును. పాపకూన్యతకంటె కార్యకర్తత్వమునకే జనుల సభినందింప వలయును.

అదియ యిహపరానందదాయక పథంబు

భమిడిపాటి సుబ్బారావు గారు

పొందితి వేపాటి భోగంబులని గాక, యిచ్చితివె య్యవి యీవులనుచు !
నిచ్చకామ్యార్థంబు లెపుడందితని గాక, దీనావనం బెప్పు డూని తనుచు
నధికారదర్ప మేమిధిఁ జూపితనిగాక, సాహాయ్య మెంతగా సలిపి తనుచు
బేరాన నేరితిఁ బేర్చితి ఎనిగాక, ప్రేమ నేరితి వర్షించి తనుచు
జీవితాంతరక్షలో దేవుఁ డడుగ, 'నియ్య, దిపు, డింత, యిరీతినే,' యనంగ
సకల జీవులఁ దన్ను వాత్సల్య వృష్టి; నదియ యిహపరానందదాయక పథంబు.

న్యాయపతి శ్రీనివాస రావు గారు

మానవజాతి సృష్టివైచిత్ర్యములను ప్రశంసించగల సామర్థ్యమును సంపాదించిన నాటనండియు, సర్వేశ్వరునియ సంతలీలను కన్నులారగాంచి వానికీర్తిని గానముచేయగల శక్తిగల్గిన నాటనండియు మానవునిబుద్ధి పరివరివిధముల పరుగులిడుచు లలితకళారూపమున వికాసము నొందెను. సర్వేశ్వరుని మహిమను స్తోత్రముచేయుట కొరకు సృష్టిసౌందర్యమును వర్ణించుటకొరకు కవితయు, నాకవితను గానముచేయుటకు సంగీతమును, ఆదేవదేవుని యసంతలీలలను చిత్రించుటకు చిత్రలేఖనమును, ఆమహామహుని ఘనరూపమును నిర్మించుటకు శిల్పమును ఉపయోగములొందికి వచ్చెను.

ఈశ్వర సృష్టియందు సర్వోత్కృష్టమగు జీవసముదాయమున మానవుడు తన యపారమగు బుద్ధికళలముచే సగృహీతము నాక్రమింపగల్గెను. ఆబుద్ధికళలమునకు మాన

వనిర్మితమగు శిలావిగ్రహములే తార్కాణములు. జీవముదక్క దక్కిన యన్నివిషయములయందును మానవుని సయితము ధిక్కరించు ఈశిలావిగ్రహములను నిర్మించుటకే శిల్పమని యందురు.

ఈ భౌతికప్రపంచమున శిల్ప మనాదీ సిద్ధము. పాశ్చాత్యదేశములలో నీశిల్పము క్రీస్తునకు పూర్వము కొన్ని శతాబ్దములక్రిందటనే అభివృద్ధిపొందినటుల గాన్పించుచున్నది, పుణ్యభూమియగు నీభారతవర్షమున ఈశిల్పకళ వేదకాలమునాటికే ఆత్మ్యన్నత దశయందున్నట్లు గిన్నట్టుచున్నది. ఇట్టిపురాతనమైన శిల్పముయొక్కచరిత్ర కొంతవరకు క్లృప్తముగ తెలిసికొన నలసియున్నది.

మానవుడు గృహనిర్మాణమున కెప్పుడు ప్రారంభించెనో ఆనాటినుండియే శిల్పకళ యారంభమయ్యెనని ఎరుగినగలుగును. గృహనిర్మా

ణమునందును, దేవాలయములను కట్టట
యందును, శిల్పకళానైపుణ్యము గానవచ్చును.

ప్రకృతియంతయు తనయానందమునకే
స్వజింపబడె నని మానవుడు గ్రహించిన
నాటినుండియు మానవనేత్రముల కగోచరు
జగు నా సృష్టికర్త కొకరూప మొసంగి దేవా
లయములందు స్థాపనచేసి యారాధించుటకు
మానవుడు తన బుద్ధి చాతుర్యమున తన
శిల్ప కళానైపుణ్యమున అతి సౌందర్యమైన
విగ్రహములను నిర్మించి శిల్పకళను బహు
జనోపయోగ కరముగ జేసెను. రాను రాను
పురాణము ఇతి హాసములు గాథలు జన
సామాన్యమునకు సుబోధకమగు నటులు
చేయుటకు శిల్ప మొంతయో యుపయోగింప
బడుచుండెను. యీ విషయమున చిత్రలేఖ
నము సయితము యీకార్యమున కెక్కువ
సహాయకారిగా నున్నదను విషయము సర్వ
జనవిదితము. కాని చిత్రలేఖనమునకు శిల్ప
మునకు భేదము లేకుండియున్నచో ఈ కళలు
వేర్వేరుగా వృద్ధిపొంది యుండనేరవు.

ప్రకృతినిగల సర్వవస్తు సముదాయ
మును చిత్రించుటలో మాత్రము చిత్ర
లేఖనమునకు శిల్పమునకు కొన్ని విషయ
ముల సామంజస్యము కలదుగాని అందును
గూడ వానికి గల భేదములు ముఖ్యములై
యున్నవి. అవి ఏవన :

1. చిత్రలేఖనమున చిత్తరువు చూప
రుల మనముల నూతనభావములను సయి
తము స్ఫురింపజేయుట కవకాశము కలదు.
ఇయ్యది శిల్పమున కసాధ్యము.

2. చిత్రలేఖనమున చిత్తరువును నేత్ర
ముల మూలముననే చూచి యానందింపవలసి
యుండును. శిల్పమున నేత్రానందమే కాక
స్వర్ణవలన సయితము శిల్పకారుని నైపుణ్య
మును తెలిసికొని ఆనందింప గలము.

3. శిల్పమునందు సామాన్యగుణములను
మాత్రము కనబరచుటకు అవకాశముగలదు.
కాని గుణప్రదర్శనమునందు చిత్రలేఖనము
నందువలె ప్రత్యేకతకు వీలులేదు.

ఈకారణముల వలననే చిత్రలేఖనమును
శిల్పమును వేరువేరు కళలుగా వృద్ధిపొందెను.

పాశ్చాత్య దేశములలో శిల్పకళాభి
వృద్ధిని గనుపరచిన దేశములు రెండు
మాత్రమే. అయ్యవి గ్రీసు రోము దేశములు.

గ్రీకు శిల్పము

1. గ్రీకులు ప్రపంచ జీవనము తదుపరి
నాలోచింపక కేవలము ప్రపంచ విషయము
లందె నిమగ్నులై యుండుటచే వారి శిల్ప
మందును దైవసంబంధమగు విగ్రహములను
చెక్కుటలో మానవాకృతిని భావమును
తెలుపుడు చేయునటులనే ప్రదర్శించిరి.

2. వారికి మహావీరులయందు గల అభి
మానము ఇంతింతయని చెప్ప నలవికాదు.
మంచివిగ్రహములను తయారుచేయుటలో
ప్రసిద్ధికెక్కిన శిల్ప కళానిపుణులు సైతము
వీరిని తమకు ఆదర్శములు (Model) గా పెట్టి
విగ్రహములను చేయుచుండిరి. "The fighting
Gladiator" "Discolobus" మున్నగు మహా
వీరులు వీరి శిల్ప నైపుణ్యమున కాదర్శములు.
పురుషరూపమును నిర్మించుటలో వీరు మహా

వీరుల అంగ సౌష్ఠవము నెటుల నాదర్శముగ నుంచుకొనిరో అటులనే స్త్రీరూపమును చెక్కుటలో అతిరూపలావణ్యవత్తులగు నారీ మణుల నాదర్శముగా నుంచుకొనిరి. దీనినిబట్టి చూచినవారి జీవితాదర్శము మానవపూజ నతిక్రమింపలేదని విదితమగుచున్నది. ఈ విగ్రహములను చెక్కుటయందు వారు వ్యక్తులలోని ప్రత్యేకగుణములను విడిచి ఊణికములగు ప్రవృత్తులను విసర్జించి సమూహమునందుగల గుణసామాన్యములగు సుస్థిరవృత్తులను మాత్రము కనబఱచిరి. గ్రీకు శిల్పులు నేడైనవిగ్రహమును తయారుచేయు నపుడు ఆవిగ్రహ మేవిషయము గూర్చినదో ఆవిషయసంబంధమున చేరిన మానవజాతియందంతటను గలసామాన్యగుణములను గ్రహించి అందు ప్రత్యేకవ్యక్తులకు సంబంధించిన ఊణికములైన గుణములెల్లను విసర్జించి విగ్రహములను జెక్కుటయే ఆదర్శముగ నుంచుకొని పనిచేసిరి.

The Greek sculptors were prompted constantly to seek the type in the individual to abstract and express only what is structural and permanent, to purge from the individual all that belongs only to him, all the accidents, the feelings and actions of the special moment,

ఇయ్యదియే పాశ్చాత్యదేశ శిల్పులందరకును ఆదర్శమయ్యెను. గుణసామాన్య ప్రదర్శనమే వారి ఆదర్శము గనుక గ్రీకు శిల్పులు వారి విగ్రహములకు రంగులు పూయుట అనవసరమనియు అనమంజన

మనియు కళావిహానమనియు మానివేసి నటుల తోచుచున్నది. దృష్టిమార్గమును సూచించుక పోవుట రోమరాసులుగల ప్రదేశముల శిరోజములు జడలు మాదిరిగ పోగు పోగులుగ చెక్కుట, వ్యక్తిత్వమును తొలగించి గుణసామాన్యమును ప్రదర్శించుట కొఱకే. గుణసామాన్యమునే ప్రదర్శించుటలో ఆరితేరిన గ్రీకుశిల్పకళానిపుణులు సహితము వారు నిర్మించు విగ్రహములందు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును పూర్తిగ నిర్మూలించలేదనుటకు “వీనసు ఆఫ్ మెలాస్” (Venus of melos) అనే శిలావిగ్రహమే తార్కాణము. విగ్రహముహస్తములను గోల్పోయి నదయ్యను శిల్పకళకెంతయో వన్నె తెచ్చుట జూచి అతినిపుణులగు శిల్పులు ఎందరెందరో హస్తములను అమర్చుటకు ప్రయత్నించిరి గాని లాభములేక పోయెను. హస్తము లమర్చినతోడనే భావమున మార్పుచెందినట్లు అనుమానము పొడముచుండుటజేసి వారి ప్రయత్నమును మానుకొనిరి. ఇదియే సుప్రసిద్ధపురుషులచేతలయందు గల ప్రాశస్త్యము.

రోమక శిల్పము

గ్రీకుదేశములో అభివృద్ధిగాంచిన పిదప అనేకకళాబద్ధములకు శిల్పము తిరిగి రోముదేశములో అభివృద్ధినొంది ప్రాముఖ్యము బడసెను. సజీవమైన కళలు కాలానుసారముగను సీతిగతులంబట్టియు మార్పులు చెందుచుండును గదా! అందుచేతనే జీవకళయును నీశిల్పమును రోముదేశమున, 14, 15, కళాబద్ధములందు

మేనక-విశ్వామిత్రుడు

వేణుగాన కృష్ణుడు

సత్యభామ-కృష్ణుడు

నరస్వతి

శిల్పకారుడు : శ్రీయుత యమ్. యస్. నాగప్పగారు, నరసింగపురము, మాంటురోడ్డు, చెన్నపురి.

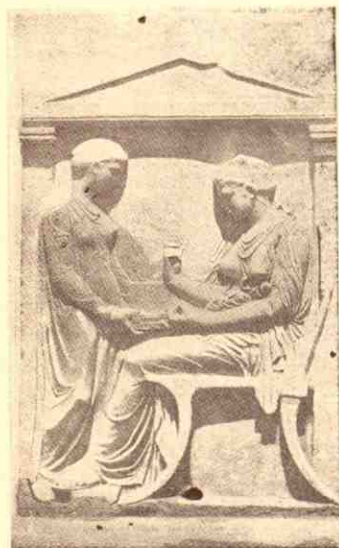
శ్రీయుత నాగప్పగారు ఈ శిల్పవిగ్రహముల చిత్రములను భారతీయందు బ్రహ్మనాథ్ మొసగినందులకు పీరియడ్ సెంటయు గృతజ్ఞులు. — సంపాదకుడు.

గ్రీకు దేశమున ఏతెనుపట్టణమునందలి పార్థినను దేవాలయముయొక్క-
ప్రాకారముపైఁ జెక్కఁబడిన చిత్రము.

ఆఫ్రోడైటి-గ్రీకుల సౌందర్యానిదేవత. రోమకుల
కామదేవుని (వీనసురు)బోలినది. ఈశిలావిగ్రహము
రోమునందలి వాటికను భవనమున గలదు.

ఏతెను పట్టణమున ఒకానొక శిలా
ఫలకముపైఁ జెక్కఁబడిన చిత్రము.

నూతన వికాసముతో అభివృద్ధికి వచ్చెను.

ఆకాలమున ఐరోపాఖండమందంతటను భావప్రపంచమున కలిగిన నూతన వికాసము వలన (Renaissance) నుద్బోధితుడైన రోమన్ శిల్పకళానిపుణుడగు మైకేల్ ఏంజిలో (Michael Angelo) అను నాతడు గ్రీకు శిల్పమునం దత్యంతాభిమానము కలవాడగుటంజేసి అంతరంగిక భావములను తెలియజేయు శక్తి యద్దానను లేకుండుటం జూచి సహింపలేక ప్రపంచమున తాబొందిన అనుభవజ్ఞానమువలనను తనప్రతిభా శక్తి వలనను శిల్పకళయందు అట్టిలోపములు లేకుండ చేయ ప్రయత్నించి అత్యద్భుతమగు జయమును బొందెను.

డేవిడ్డు (David) శిలావిగ్రహ నిర్మాత యగు మైకేల్ ఏంజిలో గారి బుద్ధి చాతుర్యమును భావప్రకటనయందు తాబొందిన విజయ పరిణామమును జగద్విఖ్యాతి గాంచిన ఈ శిలావిగ్రహము కన్నులార గాంచు భాగ్యము గల్గిన ఏమానవులకు గోచరింపకుండును! ఈ విగ్రహము నెత్తిపై నుంచబడిన కఱకు రాతిని చూచినంతమాత్రముననే అపారమైన బాహ్యరూపసౌష్ఠ్యము గల యీముద్దులు మూటగట్టు శిలావిగ్రహము నెత్తిపై నింతకఱకు రాతినేల నుంచెనా యను సంశయము సకలమానవ హృదయములందు గలుగజేసిన దీయన శక్తి సామర్థ్యమే కదా?

ఈ శక్తిసామర్థ్యములే మైకేల్ ఏంజిలో గారి ఖ్యాతిని నలుదెసలకు వ్యాపింప జేయ

గలిగెను. ఈయన నిర్మించిన విగ్రహములన్నియు రక్తమాంసప్రపూరితములై సంపూర్ణజీవము కలిగినటులే భావప్రకటనము గూఢ జేయుచున్నవి. శిల్పకళయందు అంత రంగిక భావములను వెల్లడించుటకు అన కాశములను గలిగించినది యీయనయే! ఇదియే రోము దేశమున శిల్పకళబొందిన శాశ్వతమైన మార్పులని ఎరుంగనగును.

టస్కనీదేశ శిల్పము

మైకేల్ ఏంజిలోగారి తదనంతరము, టస్కనీ (Tuscanny) దేశమున గ్రీకుశిల్పుల గుణసామాన్యమును మైకేల్ ఏంజిలోగారి భావప్రకటనమున సమ్మేళనము చేసి (low relief) శిల్పకళను వృద్ధిపరచిరి.

భారతశిల్పులు

హైందవ శిల్పులు ఐరోపాదేశస్థుల సాధారణశిల్పవిధానముల ననుసరించుచు మత సంబంధమైనట్టియు తత్త్వ సంబంధమైనట్టియు గూఢార్థమును బోధచేయుచు దేవసానముల లో దైవికమైనట్టి రూపలావణ్యములను వెల్లడించుచుందురు. పాశ్చాత్యులవలె, హైందవ శిల్పులకు మనుష్యనియొక్కరూపలావణ్యము, బాహుబలము, గుణగుణములతో పనిలేదు. మన హిందూశములో నాగరికత ఉన్నతస్థితి యం దుండునపుడు మతసంబంధమగు విషయములచే నెక్కువగా నిండియుండుట చేతను మతప్రచారకులలో కొందరు సాధారణముగా శిల్పకళానిపుణులగుటచేతను, మతబోధనలు చేయుటయందు తమ శిల్పచాతుర్యమంతయు వినియోగించిరి. “కాయముల్ బుద్బుద ప్రాయ

ముల్ పరికింప సంపదల్ చంచలనదృశము”
లను నార్వోక్తిహేందవ జాతికంతయు అనాది
సిద్ధమగు నమ్మకమగుటచే క్షణభంగురము
లైన ఐహిక విషయములందు ఆ సక్తి లేక
ఆముష్మికమునే సాధించుటకు అందరును
ప్రయత్నపడుటచే శిల్పమునకు ఐహిక చిహ్న
ములను తెచ్చిపెట్టుటలేదు. అందువలన పాశ్చా
త్యులవలె, భౌతిక బాహ్య సౌందర్యమును
శిల్పమునందు చొరవీయలేదు. అస్థిరమైన
రక్తమాంసాదులతో కూడుకొని ప్రకృతిదే
హమును అనన్యభావముతో పరిగణించుట
చేత శరీరావయవస్థావమునకు శిల్పమునం
దెట్టితావు నియ్యలేదు. మనదేశపుకళసాంకేతి
కమై (symbolic), ఆదర్శప్రాయమై (Idealistic),
గూఢమై (mystic), ఆధ్యాత్మికమై (transcen-
dental), ఆంతరంగికసంబంధమై, శాశ్వతమై
నట్టి రూపలావణ్యమును తెలియపఱచుచు
న్నది. కాన కామక్రోధలోభమోహ మద
మాత్సర్యములచే చంచలించుచుండు ప్రకృతి
స్వరూపముగాక అనంతమైన ఆధ్యాత్మిక
స్వరూపమును పొందియుండును. ఇందుకు
తార్కాణముగా బుద్ధుని విగ్రహముతీసికొన
వచ్చును. ఉన్నతమైన స్వరూపము, విశాల
నక్షన్ స్థలము, ఆజానుబాహులు చూచిన
ఉత్కృష్టవంశజాతుండనియు, మహావీరుడనియు
నెల్లరును పొగడక మానరు. ఇక ముఖవిలాస
మును చూచిన చంచలతలేని శాశ్వతమైన
తపస్సువలన కలిగిన శాంతము, నెమ్మది,
ప్రశాంత మనస్కత, దివ్యజ్ఞానమును బడసి
నందు నలన కలిగిన తృప్తితో కూడుకొనిన

మందహాసము, చూడరులకు వదనమున ప్రస్ఫు
టము కాగలదు. ఇట్టి ఉత్కృష్టమైన దైవిక
భావములను ప్రచురణచేయు శక్తి పాశ్చాత్య
శిల్పమున కరుదు.

హేందవ శిల్పకారులు పాశ్చాత్యులకు
పూర్వమే ‘Full relief’ నందును, ‘Low relief’
నందును వాటివాటి సౌందర్యమును లావణ్య
మును కనుపెట్టి సరియైన తావులందు నిర్మిం
చుటవలన కలుగు ఛాయావిభేదములచే
సాంపు గొలుపుచు నూతనభావోత్పత్తికి
తోడ్పడునటుల శిల్పమునకు నన్నె తెచ్చిరి.
ఇందుకు తార్కాణములు అజంతా, ఎల్ఫెంటా
(Elphanta), ఎల్లోరా (Ellora) గుహాలలో
నిర్మింపబడిన అత్యద్భుతములైన శిల్పములు.

పై నుదహరించబడినట్టి ప్రాముఖ్యమైన
భేదములు హిందూ శిల్పమునకును పాశ్చాత్య
శిల్పమునకును ఆదర్శములందుండినను శిల్పము
నందు ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును తొలగించునట్టి
క్రియలలో, అనగా, కనుపాపలు చెక్కి దృష్టి
నివ్వకపోవుట, శిరోజములను చెక్కునపుడు
పోగు పోగులుగా జడల మాదిరిని చెక్కుట,
వర్ణములు వేయకుండుట, మొదలగు వాటిలో
మాత్రము భారత శిల్పమును పాశ్చాత్య
శిల్పమును ఒకే నియమును పాటించుచున్నవి.
కాని సాంకేతికములైన సూచనలు అనన్య
ముద్రలు మొదలైన చిహ్నములచే భారత
శిల్పము యితరశిల్పసభ్యతలను మించు
టయే కాక శిల్పము తనంతటతాను తెలియ
పఱచగల పరిమితిని మించి భావములను
వ్యక్తపఱుప గలిగినది.

ఈ విషయమునుగూర్చి యింతకుముందు వివిధములైన వ్యాసములు తెలుగుపత్రికల ద్వారా వెలువడినవి. అవి ముఖ్యముగా భారతశిల్పము చరిత్రానుసారముగా నెటుల పరణమిందినదో తెలియపఱచుచు వచ్చినవి. ఈ వ్యాసము శిల్పము సాధారణముగా నేను మార్గములు త్రొక్కుచుండెనో దాని గుణగుణములను దాని సూత్రములను హైందవ ఆదర్శములను తెలియ జేయుటకై ఎట్టి

మార్పులను పొందినదో సక్రమముగా చర్చించుటకై వ్రాయబడినది. కాని ఆపని నెరవేర్చుటకు తగినంతభావప్రకటనమునకు వీలగు ఆంధ్రభాషనమకూడని ప్రతిబంధకముచే బాధపడుచు చదువరులకు యీ విషయము నందించుకంత యభిరుచి కలుగజేసి సరియైన విమర్శన దృష్టితో వివిధములైన శిల్ప సభ్యులను వీక్షించునటుల చేయుటయే ముఖ్యోద్దేశముగా పరిగణించ గోరెదము.

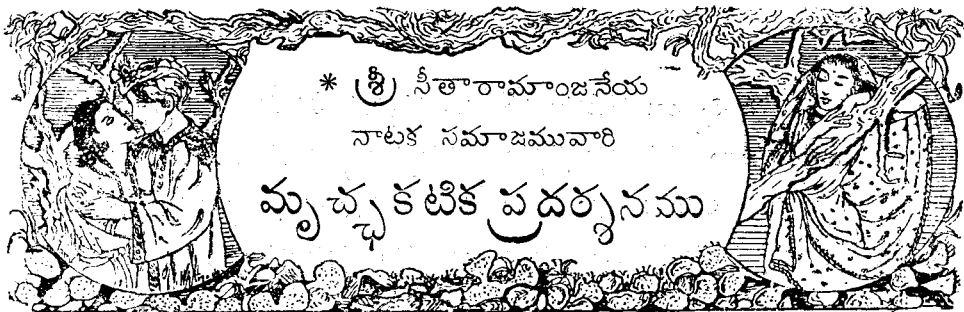

ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగములు

[సర్వేశ్వర సహస్రమునుండి]

సకలదేవతా లు సుందరము పంతులు గారు

శ్రీ రామేశ్వరం నేత్రబంధమున గాళి న్విశ్వనాథుండు కే
దారేశ్వరం హిమాద్రి దారుకవని దానోష్ఠ నాగేశ్వరం
కారేశ్వరం డమరేశ్వరంబున మహాకాళేశ్వరం డుజ్జైనిలో
సౌరాష్ట్రంబున సోమనాథేశ్వరి శ్రీశైలంబు మల్లేశ్వరం
కారుణ్యమృత సాగరుండయిన దాతారామ భీమేశ్వరం
పారేశ్వరంబున వైద్యనాథుండును భవ్యంబైన గోదావరి
తీరత్ర్యంబక నాథశంకరుండు జ్యోతిర్లింగరూపంబు లె
వ్వారెల్లప్పుడు వేకువక శివుని దేవాగారము జొచ్చినక
నోరారం బతియింప నెంతయును సంతోషాన్ని దేలిదు
ర్వారాసుంబుల బాసి మోక్షపదవి రాణింతు సర్వేశ్వరా!

* శ్రీ సీతారామాంజనేయ
నాటక సమాజమువారి
మృచ్ఛకటిక ప్రదర్శనము

గూడవల్లి రామబ్రహ్మం గారు

సూత్రము రెండువేలసంవత్సరములక్రిందట ఆధునిక

నాటక కళాభిమానుల యభిప్రాయమున ననుసారముగ నుండునట్లు రచింపబడిన యీరామకాండ ప్రబంధముండలిచే నేటికయినను బ్రయోగింపబడినదగ భావింపబడుట శుభమాదకమే. కీర్తనలను బ్రాముఖ్యమునొసంగకతీరిన నేటి నాటకరంగమునం దాంధ్రీ కృతసంస్కృతనాటకములకు దావు లభింపదు. అందును, వేదీసంహారమునంటి వీరరసప్రధానరూపకములకు శీవమే కలుగదుకాన పని ముట్టనైన సాహసించువారు లేరు. ఎట్లో రసభంగకరములైన మార్పులతోడను, కీర్తనల తోడను, కాళిదాసుని శాకుంతలముమాత్రము ప్రచర్చింపబడుచున్నది. ఈకీర్తనలు సామాన్యజనాభిలాషను దీర్చి, సంఘపోషకుల పలయు రాబడి నార్జించుటకుగా నుపయుక్తము లనదున్నవిని ప్రతీతి. కావున, భావకు గన్య సవ్యగీతములు మూడును స్వరూపములగుట వాటికిగల స్థలభేదముల నెఱింగి, యయ్యది నాటకముల జొప్పింపబడిన నాటకమునందలి రసాంతరప్రాముఖ్యమునకు లోపముగలుగకుండ సామాన్యజనాభిలాషను సక్రమగతులకు ద్రిప్పివార మగుదుము. అవ్యవసాగ సంఘాధిపతులును, నటులును పాటించుదురుగాత.

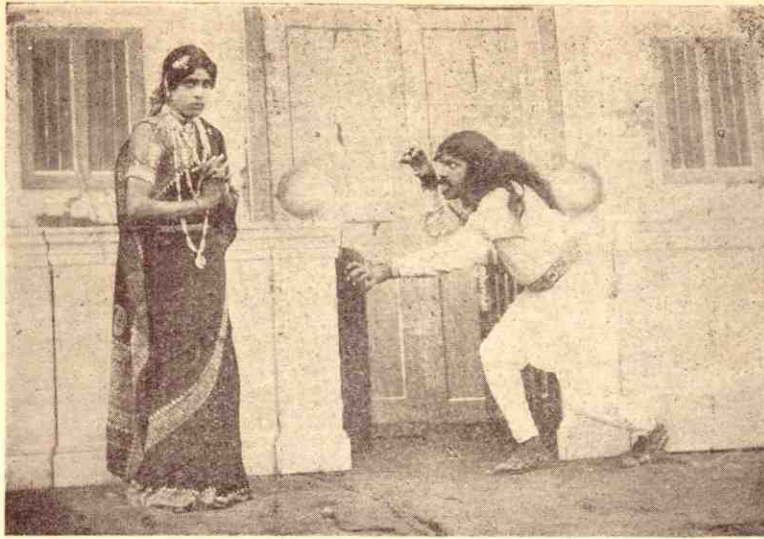
శ్రీయుత హేతే నారాయణరావు జమీందారు వారిచే బోషింపబడు శ్రీ సీతారామాంజనేయనాటక సమాజమువారి నీవిధమయిన ప్రయత్నమున ప్రశంసానమలంకరించివారని వినుట కాంధ్రనాటక కళాభిమానులు సంతోషింప పలయున్నది. వారు మృచ్ఛకటికమును ప్రకరణమును ప్రచర్చింపుచు నీయుగ్యమునును ప్రారంభించిరి. పనిత్రమను నీట్టియుగ్యముసాపకులను శ్రీనారాయణరావు గారికి భగవంతు డాయురాగోగ్యములు ప్రసాదించుగాక.

* భావప్రదగ్రంథము లు నీ నాటకముందలి పాత్రధారుల చిత్రము లీసంచితములు గలవు.

ఈ నాటకమునందు గల పాత్రము లన్నియు ఆచర్యప్రాయములే. వేష్యుడైన ననురాగము కలిగియు ధర్మానురక్తిగల చారుదత్తుడు వేష్యులొలరకును, వేష్య యయ్య బహువిటసమాకర్షణాభిలాషము లేని వసంత నేన వేష్యులకును ఆచర్యప్రాయులు. వసంతనేనం గామించియు నామెకీల మెఱింగి యామెయెడ గలకాంతా గౌరవము వహించి యామెకు కష్టదశ సంప్రాప్తించిన తఱి నా దశను తొలగింప ప్రయత్నించిన విటాడు సామాన్య విటులకును, సర్వవిధముల చౌర్యమున వారి తేజిన శర్యులకును జారచోరులకును, జూదమున నోడి సర్వమును గోలుపోయి జాడపన్నానియై జీవితము పనిత్రము గావించుకొనిన సంవాహుకు జూదరులకును, తమ తమ చరిత్రలతోపముల నెల్ల దిద్దుకొను సదుపాయములు దెప్ప నేర్పడిన సాధారణపాత్రములు.

ఈనాటకము శృంగారరస ప్రధానము. ఇందు నాయకుడు ధీరోదాత్తుడగు చారుదత్తుడు. శకారు డిందు ప్రతి నాయకుడని కొందఱి యభిప్రాయము. పూర్వ నాటకలక్షణానుసారముగ వీరరసమునందునలె శృంగారరసమున ప్రతి నాయకు లుండరు. అనియుగాక నీచ పాత్రయగు శకారు ను తమపాత్రయగు చారుదత్తునికి ప్రతి నాయకునిగ భావించుటయు దగనిదే. నాయక ప్రతి నాయకులలో నొకరినొకరు లక్ష్యముచేయ దగినంత గుణరూప సౌశిల్య ప్రసిద్ధియు పరస్పరత సిద్ధింపవలసి యుండును.

శకారుడు కులకీల మర్యాదల కడునీచుడు. వానికిగల గౌరవము "రాజుగారి యుంపుడుకత్తె తమ్ముడని" ఘోరు డయిన పాలకమహారాజు దయచలన రాష్ట్రీయశాలకు డయ్యెను. జన్మమువలన గలిగిన

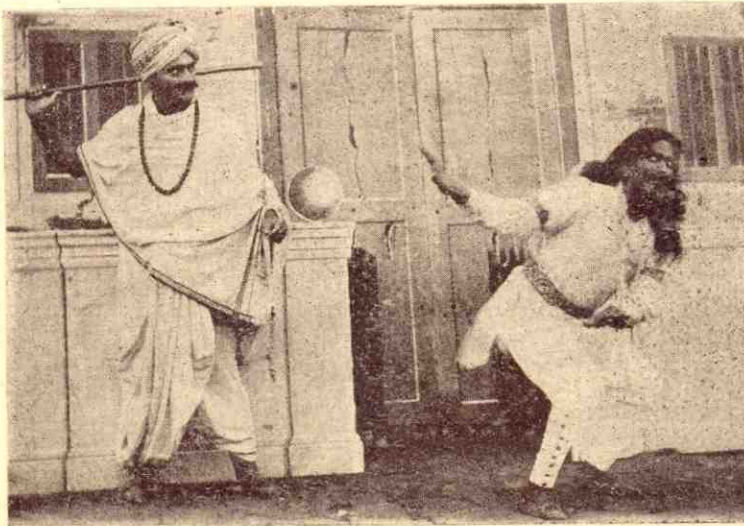

1. శ్రీయుత ఆరణి సత్యనారాయణగారు-వసంత నేన

ఉజ్జయినీ పురపీఠ. వసం:—అమ్మయ్యో, అమ్మయ్యో, పరిచారికలందఱు నెచ్చటకీ బోయిరో! నేడు నా
యాత్రను నేనే రక్షింపకొనవలయును. మృచ్ఛకటికము.

2. శ్రీయుత కొచ్చెర కోట రంగారావు గారు-శకారుడు

శకా:—గీ. ఏను దుశ్శాసనునివలె నిపుడు నీదు, కొప్పు దొరకొందు జనుదగ్గి కొడకు భీమ
నేనుఁ జేతెంచి యాఁపునో చెనటి కుంతి, కాత్యజం డగు రావణుం డాపగలఁడో? మృచ్ఛ.

శ్రీయుత ఆలమూరి పట్టాభిరామయ్యగారు-మైత్రేయుడు

చారుదత్తునియింటిముందు 1. "మైత్రే:—నా యదృష్టమువలెఁ గుటిలముగానున్న యీచేతికణ్ణికోఁ బుచ్చిపోయిన
ప్రాతె వెదుఱుబొంగుఁ బగలఁగొట్టినపగిది వానిలెల ప్రక్కలు చేసెదను.

2. శకా:—అమ్మా! చచ్చితిని. [శ్రీ సీతారామాంజనేయ నాటకసమాజము, ఏలూరు.]

శ్రీయుత ముంజులూరి కృష్ణరావు గారు-శర్వలకుండు
శర్వ:—బ్రాహ్మణులకు యజ్ఞోపవీతము పరమోపకారకమగునట్లువు.
గీ. దీనిచే దల్లుగడే లూడఁదీయవచ్చు
దీనిచే నీల నగలకుఁ ద్రిప్పవచ్చు
దీనిచే గొల్వవచ్చు భిత్తిక సురంగ
దీనిచే బాము విషమును దింపవచ్చు. వృద్ధకటికము.

మేఘావరణసమయము-వర్షము

(ఉజ్జ్వలాభిసారిక)

వసం:—క. ఉఱుములు పెల్లుఱమించుము
కురిపించుము వానయుఁ బిడుగులతోఁ గూడక
మరలించుట నీతరహా
తెరవలు ప్రియులను గలయఁవతిం బోవునెడక. వృద్ధ.

నీచత్వముచేత బిటికియయ్యెను. ఇతడు రాష్ట్రమునందెల్ల నేర్పాసంచారము గలవాడై తాను సర్వజ్ఞుడ నను భావము గలవాడు. అట్టిపాత్రమును రసోచితముగ బ్రస ర్శించుట కడుకష్టము. కేవలము హాస్యరసప్రధానమైన దిగ భావింపక శృంగారవీరభీష్మభయనకముల వికృత స్వరూపమే యీపాత్రవలన నడిసింపవలయును.

శ్రీసీతారామాంజనేయ సమాజమున నీపాత్రను ధరించిన శ్రీకౌచ్చెర్లకోట రంగారావుగారు కడుసమర్థులు. వసంతసేనవెంబడించుతటి, శీర్షకరండకోద్యానవన మున, అధికరణమంటపమున తమచాకచక్యమును చక్కగ నెల్లడించిరి. శ్రుతిసహాయమిసుమంతయైనను లేక పవ్య ములను స్ఫుటముగ జదువుట లో నూతనమార్గము ద్రొక్కిరి. కాని వాచికాభినయమందలి గాంభీర్యాతిశయ మును, ఆంగికమునందలివేగవిస్తృతియు హరింపబడిన ప్రవర్తన మింకను బాగుగనుండుననిపలువు రభిప్రాయ పడుచున్నారు.

చారుడత్తుడు ధీరోదాత్తుడు. ధీరోదాత్తుడన సర్వాసఫలయందు నొక్కరిగమముగ నుద్ధతిలేక త్రాంతుడై సంచరించువాడు. సర్వసా సమిద్ధుడు. లోకవ్యవహార ములన్నియు నెఱింగి దుర్గాముల సాంబోధన యుత్తమ ిలముం గలవాడు. వీనియందు తత్తరము, ఆవేగము, మొదల స తీవ్రభావము లుండవు కాని, నిర్లక్ష్యము, అన శత మొదల సమాంద్యావస్థలు నుండబోడదు. ఈపాత్రము జాగ్రత్తగ ప్రవర్తించబడినచో శకారుని జనుష్యలో నంతరించిపోవుటో, కాక వాడభినయింపవలసిన వివిధరస ముల శోభను యథాతీతిని కనుబడనీయకపోవుటో సంభ వించును. ఈతడు బ్రాహ్మణుడు; ఇప్పటివారి క్రాపిం గులు మీసములు మొదలగునవి, పూర్వకాలపు హిందూ డేశీయులు మతవర్ణభేదముల ననుసరించి వేషములు దాల్చుట కడ్డము వచ్చుచుండును. శుద్ధశ్రోత్రియుడగుట పాపబలగుల్లగును ధరించుట ప్రమాదము. తలకొకశాలు వను చుట్టుకొనిన బాగుగనుండువేషా. ఈపాత్రమును ధరించిన శ్రీలక్ష్మీరావుగారిని చూచినవారు, నిజమైన చారుడత్తుడేమో యని భ్రమింపకపోరు. వీరు మిగుల మాంధ్యముగవినిభాషినయమలయందు ప్రస రించుటచేత, ప్రవర్తనమున నుండవలయుసామరస్యము చూపట్టుకున్న చని చెప్పవచ్చును.

వసంతసేన విద్యాచతురసంపన్నయైన నేశ్యయై నను, విటకాండముగ్ధు విచ్చలవిడిగా సంచరించు టక్క నిక్కులబోగముది కాదు. వేషభాషలందు మిగులపరా కర్షణసమర్థత నెరపువాడపారము గలదియైనను, సాంసారికప్రవృత్తినుండ దలంపుగలిగి యరించెడి స్వాతంత్ర్యవతి. ఆపెయే చారుడత్తునకు సహాయముచేయుట, జూదగానికి ధనమిచ్చి వాని అప్పగిర్చుట, మొదలగువానివలన పూర్వ లాజించిన విత్తముగలది యని తెలియుచున్నది. కాని అంతమాత్రమున, యది విటజనవశీకరణమును గావించు విలువగలిగిన ధూషణములను ధరించునని తలప వలను పడదు. విటులు తన్ను చూడకుండవల్లయుననియే యాపె తలంచును. సుగుణములును, సౌందర్యమును, గల యావన వతి. చిన్నతనమునందు కులవిద్యలగు గానాభినయములనేర్చి కొనుట యిప్పటికిని ఆచారము గాన నాభివ్యలయందు నిపూతగలది యని యూహింపవచ్చును. కావున గమన మునం దొయ్యారము, పలుకునందు నేర్పు, హాసభాసముల స్ఫురణయు, గలిగి నటించుట వేశ్యాకులమున జన్మించినది యని స్ఫురించుట కుండి తరలయును. ఈ పాత్రమును ధరించిన శ్రీ ఆరణి సత్యనారాయణగారు పాత్రధారణము నందు పైన చెప్పించిన మార్పుల గనుపఱచి అభినయమందు కాననగు పురుషత్వమును సంహరించిన నింక వాని వహింప జాలుదురు.

“విటు డొక్కడా యిద్దతా”యను నందేహము చాలమందికి గలదు. ఈ సంఘమువారు యిద్దఱని నిర్ధారణ చేసినట్లు లో చుచున్నది. కొందఱొక్కడే యనియు ఒక్క విటుని పరివర్తనమే చూపింపబడె ననియు సిద్ధాంతము జెప్పుచున్నారు. దీనిగూర్చి విఫల ముగా ముందు చెప్పింతును.

ఈపాత్రమునం దొక విశేషము గలదు. శకారుని వీడు వెంబడించి యుండును. అట్లుకానియెడల వసంతసేన మిగుల దురవస్థపాలు గావలసివచ్చును. వసంత సేనయెడ నత డనురాగము గలవాడైనను దాని గుణ గణమునెడ సుముఖిత్వము గలవాడు. బలాత్కారమున నైనదానిం బొందవలంపుగలవాడుకాదు. దానిమాట యందు విశ్వాసము గలవాడు చూడను. కావుననే శీర్షకరండ కోద్యానవనమున నది బండి దిగినప్పుడు మొదట తల్లి

పనుపున వసంతనేన శకారని కోరిక దీర్చవచ్చిన దని నిశ్చయించి అది బండి మార్చడలచే వచ్చితిని చెప్పగనే విశ్వసించెను. ఈపాత్ర హంతప్రాముఖ్యముగ నీసంఘము వారు తలంచినట్లు తోపడు.

శరీరములకు చౌర్యమును శాస్త్రప్రసిద్ధముగ నేర్చికొనిన బ్రాహ్మణుడు. వసంతనేనయింట దాస్యము చేయుచున్న మదనికయందు మోహముగలవాడై తానేర్చిన విద్య ప్రదర్శింప బయలుపడెదెను. కేవలము వ్యామోహమే యీచౌర్యమునకు గారాము. అందువలన వీని వృత్తియొడ విముఖతయు, కాబోయెడు పాటకుడైన ఆర్యకు ననుసరించుచుండు నుద్దేశ్యమును కలిగి వెడలిపోయెను. ఈపాత్రమును ప్రదర్శించువట్ల క్రొత్తవానికిం గలుగు నేమటుసాటను, సాహసమును పరులు మాతురను భీతియు, పిల్లవలె నడచుటయు, వెనుకముందులు పరీక్షించుటయు, కనబరుప వలయును. ఈపాత్రమునుఘరించిన ముంజులారి శ్రీకృష్ణరావుగారు చక్కగనే ప్రదర్శించిరి; కాని వారు రంగమున పక్కాదొంగలూగన నడచిరి; క్రొత్త బిచ్చుగాడగు బ్రాహ్మణుడొంగ పోకడలను కన బిటుపలేక పోయిరి.

సంవాహకుడు చారుదత్తునినేవ చేయుచుండువాడు. జూదగాడై, దరిద్రుడై, బాధసన్నాసియాయెను. ఈ తనివలన జూదగాండ్రకుండువ్యసనము చక్కగా తెలియ నగును. ఓర్పును, నేరుపును గలవాడు. అట్టి యీపాత్రను ప్రదర్శించువట్ల తొందజ పనికిరాదు. అట్టితొందజవలన, రసము, సుగోచరము కాదు. ఈపాత్రధారి కొంచెము తొందజపడినట్లు కనబడినది. బాధసన్నాసిగా వచ్చి నప్పుడు చిలుములై రాగివలెనుండెను. సర్వముండనము గావించుకొనవలయు ననునియమముగల బాధుల కిట్టి సన్నాసి దొరకుట కర్మపరిపాకముగాక మఱియేమి?

ఇంచలివిదూషకపాత్రమును హాస్యరసప్రధానము గగాక, తనకు సంబంధించినపాత్రల బొచిత్యమును వెల్లడి పఱచుటకుగా సృష్టింపబడెను. అందుచేత, యీ పాత్ర ధారి ప్రతివిషయమును హాస్యమున ముంచక, కడునిపుట తతో మెలగవలయును. శ్రీయుతలయూరి పట్టాభి రామయ్యగారు యీపాత్రనుఘరించి. తమసహజవిదూషకత్వమును మాని, స్వకపోలకల్పితసమాసముల విడనాడి, శ్రద్ధగా, నేర్పుతో కడు సమర్థతతో యీ పాత్రను

పోషించిరి. ఇదంతయు, సంస్కృతనాటకముపైని వారికి గల అభిమానమునకొనెదను.

మిగిలిన పాత్రములన్నియు, యథోచితములేకాని యిందొక్కటియు నిష్పర్మియోజకముకాదు. కాని కొలది భాగములలో జూపట్టుకలసిన కరుణాభిభ్రత్యులకు దగి నంతసామరస్య మొదనలేదు. దీని నింతతో విడువక సామాజికులు సంపూర్ణరస ప్రదర్శనసౌభాగ్యము సిద్ధింప బ్రయత్నముచేయుదురుగాక.

ఈనాటకము, రంగాలంకారముల గోరువారికి మిక్కిలి యనుకూలము. పరిభ్రమారంగ నిర్మాణమునకు (Revolving Stage) చాలయవకాశము గలదు. ఇందును, విశేషవ్యయప్రయాస లక్కరలేక సులభప్రయాణమున కనుకూలముగనే చేయింపవచ్చును. రంగస్థలమున పాత్ర ములుండగనే యీభ్రమణ మిబ్బందిలేకుండ జేయింప నగును. అందులకు చతుర్థాంశములోని వసంతనేన భవన రంగము మిగల ననుకూలము. అట్టి రంగమును, సమాజ మువారు కనబఱపుచై రి. తదితర రంగాలంకారములన్నియు చక్కగ చూపబడినవి.

ఇంకొకమనవి. ఈనాటకమును ప్రదర్శింప దల చినవా రొక్కదినమునకు దగినంత నేర్చి ప్రదర్శించుటయే కాక సంపూర్ణముగనేర్చి మొదటిభాగము సాయంకాల మును రెండవభాగము రాత్రియందును బ్రదర్శింప సమ కట్టుట మేలని నావిన్నపము. ఏలయన యిందలి యితి వృత్తము సామాన్య వ్యవహార ప్రసిద్ధముగటచే విడిచి వేయదగినది యుండవనియు విడిచిన భాగములవలన గొంత సామరస్యము చెడిపోవుననియు నా సందేహము.

మొత్తముమీద సూరిశాస్త్రిగారు వ్రాసినట్లు లీనాటక ప్రదర్శనము రక్షింపజేతుక సముదాయ మును ఆనందమున ముంచివేసినది. శ్రీమోతే నారాయణ రావుగారు సమాజమును స్థాపించి కొలదికాలమే యైనను ధీమాదాక్షిణ్య సంస్కృత నాటక ప్రదర్శనము నెడ నభిలాష వహించి వృత్తకటికతో నున్యమమును బ్రారంభింపుట యెంతయు బ్రశంసార్హము.

ఇంతటితోపడువక, ఈసమాజమువారు సంస్కృత నాటకములన్నియు, ఆంధ్రలోకమునకు పరిచితముచేయు దురుగాక.

పనుపున వసంతసేన శకారని కోరిక దీర్చవచ్చిన దని నిశ్చయించి అద బండ్లి మార్పుదలచే వచ్చితినిని చెప్పగనే విశ్వసించెను. ఈపాత్ర హంతప్రాముఖ్యముగ నీసంఘము వారు తలచినట్లు తోపదు.

శర్వలకుండు చార్యమును శాస్త్రప్రసిద్ధుగ నేర్పికొనిన ప్రాహ్మణుడు. వసంతసేనయింట దాస్యము చేయుచున్న మదనికయందు మోహముగలవాడై తానేర్చిన విద్య ప్రదర్శింప బయలుపడెదెను. కేవలము వ్యామోహమే యీచార్యమునకు గారము. అందువలన వీని వృత్తియెడ విముఖతయు, కాబోయెడు పాలకుడైన ఆర్యకు ననుసరించియుండు నుద్దేశ్యమును కలిగి నెడలిపోయెను. ఈపాత్రమును ప్రదర్శించుపట్ల క్రొత్తవానికిం గలుగు నేమటుసాటను, సాహసమును పరులు చూతురను భీతియు, పిల్లివలె నడచుటయు, ననుకముందులు పరీక్షించుటయు, కనబరుప వలయును. ఈపాత్రమునుగరించిన మంజులూరి క్రికప్యరావుగారు చక్కగనే ప్రదర్శించిరి; కాని వారు రంగమున పక్కాదొంగలగున నడచిరి; క్రొత్త బిచ్చగాడగు బ్రాహ్మదొంగ పోకడలను కన బఱుప లేక పోయిరి.

సంవాహకుడు చారుడత్తుని సేవ చేయుచుండువాడు. జూదగాడై, దరిద్రుడై, జాధనస్వాసియాయెను. ఈ తనివలన జూదగాండ్రుండునవ్యసము చక్కగా తెలియ నగును. ఓర్పును, నేరుపును గలవాడు. అట్టి యీపాత్రను ప్రదర్శించుపట్ల తొందఱ పనికిరాదు. అట్టితొందఱవలన, రసము, సుగోచరము కాదు. ఈపాత్రధారి కొంచెము తొందఱపడినట్లు కనబడినది. జాధనస్వాసిగా వచ్చి నప్పుడు చిలుముపై రాగినలెనుండెను. సర్వముండనము గావించుకొనవలయు ననునియమముగల జాధుల కిట్టి సన్న్యాసి దొరకుట కర్వపరిపాకముగాక మఱియేమి?

ఇందలివిదూషకపాత్రమును హాస్యరసప్రధానము గగాక, తనకు సంబంధించినపాత్రల జౌచిత్యమును వెల్లడి పఱచుటకుగా సృష్టింపబడెను. అందుచేత, యీ పాత్ర ధారి ప్రతిబిదయమును హాస్యమున ముంచక, కడునిపుణతతో మెలగవలయును. శ్రీయుతతలమూరి పట్టాభి రామయ్యగారు యీపాత్రనుగరించి. తమసహజవిదూషకత్వమును మాని, స్వకపోలకల్పితసహసముల విడనాడి, శ్రద్ధగా, నేర్పుతో కడు సమర్థతతో యీ పాత్రను

పోషించిరి. ఇదంతయు, సంస్కృతనాటకముపైని వారికి గల అభిమానమునుకొనెదను.

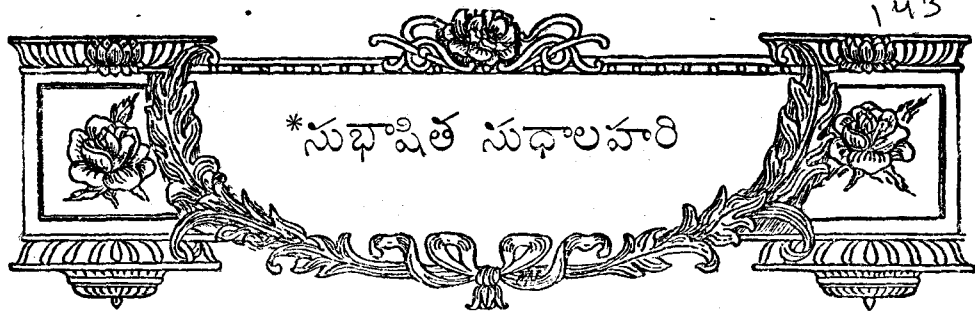
మిగిలిన పాత్రములన్నియు, యథోచితములేకాని యిందొక్కటియు నిచ్చియోజకముకాదు. కాని కొలది భాగములలో జూపట్టుకలిన కరుణీభక్తులకు దగి సంతసామరస్య మొదపలేదు. దీని నింతతో విడువక సామాజికులు సంపూర్ణరస ప్రదర్శనసాభాగ్యము సిద్ధింప బ్రయత్నము చేయుదురుగాక.

ఈనాటకము, రంగాలంకారముల గోరువారికి మిక్కిలి యనుకూలము. పరిభ్రమారంగ నిర్మామనకు (Revolving Stage)చాలయవకాశముగలను. ఇందును, విశేషవ్యయప్రయాస లక్కరలేక సులభప్రయాణమున కనుకూలముగనే చేయింపవచ్చును. రంగస్థలమున పాత్ర ములుండగనే యీభ్రమణ మిబ్బందిలేకుండ జేయింప నగును. అందులకు చతుర్థాంశములోని వసంతసేన భవన రంగము మిగుల ననుకూలము. అట్టి రంగమును, సమాజ మువారు కనబఱుపఁజేరి,తదితర రంగాలంకారములన్నియు చక్కగ చూపబడినవి.

ఇంకొకమనవి. ఈనాటకమును ప్రదర్శింప దలచినవా రొక్కదినమునకు దగినంత నేర్చి ప్రదర్శించుటయే కాక సంపూర్ణముగ నేర్చి మొదటిభాగము సాయంకాల మును రెండవభాగము రాత్రియందును బ్రదర్శింప సమ కట్టుట పేలని నావిన్నపము. ఏలయన యిందలి యితి వృత్తము సామాన్య వ్యవహార ప్రసిద్ధముగలచే విడిచి వేయదగినది యుండవనియు విడిచిన భాగములవలన గొంత సామరస్యము చెడిపోవుననియు నా సందేహము.

మొత్తముమీద సూరిశాస్త్రీగారు వ్రాసినట్లు లీనాటక ప్రదర్శనము రక్తికట్టి ప్రేక్షక సముదాయ మును ఆనందమున ముంచివేసినది. శ్రీమోతే నారాయణ రావుగారు సమాజమును స్థాపించి కొలదికాలమే యైనను ధోకోదారిలై సంస్కృత నాటక ప్రదర్శనము నెడ నభిలాష వహించి మృచ్చకటికతో నున్యమమును బ్రారంభించు టెంతయు బ్రశంసార్హము.

ఇంతటితోబిడువక, ఈసమాజమువారు సంస్కృత నాటకములన్నియు, ఆంధ్రలోకమునకు పరిచితముచేయుదురుగాక.

*సుభాషిత సుధాలహరి

ప్రథమ తరంగము

౧ జననీజనకులు

భారతము

తల్లిత్రేగుసువ్వె, ధరణికిగతును; నాక
సంబుకంటె బాడవు, జనకు; డరయ
గాడ్పుకంటె మనసు కడుశీఘ్రగతి; తృణో
త్కరముకంటె జింత కరము; దలచు.

భర్తమగు గర్భభేదమును
బట్టికినై, నిజదేహచింతపై
భర మొకయింత లేక పడు
పాటులు నక్కట యెక్కుడింతకు.

క. జనకు డధికుఁ డుపాధ్యాయ
యనకుఁబదిమడుంగు; లెక్కుడుర్వినాథా!
జనకునకు దళగుణంబులు
జనని గురుత్వమున నిది ప్రశస్తముస్తుతు

గీ. బాలుడైన గొడుగు, ప్రాధుడైన ననువృద్ధుఁ
డైన నొక్కవిధమ యర్చిలియును
నరయ భరము తల్లికాపదార్థంబు జ
గంబు కలిమికెల్ల గారణంబు

క. కలవాడు లేనివాడు న [లక.
బలుడబలుడు మూఢబుద్ధి ప్రాధుండనగా
పలదెవ్వరికైన జనని
కలిమియ, యత్యంతసౌఖ్యకరమైయుండు.

ఆ. యుద్ధజంతువులకు గురులకు నెమ్మొయి
దలఁప నొక్కరూప తల్లివలయు
నూటజిల్ల గలదె యొండుచోటులను వ
స్తువు నివాసమైన చోటఁగాక.

గీ. వచ్చిపోయి, చూచు వాడు గాకిడుమలఁ
బడునె? తల్లివోలె బట్టితోడఁ
దండ్రీ? చెప్పనిట్లు ధర్మశాస్త్రంబుల
నగల గౌరవమున నధికయగుట.

క. అప్పుడ యసమర్థుండగు
నప్పుడ దుఃఖియగు, శూన్యమైతోచుజగం
బప్పుడ మాతృవియోగం
బెప్పుడువాటిల్లెనపుడయెంతయుదూలు.

చ. కరచరణాది సంఘటిత
కాయము సంజననంబు వహింపు,
టరణియపోలె దల్లి దెన
నైనది గాదొకో యట్లుగాక దు,

గీ. మాతకును, వేదమునకు, భర్మంబులకును
బరములగు గురు శాస్త్రాలాభములు లేవు
తపములే దుపవాస వ్రతంబుకంటె
నధికమైనది; యుండు మహాత్ము లనఘ!

* శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారిచే శేర్షి కూర్చబడినది.

సీ. వినుము తల్లియుఁ దండ్రీయును, గురుండు
 నీయులు సద్భక్తి నిత్యనిరతి [నునేవ
 వారలఁ గొలుచుచు వారెద్దిచెప్పిన
 నదియాదరించుట యధికధర్మ
 మాగమత్రయమును, నగ్నిత్రయంబులో
 కత్రయంబును దేవతాత్రయంబు
 ననువస్తువులు వానియందును జనని గౌ
 రవమున నెక్కుడు రాజముఖ్య!

గీ. యీజగంబున, దివమునఁ బూజవడయు
 మాతృభక్తుడు; పితృభక్తి మానసుడు
 నట్ల యవ్యయానంద సంప్రాణంబు
 గురుపదాబ్జ సమారాధకుండు గాంచు.

క. జననీజనక గురులయెడ
 నొనరించిన మేలుగీడు లొదవించు సుఖం
 బునకును దుఃఖమునకు నిం
 తని కొలఁది యిడక వశంబె? యజునకు

క. మాతృపితృగురులు దక్కంగ [నైనక.
 నేతరువునఁ బాప మొలసెనేనియు దానిం
 బాతురు, ప్రాయశ్చిత్త
 స్సీతులు, దద్విషయమైనఁ జెడదల్పమునక.

క. జనకుండు దపమును ధర్మం
 బునువిద్యయుఁబరమదైవమునుగావున నా
 తనికిఁ బ్రియంబగు పనినే
 సిన దేవతలెల్లఁ బ్రీతిఁ జెందుట గల్గుక.

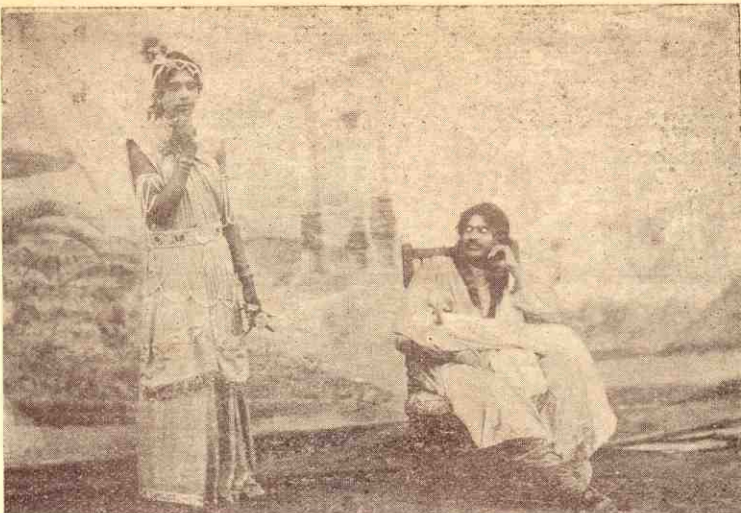

బాల్య స్మృతి

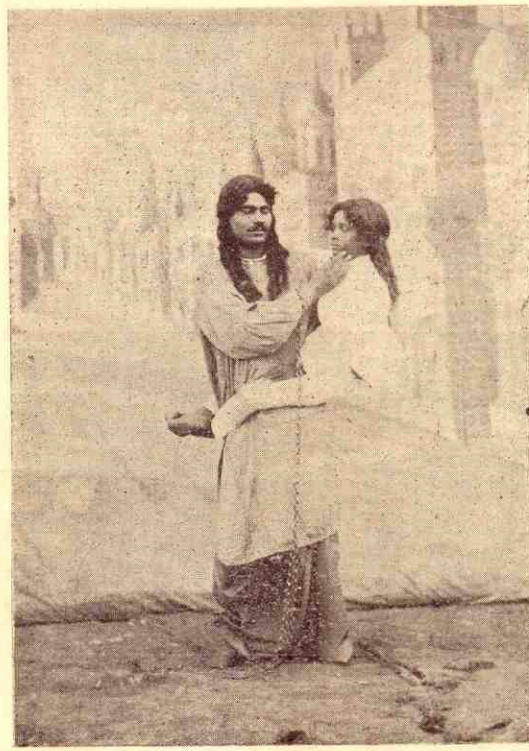
‘కృష్ణుడు,’ బి. యే.

సంజవేళల నవరంజి చాయ దాల్చి
 శోభిలుమొయిల్ల పిండులజూచి యెవరొ
 నింగిపై బసుపు కుంకుమ నెరపిరనుచు
 జెప్పకొనుచుంటి మిచ్చోట జెలిమి కాడ!
 నొడు జాబిల్లి గురియు వెన్నెలలలోన
 సాటకత్తెల గూడి నే హర్షమునను
 భాంగి పరువెత్తి వెన్నెలపోగు లాట
 లిప్పుటనె యాడుకొంటి నోయీ హృదీశ!

పసుపు కుంకుమ లలది క్రొంబసిడి చాయ
 నలరు తాటాకు బొమ్మల కంబరముల
 దొడిగి యాభరణంబుల తోడ వాని
 వితగ నలంకరించి గావించినాము
 వియ్యముల బెండ్లి పండుగల్ వేడ్క నిచట.
 అతిరయంబుగ నుంటి బాల్యంబు నందు
 ఉదయమాదిగ నాటల మదిని నిల్పి;
 కన్నులకు గట్టినట్లుండె కాంత! నాకు
 చిన్నతనమందు జేసిన చేష్ట లెల్ల

1. భస్మ:—జూడగాడా! ఈ ప్రదోష్ కాలము సుఖకరముగనున్న దా! 2. చారుదత్తుడు.

[క్రీ. నీ. తో. రా. మాంజనేయ నాటకసమాజము, ఏలూరు.]

శ్రీయుత లక్ష్మణరావు గారు-చారుదత్తుడు
 చారు—గీ. ప్రేమ సర్వధనంబు దరిద్రులకును, భాగ్యవంతులకును దుర్లభాగ మార
 పుత్రగాత్ర పరివర్షంగమున జనించు, సుఖముకంటెను వేరొందు సుఖముగల దేమృచ్ఛకటి.

శ్రీ నెల్లూరు నాగరాజరావుగారు—పాపారాయణుడు
(బొట్టి యుద్ధనాటకము)

శ్రీయుత సానం నరసింహారావు గారు
పురుషాకృతి నున్న రోషనార

“అది రామసింహుని యాగమనమే; ఇత నా కపటనాటక
మాడెదగాక”

(శివాజీ.)

1. பெரிய கிணறு - கட்டித் தரப்பட்டது.
 2. பெரிய கிணறு - கட்டித் தரப்பட்டது.
 3. பெரிய கிணறு - கட்டித் தரப்பட்டது.
 4. பெரிய கிணறு - கட்டித் தரப்பட்டது.
 5. பெரிய கிணறு - கட்டித் தரப்பட்டது.
 6. பெரிய கிணறு - கட்டித் தரப்பட்டது.
 7. பெரிய கிணறு - கட்டித் தரப்பட்டது.
 8. பெரிய கிணறு - கட்டித் தரப்பட்டது.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

[illegible]

4-11-2008 09:00:00 AM

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

శ్లో. ద్విస్వరం త్రిస్వరం వాపి చతుస్స్వర
మథాపివా, క్రమం కించి ద్విలిఖ్యాదౌ
పూర్వఃపూర్వః పరాదథ. స్వరః స్థావ్యః
సచే దగ్రే తక్షుర్వ స్తదథో భవేత్,
పరతోఽపి లిఖే ధీమాక్ స్వరానుపరి
వర్తినః; మూలక్రమః క్రమాత్ పృష్ఠే
శేషాః ప్రస్తార ఈద్యతః.

(సం. రత్నాకరం, దర్పణం)

దీనియందు రత్నాకర దర్పణములకు
కొంచెము పాఠాంతరముగలదు. ప్రస్తారక్రమ
మును నిరూపించియున్నారు. దీని కనేకమార్గ
ములున్నవి. వీనిలో ముఖ్యమగుదానిని నిరూ
పించెదము. ఏకస్వరమునకు నొకభేదమే. స్పష్ట
ము. ద్విస్వరతానమునకు సరి, రిస, యని రెండ
గుటయు స్పష్టమే; త్రిస్వరతానములందు సా
ద్యములు 2, రి ఆద్యములు 2, గాద్యములు 2
అనగ సరిగ, సగరి, రిసగ, రిగస, గసరి, గరిస
= 6 అగుచున్నవి. ఇదియు స్పష్టము.
చతు స్స్వర తాన(సరిగమ)లందున సరి, సగ,
సమ, రిగ, రిమ, గమ, యారీతిని ప్రస్తరించి
శేషించిన రెండుస్వరముల ప్రక్కను వ్రాయుట
యొక ప్రస్తారభేదము. ఇట్లుగాక సంగీతదర్ప
ణాదిపూర్వగ్రంథములందు ప్రస్తారక్రమమున
సరి, రిస, సగ, గస, రిగ, గరి, సమ, మస,
రిమ, మరి, గమ, మగ, యారీరున వరుసగ
లిఖించి శేషించిన స్వరముల వీటి ప్రక్కను
వ్రాయుటచే పండ్రెండును, మరల నీస్వరముల
నట్లేయుంచి శేషించిన స్వరముల ప్రస్తరించు
టచే (అనగ “గమ” యనుటకు “మగ” యని
లిఖించుట) మరల పండ్రెండును మొత్తమున
నిరుపది నాల్గుగుచున్నది. దీనికి వివరము:

1. స రి గ మ—స రి మ గ 13
2. రి స గ మ—రి స మ గ 14
3. స గ రి మ—స గ మ రి 15
4. గ స రి మ—గ స మ రి 16
5. రి గ స మ—రి గ మ స 17
6. గ రి స మ—గ రి మ స 18
7. స మ రి గ—స మ గ రి 19
8. మ స రి గ—మ స గ రి 20
9. రి మ స గ—రి మ గ స 21
10. మ రి స గ—మ రి గ స 22
11. గ మ స రి—గ మ రి స 23
12. మ గ స రి—మ గ రి స 24

దీనిని పరీతిగ ప్రస్తరించినను a. b. c. d.
అనునా నాల్గింటిలో, ab, ac, ad, bc, bd,
cd, అనునవియూ జేతీరున గల్గుచున్నవో
అట్లే కల్గుచున్నవి. ప్రస్తారభేదమనగ దీనిలో
వరుసభేదముదక్క దక్కినభేదములందునను
మొత్తముమీద పైన గనుపఱచిన ప్రభేద
ములు మాత్రమే గలుగగలవు. దీనికి పైన
యే ప్రస్తారము ప్రకారమునను గలుగుటకు
పీలులేదు. ఏదియో యొకవరుస జ్ఞాపకము
పెట్టికొనవలసియున్నది. చివరనుంచి మొదటి
కో మొదటినుంచి చివరకో ప్రస్తరింపగా గల్గు
భేదములవరుస తప్పినను, సంఖ్యమాత్ర మొ
క్కటనియే తేలుచున్నది. ఇట్లే పంచస్వర
(శ్రౌడవ) షట్స్వర(షాడవ) సప్తస్వర (సం
పూర్ణ) తానభేద ప్రస్తారము గ్రంథాతి విస్తర
భీతి విరమితము. ఊహ్యము.

పిమ్మట నట్టేదిట్ట తానబోధార్థము ఖండ
మేరువునుగూర్చి వ్రాయబడుచున్నది.

శ్లో. సప్తాద్యేకాస్తకోష్ఠానా మధోఽధః సప్త
పంక్తయః, తా స్వాద్యాయా మాద్యకో
ష్ఠే లిఖే దేకం పరేషు ఖమ్. వేద్య తానస్వర
మితాన్ స్యస్యే త్తేష్వేవ లోప్తకాన్,
ప్రాక్ పంక్త్యాంకసంయోగ మూర్ధ్వాధః సిత
పంక్తిషు. శూన్యా దధో లిఖే దేకం తంచా
ధోఽధః స్వకోష్ఠకాన్, కోష్ఠసంఖ్యాగు
ణం స్యస్యేత్ ఖండమేరు రయం మతః.
(సం. రత్నాకరం)

శ్లో. సప్తకోష్ఠాన్ లిఖేదాద్యాన్ పంక్తిమేకైక
కోష్ఠతః, హీనంతు పూర్వపూర్వంస్యాత్
పంక్తిపట్న మధో లిఖేత్. ఆద్య పంక్త్య
దికోష్ఠేతు లిఖే దేకం పరేషు ఖమ్, ద్వితీయ
పంక్త్య మప్యేకం ఆద్యకోష్ఠే లిఖే ద్బుధః.
పరేషు పూర్వపూర్వీకం కోష్ఠసంఖ్యా గు
ణం స్యనేత్, ఏవమేవ లిఖే దంకం అధో
ఽధః పంక్తికోష్ఠకే; ఖండమేరు రయం
ప్రాక్ సప్తాద్యప్రభోధకః. (సం. చర్మణం)

ఖం డ మే రు పు

పంక్తి	1	2	3	4	5	6	7
	స C	రి D	గ E	మ F	ప G	ద A	ని B
పంక్తి 1	1	0	0	0	0	0	0
2		1	2	6	24	120	720
3			4	12	48	240	1440
4				18	72	360	2160
5					96	480	2880
6						600	3600
7							4320

ఖండమేరుపు

అనగ నూర్ధ్వమున నేడుగళ్లు గీచి దానికి
దిగువ నారుగళ్లు, దానికిక్రింద నైదు, దాని
క్రింద నాల్గు, మూడు, రెండు, ఒకటి వరుసగ
దక్షిణభాగమునకు దిగునట్లును ఎటుచూచిన
నేడు పంక్తులువచ్చునట్లు గీయవలెను. చక్ర
మును జూచిన స్పష్టమగును. దీనియందు
మొదటిపంక్తిలో మొదటిగడియందున నొకటి
వేయవలెను. ఆపంక్తిలో శేషించినవాటిలో
(ఖం) శూన్యము నుంచవలెను. రెండవపంక్తి
యందునను మొదటిదానియందునలనే 1
వేయవలెను. మూడవపంక్తిలో మొదటి
రెండింటిలో అన్త్యాంకములచేరిక $1+1=2$
గనుక అదివేయవలెను. దానికిక్రిందదానికి
ద్విగుణము $2 \times 2=4$ వేయవలెను. నాల్గవ
పంక్తియందునను తత్పూర్వపంక్త్యన్త్యాంకము
లు చేరి $1+1+4=6$ గనుక శూన్యము
క్రింద వేయవలెను. దానికిక్రిందను వరుసగ
ద్విగుణము త్రిగుణము చేసి దానిని క్రమముగ
వేయవలెను. అనగ $6 \times 2=12$, 6×3
 $=18$ వేయవలెను. ఇట్లే పంచమపంక్తి
యందు ప్రథమద్వితీయతృతీయచతుర్థపంక్త్య
న్త్యాంకములచేరిక అనగా $1+1+4+18$
 $=24$ శూన్యముక్రింద 24 వేయవలెను. దీని
క్రింద మరల ద్విగుణము త్రిగుణము చతుర్థ
గుణము, అనగ 48, 72, 96 వేయవలెను. ఇట్లే
యాఅవపంక్తియందు $24+96=($ పూర్వ
పంక్తులలోని చివరలంకెలు చేరి) $=120$ గనుక
దీనిని శూన్యముక్రింద వేయవలెను. దీనికి
దిగువను, ద్విగుణాదికములు అనగ 240, 360

480, 600 వేయవలెను. కడపట నేడవపం క్తిని శూన్యము క్రింద పూర్వపం క్తుల అన్త్యాంకము ల మొత్తం $120 + 600 = 720$ వేసి దీనికి దిగువగల్గిలో ద్విగుణాదికములు అనగ, 1440, 2160, 2880, 3600, 4320, వేయవలెను ఇది నష్టోద్దిషబోధకమగు ఖండమేరువని నుడివి యున్నారు.

యీ ఖండమేరువునందు నష్టోద్దిషబోధ నోపాయవిధము నిరూపింపబడుచున్నది.

శ్లో. స్వర్ణా మూలక్రమ స్వాన్వ్యాత్ పూర్వం యావతి ధః స్వరః, ఉద్దిష్టస్వస్తావతిధో కోష్ఠేఽథోలోప్తకంక్షీ వేత్. లోప్తచాలన మన్త్యా తస్య త్త్యక్త్యా లబ్ధ క్రమో భవేత్, లోప్త కాన్త్యాంక సంయోగా దుద్దిషస్య మితిర్భవేత్. యై రంకైః ర్నష్ట సంఖ్యా స్యాత్ మూలైకాంకసమన్వితైః, తేషు లోప్తం క్షిపే న్ములం లోప్తస్థాన మితం భవేత్. స్వస్తానస్వరస్థానం తతో యావతి ధే పదే, అధః క్రమా దస్తి లోప్త స్వరస్తావతిధో భవేత్. క్రమా స్తిమ స్వరాత్ పూర్వాత్ లబ్ధత్యాగాది పూర్వవత్, తానస్వరమితోర్ధ్వధః పం క్తి గాన్త్యాంకమిశ్రణాత్; ఏకస్వరాదితానా నాం సంఖ్యా సంజాయతే క్రమాత్.

(సం. రత్నాకరం)

పాఠభేదము సం. దర్పణముం దిటులు గాననగును.

శ్లో. వేద్యతానస్వరమితా.దత్వా తేష్వేవ లోప్తకా, మూలక్రమం లిఖిత్వాదా

పుద్దిష్టం తదథో లిఖేత్, స్వర్ణా భవేత్. (సమపాఠము)

సమ శ్చేదంతిమొంత్యేన సోఽపి త్యాజ్యః ప్రయత్నతః, లోప్త...భవేత్. (సమపాఠము)

సంఖ్యయాతు యదా రూపే పృష్ఠే నష్టం త దుచ్యతే, యై రం.....తైః. (సమ పాఠము)

క్రమోత్పాపిత కర్తవ్యో లబ్ధత్యాగేన పూర్వవత్, తథైవాత్ర లిఖేచ్ఛిప్త మేవం నష్టో త్తరం వదేత్.

(సం. దర్పణం.)

ఈ నష్టోద్దిషప్రకారము ద్వివిధములు. దీని మొదటిదాని కుదాహరణముగ చతుర్ద్విం శతి చతుస్స్వరతానప్రభేదములలో 23-వది ఏది? అని ప్రశ్నింపగాకను C D E F గానుట. రెండవది “గమ రిస” అను ప్రస్తారభేదము చతుస్స్వరప్రస్తారిత తా న ప్రభేదములలో నెన్న వది యనిన గనుగొనుట.

	C	D	E	F
స	8	X	మ	
1	0	0	0	
	1	2	6	
		4	12	
				18

దీనికుదాహరణము 1 చక్రమున జూడుమ:

(C. D. E. F) లేక సరిగమలకు నేర్పడు నాల్గుపంక్తులలో పం క్తికి నొక్కొకయంకమును మాత్రము చేర్చినచో “ 23 ” ఎట్లగునో అది కనుగొనవలయును. “ స రి గ మ ” కక్షము లకు తప్పక నొక్కొక అంకము రావలెను. “స” అనుదానికి 1 తప్పదు. మరియుక అంకము లేదుగనుక, “రి” అనుదానికిగూడ 1 వేసి చూతము. యిప్పటికి మొత్తము $1 + 1 = 2$

అయినది. యింకను $23-2=21$ కావలెను. “గ” కు 4 వేసితిరవలయును. యింకను $21-4=17$ మనకు “మ” పంక్తిలోనుంచి కావలెను. కాని యీ 17 అందులోలేదు. యీ ఖండమేరువు నందు 1 మొదలు అన్ని అంకములు సమకూర్చుటకు వీలు గలుగజేయబడియున్నది గనుక నేకాది సప్తస్వరప్రస్తావిత తానప్రభేదములకు గల్గుసంఖ్య 1 మొదలు 4320 వరకు అన్ని అంకములను నాయా ప్రస్తారముల కనుగుణముగ నుండుటకేర్పాటు గలదు. గనుక మనకు 23 సరిగమ అనునాల్గుస్వరముల కేర్పడుకక్షములందుననే కుదురవలెను. ‘సరిగ’ కక్షములలో నిదివరకే మొత్తము 6 వచ్చియున్నది. “మ” కక్షమందు “18” యున్నది. నాల్గింటి మొత్తము 24 అగుచున్నది. మనకు 23 మాత్రము కావలసియున్నది. గనుక మనమెచటను అంకాల నేరుకొనుటలో తప్పుచేసితిమి. అసగ కక్షకటి అధికముగ తీసికొనియుంటిమని తేలుచున్నది. “రి” కక్షమునకు “1” ని దీసికొనుటచే బదులు “0” దీసికొనియున్నచో మనకు “సరిగమ” కక్షలకు వరుసను $1+0+4+18$ దీసికొనిన నేమనకు గావలసిన “23” సమకూడుచున్నది. మఱియొకవిధమున నొసగూడుదు. “నాన్యఃపంథా విద్యతే” యనునట్లు అసగ “మ” కక్షమునకు 18, గ=4, రి=0, స రి గ మ స=1 ఇట్లు వచ్చినవి, దీనిని

1	0	0	0
CX	Dమ		స
	1	2	6
	4E	12	
		18F	

“సరిగమ” కు ఉద్దిష్ట వరుసగ నేర్పరిచినచో 18. 401 ఇట్లుగలుగుచున్నది. వీటికి మేరువునందు 1-0-4-18 ఇట్లుల వరుసగలదుగనుక దానిస్థాన

మున సీలంకములను వ్రాయుచో “గమరిస” అని తేలుచున్నది. దీనిని 2-వ చక్రమున జూచిన స్పష్టముగ దెలియనగును.

ద్వితీయము అసగ మూలప్రకారమున “సరిగమ” గలదు. మన కుద్దిష్టమున ‘గమరిస’ అనికావలయును. “మా” అస్తపంక్తియందు “స” చతుర్థము గనుక చక్రమున చతుర్థము 18 అనియును, దీనికి F అని చక్రమున వేయబడియున్నది. ఇప్పుడు “స” అక్షరము తేలినది. కనుక శేషించిన “రిగమ” మూలక్రమమగుచున్నది. దీనికి నుద్దిష్టమును “గమరి” “రి” అస్తము. ఇది తృతీయము గనుక తత్తోష్ఠమున తృతీయము “4”. ఇప్పుడు “సరి” తేలినది. శేషించిన మూలక్రమము “గమ” దీని కుద్దిష్ట ప్రకారము “గ మ” యేయున్నది. “మా” అస్తము ప్రథమమే గనుక ఉద్దిష్టపు “మ” పంక్తిలో ప్రథమాంకము “0” శేషించిన “గ” కు వైకల్పికములేదు. ఎందుకనగ ప్రథమమున నొక శేషముగనుక దానికి “1” అని స్పష్టము ఇట్లు “గ మ రి స” అనుతానప్రభేదము ఖండమేరువునందు $1+0+4+18$ అసగా = 23 అని తేలుచున్నది. గనుక చతుస్స్వరతానప్రభేదములలో “గ మ రి స” అనునది 23 వది యనదగును. స్పష్టముగా దెలియకొరకు 1 మొదలు 10 వరకును అంకనిరూపణ విధము వ్రాయబడుచున్నది.

దీనిలో మొదటిఅంకము మొదటిపంక్తి నుండియనియు రెండవఅంకము ద్వితీయపంక్తి నుండియనియు, నిట్లే మూడవది, నాలవది తృతీయ చతుర్థ పంక్తులనుండియు పంక్తికి నొ

క్కి-క్కి-టిచొవ్వన మా త్రమును, ప్రతిపంక్తి
కిని తప్పక మెక్కి-టియు నని తెలియనగును.

1=1+0+0+0 దీనినిబట్టిచూచిన
2=1+1+0+0 మొదటి ఆరింటికిని
3=1+0+2+0 నాల్గవది "0" యేగ
4=1+1+2+0 నుక "మా" స్తముగ
5=1+0+4+0 గాని "సా" స్తముగ
6=1+1+4+0 గాని ప్రస్తరింపనచ్చు
7=1+0+0+6 ను. ఇట్లే శేషించిన
8=1+1+0+6 వాటికి 'కూడ' నూ
9=1+0+2+6 హింపనచ్చును. ఇట్లే
10=1+1+2+6 అంకములను 4320
వరకు నూహించి తెలిసికొనునది. అన్నిసం
ఖ్యలకు నన్నిమార్గము లున్నట్లును నొక్కొ
కమార్గమునకు నొకటే మార్గ మున్నట్లును
తెలియనగును.

ప్రథమమున సంఖ్య దెల్పిన నుద్దిష్టము
గనుగొనుటయు ననగా 23వ చతుః శ్రుతితాన
పుభేదము కనుగొనవలెననగ "23"నకు సరి
యగు నాల్గంకముల వేరికొనినచో 1+0+
4+18 అని నాల్గుపంక్తులలో తేలుచున్నది.
మూలక్రమము సరిగమ దీనికి నుద్దిష్టము మగ
రిన అని చేసికొని "న" పంక్తిలో చతుర్థాం
కము=18. ఇట్లే 18కి నాల్గవది 'స' అనియు, తృతీ
యహూటచే "రి" పంక్తిలో తృతీయాంకము "4"
మనకుగావలెను గనుక తృతీయము "రి" అని
యు, పిమ్మట శేషించిన "గమ"లకు ఉద్ది
ష్టము "మగ" దీనిలో గాస్తమునందు మనకు
గావలసినసంఖ్య "0" బిందువేకనుక "గ" ప్రథ
మముగను వేసికొనిన శేషించిన "మ"కు "1"
అంకము ద్వితీయముగనుక "మ" ద్వితీయ

స్థానమని తెలిసికొని 23వ చతుస్వరతాన ప్రభే
దము "గమరిన" అని యూహించవలెను.
ఇట్లే సకలతాన ప్రభేదములకు దెలియనగును.

శ్లో. అథాత్ర శుద్ధతానానాం నామాని వ్యాహ
రామహే, అగ్నిష్టోమోఽత్యగ్నిష్టోమా
వాజపేయశ్చ షోడశీ. పుండరీకోఽశ్వ
మేధశ్చ రాజసూయ స్తతః పరమ్, ఇతి
స్మ్యః షడ్జహీనానాం సప్త నామా న్యను
క్రమాత్.

(సం. రత్నాకరం.)

షడ్జహీన శుద్ధతానములకు బేర్లును
అదృష్టఫలసంబంధమునుగూర్చియు నిరూపింప
బడినది. ఆరము స్పృష్టము. మఱియు షాడవ
తాన నామములు.

శ్లో. స్విష్టకృ దృహుసౌవర్ణో గోనవశ్చ మహా
వ్రతః; విశ్వజి దృహ్యాయజ్ఞశ్చ వ్రజా
పత్యశ్చ సప్తమః. క్రమాత్ ఋషభశ్శీ
నానాం తానానా మభిధా ఇమాః, (1)
ఋషభహీనతానములకునామములని. (2)
అశ్వక్రాంతో రథక్రాంతో విష్ణుక్రాంతః తతః
పరమ్, సూర్యక్రాంతో రథ (గజ)క్రాంతో బరి
(ల)భిన్నాగయ(ప)క్షకః. ఇతి పంచమ
హీనానాం సంజ్ఞా సప్త క్రమా న్మతాః;
(ఇవి పంచమహీనములగువాటికి బేర్లని
యు (చాతుర్థాస్యోఽథ సంస్థాఖ్యః శస్త్రు
శ్లోక శ్చతుర్థకః సౌత్రామణి స్తథా చిత్రా
సప్తమ స్తద్భిదాహ్వయః, సంజ్ఞా నిషా
దహీనానాం షాడవానా మిమాః
క్రమాత్.

(ఇవి నిషాదవర్జపాదవశుద్ధతానములకు వరుసగ బేర్లనియు,) షడ్జగ్రామమున నష్టావింశతిపాదవతానములనియు బేర్కొనిరి.

శ్లో. సావిత్రిచార్ధసావిత్రి సర్వతోభద్రసంజ్ఞకః, ఆదిత్యానామయనశ్చ గవామయన నామకః. సర్వాణామయన స్వప్తః కౌణ్డి (ణ) పాయి (య) నః, (?) నామాని షడ్జహీనానాం తానానా మితి మేనిరే.

(ఇవిషడ్జహీనతానములకు బేర్లనియు)

అగ్నిచిద్వాదశాహశ్చ ఉపాంశు స్సోమ భిద స్తతః, అశ్వప్రతిగ్రహో బర్హిః అథాభ్యుదయసంజ్ఞకః. ఋషభేణ విహీనానాం ఇతి నామాని మన్యతే.

(ఇవి ఋషభహీనతానములకు నామములు)

సర్వస్వ దక్షిణోదీతౌ సోమాఖ్యః సమిదాహ్వయః, స్వాహాకార స్తనూనపాతే శతో గోదోహనో మతః, ఇతి గాంధాహీనానాం క్రమాత్ సంజ్ఞా ప్రచక్షతే. (సం. రత్నాకరం)

(ఇవి గాంధారహీనతానములకు బేర్లనియు గలదు). ఇవన్నియు మధ్యమగ్రామసంజాతములగు ఏకవింశతిపాదవతానములకు నామములని యుదాహరించియున్నారు.

ఔడవతాననామములు:—

శ్లో. ఇడా పురుషమేధశ్చ శ్వేనో వజ్రఇషు స్తతః, అంగిరాః కంక ఇత్యేతాః సపహీనాభిదాః క్రమాత్. జ్యోతిష్టామస్తతోధ

ర్మో నాద్వాఖ్యాః పౌర్ణమాసకః, అశ్వప్రతిగ్రహో రాత్రిః సౌభర స్పష్టమః స్మృతః; ఏతా నిషాదగాంధారహీనానామభిదాః క్రమాత్.

(ఇవి షడ్జపంచమ గాంధారనిషాదహీనములగు నౌడవతాననామములనియు)

సౌభాగ్యకృచ్చకారీ శాన్తికృత్పష్టికృత్తథా, వై నతేయోచ్చాటనౌచ, నశీకరణసంజ్ఞకః, పంచమర్షభహీనానాం తానానామభిదాః ఇమాః.

(సం. రత్నాకరం)

(ఇవిఋషభపంచమవర్జితమైన ఔడవతానముల నామములనియు) గలదు. ఇవన్నియు షడ్జగ్రామమునకు సంబంధించిన ఏకవింశతి ఔడవతాననామములు. మరియు మధ్యమగ్రామమునకు జెందిన చతుర్దశ ఔడవతాననామములు యీక్రింద నుదాహరింపబడుచున్నవి.

శ్లో. త్రైలోక్యమోహనో వీరః కందర్పబలశాతనః, శంఖచూఢో గజచ్ఛాయో రాద్రాఖ్యో విష్ణువిక్రమః. తానానాం రిధహీనానాం నామా న్యేతా న్యనుక్రమాత్,

(ఇవి ఋషభధైవత హీనతానములకు నామములనియు)

భైరవః కామదాఖ్యశ్చోఽవభృతోఽప్తకపాలకమ్, స్విప్తకృచ్చ వషట్కూరో మోక్షదః సప్తమోమతః, సంజ్ఞా నిషాదగాంధార హీనానామితి సమ్యతాః.

(సం. రత్నాకరం)

(ఇవి గాంధారనిపాదహీనతానములకు బేర్లనియు) నిరూపించిరి. మఱియు తానఫలముల గూర్చి ఇట్లు వ్రాసియున్నారు.

శ్లో. యద్యజ్ఞనామాయస్తాన తస్య తత్ఫలమిష్యతే, గాంధర్వమూర్ఛనాస్తానాః శ్రేయసే శ్రుతిహోదితాః. గానే స్థానస్య లాభేన తే కూటా శ్చోపయోగినః.

(సం. రత్నాకరం)

దీనివలన మనుజుడు పొందులాభముల నింక నిట్లని నిరూపించిరి.

శ్లో. ఉత్తరమంద్రానుగతా గాయేత్ తిస్రో ముదాయతః, గాంధారక్షోఘ్నిరిత్యేదా

త్రే (?) మూర్ఛనావిహితాః. అగ్నిష్టో మికతానేన గీతం సామ శృణోతియః, స సర్వపాతకై ర్ముక్తో లోకాజయతి దుర్జయాన్. దక్షప్రోక్తంపరేద్యస్తు వర్ణయన్ శుద్ధషడ్జయా; ప్రత్యక్ష సంధ్యయో స్తోత్రం నాకలోకం సగచ్ఛతి. అగ్నిష్టోమక తానేన యై ర్నరైః స్తూయతే శివః. తే భుక్త్యా విపులాన్ భోగాన్ శివసాయుజ్య మాప్నూయః.

ఆయాతానముల పాడుటవలన వైహిష్ణు ముష్మికసుఖము లందుననియు గలదు.

ధర్మ మేవ జయతి

సాహిత్యసరస్వతి డి. యన్. శర్మగారు

చు. కృతూతేమ తూర్పున శుభము తెలిపి మినుకు జక్కలు మిక్కిలి తనికె నింత “చాలు మీతలలెత్తుట చాలు! చాలు!” ననుచు దూరంపుఁజేరకుటు లలమిఁకొనియె. ౧ మోటుబలమునఁ జీరకటి ధాటిసూప పోటుతగులుట తగదని ముడిఁగికొనుచు మంచిరిక్కలు సాధుత్వ మాన్యగరిమ మొప్ప నమ్రతఁ జిత్రించె నుప్పరిగెల. ౨

పదియునాటుచాయలు, సుధాప్రసరవర్షము, నెఱచల్లదనంబును, తనివిపాలుపు, పరమశాంతలీలలు, స్వచ్ఛతరయశస్సుఁ బఱపి చంద్రుండు తారలఁ దఱిసె వేడ్క. 3 చాలస్వచ్ఛందవృత్తినిఁ జరుగుచంద్రి కల మహస్సునకుఁ దమస్సు కలఁగి నిలువఁ జాలక సమసిపోయె! నక్షత్రగణము కువలయశ్రీకరంబయి కొమరు మిగిలె. ౪

కీ. శే. దామెర్ల రామారావు గారు

వికొండల వేంకటరావుగారు పి. ఏ., పి.యల్.

వి మా ద గీ తి క

కళారత్నమిసీ! కట్టెయగుటెట్లు?
నవనీతపుంగుంచె నాడిసోకమియెట్లు?
చిత్రకారుని సాగసు క్షీతికి బరువౌటెట్లు?
నమ్మజాలను నేను
నమ్మనేరను హరి!

అతడు నాకొడుకంచు అమ్మతలంచుటా?
అతడు తమ్ముడంచు అన్నస్మరించుటా?
అఖిలాంధ్రలోకంబు అనుకొనియున్నదే
అపరితకళకుం గొత్త లాలిత్యమొదవునం
కావ్యతనిచే తన కీరి అతులితంబగునంచు
హతవిధి! హతవిధి!
అదియేని తలపోయ
చెన్న కయ్యె ఆయువు సున్న.
జానకీపతి అనిపించితివె యపుడె

తురిమెళిత
పొచిరునవ్వు మోముతో చెంత నొక్కనిజేరి
సరసత్వమదిగో! ఆసరస జూడుము దీన
శైలనియేమొ తలపోయ చాలేఖ్యసౌందర్య
నానదె ఆనందంబు నందు నాతని చూడ్చి
శ్రీమద్రామాయణము మలినమా టదియెట్లు?
శ్రీమద్భాగవతము నేను నమ్మనేరను కటా!
శ్రీమద్భాగవతము కేళినే దక్షత్వమనుకొంటు
కీ అలయలంకృతపుష్ప మంతకంటెనుమించె
కీ ఎంచి పుట్టించె విరించి ని న్భువి ననక
గీ ఇంతలోనే చావు లెక్కించె నానీడు

నూరేండ్లునుం గుట్ట! నేర నమ్మగనేర
శాంతతథమేవైపు స్వర్గసుఖమందెందు
ఆధ్యాత్మికపు ముక్తి ఆత్మకెచ్చట? ఎటు?
అవ్వోట నీ యాత్మ అమల నిశ్చల కాంతి
నైక్యమయ్యెడుగాత! అనుజ! రామారాయ!

* * * *

యల్. సాంబశివరావుగారు

మ. అకటా ! కర్ణకళారత్న మౌదయభే
ద్యంబై భృశవ్యాకుల, తృకమై దారు
ణమై నిరంతర నిరుత్సాహంపు దౌర్భా
గ్యసూ, చకమై మించిన నీయకాలమృతి
చాంచల్యంబుగ్గా వింటి సు, ప్రకటాధిక్య
కళావిశారదమణి! రామాఖ్య! విజ్ఞోత్తమా!
గీ. వయసునందుననా మిత్తివాత బడుట
చిటుతతనమందె స్వర్గంబు చేరజనుట
భరతఖండ దౌర్భాగ్యతాజనకంబు
కాదె? రామారాయ! సుజనగణవిధేయ!

సీ. వంగచిత్రకళల పద్ధతి నేరిచి
పాశ్చాత్యవిభములపటిమ మెరిగి
తద్ద్యయచిత్ర సంధానముం గూరిచి
అంధకళాన్నత్య మలరజేసి
స్వకపోలకల్పనాచాతుర్యమునక గృష్ట
లీలాదిచిత్రముల్ క్రాలజేసి
భావసౌష్ఠవరూపరణితచిత్రాలి
జూపి 'వెంట్లీ' యందు శుభము పొంది
లోకకల్యాణమూర్తివై ప్రాకటముగ
మెప్పులందితివని నిన్ను మృత్యుదేవి
చేరి వరియించెనో! యేమొ! చెప్పజాల
నెఱుంగ దుఃఖోపశమనం బ దెల్లొ మారు.

సీ. స్వాగతమిచ్చెనా? స్వరాధిపతి నీకు
దివ్యచిత్రములను దిద్దు మంచు
అభిలాషకలిగెనా? హనుమంతునకుఁ జిత్ర
కళలమందిర' సుభాగ్యంబు నొడువ
ఉత్సాహమునను గాంధ్యుద్యమఫలితంబుఁ
దెల్పుఁగానేగితో? తిలకుకడకు
ఆంధ్రులచిత్రకళాఖర్వమహిమక్ర
మాలిఁ దెల్పుఁ జనితో? నాకమునకు
అతులనిత్యద్రధిపసుఖాస్మృతమయ
వీచికావళిం దోగుచు విధిని దప్ప
శక్య హానా! యని తలంచి సరళమతిని
అవని విరమించి ముంచి దుఃఖాబ్ధి జనులఁ
దరలిపోయితి స్వర్గంబు తరుణమందె
ప్రథితపావన'దామెర్ల' వంశ రాజ!

గీ. బహుళరసభావములఁ జేర్చి పదిలఁజుచి
చిత్రమందునఁ జూపి యశేషముదము
సల్పు నీనవ్యచిత్రముల్ చక్షువులకుఁ
బర్వ మొనరించు భాగ్యంబుఁ బడయలేదు
శాంతి యగుఁగాక! ఆత్మకు సంతతంబు
రమ్యగుణనిధి! దామెర్ల రామరాయ.

* * * *

అనుముల వేంకటశేషకవి (అష్టావధాని)

గీ. అక్కటా! యేమిమిటి? నన్యాయ మింత
కలునే? - “బాంబెయీక్రానికలు”న నుండి
“యాంధ్రపత్రిక” వైచివయట్టిమాదు
సోదరుని రామరాయని స్తుతిని కనులఁ
గాంచి నిన్న నె తోషంబుఁ గంటి నింత
లోననే యింత ముష్ప కలుగు నటంచు
స్వప్న ముననేనియును దలఁచంగనైతి;—
“ఆర్టు” నశియించెనే? యింతకాంధ్రమాత
కొంప గూలెనే? — యేమనఁగూడు నింక?
“మూల్గునక్కపయిం దాటిముట్టెపడిన
వితమునను” - “గోరుచుట్టుపై బెద్ద దైన

రోకలియొకం డొడిసినట్లు” రూఢిమీఱు
నట్టి చెలికాని లచ్చరాయాది లాతి
సోదరులమృత్తికై కడు స్రుక్కియుక్కుఁ
దక్కి దుఃఖించు నాంధ్రమాత చనుల బడి
కనులనుండి ప్రవాహముల్ కట్టు బాష్ప
బిందువులతడి యాటక ముందె యగడు
వఱచితివె యింత రక్తాక్షీ వత్సరంబ:—
“వెంబ్లియెగ్గిపక్ష” నందు వినుతిఁ గంచి
నట్టి మేధావి; దేశంబు నందె కాక
యట్టె సర్వప్రపంచంబునందఁ గూడ
పేరుఁగనినట్టి ధీశాలి; స్వీయసతిని
తనసమానను జేసి మొన్న నె పితాపు
రమున బహుమానమందించు ప్రాజుహూ
ఇంకఁ గొన్నాట్లుమనియుండునేనియు, ర
వర్మనే! మ్రింగఁగలయత్తిప్రతిభఁడహం
యింతకును నిర్వదియు నొక్కయేండ్లకే
కుండు రమారమి సమవయస్కుండుమ
లేకపోయె; నిఁకేటికి లేనిబ్రతుకు?—
“మమ్ముచుం గూడ వెనువెంట మాప
పొమ్ము! కొనిపొమ్ము! వైశంబ, స్ఫోటకంబు
యనుచు దుఃఖించు మిత్రులవైనఁ గనుఁ
జూడవేల? పదాతేడు లీడు గల్గు
భార్య వైనను నోదారుపంగ నెంచ
వేల? రాజమహేంద్రంబు నిట్టెఱు
యామహేంద్రనిపురిపంక కరుగ, మారె
నర్చు పాపం బదేమి? వినంగఁ జేయ
రాదొకో! యింత? దామెర్ల రామరాం
అకట! జీవచ్ఛవంబులయట్టులు స్మృతి
పద్యములఁ గాలముకొ బుచ్చువారె
మే మిఁకనుజేయునది యేమి? యెందు
పేరుప్రఖ్యాతిమై నిల వెలయుఁగాక!
శ్రీపరుఁడు నీకు దయసేయుఁ జిత్తశాం
ఇంకఁ బరలోకమున సుఖయింతుఁగాక!
నీమహాశక్తి యాంధ్రాళి నిలుచుఁగాక!

చెన్నరాజధానియందు 1924-వ సంవత్సరము ఏప్రిలు మొదలు జూను వఱకు

ముదితములై ప్రచురింపబడిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక

పద్యకావ్యము - ౧ ప్రబంధములు

తుఖారామ్—శ్రీరాం కీరబ్రహ్మం
మర్యాదరామచరిత్రము—తురగా వెంకమరాజు
సత్యనారాయణచరిత్రము—కన్నెకంటి ప్రభులింగాచారి
సాత్రాజితిపరిణయము—అడవి సాంబశివరాయకవి
సౌగంధికప్రసూనసంగ్రహము—అప్పప్పకవి

పద్యకావ్యము-౨ శతకములు

ఆత్మలింగశతకము—ఆకుల గురుమూర్తి
ఆనందకందశతకము—వెంతురుపల్లి సన్నానిరాజు
ఆపద్బాంధవశతకము—గన్నవరపు వెంకటరాయకవి
కాలగుణాదర్శము అను తిరుపతి వెంకటేశ్వరశతకము—
టంగుటూరి వరదరాజశర్మ

కుమారీశతకము—పక్కి వెంకటనరసింహకవి
కురుమూర్తినాథశతకము—సి. నారాయణకవి
చెన్నమల్లేశ్వరశతకము—గంగాధరకవి
జానకీపతిశతకము—శృంగారం అయ్యమాచార్య
తురిమెల్లమాధవశతకము—యువయగిరి చెన్నయ్య
పరమపురుషశతకము—సద్గురు గాయశతకము—తత్త్వములు
లోకనాయకశతకము—ఆదిభట్ట రామమూర్తి
వెంకటేశ్వరశతకము—సి. వి. నరసింహదాసు
శ్రీరఘురామచంద్రద్రాభాశతకము—పి. సుబ్బయ్య
శ్రీగమామనోహరశతకము—పోదిచెట్టి నారాయణరావు
శ్రీరామనామశతకము—వంకాయల అప్పలనరసింహభక్త
శ్రీవాసుదేవశతకము—కె. పెదకామేశ్వరరావు
శ్రీసూర్యనారాయణశతకము—చింత పెంట సుబ్రహ్మణ్యం
సీతాదేవిశతకము—పి. సుబ్బయ్య
సుబుదితశతకము—ఖాసీం అలీషా
హరిశతకము—తూము సీతారామయ్య

పద్యకావ్యము-3 ఇతరములు

ఆంజనేయదండకము—సూర్యదండకము
కుప్పసామితారావళి—ఖాసీం అలీషా
కులపాతకుడు లేక కలరాపురుపు—సీపి ఆంజనేయులు
ప్రళమవార్షిక పరమభాగవత సమావేశము, నల్లూరు
పి. బసయ్యకవి
దశావతారచరిత్రము—

మండేశ్వరస్తవము—సుందరరామకవులు
మాదలశతావధానము—ముప్పాళ్ల జానకిరామశాస్త్రి
లక్ష్మీభాయిచరిత్ర—చాట్రాతి లక్ష్మీనరసమ్మ
నరలక్ష్మీనిలాసము—సుందరరామకవులు
వేణుగోపాల నక్షత్రమాల—యస్. వృశ్యంజయరావు
శివనామసంకీర్తనతారావళి—యస్. దశరథరామశాస్త్రి
శ్రీసూక్తిరత్నావళి—సంగాల హనుమయ్య
హనుమత్సంచనిశతీ—నామ వేంకటసుబ్బయ్యచెట్టి

వచనకావ్యము - ౧ కథ

ఆర్యకథానిధి—వావిలికొలను సుబ్బారావు
ఆర్యమతోపాఖ్యానము—మొదటిభాగము
ఏడవవాచకపుస్తకము—కే. వీరేశలింగంపంతులు
గయోపాఖ్యానము—బి. బాలాజీదాసు
తెనాలిరామకృష్ణనికథలు—
ప్రాచీనకాలపు హిందూసుందరీమణుల చరిత్రములు,
రెండవభాగము (2వ కూర్పు)—రాయసంవేంకటశివుడు
ప్రాచీనకాలపు హిందూసుందరీమణుల చరిత్రములు—
మూడవభాగము (2వ కూర్పు) రాయసంవేంకటశివుడు
భారతనారీమణులు—ప్రళమభాగము—కె. వెంకట
రాయశర్మ
బాలభారతము—యస్. ఎ. నరసింహాచార్య

15౫

బుద్ధునిపూర్వజన్మములు—ఆకుండి వేంకటేశాస్త్రి
రంగమ్మపేరంటాలుకథ—బి. సుబ్బయ్య, ఎ. వీరబ్రహ్మం
రెండవకథావాచకపుస్తకము—కందుకూరి వీరేశలింగం
పంతులు, మహాకాళి, సుబ్బారాయుడు
వేదాంతరహస్యదర్పణము అను నూతన విచిత్రపత్రికప్రతుల
కథలు—పరదేశి మమలాధరణ
శ్రీకృష్ణజీవితము—చిట్టా బాలకృష్ణశాస్త్రి
శ్రీకృష్ణనిబాల్యము—

వచనకావ్యము - ౨ నవల

అథాగిని—చిల్లరిగె శ్రీనివాసరావు
చిత్రలేఖ—చింతా శంకరదీక్షితులు
నవలాత్రయము—ఆర్. రాఘవరామరావు
ఫాస్టు, ప్రథమభాగము—వెదురుమూడి శేషగిరిరావు
మంగళనూత్రము—అబ్బూరి రామకృష్ణారావు
లండను రహస్యములు, ప్రథమభాగము—విశ్వనాథ వెం
కటేశ్వర్లు
హైమవతి—బులుసు సోమనాథశాస్త్రి, బులుసు ప
ట్టాభిరామశాస్త్రి

వచనకావ్యము - 3 చరిత్రలు

పల్నాటియుద్ధము—పంగనామముల రామచంద్ర రావు
సామ్రాజ్యతత్వము—కళా వెంకటరావు

వచనకావ్యము - ౪ రాజకీయములు

చిత్తూరుజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘము - కాంగ్రెసులో
మన మెందుకు చేరవలయును—కె. రాజగోపాలాచారి
వలసపోయిన భారతీయులు—తల్లాప్రగడ రామారావు

వచనకావ్యము - ౫ ఇతరములు

అసహాయుడననెడు—జనపనేని సూర్యనారాయణరాజు
ఉపన్యాసము—యస్. బుచ్చివెంకటపతిరాజు
కమ్మమహాజనసంఘపు నిబంధనలు—
కర్ణానందము—కాళహస్తి వెంకటనరసింహారావు
కాంగ్రెసుసభ్యులు—
కాఫీహోటల్—తుర్లపాటి గోవర్ధనరావు
కురంగి—పంగనామముల రామచంద్రరావు

కోటిశ్వరస్తవము—యం. సాంబయ్య
చిత్తూరుజిల్లా, అదాలతుకోర్టు తీర్పు—వి. త్యాగ
రాజాచాన్
ధర్మవ్యాధునిచరిత్రము—గుండాల వీరాస్వామి
నీచసంబోధనము—ఇనుపకుతిక శంకరశాస్త్రి
పల్నాటి దురంతములు—దండు నారాయణరాజు,
సి. వి. రంగంశ్రీశ్రీ, గోనుగుంట్ల సుబ్రహ్మణ్యం
పుండరీకభక్తునిచరిత్రము—గుండాల వీరాస్వామి
పూర్వపు మహమ్మదీయ ప్రభువులు, గోసంరక్షణము—
అహమద్ సాహెబు

ఫారెస్టు పంచాయితీలసభ, భావమురళి—కవికొండల
వెంకటరావు

మైరావాచరిత్రనాటకము—యం. వెంకటసుబ్బయ్య
యశావనతారావళి—చెల్లెకాని వెంకటనరసింహకవి
వేదకవచ దుర్భుతప్రకాశిక—బి. అప్పలాచార్యులు
వేశ్యాంగనామహాజనసభ—గాడేపల్లి అనంతరామమూర్తి
శతావధాన కవిత—జె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
శ్రీమంతకోదంతం—ఆర్. రామకవి
శ్రీరామనవమి—ఆర్. రామశాస్త్రి

నాటకములు.

కాంతామతి—రామనారాయణకవులు
నవరత్నచింతామణి—అయినాపురపు సోమేశ్వరరాయ
పాండవ అశ్వమేధము—రామనారాయణ కవులు
పాండవవిజయము—రామనారాయణ కవులు
ప్రబోధచింతామణి—మోచెర్ల హనుమంతరావు
ప్రమీలార్జునీయము—డి. సీతారామరావు
భీమప్రతిజ్ఞ—కె. కోదండరామయ్య
మాతృదాస్యవిమోచనము—బుద్ధధరపు పట్టాభిరామయ్య
మార్కండేయవిజయము—టంగుటూరు వరదరాజశర్మ
రంగనాథశిరేఖాపరిణయము, నాటకము—వై. నరసిరెడ్డి
రత్నపుత్రికాజయచంద్రియము—దివాకర్ల సత్యనారా
యణమూర్తి
రాజశింగంగం—క్రొత్తపల్లి నూర్యారావు
రామరాజు—సంగవరపు రాఘవశాస్త్రి
రుక్మాంగదనాటకము—పుష్పల పిచ్చయ్యశాస్త్రి

వైదర్భీపరిణయము—రాజాకమదన వెంకటరావు బహద్రు
శివరామకృష్ణీయ మను అపరప్రహ్లాదనాటకము—మలక
పల్లి చిన్న కేశవగిరిరావు

ప్రహసనములు

కర్కాటకుడు

మాయలమారి పెండ్లాము

భాష నిఘంటు వ్యాకరణము

కావ్యచంద్రిక—మల్లెల దావీదు

క్రొత్తతెలుగు బాలశిక్ష—డి. రామమూర్తి

పరిమితవ్యాకరణము—ములుకుట్ల వెంకటకృష్ణకాశ్రీ

జ్యోతిషము

ముహూర్తసంగ్రహము—యం. సుబ్బారాయుడు

గణితము

అతిస్పష్టమైన అంకగణితము—యం. యస్. హెచ్.

థాంప్సన్ ఎక్కములు

క్రొత్తచట్టపుగణితము (నాల్గవతరగతి)

ప్రారంభగణితము మొదటిపుస్తకము—వి. వెంకట

సుబ్బయ్య

రాబడి పన్ను పట్టీలను నింపుక్రమము—పాకాల వరాహ

నరసింహశర్మ

రామకృష్ణజంత్రి

లోయర్ సెకండరీ అరిథ్మెటిక్—జె. యస్. దేవసహాయం

వైద్యం

కుటుంబముల్లిడి సుబ్బారెడ్డి

జ్వరవైద్యవిధానము—పి. సూర్యనారాయణరావు,

పి. రామచంద్రరావు

సర్వసుఖిలోగ చికిత్సాచింతామణి, మొదటిభాగము—

జె. నాగభూషణదాసు

మతము

బ్రాహ్మమతము—పాలపర్తి నరసింహం

మహమ్మదీయ మతము

పరిఅతుల్ ఇస్లామ్—మిర్జా రౌసన్ బేగ్ సాహెబ్

క్రైస్తవ మతము

అర్చ్యకీరీటప్పగారి చరిత్రము—జె. ఆలెసు

అర్చ్యకారమ్మగారి చరిత్రము—జె. ఆలెసు

అర్చ్యజ్ఞానప్రకాశముగారి చరిత్రము—జె. ఆలెసు

అర్చ్యశిష్ట ఆగ్నేసమ్మగారిచరిత్రము—జె. ఆలెసు

అర్చ్యశిష్ట ఆరోగ్యనాథులవారిచరిత్రము—జె. ఆలెసు

అర్చ్యశిష్ట జెర్లాక్సుగారి చరిత్రము—జె. ఆలెసు

అర్చ్యశిష్ట నిసేఫారప్పగారి చరిత్రము—జె. ఆలెసు

అర్చ్యశిష్ట వికసెంటుగారి చరిత్రము—జె. ఆలెసు

చక్రిశతకము—యస్. సత్యనారాయణమూర్తి

దైవసాన్నిధ్యసాంగత్యము, పాతనిబంధనవ్యాఖ్యానప్రద

ర్శనము—మాచెనర్ ఒకటవజేయ్య

పేతురుచరిత్ర

ప్రభుపాదసన్నిధి రక్షణసైన్యము కీర్తనలు విశేషక్రమ

చట్టములు

లూకావ్రాసిన సువార్త—సంగీతములు

సత్యవేదసంగీతరత్నావళి—పేతురుబోసిలాన్

సభనిమిత్తము—ప్రార్థనలు

వేదాంతము

ఆత్మవిచారము ఉత్తరభాగము—అద్వైత సీతారామకాశ్రీ

గీతావాక్యము, కర్మయోగము

తత్వోల్లాసినీ—నారాయణదాసు (ధన్)

భగవత్పూజ ప్రథమభాగము—పి. ఉమామహేశ్వర

పండితులు

భగవద్దర్శని—నారాయణదాసు (ధన్)

విదేహకైవల్యము క్రిష్ణదాయిని—వెత్స వెంకట్రామయ్య

ధర్మశాస్త్రము

దశమీవేదధర్మము—కాశి కృష్ణాచార్య

నీతి

వివేకచంద్రిక రెండవభాగము—టి.ఎ. స్వామినాథయ్య

నూక్తిరత్నాకరము—

సంగీతము - ౧ హరికథ

కన్నప్పచరిత్రము, హరికథ— త్రిపురారిభట్ట వెంకట
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
పరీక్షిద్విలాసము—పి. శ్రీకృష్ణయ్య

సంగీతము - ౨ గేయము

ఆదిమూలము—ఘటకోధనతత్వములు—పి. భూపతిదాసు
ఋషుల యాత్రము—
కర్ణవర్షనాటకము—యం. వెంకటసుబ్బయ్య
కోటప్పగురుకీర్తనలు—
కృష్ణజననము, కంససంహరణము—
జ్ఞానామృత తత్వములు—అండెల పాపయ్య
తులసీదశము—
తూము నృసింహదాసుచరిత్రము—సింగారిదాసు
తెలుగుపాటలు—వి. రాజగోపాలయ్యర్
సుతిత్రయము—వావిలికొలను సుబ్బారావు
నూతన రామకీర్తనలు—పెమ్మాది రామదాసు
పరశివ తత్వములు—పెద్దిరాజు రమాణమ్మ
భారతమాత బోధ—కాంతాస్ఫుర్తి సత్యనారాయణ
దాసు
మంగళహారతులు—
మేలుకొలుపులు—
రామదాసుచరిత్రము—
రామవర్ రామాయణము—యన్. బసివిరెడ్డి
లక్ష్మణదేవరసప్త్య—
విచిత్ర నూతన రంగూన్ కీర్తనలు—వై. వీరన్న
శివనామ సంకీర్తనలు
శ్రీనివాస సంకీర్తనలు—పి. వి. జగన్నాథాచార్యులు
శ్రీరామనామహాత్మ్యము
నీతాకల్యాణము—బి. బాలాజీదాసు

నీతాకల్యాణము

సుజనమనోహాదినీ—పి. కోదండరామదాసు
సురాభాండేశ్వరీయము—యన్. బంగారురాజువి

ఇతరములు

అశహాయడనసెవడు—జనపనేని సూర్యనారాయణరాజు
ఉపన్యాసము—యన్. బుచ్చివెంకటపతిరాజు
కమ్మమహాజనసంఘపు నిబంధనలు
కర్ణానందము—కాళహస్తి వెంకటనరసింహారావు
కాంగ్రెసుచట్టము
కాఫీహోటల్—తుర్లపాటి గోరప్పనరావు
కురంగి—పంగనామముల రామచంద్రరావు
కోటిశ్వర స్తవము—యం. సాంబయ్య
కృషియును, తోడ్పాటును—ఆకోగ్యం
చిత్తూరుజిల్లాఅదాలతుకోర్టుతీర్పు—వి. త్యాగరాజాచార్యులు
దీనకల్పద్రుమము—గుమ్మలూరి లక్ష్మీనరసింహశర్మ
ధర్మవ్యాధునిచరిత్రము—గుండాల వీరాస్వామి
నీచసంబోధనము—ఇనుపమతిక శంకరాశాస్త్రి
పల్నాటిదురంతములు—దండు నారాయణరాజు, సి.వి.
రంగంశ్రేష్ఠి, గోనుగుంట్ల వెంకటసుబ్రహ్మణ్యం
పుండరీకభక్తునిచరిత్రము—గుండాల వీరాస్వామి
పూర్వపు మహమ్మదీయప్రభువులు గోసంరక్షణము—అహ
మద్ సాహెబు
ఫారెస్టు పంచాయితీల సభ—
భావమురళి—కవిగొండల వెంకటరావు
మైరావణచరిత్రనాటకము—యం. వెంకటసుబ్బయ్య
యావనతారావళి—చెలికాని వెంకటనరసింహాచారి
వేదకవిచదుర్మత ప్రకాశిక—బి. అప్పలాచార్యులు
వేశ్యాంగనామహాజనసభ—గాడేపల్లి ఆనంతరామమూర్తి
శతావధానకవిత—జె. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
శృమంతకోదంతం—ఆర్. రామకవి
శ్రీరామనవమి—ఆర్. రామశాస్త్రి

ప్రాచీనాద్భుత విషయములు

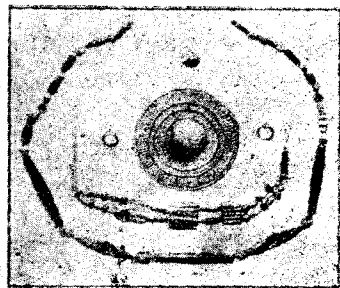

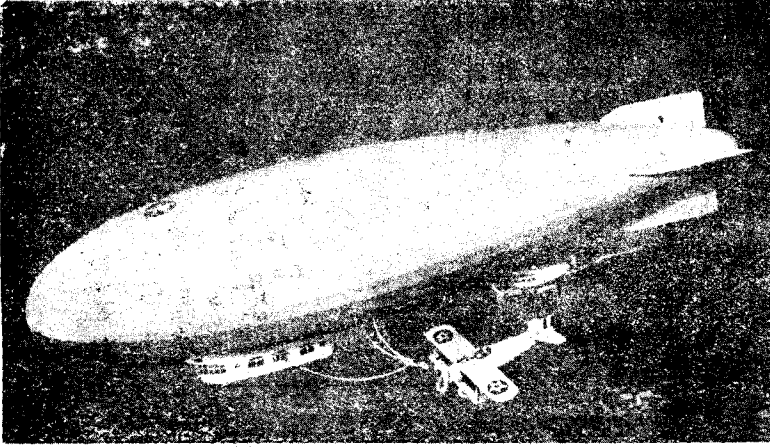
బళ్లెరి కూడేశమున పైవన్న అను గ్రామముచేత వ్యవసాయములు, సాలమును ద్రవ్యమండ నొక (గిన్నె) పాత్రయు బయలుపడెను. వారు దానిని లోహపాత్రముగాఁజలచి గ్రామాధికారి కప్పగించిరి. అతడు దానిని సాక్షయా పట్టామునకు గోనిపొయెను. అచ్చట నొక లోహవిజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞుడు దానిని బరిశీలించి కరగిపోకిన బంగారు పాత్ర మని తేల్చెను. దానిబరువు 3౯౦ అవున్నది (ఇందుమించుగ నొకవణుగు.) ఆగిన్నెయందు ౧౧ ప్రత్యేక పాత్రము లుండెను. వానియందు పెద్దదానియెత్తు ఆరంగుళములును, చాలసము పదియంగుళములు నుండెను. ఈగిన్నె మిగల రమణీయముగను, నిరుపమానముగను ఉన్నది. ఆసియాఖండపువైఖరి దీనిఆకారమున గలదు. ఒకవిజ్ఞుని యభి ప్రాయము ననుసరించి ఇట్టిదే ప్రాచీనపరిశీలనాదేశమున నుపయోగమున నుండెనని తేలుచున్నది.

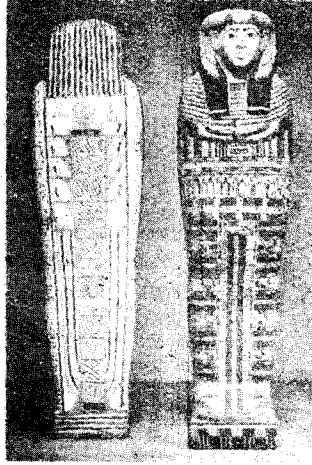
మెససోటేమి కూడేశమున కిష్టపట్టామునుగూర్చి అనేకా ద్భుతవిషయములు నెల్లడిఅయినవి. ఇంకను నెల్లడికానున్నవి. ఇప్పటికి రెండుపర్వాయములు మాత్రమే వెల్లుబందాత్ ఉద్య మమువారు అచ్చట పనిచేసిరి. తత్ఫలితముగ క్రీస్తుకు నాలుగువేల యేండ్లకుపూర్వ ముండినవని తేలుచున్న కట్టడములు బయలుపడి నవి. ఈ చిత్రముననున్న సభాభవనము నింకను త్రవ్వి పరిశో ధింపవలసి యున్నది. అధికపరిమాణముగల గుండ్రని స్తంభము లతో నిండియున్న దీ కూటము. స్తంభముల పాతులు మాత్రము కాన్పించుచున్నవి.

ఈ నగలు మిగల ప్రాచీనులగు సుమేరియను స్త్రీలవి. ఇవి క్రీస్తునకు మూడువేలేండ్లపూర్వముండినవి. నడుననున్న పతకము నెండితో చేసినది. దానియందలి నగాసుపని సన్ననినెండికమ్మితో చేయబడినది. ఇదివలకు బయలు పడినసమీచిన ప్రాచీనాధరణములలో నిది యొక్కటిగా పరిగణింపబడు చున్నది.

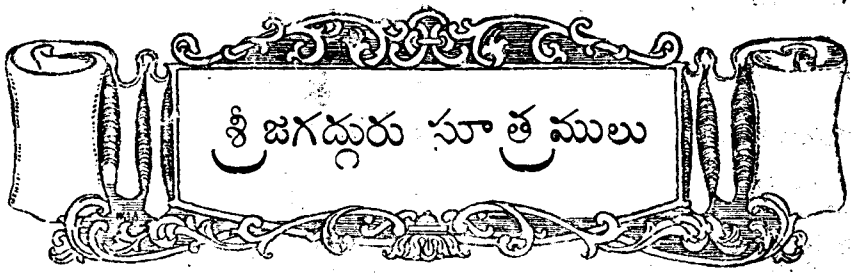
ఈ (R. S. I.) విమానము మాలములతోను సంచులతోను కట్టబడినదియు, (Semi-rigid) స్వల్పతోమఖముగ యానము చేయునదియును. సంచు క్రాస్ట్ యలయం దిది మొట్టమొదటి విమానము. ఇట్టిది ఇటలీదేశమున మాత్ర మొకటి గలదు. దీనిసొడవు 282 అడుగులు. నడిమికొలత 70 $\frac{1}{2}$ అడుగులు. దీనితో గూడ నానశ్యకమగునపుడు దింపుటకుగాను చిన్న విమానములుండును. ఇది పోవుచున్నప్పుడే వానిని విడుచుటకు దగినదదుపాయము ఈ విమానము క్రిందిభాగమున గలదు. దీనిని “గడ్డెయర్ జెస్టిను కంపనీవారు” నిర్మించిరి.

క్రీస్తు పూర్వ మెనిమిదనశతాబ్దముననుండిన యొకరాణియొక్క శవశేటిక.

౨౭౦౦ యేండ్లకు పూర్వముండిన పెంపుడులేడియొక్క వృత కళేబరము. ఈ లేడిని తీవ్రసుదేశపు రాజకుటుంబములోనివారు పెంచుకొనియుందురని ఊహింపదగును. ఇది క్రీస్తుపూర్వము ఎనిమిదవశతాబ్దియందు తీవ్రసును పరిపాలించిన ఆంఖ్-మెనపెట్-రాణి యొక్క లోపలిశవశేటిక సమీపమున నుండినది. దీనిని ఇటీవలనే న్యూయార్కు పట్టణమునందలి మెట్రోపాలిటాన్ మ్యూజియమునకు జేర్చిరి.

ఆంధ్ర దేశమందలి పరిశోధకులకు, బండితుల కొక విజ్ఞానము

ఆర్యులారా !

నేను బంధువునుండి సోగబండిలో పోవు మండగా నొక యోధుడేపు ముదుసలిబ్రహ్మచారి నాబండిలోనుండ బ్రహ్మణము చేసెను. ఆతనియొద్ద కొన్ని ముతకకాగితములపై వ్రాసిన ఓధభాషాగ్రంథములను, నాగరాక్షరములతో తాటాకలపై వ్రాయబడిన యొకగ్రంథమును చూచితిని. ప్రసంగవశమున గలిగిన చనవుచే యాసూత్రములం దిప్పిత్రిప్పిమామండగా నందు దాశగ్రంథమున నేమేమియో యంత్రములు మంత్రములు బొమ్మలు స్తోత్రములు వ్రాయబడియున్నవి. వ్రాతనాగరాక్షరములతో నా కంతపరిచయము లేక పోవుటచే నవియేమో తెలుసుకొన నాకంతపట్టికది కాదు. కాని యీదినువ నువహరించిన జగద్గురు సూత్రము లని యందున్నవి. విడివిడిగా నుండుటచే గబగబ నొక కాగితముపై నెత్తివ్రాసితిని. ముగించువర కతడాగ్రహించి నేను చూడ నిచ్చితినిగాని వ్రాయనిచ్చితిని యని పుస్తకమున దీసికొనెను. అది తంత్రశాస్త్రాంతర్గతమని తోచుచున్నది. వుడ్డరాఫ్ (Wood rof) మొదలగు పాశ్చాత్యు లీతంత్రము విషయమై పరిశోధనము లొనర్చుచున్నవని యిప్పుడు గల్గుచున్నది. ఈసూత్రములు విమర్శించి వీనియభిప్రాయమేమో, దీనిమాతృక సమగ్రముగ నేమహనీయుల యొద్దనైన కలదో తెలియవేడి యీ భారతీయత్రయందు ప్రకటించితిని.

ప్రథమపాదః

౧ "అథాతంత్ర జ్ఞానా"

౨ "మానోమానమ్"

౩ "యోనిత్వాత్"

౪ "జీవనమపి"

౫ "ప్రజానతే ర్భంగః"

౬ "లింగసంయోగాత్"

౭ "ఏకోఽనీశః"

౮ "నిరింద్రియత్వాత్"

౯ "స్వప్టేర్విలయమ్"

౧౦ "ఏక్యత్వాత్"

౧౧ "అథోగతిః"

౧౨ "అగతికత్వాత్"

౧౩ "సంఘాకర్షణమ్"

౧౪ "ప్రప్తస్యముక్తేః"

౧౫ "విలాసం కలేః"

౧౬ "తత్సంకల్పాత్"

౧౭ "నవానామేకః"

౧౮ "చిదానందః"

౧౯ "సత్సంగత్వాద్భక్తో"

౨౦ "ఏతదపి"

౨౧ "సదసద్వివేకే"

౨౨ "ననమాథా"

౨౩ "అన్వయవ్యతిరేకాభ్యామ్"

౨౪ "ధీరోఽవసానమ్"

౨౫ "అనోఽవమానమ్"

౨౬ “ద్వా”
౨౭ “నిత్యసంయోగాత్”
౨౮ “ధర్మస్తత్వమ్”
౨౯ “ఓం తత్సర్వం మయే”
౩౦ “నిరాబంబం మార్గమ్”
౩౧ “కవేః ప్రసాదాత్”

౩౨ “స్థానంశూన్యమ్”
౩౩ “గాయత్రీమానమ్”
౩౪ “సిద్ధిస్తత్వే”
౩౫ “అవశేషఅత్మా”
౩౬ “ఓం భూర్భువస్సువరోమ్”

“జిజ్ఞాసువు”

అభినవాండ్ర నటశేఖరులు

(సంపుటము ౧. సంచిక ౧౦ తరువాయి)

శ్రీ యు త స్థా నం న ర సిం హ రా వు గా రు

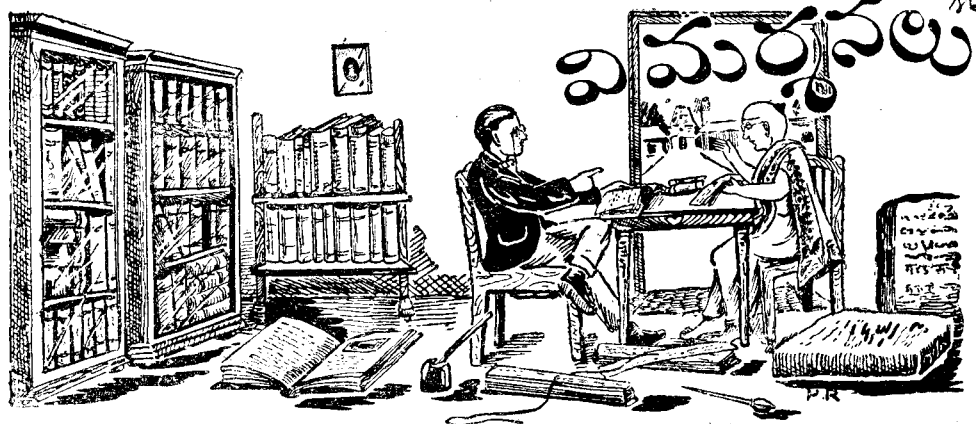
ప్రస్తుత మాండ్రనాటకరంగములయందు బేరు గాంచుచున్ననటకులలో శ్రీనరసింహారావుగా రొక్కరను ట కెంతయుదగియున్నారు. వీరి నివాసస్థానము బాపట్ల. వీరు సుందరయువకులు. వీరికింకస్వరము శ్రావ్యముగ నుండును. మధురవాణి రోష నారమొదలగు స్త్రీపాత్ర ములను వీరు ధరించుచుండురు. వీరు రంగస్థలము నలంకరించినప్పు డుచితముగ సంగీతమునుబోపించుచు భావప్రకటనమున దమకుగల సామర్థ్యమును జూపుదురు. పాత్రస్వభావమును బాగుగ మున్ముందు పరిశీలించి యాపాత్ర పోషణమును గావించుచు బ్రేతకులను దస్యయులను గా

వింతురు. మధురవాణి ధూమికను ధరించి మధురమందహాసముతో జూడ్కుల నిగుడ్చిన జాలును, మాపరులు దేహములను మలుచవలసినదే. రోష నారపాత్రమున కేమాత్రమైనకోపముగలిగెనా శుద్ధమహమ్మదీయస్త్రీస్వరూపము ప్రత్యక్షమగును. వీరికి ‘అభినవరోష నార’ యను బిరుదము గలదు. వీరు పాఠితోషికముగ ననేకస్వర్ణపతకములను బడసియున్నారు. వీరి నేర్పును విలాసమును రంగస్థలమున గాంచి మెచ్చుకొననివా రుండరను టతిశయోక్తి కాదు.* వీరిరోష నారచిత్ర మీ సంచికయందుగలదు.

(నాటక కళాభిమాని)

మాప్రార్థన నంగీకరించి భారతియందు ప్రచరించుటకై తమ రోష నార చిత్రమునొసంగినందుకు శ్రీ నరసింహారావుగారియెడ నెంతయుగృతజ్ఞులము.

సంపాదకుడు.

విమర్శనలు

రాంచనమాల

అనువాదము :— సాహితీ సమితి సభాపతి

శ్రీతల్లావజ్ఞుల శివశంకరశాస్త్రిగారు

క్రానుపైజాన ౧౧౦ నెడీలు. వెల ౧-౦-౦ మాత్రము.

దీనిని రాజమహేంద్రవరమునందు శివస్వతీగ్రంథ వంటివారు ఐన అనుబంధమాలికగా బ్రచరించెరి.

ఇదియొక చారిత్రకకళ. గొప్పపండితుడగు శ్రీ హరప్రసాదశాస్త్రిగారు వంగభాషయందు రచించిన గ్రంథమునంది శ్రీశాస్త్రిగారు దీని ననువదించెరి. ఇందు నాయికానాయకులు కాంచనమాలా కుణాలులు. మగన సామ్రాజ్యధిపతియగు నశోకుఁ డీకుణాలునకుఁ దండ్రి. అశోకునిద్వితీయభార్య తిమ్మరత్న. నీచకులమునబుట్టినది. కుణాలునిగాఢముగ మోహించినది. సాధుబుద్ధిఁగలదు, స్వధర్మపరాయణుఁడు నగు కుణాలుఁడు లేనకులభింపని కారణమున నాతనికిని, కాంచనమాలకును నెన్నియో యుపద్రవములఁగల్పించి వారల నెడబాపి తుదకుఁగఁ గుణాలునికన్నులను పైత్రమాడఁదీయించినది. ఈ దుష్టప్రవృత్తయు నశోకునకుఁ దొలుదొల్ల తెలియక యుండెను. కడపటఁ దెలిసి యాతఁడు తిమ్మరత్నను గర్హించెను. కుణాలున కొక విజ్ఞానవిధుని మోహిమవలనఁ గన్నులు మరల వచ్చినవి. తుదకు బుద్ధితేచ్చకొని తిమ్మరత్న కాంచనమాలా కుణాలుల దయకుఁ బాత్రమయ్యెను. కాంచనమాలా కుణాలులు బోధనత్వజ్ఞైర్బుధధర్మమును భరతఖండమునసర్వశోముఖముగ న్యాపింపఁజేసిరి. ఈ సంపత్తులు కావించిన ధర్మ సంఘసేన నిరసమానము. వీరిమూలమున బాద్ధధర్మము భారతదేశమున నేయేండ్లు స్థిరముగ నెలకొననది. కథా

నూత్రము సమీచినముగను, రసవంతముగను నడిచుటకై యింక నెన్నియో విషయములు సందర్భోచితముగ నిందుఁ జేరినవి.

అనువాద మే యైనను స్వతంత్రరచనమువలె సర్వాంగ సుందరముగ నున్న యీ కాంచనమాల యాంధ్ర భాషావేషాట్యమణి కంఠసీమకుఁ గాంచనమాల యయ్యె నను టతిశయోక్తికాదు. రచనము రసవత్తరమై హృదయంగమముగనున్నది. భావములు వర్ణనములు రమణీయములుగ నున్నవి. ఇంపలి పాత్రములన్నియుఁ దమధర్మములను జక్కఁగా నిర్వహించుకొనినవి. కైశి క్రొత్తపాకడలతో మార్గదర్శకముగనున్నది. గ్రంథరచయితల పరిశ్రమము నకుఁ బ్రతిఫలము రసజ్ఞులగు పాఠకులయొనందమేకదా!

ఇట్టి సగర్వ బోధకములగు గ్రంథములఁ బెక్కింటిని దీగుతీయముగల కైశిని రచించి పీఠు తమ యాంధ్రసోదరుల కొసంగి వారిమన్న నకుఁ బాత్రులగుదురు గాక!

గ. సు.

* * * *

ఆంధ్ర నాటకరంగము

గ్రంథకర్త: బ్రహ్మశ్రీ గొల్లపూడి శ్రీరామశాస్త్రిగారు - చిత్తూరు.

ఈ గ్రంథము విద్యావినోదిని గ్రంథమాలా ప్రథమ గుచ్ఛము. క్రానుపైజాన ౨౩౦ పుటలుగలది. దీనివెల రు ౧-౪-౦ మాత్రము. ఇది పైగ్రంథమాలయొక్క మేనే జరుగారియొద్ద వెలకు దొరకును.

కళాభివృద్ధికి శాస్త్రములతోపాటు విమర్శ నములు నావశ్యకము లనుట నందఱు నెఱిగినదియే. శాస్త్రము 'లిట్టు చేయవలె' నని శాసించునవి. విమర్శన ములు తదాచరమునందుఁగల లోపాలోపములను నిరూ పించునవి. లోపముల నెఱిగి దిద్దుకొనిననేచేదా కళాభి వృద్ధిగలుగుట!

ఆంధ్రదేశమున నాటకములు, నాటకసమాజములు లెక్కకు మిక్కిలిగ బయలుదేరుచున్నవి. ఇక నటుల సంఖ్యనుగూర్చి చెప్పవలసినదిలేదు. ఆంధ్రభాషయందు నాటకకళను శాసించుగ్రంథములుగాని, విమర్శించుగ్రంథ ములుగాని మొన్న మొన్నఁ జరివఱకు లేవనియేచెప్పవచ్చును. ఇక నాటకకళాభివృద్ధి కలుగుటెట్లో యూహించుకొన నగును?

ఇటీవల శ్రీయుత పురాణం సూరిశాస్త్రిగారు, నాట్యాంబుజము, నాట్యోత్పలము ననుగ్రంథముల రచి యించి మార్గదర్శకులై రి. ఇవి కేవల విమర్శనగ్రంథము లనఁదగును. వీరాంగ్లవిద్యా విశారదులగుటచే నాభాష యందలి నాటక, నాటకకళావాఙ్మయమునంతయుఁ బరి శీలించియు, ఆంధ్రద్రావిడ కర్ణాటకాంగ్లనాటక ప్రద ర్శనములఁ దిలకించియు, బ్రాహ్మపాశ్చాత్యవైఖరులకొం డొంటికి సామరస్యముఁ గల్పించియుఁ దమకుఁ దోచిన యంశముల నీ గ్రంథములయందు విమర్శించినారు. ఈ గ్రంథములు నాటకకళాభివృద్ధి కుపకారము లనఁదగును. ఇంకను వీ రీకళనుగూర్చి కొన్నిగ్రంథములవ్రాయనున్నా మనిరి. వానినిజూచుభాగ్య మెపుడు లభింపగలదో?

ఈ గ్రంథకర్త (శ్రీరామశాస్త్రి)గారు సంస్కృతాంధ్రములయందు గొప్ప పండితులు. వీరికి నాటక కళయందుఁ గల శాస్త్రలోకానుభవములే యీ గ్రంథ రూపమును దాల్చినవి. ఈ కాలపు నాటకకర్తల యందును, నాటకములయందును, నటకులయందును నాటక సమాజములయందును, బ్రహ్మనములయందును, సర్వసామాన్యముగఁ గాన్పించుచున్న దురాచారములను లోపములను జక్కఁగా నిందు విమర్శించినారు. ఈగ్రం థము నాటకకళను బెంపొందించుట కెంతయుఁ బాలినది.

ఆంగికము, వాచికము, ఆహార్యము, సాత్వికము నను నాల్గువిధములగు నభినయము, పాత్రోచిత భాష,

సంగీతము, దాని ప్రయోజనము, నాటకమున సంగీతము యొక్కయు, గీతములయొక్కయు, పద్యములయొక్క యు నావశ్యకత, కష్టాంతనాటకములు మొదలగువానిని గూర్చి విపులముగఁ జర్చించిరి. నటులను నాటకములను గూర్చి యొకింత ముచ్చటించిరి. చర్చించిన విషయము లనుగూర్చి నిశ్చయముగా దోషములను ఖండించుదుఁ డను సిద్ధాంతములను జాటిచెప్పిరి. వీనియెడ భిన్నాభి ప్రాయము లుండవనిచెప్ప నలవికాకున్నను వీని ప్రయో జన మత్యధికమునటు సత్యము. కావున, నాటకకర్తలకును నటులకును, నాటక సమాజములకును నీగ్రంథము తమ లోపములనుబాపుకొన నుపకరించునదగుటచే సర్వధాసమా దరణీయమని వేఱుగఁ జెప్పనక్కరలేదు. మీఁదు మిక్కిలి వారందఱు నిట్టిగ్రంథమును రచియించి తమకు మహోప కారమును గావించినందులకు శ్రీశాస్త్రిగారియెడఁ గృత జ్ఞులై యుండఁదగుదురు.

శ్రీ శాస్త్రిగారు దీనినేకాక 'నాటకజిజ్ఞాస', 'కావ్యనాటక మీమాంస' యను గ్రంథములనుగూడ రచియించియున్నారట. వానిని దిలకించి యానందించు భాగ్య మాంధ్రలోకమున కచిరకాలమున లభింపఁగాక!

ఈగ్రంథముయొక్క తెలి ధారాళముగను, సరస ముగను, సులభముగను నున్నది. చదువఁజనువ నింపుగ నుండును. ఏతన్నాటక కళాభివృద్ధికరములగు గ్రంథముల నింకను రచియించి యాంధ్రసోదరుల కర్పింప జగన్నాటక సూత్రధారియగు పరమేశ్వరుఁడు శ్రీ శాస్త్రిగారి ననుగ్రహించఁ గాక!

గ. సు.

* * * *

చిత్రకథామంజరి - ప్రథమభాగము

నెల్లూరులోని శ్రీ వేంకటగిరిరాజావారి కళా శాల కధ్యక్షులుగానుండు సు. రా. శ్రీ. రాయసము వేంకటేశిపుఁడు ఏమ్.ఎ., యల్.టి.,గారిచే రచింపఁబడిన వైగ్రంథ మామూలగ్రముగాఁ జదివి యానందించినాను.

విద్యాధికులును విపుల లోకానుభవముగలవారును నీతిసంపన్నులును అగు వేంకటేశిపుఁడుగా రిట్టి పుస్తక ములు వ్రాయదొరకొనుట ఆంధ్రబాలుగకును బాలికల కును ఎంతో శ్రేయస్కరము.

కల్పనలు స్వభావసిద్ధములుగను సందర్భోచితములుగను నుండి ప్రస్తుత హైందవప్రజాస్థితిగతులను జిత్తరంజకముగాఁ జిత్రించి సంఘభేద్యధికఁ గావలయు మార్పులను జక్కఁగా నూచించుచున్నవి.

శారదా బాలాంబుల కథలలోని ప్రకరణములకు శీర్షకములుగా ఎత్తివ్రాసిన ప్రాచీనకవికృత పద్యభాగములు, సాగ్రట్టుగారి యాంక్షాఖ్యాయికలోనివానివలెఁ గడుసహజములుగ నున్నవి.

బాలామణియగు లీల మృతిపట్టు కరుణరసభరితమైయున్నది.

కృష్ణవేణి జననవృత్తాంతమువలన, స్వహితపరాజ్యుభూతపరోపకారములు మానవుని సహజప్రవృత్తులని స్పష్టమగుచున్నది. కథావైపులకల్పనాపాటనములు తక్కినకథలలోకంటె దీనిలో విశేషముగాఁ జూపట్టుచున్నవి. జాలెయిఖాకృష్ణవేణిల యవ్యాజ గాథమైత్రియుఁ బ్రేమయు మనోహరముగా వర్ణింపఁబడినవి. కాని భక్తలెజుండగు గోపన్నగారి పరమతీప్రమైన రామభక్తి మూఢభక్తిగాను కృష్ణవేణినిర్మలానందల భక్తికి లాజ్జగాను జూపఁబడినది. స్నేహితురాలికి సాహాయ్యము చేయుటకై జాలెయిఖాకంఠిగారిని మోసపుచ్చినట్లు చెప్పఁబడినది. బలరత్నములైన లిఖితప్రమాణాదు లున్నచో నివిరెండును సరియే; లేనియెడలఁ దద్విషయకమైన కల్పనలు పరంపరావిశ్రుతమున గోపన్నగారి చారిత్రమునకు విరుద్ధములుగా నుండుటచేఁ బెక్కుర కనమృతములుగా నుండునని తోచుచున్నది.

బాలాంబప్రజావాత్సల్య సౌశీల్యములును, నిశ్చేతుకములైన నుంపరీదేవి యసూయా ద్వేషబుద్ధులును, బాలాంబకైచేరకా శిఖామణియగు నీతచేసిన ప్రాణత్యాగమును, మానసంరక్షణార్థము పతివ్రతాతిలకముగు బాలాంబ దేవీసన్నిధిని గావించిన శరీరత్యాగమును, అందువలన వెంటనే ఇహము పశ్చాత్తప్తచిత్తుడై ప్రకృతి మార్పుకొని పకిరగుటయును జక్కఁగాఁ వర్ణింపఁబడినవి. ఈకథలోఁ గొన్నిపట్లు పతితలహృదయములు కరఁగించి కనులు చెక్కుగిల్లఁజేయఁజాలియున్నవి.

కొఱవిదయ్యము, నాగరాజు, మచ్చపులి: ఈ మాడుకథలను సైమ్యుకీశ్యముగాకన్న ను పిల్లలకు మిగుల నింపుగానుండును. నాగరాజుకథలో విషజంతువునకు వైరము మనుష్యాతీతమైన యనురాగముండవచ్చుననుభవ యము గోచరించుచున్నది. “తుద కిల్లాలు కంటఁ దడివెట్టి కొని పతిచెప్పినమాటలకుఁ దలయూఁచెను” అనుమాటలకును, “ప్రమాదమున ననలమున కాహుతియైన తన సర్పకుమారునికి.....” అను మాటలకును పరస్పర వైరుద్ధ్యమున్నట్లు కాన్పించుచున్నది.

ఉత్తమపుష్పము, గౌతమి-ఇవి హృదయాహ్లాదకరములుగ నున్నవి. మనుజుఁ డెంతగొప్పవాఁడైనను విశ్వాసగుణమునందు కుక్కకుఁ జాలఁడని గౌతమిగురుపద మధిష్ఠించి బోధించుచున్నది.

మాణిక్యము యొక్క విశిష్టతను సౌందర్యము రమ్యముగాఁ జిత్రింపఁబడినది. (112 పొరట)

మాలతిలో—అర్హతమైనట్టియు ఆనశ్యకమైనట్టియు సంఘసంస్కరణమే కథారూపమున బోధింపఁబడినది. నందనీయముగ శ్రీ వీరేశలింగపాత్రము నందు బాగుగాఁ బ్రవేశపెట్టినారు.

నిశ్చల యనుకథ బహునీతిదాయకమైనకథ:—జాన్నుగారికిఁదొలతలై రాగియందుండు నిరసనభావము, అతని చికిత్సనుగూర్చిన యవిశ్వాసము కిందిత్వతిఫలాపేక్షయులేని ఆలై రాగియొక్క శ్రీరామచంద్ర పాదారవిందవినిర్మలభక్తి పూర్వకమైన పరోపకార ప్రవృత్తి, అద్భుతకోగ నివారణము, జాతిమతవేషభావలందు గేవలము భిన్నులైనవయొల్లెట్టుజాన్ను దంపతుల స్తననీయమైన కృతజ్ఞత, నిర్భయులై తమపుత్రికకును పుత్రునకును నిశ్చలారామనామములిడి దానిని వెలిపుచ్చుట, తమ పిల్లలచేఁ దమమిత్రునికిప్పించిన బహుమానములు—ఇవన్నియుఁ గడుహృద్యముగా వర్ణింపఁబడినవి. కథాది యందు జీవయాత్రను రెయిలుప్రయాణముతోఁ బోల్చి కావించిన వర్ణనము బాగుగానున్నది.

“కాష్ఠములేని యగ్నివలె విషయములేనివాఁటి యిర్నయ్యయ్య, గోపమును శీఘ్రకాలములోనే చల్లారింప”, (14) “దైవ్యృపను గాంచినవాని పాపమువలెనే, యుష్ణ

మామేశరీరమునుండి యారేయి మెల్లమెల్లగఁ దొలగి పోయెను” (48); అచ్చు టచ్చటఁ గానిపిందు నిట్టియుప మానము లేంతయు హృదయంగమములుగ నున్నవి.

“కొంతనేపట్టి కొక ముసలివితంతువుయొక్క యాకారము గానవచ్చును! బాహ్యవస్థలోనే నేనుండిన యెడల అది దయ్యమే యని భ్రమించియుండును” (180, 181) “దేశ రాజు ప్రకాశముగారు పైనిజెప్పిన ముసలియవ్వ మామగారి తాతగారట” (181); కొన్ని చోట్ల నిట్టి యతివృదులమైన నశోక్తి వులును గలవు.

భాషలితమైన గ్రాంథికభాష. శైలి భారాళ ముగ నున్నది.

“చింతలపల్లి పల్లెటూరున నుండవలసిన సౌఖ్యములు గలిగియుండెను”:—ఇది యాంధ్ర భాషాసంప్ర

దాయానుపూలముగా లేక ఆంగ్లవాక్య నిర్మాణావస్థతి ననుసరించి యున్నది.

వదెన (15) దగ్గిరనే (17) లేజోవంతముగ (59) వర్ష కాలము (75) అందఱకిని (79) పెఱుంగదు (94) పితాసుతల (112) వేటకారులది (138) రుమాల (150); ఇట్టి యనిష్టరూపములు కొన్నిచోట్లగాన్నించు చున్నవి. ప్రమాదజన్యములైన యాస్వల్పదోషములను ద్వితీయముద్రణమునందు సవరింతురనుకొనెదను.

గ్రంథము గుణబహుళమై, నీతిబోధకమై, బౌచితీ విశిష్టమై బాలురకును బాలికలకును బహుధా పకన యోగ్యమైయున్నదని నాయభిప్రాయము. తిక్కిన ద్వితీయాదిభాగములుపూడ నచిరకాలములోఁ బ్రకటించి గ్రంథకర్తగారింకను ఆంధ్రజనోపకర్త లగుదురుగాక!

కూచి నరసింహము

చి లు క

వెలగపూడి దానయ్య చోదరి గారు

పంచినచ్చల కాంతిని మించినట్టి యతులితంబగు రంగుచే నమరియున్న చక్కనగు, తోక, తొక్కల, చక్కజూడ ఘనతరానంద మొనఁగూడుఁగాదె చిలుక!

గీ. సన్నమై యెఱుఁగానున్న సున్నయందు గాజుపూస నమర్చిన కరణినోవ్వు సుందరంబగు కనుగవ సొంపుఁ జూడ ఘనతరానంద మొనఁగూడుఁగాదె చిలుక!

గీ. నంగి మొనదేటి యెఱునిరంగుతోడ మెఱయుచక్కని త్రోటియు మెడకుగ్రిందఁ జారుతరమైన నీలంపు గీఱఁ జూడ ఘనతరానంద మొనఁగూడుఁగాదెచిలుక!

గీ. కంతమును జూచి ముక్కుతోఁ గఱచి పట్టి యెదురుగానున్న శాఖపై కెక్కు నపుడు తనువు మునుజేర్చి కాళ్లునుటను గనంగ ఘనతరానంద మొనఁగూడుఁగాదె చిలుక!

గీ. ఫలయుతంబగు వృక్షంబుపైనిఁ జేరి యందమైన పదంబుతో ముందునున్న పండుఁగొని మెక్కజూచెడి పట్టుఁ జూడ ఘనతరానంద మొనఁగూడుఁగాదె చిలుక!

గీ. సరవి గడనెక్కు దొమ్మరసాని పోల్కి తొక్కలను జూచి పూనిక ముక్కుతోడ మ్రోకుఁ బట్టుక, పై కెగఁ బ్రోకుటఁ గన ఘనతరానంద మొనఁగూడుఁగాదె చిలుక!

ఓ. శే. దామెర్ల రామా రావు గారు

దైవనిర్ణయములు మానవులకు దుర్గాహ్యములు. అనంతములైన మనోరథములు క్షణకాలమునందు భగ్నము లగుచుండును. ఆశలు నిరాశలగును. భావిపరిస్థితు లంధకార బంధురముగ గనుపడును. కాని జగన్నాటక సూత్ర ధారుని యాదేశానుసారముగను ప్రపంచప్రవృత్తి యథాప్రకారము సాగుచుండును. వ్యక్తిస్వరూపము లంతర్హితమైనను సంకల్పిత భావము భిన్నరూపములను దాల్చి వృద్ధిని బొందుచుండును. సంచితమైన విజ్ఞాన మవిచ్ఛిన్నముగను లోకహితార్థము వినియోగపడుచుండును. లోకహితార్థ మవతరించెడి భావ పరంపరలవికాసమునం దంతర్హితమైన వ్యక్తి స్వరూప మమరత్వమును బడసి విరాజిలుచుండును. జననమరణములు స్వరూపము లందు భేదభావముచు వ్యక్తముచేసినను స్థిరమైన భావపరంపరలు వ్యక్తిస్వరూపమును స్ఫురింపజేయుచుండును. మానవకల్యాణమున కొక తృణమునైనను సమర్పించిన వ్యక్తులల్పాయుష్కులైనను కృతార్థులు. ప్రతిభాశాలులైన వ్యక్తులు మృతినొందినను వారి ప్రతిభయందే చిరంజీవత్వమును గలిగియుండి జన్మసాఫల్యమును విశదముచేయుదురు. జగన్నాటక సూత్ర ధారుని లీలావిలాసములు విషాదపూరి

తములై సామాన్యదృష్టి కగ్రాహ్యములైనను భగవన్నిర్ణీతమైన లోకకల్యాణమునకు వినియోగపడుచున్నవి.

మాఖమాసపు భారతియందు దామెర్ల రామారావుగారి ఛాయాపటమును ప్రచురించునపుడు పుష్యమాసపు భారతియందు రామారావుగారి మరణసంకీర్తనమును జేయవలసిన యవసరమచింత్యముగనుండెను. మాఖ శుద్ధ త్రయోదశినాడు (౧-౨-౨౫) రామారావుస్వర్గస్థులై బంధుమిత్రాదులను కళాభిజ్ఞ బృందమును విచారసాగరమునందు ముంచిరి. అల్పవయస్సునందే రామారావుగారు సువ్యక్తముచేసిన చిత్రకళాప్రావీణ్యము, వారిసౌజన్యము, వారికళారాధన తత్పరత్వము, వారి యకాలమరణమువలనను విచారమును గలుగజేసినవి. పత్రికలయందు వారియకాలమరణమును దెలుపుచు వ్యాసములు పద్యగీతములు ప్రచురింపబడినవి. వారి నివాసస్థానమైన రాజమహేంద్రవరమునందు స్మరణచిహ్నమును నెలకొలుపుటకు మహాసభ గావింపబడినది. అల్పవయస్సునందే యస్వర్గముగను కీర్తిశేషులై కళాకోవిదులమన్ననలకుబాతులైన రామారావుగా రాంధ్రకళాప్రపంచమునకు చిరసంస్మరణీయులుగ నుండగలరు. రాజమహేంద్రవరమునం దేర్పడిన

యువసంఘ ముచితమైన స్మారకచిహ్నము నేర్పరచుటకు దయామయుడైన షరమేశ్వరు డనుగ్రహించుగాత !

రామారావుగారు బొంబయికిలత్తానగ రములందు చిత్రకళాభ్యాసమునుజేసినను వారి చిత్రములం దనిర్వచనీయమైన గనసాంధ ర్యము గోచరంబగుచున్నది. షరమేశ్వర స్వరూపము “శివం శాంతం సుందరం” స్వభా వములందును స్వరూపములందును ప్రత్యక్ష మగుచూ మానవులకు దమయం దప్రత్యక్షము గనున్న దైవవిభూతిని బ్రత్యక్షము చేయుచు దుఃఖనివృత్తికిని సుఖప్రాప్తికిని సాధనంబగు చున్నది. షరమేశ్వరుని సచ్చిదానందస్వభావ మును వ్యవహారికములందు కవులు సందర్శిం చుచు వర్ణించియును, గాయకులు వినుచుపాడి యును, చిత్ర కారులుచూచుచు చిత్రించి యును, తత్త్వజ్ఞులు గనుగొనుచు బోధించి యుచు దుఃఖనివృత్తికిని సుఖప్రాప్తికిని దోడ్ప డుచున్నారు. భగవంతుని సౌందర్యవిభూతిని ప్రత్యక్షముచేయుచు నానందరసషరవశత్వ మును గలుగజేయుట కాత్మానంద దాయక మైన రూపప్రపంచమును చిత్రకళాభిజ్ఞులు దివ్యరచనలను చిత్రించుచు విశ్వకల్యాణమును జేయుచున్నారు. ప్రాచీ ప్రతీచులసంస్కరము భారతసంస్కారమున కితరరంగములందువలె చిత్రకళారంగమునందును ప్రతిబంధకముగను బరిణమించినది. ప్రభుత్వాదరణమునకు బాత్ర మైనరూపారాధనము వికసించి భారతసంస్కారమునకు సహజమైన భావారాధన మస్తమిం చినది. చిత్రకళయందు సర్వాంగసౌష్ఠ్యవము

నకు ప్రతిభ ప్రబలి భావసౌష్ఠ్యమునకు ప్రతిభ క్షీణించినది. పాశ్చాత్యపండితులు పాశ్చాత్య దృష్టికి పరిపాటియైన యంగపోషణమును చిత్రకళయం దధికతరము గను వ్యాపింపజేసిరి. సౌందర్యమున కాధార భూతమైన లావణ్యవిన్యాసముక్షీణించి పుష్టి విన్యాసభావము ప్రబలినది. ప్రబోధ సమయమునందు వంగరచనయందు ప్రతి ఘటన ముదయించినది. చిత్రకళాభిజ్ఞులు నంద లా లు బోసు, అవనిందనాథ తాకూరు ప్రభృతులు పుష్టివిన్యాసమునకు షడచ్యు తిని గలుగజేసి లావణ్యవిన్యాసము నధిష్ఠింప జేసిరి. వంగచిత్ర వైఖరియందు భావవిన్యా సము ప్రబలినను లావణ్యసౌష్ఠ్యవసంయోగ మునందు విచిత్రవైఖరి ఏర్పడినది. ఈవైఖరి యందలి గుణదోషముల విషయమునను ఖండనమండనము లేటులున్నను భారత చిత్రవిన్యాసమునకు ప్రాణకళయైన భావారాధన ముద్ధృతిని బడసినది. రామారావుగారు భారతసంస్కారమునకు పరిపాటియైన భావారాధన విన్యాసము నవలంబించి యును రూపవిన్యాసమునందు సయిత ముద్ధరణమార్గము నవలంబించి చిత్రకళావిన్యా సమునందు భారత సంస్కారమునకు సహజమైన యాధ్యాత్మిక స్వభావమును పరిస్ఫుటము చేయుటకు బ్రయత్నించిన విధమును రామారావుగారి చిత్తరువులు విశదము చేయుచున్నవి. రామారావుగారు చిత్రపట ములను ప్రత్యక్షప్రమాణములనుజూచి యారంభమునందు చిత్రించినను కాలక్రమమునను

వా రామార్గమునువదిలి సంకల్పవిర్మాణవిధానము నవలంబించుచుండేరి. రామారావుగార జంతాచిత్ర విన్యాసమునులక్ష్యమునుగైకొని వారిచిత్రములందలి రూపరేఖాలంకార విధానములం దజంతావిధానము నవలంబించిరి. రామారావుగారి చిత్రము లవయవవిస్ఫురణమును బ్రకటించుచున్నను దివ్యపిఠాతులను స్మరింపజేయుచుండును. పరమేశ్వరవిభాతులైన శాంత శివసుందరభావములు చిత్రములందు సహజరీతిని ప్రత్యక్షమగుచుండును. గతసంవత్సరమునందుభారతీయందు ప్రచురించిన గౌరీ శంకరుల చిత్రమునుజూచినను, ఇతర మానవ దేవతాచిత్రములను జూచినను నీభావము పరిస్ఫుటమగుచున్నది. ఫాల్గుణమాస సంచికయందు ప్రచురించిన అజంతాచిత్రపటము రామారావుగారి లక్ష్యమును విశదము చేయుచున్నది. రామారావుగారు లావణ్యసౌష్ఠవములకును మానవదివ్యవిభాతులకును భావరూపములకును సహజమైన సంయోగమును గలుగజేయుటకు యథాశక్తిని చిత్రకళాదేవి నుపాసించి కృతకృత్యులైరి. కళోపాసకులైన రామారావుగారి యకాలమరణము చిత్రకళాభ్యుదయమున కుత్తేజమును గలిగించి రామారావుగారికి సాయుజ్యప్రాప్తి గలుగుటకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాత!

* * * *

వివిధపక్షముల సభ

ప్రపంచప్రవృత్తియందు సంకల్పమునకు మించిన ఫలము గలుగుట యసంభవము. వివిధ పక్షముల సభకు సంకల్పిత

ఫలము సంభవించినది. బాంబయినమావేశమునందె రానున్న ఫలమును విజ్ఞులు సూచించిరి. ఎ.యస్. రామస్వామి మొదలియారుగారు నిరాటంకముగను వారిభావమును విశదము చేసినందుల కాగ్రహము గలిగినను కార్యవసానము మొదలియారుగారి జ్యోతిషమును సఫలము చేసినది. స్వరాజ్యపక్షమువారి కార్యము నిర్బంధశాసన ఖండనముతో తీరినది. బెల్గామునందుగాని డిల్లీయందుగాని సంయోగసాధనములకు ప్రసక్తిగలుగలేదు. డిల్లీయందు గూడిన సభయందు ప్రసక్తిగలిగినను ఫలము గలుగలేదు. స్వరాజ్య విధానమును నిర్ణయించుటకేర్పడిన సభ స్వీయకార్యభారమును నిర్వహించినది.

డాక్టరు బిజెంటమ్మగారి కార్యదీక్షయును నిర్వహణసామర్థ్యమును విజయమునకు గారణములు. బిజెంటమ్మగారి కన్వెన్షనుచట్టమునందలి ముఖ్యాంశములు స్వరాజ్యచట్టమునందలి ముఖ్యాంశములుగ బరిణమించినవి. స్వరాజ్యశాసనస్వభావరూపము లెటులున్నను ఉపసంఘము నిర్ణయించిన విధానము శాసనరూపమును దాల్చుటకు సాధనాంతరములు మృగ్యములు. శాసనవిధానమును సామ్రాజ్యశాసనసభయందుగాని పార్లమెంటునందుగాని ప్రవేశపెట్టుట కవకాశము గలుగదు. అనకాశము గలిగినను శాసనరూపమును దాల్చుట కాటంకములు గలవు. శాసనరూపమును దాల్చినను దరిద్రుల మనోరథము నెలె మృతాక్షరముగ నుండును. నిరంకుశాధి

కారప్రాబల్యమునకు గారణము సద్భావలోపముగాని శాసనముల లోపముగాదు.

సంయోగసభ నిర్ణయించిన రెండవయువ సంఘ వ్యవహారములును నిర్ధారకములైనవి. హిందూ మహమ్మదీయులకు సంయోగసాధనము సాధ్యముగాలేదు. ఉద్యోగములందును ప్రాతినిధ్యమునందును గలిగిన విభేదములు నిరములైనవి. హిందువులును మహమ్మదీయులును స్వఃక్ష వాదమును సమర్థింప బూనుకొనుచున్న విధమును జిన్నా, లాజపతిరాయగారల భావములు విశదము చేయుచున్నవి. లక్నో యొడంబడికను విమర్శింపవలసిన యవసరమును లాలాజిగారు నిరసించుచున్నారు. లాలాజివర్గమువారిదృష్టి హిందూసంఘటనమునందు లగ్నమగుచున్నది. గాంధీమహాత్ముడు హృదయపరివర్తనము గలుగనపుడు భయసంఘములకును సంయోగము దుర్లభమని విశదముచేసి సంయోగసభను ప్రస్తుతము విరమింపజేసెను. గాంధీమహాత్ముడును పండిత మోతీలాలునెహ్రూగారలు ప్రకటింపనున్న నివేదికయును సభికాంశములను గలిగియుండు సని చూపించుట కవకాశములులేవు. సంయోగసభావ్యవహారములు నిర్ధారకములైనను స్వరాజ్యప్రాప్తికి వివిధఃక్షముల సంయోగమును హిందూమహమ్మదీయ సంయోగమును సవసరములని అన్ని షక్షములవారును సంగీకరించుచున్నారు. వివిధ షక్షముల సంయోగమునకు కాంగ్రెసు సిద్ధాంతమే మార్పును బొందవలయును. లిబరలుషక్షమును స్వతంత్ర షక్షమును నూలుపడికెడినిర్ణయమునె

తీసివేయగోరుచున్నవి. స్వరాజ్యషక్షమునియమము సంగీకరించినను క్రియయందుమాత్రము ప్రయోజనము గలుగకున్నది. కాంగ్రెసు షక్షమువారైనను నూలుపడికెడి నియమమును పూర్తిగను పాటించకున్నారు. గాంధీమహాత్ముని ఖద్దరుఘోష యరణ్యఘోషగనున్నది. బెల్గాము కాంగ్రెసు ముగిసిరెండుమాసములైనను ఏరాష్ట్రమునందును కాంగ్రెసు సభ్యులు విశేషముగను చేరినటులు గనుపించదు. ఈ విషయపరిస్థితులందు గాంధీమహాత్ము డేమి చేయనున్నదియును కాలము తెలుపగలదు.

* * * *

స్వరాజ్యషక్షము

స్వరాజ్యషక్ష సిద్ధాంతములు క్రమముగను శిథిలమగుచున్న విధమును నిత్యవ్యవహారములువిశదముచేయుచున్నవి. స్వతస్సిద్ధముగ బలములేని స్వరాజ్యషక్షమున కితిరులసహాయములేకను ప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుటకు శక్తిలేకున్నది. గతసంవత్సరమునందు గలిగిన యైక్యమియేడు దుర్ఘటమై స్వరాజ్య షక్షమునకు సామ్రాజ్యవంగీయ శాసనసభలయందు పరాజయము గలిగినది. లిట్టనుప్రభువుచమత్కారముగను వంగరాష్ట్రమునందు సంయోగమునుభేదించి ప్రభుత్వవిజయమును బడయగలిగెను. హిందూ మహమ్మదీయుల షట్లను స్వతంత్ర స్వరాజ్యషక్షముల షట్లను సవలంబించిన. సామదానభేద తంత్రములును వంగరాష్ట్రమునం దవలంబించిన దండన తంత్రమును సంపూర్ణ విజయమును బడసినవి.

నిరంకుశ ప్రభుత్వవిధానమునందుగల ప్రభావమును ప్రజలదౌర్బల్యమును విశదమైనవి. సామ్రాజ్యశాసనసభయందు భిన్నపక్షములకు గలిగిన ప్రాతికూల్యమును ప్రభుత్వతంత్రమును ప్రభుత్వవిజయమునకు దోడ్పడినవి. ఆసభయందు జిన్నా నెహ్రూగారలకు జరిగిన సంభాషణములు ప్రజానాయకుల హృదయమును విశదముచేయుచున్నవి. స్వరాజ్యపక్షము ప్రత్యక్షముగను ఐకోక్షముగను ప్రతిఘటనతంత్రమును విరమించుటయును, అనుకూలసహకారతంత్రమునవలంబించుటయును సంభవములు. ఈవిషయపరిస్థితులందు గాంధీ మహాత్ముడు కాంగ్రెసుయొక్క ప్రత్యేకసమావేశమునుజేసి బహిష్కారసాధనములను నూలు నియమమును విరమించుటయును సంభవములు. వర్తమాన పరిస్థితులందు సకలమును సంగఢకారబంధురముగగనుపడుచున్నది.

* * * *

ఆదాయవ్యయ పట్టికలు

సామ్రాజ్యశాసనసభయందును రాష్ట్రీయశాసనసభలయందును నాదాయవ్యయ వివరములు చర్చింపబడుచున్నవి. సామ్రాజ్యదాయము 133,68,00,000. ఆదాయమునుండి వ్యయముపోను 3,24,00,000 నిలువయుండునని మదింపువేయబడినది. వ్యయమునందు 5633 లక్షలు సైన్యవ్యయమునకు వినియోగపడుచున్నవి. సైన్య వ్యయమునందు 4 కోట్లు తగ్గినను సైన్యవ్యయము దుర్భరముగ నున్నది. ఐమెంపుకమిటీ నిర్ణయముసారముగ నైనను ఇంకను 7 కోట్లు తగ్గుటకవకాశముగలదు. కాని

సైన్యవ్యయమును తగ్గించుట కధికారులకు మనసొప్పదు గదా! అధికాదాయమునుండి 126, 56, 61 లక్షలు చెన్నపురిరాష్ట్రము సంయుక్తరాష్ట్రము పాంచాలరాష్ట్రముల కప్పములనుండి తగ్గించుట కేర్పాటులు చేయబడును. అధికాదాయమునకు మారకము, మంచీవాసలు, అనుకూలవ్యాపారము, స్టోరుల విక్రయము గారణములు. ఆదాయవ్యయముల పరిశీలనము సంతృప్తిని గలుగజేయదు. నూలు మీది సూకము నిలిచియే యున్నది. సైన్య వ్యయమును తగ్గించలేదు. ఆకస్మికకారణములదాయమును పెంచినవి. వ్యయము తగ్గినను ప్రజాభారము తగ్గినను సంతసింపవచ్చును. ఆకస్మికకారణములవలననైనను కొత్తపన్నులను వేయవలసిన యవసరము తప్పినందులకు సంతసింపవలయును. ఆదాయవ్యయనిర్ణయాధికారము సామ్రాజ్యసభకు గలుగసంతవరకును ఆదాయము హెచ్చినను వ్యయము తగ్గినను సంతసించుటకు గారణములు గనుపడవు.

రాష్ట్రములందు సామాన్యముగ నాదాయమునకు మించినవ్యయము గలిగినది. సంయుక్తరాష్ట్రములందు 28, బర్మాయందు 157, చెన్నరాష్ట్రమునందు 88 లక్షలు లోటుగలుగుచున్నది. సామ్రాజ్యప్రభుత్వ మీయదలచిన మొత్తములు లోటును పూర్తిచేసినను రాష్ట్రముల దుస్థితిని బట్టెలు విశదము చేయుచున్నవి. సంస్కరణములకల మధికవ్యయమునందు వ్యక్తమగుచున్నది. కాని ప్రజాధికారము నందును ప్రజాసౌఖ్యము నందును వ్యక్తమగుటలేదు. వర్తమాన విషయదశను

నివర్తించుటకు సామర్థ్యము భారత ప్రజాహక్తి
ములందు గలదు. వర్తమానవిషమదశ నతి
క్రమించి స్వరాజ్యమును బడయుటకు సాధన
ములను గాంధీమహాత్ము జననరతము బోధిం
చుచున్నను స్వరాజ్యసిద్ధికి కర్మపరిశ్రమము
గాకున్నది. ప్రజలును నాయకులును వారిదృష్టి
ని గారవాధికారపదవులనుండి మరల్చి గాంధీ

మహాత్ముడు నిర్ణయించిన నిర్మాణవిధానము
నందు బుగ్గముచేసి స్వస్థరాజ్యసాధనసారాయ
బులై కృతార్థు లగుచురుగాత! పురుషార్థము
నకు సాధనములైన శాంతి సత్య దయా ధర్మ
ములను గాంధీమహాత్ముని యుద్దేశానుసార
ముగను ప్రజానాయకులు నేమిచి తరించెదరు
గాత!

స త్య నా రాయణ స్వామి

బలిచేపల్లి లక్ష్మీకాంతము గారు

మన నిపంట గపురంపుటకు విశియంబు న్నోవి కందించుచు
గనులక బాళి పిసాళి నవ్వు లొలయంగా జెంత లక్ష్మీమీ
సిని లాలింప, సుధాన్వనోచ్చలిత వీచీవోలలక నాగశ
య్య నుయాల్నాగుచు దీనుల న్మఱచినావా? సత్యనారాయణా!